

mittheilung
8357/4

Jahrbuch

der

Jüdisch-Literarischen Gesellschaft.

(Sitz: Frankfurt a. M.)

X.

1912-5673.

Zur Geschichte der Juden in Fürth

von Bezirksrabbiner Dr. Leopold Löwenstein in Mosbach.

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main

FRANKFURT a. M.
Druckerei Louis Golde
1913.

A-1

Zur Geschichte der Juden in Fürth.

Von

Bezirksrabbiner Dr. **Leopold Löwenstein** in Mosbach.

Dritter Teil.

Die hebräischen Druckereien in Fürth.

Erste Abteilung.

Geschichte der Druckereien.

Das Fürstentum Ansbach stand während der Unmündigkeit des Markgrafen Christian Albrecht unter vormundschaftlicher Regierung (1686—1692). In diese Zeit fällt die erste Tätigkeit einer jüdischen Buchdruckerei in Fürth, die 1691¹⁾ von Josef b. Salomo Schneior errichtet wurde, während die im Jahre 1670 von dem Gersoniden Isaak Jüdel aus Prag begründete hebräische Druckerei in Wilhermsdorf eine Ruhepause von 21 Jahren eintreten liess²⁾.

Das Verdienst, zur Hebung der Talmudschule die jüdische Druckerei begründet zu haben, gebührt dem gelehrten Vorsteher

¹⁾ Fürther Drucke v o r 1691, die in den verschiedenen Katalogen verzeichnet sind, beruhen entweder auf Verwechslung mit anderen Druckorten und späteren Ausgaben oder auf unrichtiger Berechnung des Druckjahres (vgl. Steinschneider in Jüdisch. Typ. p. 83 Nr. 29, Mtsch. 1898 p. 560). Solche irrtümliche Angaben finden sich bei Benjakob אוצר הספרים p. 285 Nr. 267, p. 302 Nr. 634, p. 557 Nr. 84, p. 559 Nr. 126 (beruht auf Verwechslung mit p. 557 Nr. 91; vgl. unten bei mir Nr. 18), p. 512 Nr. 180, p. 535 Nr. 531 und im Katalog Zedner p. 66 (zu אורח הקדש). Kaufmann, Samson Wertheimer, p. 3, Nr. 1 erwähnt שלשה שנים ed. Fürth 1691 und das. p. 50 n. das gleiche Buch d. a. 1701. Das Buch ist nur in einer Ausgabe Venedig 1701 bekannt (cf. Cat. Bodl. 5909, Benjakob p. 590 Nr. 787, Zedner 393). Steinschneider verzeichnet in Hebr. Bibl. XVIII, 114 bis zum Jahre 1730 75 Fürther Drucke; in unserem Verzeichnis sind es 82.

²⁾ Vgl. Freimann, Annalen der hebr. Druckerei in Wilhermsdorf (in Festschrift zum 70. Geburtstage A. Berliners) p. 105.

Salomo (Salomon) Schneior¹⁾, dessen Sohn Josef²⁾ die Leitung übernahm. Bei der ihm erteilten Konzession ist ausdrücklich der Talmud ausgenommen, dessen Drucklegung lediglich dem Hofjuden Marx Model³⁾ für das ganze Fürstentum Ansbach zustand. Josef ging mit voller Energie an seine geschäftliche Tätigkeit, wovon die aus seiner Offizin hervorgegangenen Druckwerke rühmliches Zeugnis ablegen. Als technischer Leiter fungierte Moses Menachem (Nachum) b. Jehuda Kaz aus Krakau, der vorher in den grossen Prager Druckereien reiche fachgemässe Erfahrungen gesammelt hatte. Da auch die Korrektoren Samuel Popitsch und Rafael Altschul, beide aus Krakau, gewissenhaft ihres Amtes walteten, so kann man die ersten Fürther Druckwerke als hervorragende Leistungen des hebräischen Buchdrucks bezeichnen. Als tadelloser, vorzüglicher Druck ist das חורר כהנים (Nr. 9) zu verzeichnen, dessen Beendigung der Druckereibesitzer Josef jedoch nicht erlebte; er starb in jugendlichem Alter am 11. Juli 1691. Aus seiner Offizin sind während seiner Lebzeiten acht Druckwerke hervorgegangen. Nach seinem Tode übernahm sein Bruder Abraham, der als Stifter eines Lehrhauses sich einen rühmlichen Namen erwarb⁴⁾, gemeinschaftlich mit Isaak Bing⁵⁾, dem Gatten seiner Schwester Jiskah, als Vormund der verwaisten Kinder Josefs, die Leitung der Druckerei, die noch bis 1698 bestand und sich eines fortdauernd guten Rufes erfreute. Im ganzen sind 35 Druckwerke aus der Offizin des Josef b. Salomo Schneior hervorgegangen.

Ein Konkurrenz-Unternehmen erstand 1691 nach dem Tode Josefs, indem Zbi Hirsch b. Josef halevi (Hirsch Frankfurter)⁶⁾ gleichfalls eine Druckerei errichtete, aus der neun Werke hervorgingen. Das Unternehmen, das zehn Jahre lang bestand, wurde durch den schon genannten Mordechai Marx Model aus Ansbach⁷⁾, den

¹⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 141.

²⁾ Das. p. 117. Ueber die Druckerei in Farrnbach s. das. p. 206.

³⁾ Das. p. 131.

⁴⁾ Das. p. 142.

⁵⁾ Das. p. 75.

⁶⁾ Vgl. das. p. 97.

⁷⁾ Der Umstand, dass Elias, ein Sohn des Marx Model, mit Sara Treinle, einer Tochter des Salomo Schneior, verheiratet war, mag, wie schon Brann (Kaufmann-Gedenkbuch p. 403) richtig bemerkt, wesentlich dazu beigetragen haben, dass die Offizin der Erben des Josef b. Schneior und jene des Marx Model friedlich neben einander bestanden.

Schwager Hirsch Frankfurters, kräftig unterstützt¹⁾, der auch während einiger Jahre selbständig im Hause Hirsch Frankfurters die Druckerei betrieb²⁾. Hirsch Frankfurter wird auch als Förderer anderer Werke der jüdischen Literatur rühmend genannt³⁾ und war über vierzig Jahre Gemeinde- und Bezirksvorsteher in Fürth. Das Vorsteheramt bekleidete er bis zum Jahre 1705. In diesem Jahre gelang es der gegnerischen Regierung von Ansbach, die Wahl ihres Parteigängers Elkan Fränkel⁴⁾ zum Vorsteher der Gemeinde durchzusetzen, wodurch der offene Parteikampf zwischen den Domprobstischen und Ansbacher Juden zum Ausbruch kam.

1702–12 war die bekannte Bücheruntersuchung⁵⁾ in Fürth, weshalb in diesen Jahren die Druckerei vollständig ausgeschaltet war. Die Folge hiervon war, dass noch eine weitere zehnjährige Pause eintrat⁶⁾.

1722–24 wurde von Samuel Bonfed⁷⁾, dem früh verwaisten Sohn des Josef b. Schneior, gemeinschaftlich mit Abraham Bing⁸⁾, Sohn des obengenannten Isaak Bing, und 1725–29 von Samuel allein gedruckt.

Salomo, Sohn des Samuel Bonfed, leitete in den Jahren 1729 und 1730 die Druckerei seines Vaters nach dessen a. 1728 erfolgtem Ableben⁹⁾.

¹⁾ Vgl. Titelbl. zu יפה תואר (Nr. 13) und Cat. Bodl. 9314 (Jahrb. VIII, 131).

²⁾ Vgl. Titelbl. zu ביה שמואל (Nr. 30).

³⁾ Vgl. עמוד פתח האהל von Abraham b. Jehuda Löb (Sulzbach 1691) und קצור שלח von Michel Epstein (Fürth 1693 s. u. Nr. 21 und Jahrb. VIII, 98).

⁴⁾ Vgl. Würfel, Historische Nachricht von der Judengemeinde in dem Hofmarkt Fürth, p. 33; Hänle, Geschichte der Juden im ehemaligen Fürstenthum Ansbach, p. 73; Barbeck, Geschichte der Juden in Nürnberg und Fürth, p. 80.

⁵⁾ Vgl. hierzu Hänle l. c. p. 85; Kaufmann-Gedenkbuch p. 457.

⁶⁾ Alle aus dieser Zeit in den Katalogen verzeichneten Drucke sind verdächtig; so z. B. Benjakob, p. 432 Nr. 147, p. 535 Nr. 531, p. 536 Nr. 570; vgl. auch Cat. Bodl. 7898 (das dort genannte העולם הישן gehört wohl nach Offenbach).

⁷⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 79. Efraim Reischer, Vrf. von שער אפרים (Nr. 78), spricht in diesem Buche dem Samuel Bonfed und seiner Frau für die ihm erwiesene grosse Gastfreundschaft und Wohltätigkeit warmen Dank aus.

⁸⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 75, Cat. Bodl. 7896.

⁹⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 79, Cat. Bodl. 9087.

Nach siebenjähriger Pause wurde 1737 von Chajim b. Zbi Hirsch aus Wilhermsdorf¹⁾ eine Druckerei im Schindelfhof errichtet, die 35 Jahre lang bis zu seinem Tode von ihm selbst geleitet wurde, teilweise auch unter Mitwirkung seines Vaters Zbi Hirsch b. Chajim²⁾, der 1712—1739 der Druckerei in Wilhermsdorf vorstand³⁾ und von 1739—1753 verschiedene Druckwerke in Fürth, seinem späteren Wohnorte, herstellen liess. Sorle, die Witwe des Chajim, Tochter des Marum aus Floss, zeichnet noch 1774 bei drei Druckwerken⁴⁾, nachdem Chajim, ihr Gatte, am 11. September 1772 aus dem Leben geschieden war. Aus der Offizin des Chajim b. Zbi Hirsch sind einige 80 Druckwerke hervorgegangen.

Im Jahre 1761 hatte neben jener Chajims noch eine weitere Druckerei sich aufgetan; sie stand unter der Leitung des Itzig b. Löb Buchbinder⁵⁾ und befand sich in der Alexandergasse im Hause des Baruch Jaffa⁶⁾. Sie bestand bis 1792 und lieferte etwa 73 Druckwerke. Grössere Arbeiten teilte sie mit der Druckerei des Chajim b. Hirsch⁷⁾. Im Protokollbuch der israelitischen Gemeinde d. a. 1791 findet sich ein Eintrag über eine Klage des Sisel Schlenker, Henoch b. Josel und Feis Baiersdorf gegen den Drucker Itzig b. Löb, der ihnen seine Druckerei vollständig überlassen hatte und ihnen auch zugestand, nach ihrem Belieben Setzer anzustellen und zu entlassen; nun habe Itzig seinen Sohn als Setzer angestellt, was sie nicht dulden wollten, und einen anderen Arbeiter, den sie angestellt, habe er hinausgeworfen, wodurch sie sich sehr geschädigt fühlten, weil sie das Machsor, welches sie z. Zt. im Druck haben⁸⁾, nicht fertig stellen könnten.

Im folgenden Jahre beklagt sich Sisel Schlenker über die beiden oben genannten Kompetenten, dass sie die Machsorim billig verkaufen, ohne ihm seinen Anteil zukommen zu lassen, dessen er

¹⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 155.

²⁾ Das. p. 154. Im Jahre 1732 wird sein Name auch genannt, als es sich um die Versendung der Schriften von Mose Chajim Luzzato handelte; cf. REJ XXIII, 260 (wo in Nr. 2 p. 289 in 2897 zu verbessern ist).

³⁾ Freimann I. c. p. 105.

⁴⁾ Vgl. Nr. 254, 255, 256.

⁵⁾ Jahrb. VIII, 117. Sein Erstlingswerk war שבת מוסר (Nr. 148).

⁶⁾ Das. p. 115.

⁷⁾ Vgl. יד החוקה Nr. 180 und 197.

⁸⁾ Vgl. unten Nr. 337.

zur Befriedigung seiner Gläubiger bedürfe. Wie aus der Approbation des Rabbiners David Dispeck in Baiersdorf zu dem genannten Machsor hervorgeht, haben die drei Männer jedenfalls die Druckkosten bestritten, die bei diesem umfangreichen Werke nicht unbedeutend waren.

Im Jahre 1762 erscheint auch ein Bruder des Itzig b. Löb, namens Henoch¹⁾, als Drucker in Fürth. Er druckte im ganzen drei Werke in Fürth und vier Werke in Nürnberg²⁾ und scheint oft in Geldnöten gewesen zu sein³⁾. 1769 zeichnet er im Reklamevermerk als Buchhändler (Nr. 238).

Als Drucker und Verleger erscheint 1762—1769 Josef Petschau⁴⁾ in Gemeinschaft mit seinem Sohne Mendel Beer in 17 Druckwerken. In den Jahren 1758 und 1763 wird der Name des Petschau in Verbindung mit dem Drucker Salomo in Sulzbach in den Fürther Protokollbüchern erwähnt; einmal handelt es sich um den Druck der *מנידים*, ein andermal um kleine Machsorim.

Im Jahre 1770 wurde angeordnet, dass kein Buch ohne Genehmigung des Rabbinats gedruckt werden dürfe⁵⁾, eine Anordnung, die, wie es scheint, zu Unzuträglichkeiten führte und deshalb wieder aufgehoben wurde. Die Tekanoth von 1786 sagen ausdrücklich, dass die Drucker für den Inhalt der aus ihrer Offizin hervorgegangenen Werke selbst verantwortlich sind⁶⁾.

Isaak b. David aus Zirndorf, Itzig Zirndorfer genannt, übernahm Ende 1775 nach dem Tode des Buchdruckers Chajim b. Zbi Hirsch, dessen Witwe Sorl seine Gattin wurde⁷⁾, seine Druckerei

¹⁾ Jahrb. VIII, 111.

²⁾ Siehe „Nürnberger Drucke“ Nr. 10a ff. Vermutlich druckt er in Nürnberg, um seinen Gläubigern aus dem Weg zu kommen.

³⁾ Vgl. Jahrb. VIII 1. c.

⁴⁾ Vgl. Jahrb. I, 53 n., wo zu bemerken ist, dass Petschau eine Stadt in Böhmen ist und mit Petschaftstecher nichts zu tun hat. Die Familie Petschau war auch in Prag vertreten (vgl. Hock—Kaufmann, die Familien Prags p. 278). In einer Urkunde des Waisenhauses in Fürth d. a. 1764 findet sich auch der Name Salomo b. Zbi Petschau als Deputierter des Waisenvereins.

⁵⁾ Vgl. Vorrede des Chajim b. Zbi Hirsch zu קהלות ישראל (Nr. 242).

⁶⁾ Ueber die Erteilung von Approbationen vgl. Jahrb. VIII, 85.

⁷⁾ Isaak Zirndorfer und seine Gattin Sorl werden vom Herausgeber des ס' עשרה אליו (Nr. 259) mit Dank erwähnt; vgl. auch Schlusseite dieses Buches, das Zirndorfers erstes Druckwerk war.

im Schindelhof, die er anfangs mit den Waisen Chajims, dann 1782 allein und von 1818 an mit seinem Sohn David betrieb. Seine Drucke sind öfter mit der Vignette **איצק מדפיס** versehen¹⁾. Er studierte 1771 bei R. Tebele Scheuer in Mainz und lernte dort gemeinsam mit dessen Sohn Herz Scheuer²⁾. Isaak Zirndorfer, der am 18. Adar II (27. März) 1826 in hohem Alter starb, war ein frommer und gelehrter Mann, dessen guter Ruf auch nach seinem Tode fortlebte³⁾. Seine Druckerei lieferte sehr viele und gut ausgestattete Werke, die ein grosses Absatzgebiet fanden. Um das Jahr 1820 übernahm David⁴⁾, sein ältester Sohn (geb. 18. März 1776, gest. 20. Juni 1855), der von seinem Vater schon 1801 bei der Drucklegung von **דרך סוללה** (Nr. 370) mit Dank erwähnt wird, die Druckerei in alleinigen Betrieb unter der Firma David Zirndorfer Isaacssohn. Auch er lieferte sehr ansehnliche Drucke, unter denen besonders die glänzend ausgestattete Talmudausgabe (Nr. 532/33) zu nennen ist, die aber nicht über zwei Talmudtraktate hinauskam, da zweifellos der Absatz die grossen Druckkosten nicht deckte. Ein dritter Traktat, dessen Druck schon angefangen war, kam nicht in die Oeffentlichkeit.

Als Drucker und Verleger wird Mose, ein jüngerer Sohn des Isaak Zirndorfer, 1820–23 in einigen Werken genannt⁵⁾; er scheint jedoch geschäftlich nicht prosperiert zu haben⁶⁾.

Bekannt sind die religiösen Wirren in der Gemeinde Fürth, die der Wahl des Dr. Löwi zum dortigen Rabbiner vorangingen. Seine Antrittsrede (Nr. 414, bei J. Volkhart in Fürth gedruckt) enthält am Schluss die Bemerkung: „Wir waren genöthigt, die hebr. Citate mit lat. Lettern zu drucken, da der hiesige jüdische Buchdrucker Zirndorfer, stets ein eifriger Gegner der Löwi'schen

¹⁾ Ueber seine Vereinbarung mit der Firma Arnstein in Sulzbach wegen der Kalender vgl. Jahrb. I, 107.

²⁾ Vgl. Schluss von **אלון כבוד** (Nr. 406).

³⁾ Vgl. seinen Nachruf im Memorbuch der Klaussynagoge (Jahrb. VIII, 171 Nr. 149).

⁴⁾ Er wird auch in **שמחה בנים** II, 133 erwähnt.

⁵⁾ Sein Name erscheint auch schon 1803 in **דרך סוללה** (Nr. 370 im 4. Teil) und 1804 als Bearbeiter einer Pesachhaggada (Nr. 373).

⁶⁾ Vgl. Jahrb. I, 113. Ein anderer Sohn des Isaak Zirndorfer, namens Marum, wird als Vorsteher in Rexingen 1831 unter den Pränumeranten der Fürther Talmudausgabe genannt.

Wahl, seine hebräischen Lettern zum Drucke dieser wenigen Worte herzugeben sich weigerte“.

Im Jahre 1840 trat David Zirndorfer mit seinem Schwiegersohne Juda Sommer unter der Firma Zirndorffer und Sommer in Geschäftsgemeinschaft, aus der etwa 28 Druckwerke hervorgingen. Juda Sommer besorgte schon 1850 den Druck und Verlag allein und zeichnet als solcher bei 19 Druckwerken; er starb am 12. Dezember 1866 als der letzte jüdische Druckherr in Fürth. Das letzte jüdische Werk, das von seiner Firma ausging, ist der *למור עירך* (Nr. 485). Im November 1868 wurde die Druckerei vom Buchdrucker Albrecht Schröder erworben und mit seinen Geschäften vereinigt. Als Verleger zeichnet S. B. Gusdorfer vom Jahre 1852 bis 1867.

Zweite Abteilung.

Druckwerke¹⁾.

1691.

1. ספר מגלה עמוקות בשמו כן הוא היכרו הרב המובהק ראש הדרשנים המקובל האלקי בוצינא קדישא נ"י כיה מ"ז הנאון הגדול מוהר"ר נתן שפירא ז"ל אב"ד ור"מ קראקא והנה ... הרפסנו אותו פעם שנית בשנת אר"ן לפועלי צדק (2+) 102 Bll. 4°. JS. Der Drucker Josef b. Salomon Schneior bemerkt: על ידי הוקם מלאכת הדפוס מהדש בתכלית היופי בק"ק פירד.

St 6643, B p. 292 Nr. 423, Z 610. Illustriertes Titelblatt; durchweg Doppelkolumnen.

Faktor: Mose Menachem (genannt Nachum), Sohn des Juda Löw פ"ק aus Krakau, wohnhaft in Prag, z. Z. in Fürth.

Korrektor: Raphael, Sohn des Gumpel Altschul aus Prag, z. Z. in Fürth.

Setzer: Jakob Zbi b. Mose („Jokef Hirsch“) aus Wilhermsdorf, z. Z. in Fürth.

Drucker: Isachar b. Isachar פ"ב, Gersonide aus Prag.

¹⁾ Abkürzungen:

St Steinschneider, Katalog der Bodleiana in Oxford.

B Benjakob, Ozar hasepharim.

R Roest, Katalog der Rosenthalschen Bibliothek in Amsterdam.

Z Zedner, Katalog des British Museum in London.

M Michael, Or hachajim.

F Stadtbibliothek in Frankfurt a. M. als Fundort.

Erste Ausgabe Krakau 1637. Die erste Vorrede ist von Salomo, dem älteren Sohn des Verfassers, Schwiegersohn des R. Feibesch von Wien; Rifka, die Tochter dieses Salomo, war die Gattin des R. Samuel Chajim Jeschaja, Rabbiner in Frankfurt a. M. (vgl. meine Kurpfalz p. 217 n.); sie starb dort am 30. Nissan (2. Mai) 1707. R. Natan Spiro, Verfasser des מנלה עמוקות, geb. 1585, starb, nach Mitteilung seines Sohnes in dieser Vorrede, am 13. Ab (20. Juli) 1633. Die zweite Vorrede ist von Mose, dem jüngeren Sohne des Verfassers, Schwiegersohn des R. Leser aus Wilna. Diese beiden Vorreden sind in den Fürther Druck übernommen, ebenso wie die Schlussbemerkung des Krakauer Druckes ותשלם השלמה אשר עשה שלמה בשנה הנאין הסהבר כהר"ר נתן שפירא זצ"ל.

2. ספר גלילות ארץ ישראל ראו זה אנרת הקודש כי דבר חדש הוא חברו אינש מהימנא היה הנעלה כמר גרשון בן הר"ר אליעזר סג"ל ... ונרפס כבר בשני שציה לפ"ק ... ככן ראינו להביאו פעם שניה אל הדפוס ... בשנת ולירושלים מכושר אתן לפרט קטן Jüdisch-deutsch. 18 Bll. nicht foliiert 8°. JS. St 5136², B p. 97 Nr. 147, M 675. Titel mit verziertem Rande. Vgl. Ersch und Gruber Bd. 27 p. 461; 28 p. 30³⁴.

Eisenmenger, Entdecktes Judentum, p. 546 ff., hat mehrere Seiten hieraus abgedruckt.

3. ספר הנהגת האדם מן קומו עד שכנו איך יתנהג בתפלתו וכמשא מתנו ובאכילתו ושתייתו אשר לקט וחבר הרב ... מוהר"ר יהודא ל"ב נר"ו אב"ד דק"ק ובאידליץ בן הרב הגדול מוהר"ר יצחק זל"ה (4+) 188 Bll. 16°. JS.

Approbationen: Menachem Mendel Bacharach in Bamberg, 2. Nissan 451; Abraham Broda in Lichtenstadt, 21. Adar II 451. St 5718⁴, B p. 141, Nr. 430, R 683, M 1011. Vgl. Nr. 46 und 47. Nach den Approbationen und Vorreden

Drucker:

- JS Josef b. Salomon Schneior.
- ZJ Zbi Hirsch b. Josef.
- MA Model aus Ansbach.
- AB Abraham Bing und Samuel Bonfed Schneior.
- SB Samuel Bonfed Schneior (ohne Abraham Bing).
- SS Salomo b. Samuel Bonfed.
- CH Chajim b. Zbi Hirsch.
- HC Zbi Hirsch b. Chajim.
- HS Hirsch und sein Sohn Chajim.
- IL Itzig b. Löb Buchbinder.
- HL Henoch b. Löb Buchbinder.
- JP Josef Petschau und Mendel Bär.
- ID Itzig b. David Zirndorf.
- MD Mosche Zirndorfer.
- DZ David Zirndorfer.
- ZS Zirndorfer und Sommer.
- SJ Juda Sommer.

folgt (Bl. 5) ein zweites Titelblatt ... ספר הנהגת האדם שרצה לעשות רצון קונו מעט עמידה ... נלקטו ... מספר הרב ר' ישעיה ז"ל ומספר ש"ע של הרב ר' יצחק לוריא ז"ל ומס' תוצאות חיים ומשאר ... ספרים.

4. ספר יורה הטאים עם נוטריקון נעים והיבוט הקבר וצוואת ר' יהודה הכיר ומפרש הטאים והפרת נדרים ומסיר מודעא מהגאון ר' ישעיה זצ"ל וקדיש 156 Bll. 320. JS.-F. St p. 918 Nr. 14, B p. 220 Nr. 175, M 232.

Der Fürtner ist von R. Meir b. Ascher, Rabbiner in Fürth¹⁾, zusammengestellt; das Ganze ist eine Kompilation verschiedener Werke und wahrscheinlich von seinem Schüler Löb b. Hillel aus Schwersenz (Verfasser von s. u. Nr. 21) herausgegeben (cf. B. a. a. O.). ist von Mose b. Isaak Brzesc, נדפס בירושלים, von Hirsch Zbi b. Sundel Mose Chanoch aus Lublin verfasst. Ueber den Verfasser und sein Verhältnis zu dem Verfasser von R. Eleasar Worms vgl. Landshuth העמודה p. 26. Bemerkt sei noch, dass in sämtlichen Exemplaren der Fürtner Ausgabe ein Blatt in der Mitte verklebt ist und zwar die zweite Seite von יהודה הכיר wegen der Uebersetzung von § 5.

5. ספר ישועות ונהמות דאו ספר ווערט דארום ווא גיהישן דען עם רעט פון דען גרושי ישועות ונהמות די ישראל ווערן האבן (לעתיד לבוא) ... דארום קופט מיר עש בלד אונ' ביהענד דר מיט מיר מער (ספרים) דרוקן און שיעור אונ' ענד ... נדפס פה קיך פיורדא בשנת ישועות ונהמות תרמ"ה לנו לפרט קשן. Jüdisch-deutsch. 12 Bll. 80. JS. St 3580, B p. 232 Nr. 466.

Das Buch ist aus אבטת רוכל ושאר ספרים עם עשר אותות משה von Jakob b. Meschullam Weil, genannt בעור יעקב, von Heddernheim zusammengestellt.

6. ס' תהיית המתים מהנשר הנדול רבן של בני הנולה רבינו משה בר מיימנו (80) זצ"ל שנת ויאמר ה' אל משה דנקן שוכב עם אבותיך וקם לפיך 8 Bll. 80. ZJ.-F. St p. 1916 Nr. 136, B p. 285 Nr. 267, R 857.

Der Druck wurde am Dienstag, 19. Ab 451, vollendet. Die von B. a. a. O. gemachte Angabe über eine frühere Ausgabe beruht wohl auf einer Verwechslung von תנ"א mit תנ"א.

7. ספר טוביה ראש ספר האש גימאכט דער גושי מאן טובי ... איז אויך 16 Bll. (nicht foliiert). 80. JS. St 1349, B p. 205 Nr. 35 (wo auch eine zweifelhafte Ausgabe d. a. 1703 erwähnt wird).

8. ס' עט סופר מהלצות נמרצות אשר חברתי אני הצעיר באסי"ק ארץ שב"י ופוזרי ... היר משה בכמהוריר מיכאל הכהן ... שנת ה'תשע"ו למען

¹⁾ Vgl. Jahrb. VI, p. 164 (S. A p. 12) meine Notizen über R. Meir b. Ascher. In vorliegender Ausgabe heisst es in der Mitte vor § 69 יורה בכפר יורה § 69 עד מצאחי כתוב בכפר יורה § 69 הטאים של מ"ו ההכיר הרב מוה"ר מאיר כג"ל זצ"ל מורה צ"ק דק"ק פיורדא יע"א כתוב בצדו השכבות אלו ... מלקטם מספרי אחרים.

פיק חסדך לפי 24 Bll. 80. JS.-F. St 6528¹, B p. 434 Nr. 207, Z 588, Jüd. Typ. p. 83b.

Das Titelblatt dieses Briefstellers hat eine doppelte Einfassung; dazwischen steht in quadratischer Umrahmung למלך רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך. לשוני ע"ט סוד' מהיר יפסית מבני אדם הוצק חן בשפתוהויד על כן ברכך אלקים לעולם. Der Verfasser, der auch in der Vorrede zu ז' לבנת נ' genannt wird, erzählt, dass er 1688 aus Belgrad vertrieben wurde und in Essegg (אס"ק) sich niedergelassen habe. Am Schlusse stehen interessante Briefe der Vertriebenen, die in Essegg wohnen und unter lebhafter Schilderung ihres Elends um Unterstützung bitten; u. a. wenden sie sich 1689 an Josef Zarfati in Amsterdam, für welchen Josef b. Jakob Danon antwortet, der gleichfalls zu den aus Belgrad Vertriebenen gehörte und bei Josef Zarfati Aufnahme fand. Jakob, der Sohn des Verfassers, liess sich in Nikolsburg nieder und wurde dort ein Jahr lang mit seiner Familie erhalten²).

1691/92.

תורת כהנים עם ... מאירת עינים ושפתי כהן שנת ז'על דמשפט 9. אשר יאמרו לו רעשו 502 Bll., am Schluss 12 Bll. Inhaltsverzeichnis. Fol. JS.-F. St p. 1490 Nr. 91, B p. 587 Nr. 733, Z 342.

Approbationen: Samuel b. Uri Feibes (בית שמואל), 26. Schebat 452, Abraham Raudnitz, 1. Adar 452, Sefardisches Rabbinat Amsterdam (Isaak Aboab, Jakob Sasportas, Mose Jehuda b. Kalonymos Kleve), 13. Tamus 451, Mose ש"ץ in Amsterdam, 28. Nissan 451, Meir Kleve, 2. Ijar 451, Rabbinat Prag (Wolf Spira, Samuel Helmann, Urischrago Feibes Helmann, Josef b. Zbi, Mordechai b. Bär Jeiteles, Samuel b. Gerson Brandeis), 25. Siwan 451.

Setzer: Zbi b. Falk Kümmebrod aus Prag (p. 502) und am Schluss. Sanfel Popitsch, Nahum b. Löb כ"ץ, Rafael b. Gumpel Altschul, Jakob Zbi b. Mosche, Isachar b. Isachar כ"ץ. Der Drucker Josef b. Salomon Schneior starb während des Druckes (s. o.). Das Werk, das in vorzüglicher Ausstattung erschien, enthält zum ersten Mal die Kommentare des כ"ץ und כ"ץ neben dem כ"ץ³).

1692.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ספר קהלת יעקב נאר היפוש 10. דרינג צו לעזן. איז קיין נארטייא (Narretei) זונדר אליין איין פרום נעטליכש וועזן. אין דען גיגון פון שמואל בוך גימאכט. אונ' היפוש גייריימט ... דאז ערשט (הלך) דז מיינשט אויז דען (ספר הישר) גיגומן ... אך אין (ספר יהושע) אונ' (ספר שופטים) איינין נאנגן ... חברו ... מהריר יעקב בר יצחק זיל סגיל

¹) Der Markt in Essegg wurde von den Juden in Ofen besucht; eine hierauf bezügliche Anfrage findet sich in שער אפרים Nr. 33.

²) In Steinschneiders Geschichtsliteratur (Frankfurt a. M. 1905) fehlt ein Hinweis auf dieses Buch.

³) Vgl. hierzu auch Freimann und Brody, Zeitschrift für hebräische Bibliographie, 1901 p. 94.

Jüdisch-deutsch. (2+) 143 Bll. (wovon sechs fehlen; das erste numerierte Blatt trägt die Zahl 1). 40. JS (nach dem Tode des Sal. Schneior und seines Sohnes Josef erschienen). St 1203 (hat ein anderes Jahresstichwort), B p. 518 Nr. 60, Z 116; cf. Perles, Beiträge p. 170; Grünbaum Chrestomathie p. 223 ff.

Setzer: Jakob Zbi b. Mose. הקודש (so) במלכה (so) הקודש.

Das Buch enthält eine gereimte Paraphrase des Pentateuchs sowie der Bücher Josua und Richter und ist nach Art des Samuelbuchs von dem Vorbeter Jakob b. Jizchak aus Rödelsee¹⁾ verfasst.

11. ... ספר אגרת הקודש וועלכין הייליגין כריב האט גשיקט. Jüdisch-deutsch. 16 Bll. (nicht foliiert). 80. JS. St p. 1953 Nr. 15, B p. 14 Nr. 270.

Vgl. an beiden Stellen die Bemerkungen über diesen dem Nachmanides zugeschriebenen Brief, der von einem Anonymus ins Jüdisch-deutsche übertragen und mit Zusätzen versehen wurde; vgl. auch Frankels Zeitschrift 1845 p. 111 n. 15.

12. זה השער לה' צדיקים יבואו בו דו אזי דער טייטש ספר הגן עדן. זייא מאנין אדר פרויאן זיא זאלן טאן אין דען ספר הגן איין שוואן ... דען ספר הגן האט מהבר גיוועזן מיט נאמן רבי יצחק בר אלעזר. ה' יהיה לנו לעזר. האבן מיר אין פון לשון הקדש אויף טייטש לאזן דרוקן. דא מיט אידר מן זאל נאך אים טאן צוקן ... בהדש ומל ה' את לבבך ואת לבב זועך לשנת תניב תהא ממשה אדונינו. Am Schluss des Titelblattes steht noch הדוכס קרישטיאן אלברעכט מרק גראב ברנדיבורג השם ירום הורו ויגדל אדנותו 18 Bll. 40. ZJ. St 534:1, B p. 98 Nr. 159.

Das Buch ist eine jüdisch-deutsche Uebersetzung des ס' הגן von Isaak b. Elieser, nebst deutschen הנהגות, Uebersetzung des Midrasch אלה אלה, kurzweiligen und noch zwei סלים.

13. זית רענן פרי יפה תואר בשנת ואביא אתכם אל ארץ ההרים ארץ. צרי Midrasch Rabboth zur Genesis mit Kommentar von Samuel Jafe Aschkenasi. 540 Bll. Fol. ZJ. Der Druck wurde am 15. Ab 452 beendet. St 3773, B p. 302 Nr. 634 (wo auch ein nicht existierender Druck aus Fürth 1672 genannt wird), Z 540.

Approbationen: Samuel Chajim Jesaja in Frankfurt a. M., 26. תשרי 452, Samuel b. Uri Feibes (ביה שמואל), o. D., Bärman Fränkel in Fürth, o. D., Rabbinat Prag (Wolf Spiro, Samuel Helmann b. Abraham, Samuel b. Gerson Brandeis, Josef b. Zbi), 15. Ab 451.

¹⁾ Eine Notiz über Rödelsee findet sich in meinen Blättern für jüdische Geschichte und Literatur II, 33.

Setzer: Joel b. Aron. Setzerin: Reichl b. Jizchok כ"ץ.

Korrektor (v. fol. 250 an): Elias b. Simon הלי aus Oettingen.

Schöner, korrekter Druck auf gutem Papier mit Doppeltitel. Auf dem 2. Titelblatt steht noch: תחת ממשלת אדונינו ירום ראש הודו ויהנשא ממשלתו הלא הוא המושל הגדול תחת ממשלתו דוכס קרישטיאן אלברעכט פרק גראב בריגויבורג המושל הגדול היושב על כסא ממשלתו במסופולין עיר אמשבוך והמדינה המהולל והמפואר בכל מיני גורל פא- יתי לער עם כל שריו ועבדיו עדי עד אמן.

ס' זהב שיבה אשר חבר הרב הכולל ... כמהר"ר נסים שלמה 14. בכמהר"ר אברהם אלגאזי וצ"ל על לשונות הגמרא ורבורי התוספות השייכים לענין אנרה ... לסדר ולפרט לא תאור את העם כי כיון הוא Am Schluss eine Abhandlung über das talmudische Thema פרה ורחל. 113 Bll. 40. JS.-F. St 6894⁷, B p. 153 Nr. 58, Z 712.

Approbation: Samuel, Rabbiner in Fürth, 13. Tamus 452 (er spricht von (האזנים המופסים לורעו דיוסף).

Setzer: Jakob Hirsch von Fürth.

Wie aus der Schlussbemerkung (לכס' מנחם לסדר ולפרט והניח לכס') hervorgeht, wurde der Druck in kaum sieben Wochen bewerkstelligt. Fol. 112a findet sich eine Bemerkung des R. Wolf Traub in Wittenhausen auf eine von R. Salomon Rothschild, Rabbiner in Friedberg, an ihn gerichtete Anfrage. — Nach Inhalt der Vorrede verlegte der Kabbalist Maier b. Mose Josef Heilpron, ein Bewohner von Tarnograd, das Werk; er war 1692 auf der Rückreise von Jerusalem nach verschiedenen Wanderungen nach Fürth gekommen. Die erste Auflage (Konstantinopel 1683), deren Druck der Bruder des Verfassers, R. Josef Algasi, besorgt hatte, war bei einem Erdbeben in Smyrna vollständig vernichtet worden (vgl. Vorrede des Fürther Druckers). Auf dieses Erdbeben, das am 12. Tamus (10. Juli) 1688 stattfand, beziehen sich auch אברהם בנני כהונה (Salonichi 1753), שו"ת לב שלמה, (daselbst 1808) und ולא עוד אלא (Smyrna 1853).

כנסת הגדולה על הים ע"י חיים בר ישראל בנבשט (Benveniste) 15. 196 Bll. Fol. (+2). לפרט ואתם הדנקים בה' אליכם חיים כלכם היום JS.-F. St p. 824 Nr. 10, B p. 244 Nr. 232, Z 180, M 387.

Approbation: Samuel in Fürth, 19. Kislew 453.

Korrektor: Samuel Popitsch.

Setzer: Nachum b. Juda Löb aus Prag, Jakob Zbi b. Mose Oestreich, Zbi Hirsch b. Falk Kümmelbrod.

שלחן ערוך ממור יורה דעה עם רמ"א ושו"י וש"ך ועם באר הגולה (?). 16. Fol. B p. 586 Nr. 714 (sonst nirgends erwähnt). שנת בתיים

הלך שני מספר נחלת שבעה הנקרא תשובת שאלות אשר חיבר הרב 17. הגדול ... שמואל בן הר"ר דוד משה הלוי ... לסדר ולפרט ושמו את שמו הגדול ... שמואל בן הר"ר דוד משה הלוי ... על בני ישראל ואני אברכם JS. St 7024⁵, B p. 397 Nr. 141, R 1021, Z 671.

Approbationen: Samuel b. Hirsch in Frankfurt a. M., 12. Ab 451, Samuel, Rabbiner in Fürth, 3. Siwan 452, Menachem Mendel Bacharach in Bamberg, o. D.,

David Oppenheim in Nikolsburg, 2. Kislew 452, David b. Israel Isserl in Trebitsch, o. D., Mose Heilprun, Rabbinatsbeisitzer in Bamberg, o. D.

Das Buch wurde von Abraham, dem Sohne des Verfassers, zum Druck gegeben. Als Mäzene werden im Vorwort verzeichnet: Elia b. Mordechai aus Kunitz und seine Frau, sowie Nathan b. Samuel und Ascher Anshel, beide Schwiegersöhne des R. Mose Lipschitz von Burgpreppach und ג"מ (Grabfeld).

ספר רביעי משאלות ותשובות להרב המובהק ... מוהר"ר יוסף י. 18. לב זיל היה עם הדושים ממסכת קידושין ומס' עבודה זרה. לסדר ולפרט ושמו 51 Quartbl. 4°. JS. St p. 1503 Nr. 5, B p. 557 Nr. 91, Z 232.

Approbation: Samuel in Fürth, 5. Siwan 452.

Setzer: Nahum קק aus Krakau, z. Z. in Fürth, und Jakob Hirsch von hier.

Der Druck wurde am 26. Siwan 452, also in 18 Tagen, vollendet. Das Buch wurde herausgegeben, korrigiert und mit Stellennachweisen zum ersten Mal versehen von Mordechai Model Oettingen, Rabbinatsbeisitzer in Turbin¹).

1693.

19. ספר שכתא דריגלא²) דרושים לשבת תשובה ושבת חזקים ושהיג' ... להיר צני הירש ביר ירחמיאל האגש — שנת את הדברים האלה דיבר ה' אל כל לסדר היא הכמתכם. Der Druck wurde beendet: קהלכם בדר לפיק (so) ובנתכם (4+). 70 Bl. 4°. JS.-F. St 7426⁶, B p. 567 Nr. 296, Z 186.

Approbationen: Isaak b. Seeb Wolf in Krakau, Tischri 443, Zbi Hirsch in Lublin, 5. Ab 450, Mordechai Süsskind Rothenburg in Grodno, 15. Siwan 451, Mordechai Kahana in Opatow, 17. Ab 450, Saul Katzenellenbogen in Pinczow, 24. Ab 450, Isaak b. Mose Gerson in Lissa, 447, Juda in Kalisch, 21. Adar 450, Menachem Mendel in Krotoschin, 18. Elul 443, Hillel b. Naftali in Zolkiew, 6. Tischri 445, Saul in Brisk, 19. Adar II 451, Isaak Meir b. Jona in Sluzk, 17. Ijar 451, Gabriel in Olkisch, 1. Nissan 444, Schemaja in Berlin, 3. Nissan 452, Josef Darschan in Posen, o. D., Gerson in Metz, 5. Tebeth 453, Josef Samuel in Frankfurt a. M., 28. Elul 452, Samuel in Fürth, 12. Siwan 453, Bärmann Fränkel in Fürth, 3. Ab 453, Aron Josef Kohn in Braunschweig, 17. Tamus 452.

Das Buch ist ein Auszug aus dem grösseren Werke עמתי צני desselben Verfassers auf den ganzen Pentateuch und die Festtage in natürlicher und kabbalistischer Deutung, das jedoch nie gedruckt wurde und auch als Manuscript in Verlust geriet. Der Verfasser Zbi Hirsch Chotsch war Prediger und Rabbinatsbeisitzer in Krakau. Ueber ihn und seine Familie vgl. Kaufmann, Letzte Vertreibung, p. 186 n. 4; Wettstein לחלוח גדולי ישראל p. 10 n. 4, Dembitzer נחלה צני II, 121a. — Zbi Hirsch Chotsch ist auch der Verfasser von נחלה צני

¹) Vgl. über ihn im zweiten Teil vorliegender Arbeit Jahrbuch VIII p. 134 (S. A. p. 70).

²) Vgl. Menachoth fol. 37b. Nach diesem Werke wird auch der Verfasser zitiert, womit die Frage Lewins im Jahrb. V, 111 n. 3 ihre Beantwortung findet.

einer jüdisch-deutschen Uebersetzung des Sohar (Frankfurt a. M. 1711); das Buch wurde vernichtet, als der Verfasser für Sabbatai Zbi Partei ergriff. Eine zweite Auflage erschien 1786 in Dyhernfurth. Handschriftlich vorhanden ist von dem gleichen Verfasser das kabbalistische Werk (יְהוּדֵי צִי).

חלקי אבנים להיר דוד לידא והם הדושי רשי עזית מספרו עיר דוד. 20. Bl. 4°. ZJ.-F. St 48265, B p. 192 Nr. 665, Z 197, R 294, M p. 319 n.

Approbationen: Samuel in Fürth, 4. Adar 453, Isachar Bärmann in Fürth, o. D.

Setzer: Joel b. Aron.

Das Buch wurde mit Unterstützung des Mordechai Model von Ansbach gedruckt²⁾. Bei einzelnen Exemplaren wird auf dem Titelblatt Prag als Druckort bezeichnet mit dem Vermerk ק"ק פראג und auf der Rückseite sind obige Approbationen aufgeklebt.

ספר קיצור שני לוחות הברית העתק הנהגות טובות ... עיי יחיאל. 21. Miכל בן הר"ר אברהם סג"ל עפשטיין — לסדר ולפרט ולא יתן המשהות לבא אל 86 Bl. 4°. JS. Ed. pr. St p. 1275 Nr. 7, B p. 535, Nr. 531.

Approbationen: Samuel in Frankfurt a. M., 21. Siwan 451, Samuel in Fürth, 453, Rabbiner in Würzburg, o. D., Rabbiner in Bamberg, 18/24. Tamus 451, Bärmann Fränkel, o. D.

Setzer: Jakob Hirsch.

Schlechter Druck mit vielen Fehlern.

Michel Epstein fand für den Druck dieses Buches Unterstützung bei seinem Schwiegersohn Hirsch Frankfurter³⁾.

פטירת מרים ואהרן ומשה רבינו עליהם השלום — זיכט איהר. 22/23. Jüdisch-deutsch. 16 Bl. (nicht foliiert). 80. JS. Bei Blatt 14 ist beigelegt ליד וואש וויר האבן ... und bei Blatt 15b ערן גן. St 3999.

24. תהנות. Jüdisch-deutsch. 80. St 3172 erwähnt, mir aber nicht weiter bekannt.

ס' תפוחי זהב והוא קיצור ברור טוב ערב ומועיל הרבה מאד מספר. 25. ראשית הכמה אשר חברו הנאון ... יחיאל מילי ... עם הגהות ... דוד מלידא 64 Bl. 80. ZJ.-F. St 5665², B p. 660 Nr. 717, Z 231, M p. 185 und 319.

Vermerk auf dem Titelblatt: תחת ממשלת הדוכס יורג פרידריך מרק גראב ברנדיבורג ה' ירום הורו ...

¹⁾ Vgl. Neubauer, Catalogue 1899, wo האטל statt האשש zu lesen ist.

²⁾ Vgl. איצור הספרות IV, 496.

³⁾ Vgl. meine Abhandlung im Jahrb. VIII, 97 ff. (S. A. p. 33 ff.).

Approbationen: Samuel in Fürth, 2. Nissan 453, Bärmann Fränkel, 6. Nissan 453.

Setzer: Joel b. Aron.

Gedruckt mit Unterstützung des Eisik Model (vgl. über ihn Jahrbuch VIII, 132).

חכם לב יקה מצות והוא כלל גדול בתורה כל התרי"ג מצות מפורשות עם כל מצות דרבנן אשר חבנו ר' יהודה ליב בן הרב הלל מק"ק שווערעניץ (+2). סמוך לפונטא — לסדר ולפרט וראיתם אותו ונכרתם את כל מצות ה' לפי (+2) 28 Bll. 4°. JS.-F. St 5714, B p. 188 Nr. 583, Z 396; M 1009.

Approbationen: Samuel in Fürth, 20. Elul 453, Aron Josef Kohn Braunschweig¹⁾, 11. Tamus 453, Wolf Traub in Witzenhausen, 1. Ab 453.

Das Buch erschien auch (Stockholm 1731) in lateinischer Uebersetzung von Carl Schulten; vgl. Jellinek חר"ג Nr. 55; ZfHB 1900 p. 178 Nr. 357.

1694.

איין שיין וואונדערליך מעשה דז גוויש גשעהן איז פון איין גליק. 27. ראד פון איין מיך פון עכ"ס אוי פון ארויטן יידן אוי ווארום מיר אקדמות וזיין. Dann folgt אקדמות ורכין in jüdisch-deutsch. 12 Bll. 8°. ZJ. St 6306³, B p. 354 Nr. 1825.

Vgl. Steinschneider, Die Geschichtsliteratur der Juden, p. 35.

איין שיין גייט ספר חלק שני ממעשי ה' והמה מעשים גדולים ונפלאים ... בימי קדמונים לאנשי מעשים נוראים ... דרום אויף איר ליבן לייט שפארט ... גיט. (Wundergeschichten aus verschiedenen Büchern von Simon Akiba Bär b. Josef R. Henochs in Schnaittach²⁾; 2. Teil³⁾, jüdisch-deutsch mit hebr. Paraphrase). Ed. pr. 56 Bll. 8°. JS. St 7210¹⁰, B p. 355 Nr. 1852.

Approbation: Samuel in Fürth, 15. Schebat 454, Bärmann Fränkel, 454.

Das in vorliegender Ausgabe fehlende Druckjahr lässt sich aus den Approbationen ableiten. Vgl. Steinschneider das. p. 133.

עלה דיונה חי' על ס' סנהדרין מכות ושבועות ע"ז לר' יונה בר משה. בנימין ואב זיל אב"ד ורימ דיקק טרלא.

Der Druck wurde am 3. Kislew בטיה וית begonnen und am 7. Tebeth beendigt.

(2+1+) 62 Bll. Fol. JS. St 5863, B p. 441 Nr. 379, Z 327.

¹⁾ Die ganze Unterschrift lautet: אהרן יוסף בן לא"ה כהר"ר משולם יוסל מהילי גולי. פלדא ההנה פה אושטורד במרינת ברוגשוויי. Vgl. auch Kaufmann, Letzte Vertreibung, p. 226 n. 2.

²⁾ Vgl. unten Nr. 80; Kaufmann, Die letzte Vertreibung, p. 202 ff.; Weinberg, Gesch. d. Juden in der Oberpfalz, p. 85.

³⁾ Der erste Teil erschien 1691 (in Frankfurt a. M.?).

Approbationen: Mordechai Süsskind Rothenburg in Lublin, 20. Siwan 453, Josef Samuel in Frankfurt a. M., 26. Kislew 454. Mordechai Kohn in Opatow, 22. Siwan 453, David Oppenheim in Nikolsburg, 17. Ab 453, Samuel in Fürth, 21. Tebeth 454, Benjamin Wolf Spiro in Prag, 24. Tischri 454, Gabriel in Prag, 3. Tamus 453, Josef Isachar in Kremsier, 18. Tamus 453, Menachem Mendel Bacharach in Bamberg, o. D., Jechiel Michel in Prossnitz, 3. Ab 453, Israel b. Koppel in Ung.-Brod, 22. Tamus 453, Isachar Bärmann in Fürth, 17. Tebeth 454, Uri Schrago Phöbus b. Elieser Halfan in Prag, o. D., Jakob b. Josef Reischer, o. D., Elieser Lipmann Schick in Bunzlau, o. D., David b. Israel Isserl in Trebitsch, o. D., Eleasar b. Abraham in Holleschau, o. D.

Korrektor: Sanfel Popitsch.

Setzer: Nachum Katz, Jakob Hirsch, Jirmija Arje, Simcha b. Isaak Edels (Gersonide).

Das Buch wurde schon 1680 verfasst (nach dem Chronostich am Ende des Buches *משיח בן דוד בא יבא*). Der Verfasser hatte sich brieflich die Approbation des Lubliner Rabinats verschafft, ging dann über Opatow nach Prag, machte von da Abstecher nach Kremsier, Prossnitz und Nikolsburg und kehrte von da wieder zu seinem Verwandten R. Gabriel nach Prag zurück, wo er von R. Jakob Reischer sowie von den Rabbinern in Bunzlau, Trebitsch und Holleschau Approbationen erhielt; dann ging er nach Fürth zu seinem Verwandten R. Samuel, wandte sich von da brieflich nach Bamberg und Frankfurt a. M. und liess sich dann noch von R. Bärmann und R. Samuel, bei dem er wohnte, Approbationen erteilen.

שלחן ערוך אבן העזר עם בית שמואל (מהדורא בתרא) בשנת 30. תבנה חומת ירושלים 147 Bll. Fol. MA. St p. 1489 Nr. 77, B p. 76 Nr. 394, Z 341.

Auf dem Titelblatt der regierende Markgraf.

Setzer: Nachum Katz, Jakob Hirsch, Jirmija Arje, Reichel aus Fürth.

Unkorrekter Druck mit zahllosen Korrekturen am Schluss, die teilweise als Verbesserungen des Verfassers von שמואל בית anzusehen sind. Die gleiche Ausgabe aus demselben Jahre existiert in besserer Ausführung des Titelblattes und des ganzen Drucks. Die Bemerkung, die sich auf Model Ansbach als Druckherrn bezieht und sich auf dem Titelblatt unserer Ausgabe befindet, ist hier weggelassen¹⁾. Am Schluss befindet sich nach fol. 147 ein unpaginiertes Blatt mit Druckfehlerverzeichnis, dann folgt Verzeichnis der Abbreviaturen und zuletzt Namen der Setzer. — Nach B p. 587 Nr. 725 soll im gleichen Jahre 1694 in Fürth ein העזר אבן gedruckt sein, der unter dem Titel אפי רבכי neben ב"ש auch den העזר אבן enthielt, wie solcher später oft dort gedruckt wurde.

¹⁾ In unserer Ausgabe steht: לכבוד קינו חאלף הקצין ראש (בדפוס אשר הוקם) פרנסי המדינה השתדלן הגדול הר"ר מאיר גר"י מאנשבאך בבית הקצין חאלף המנהיג הקהל והמדינה בהר"ר צבי הירש בהר"ר יוסף הלוי ו"ל. Die eingeklammerten Worte fehlen in der anderen Ausgabe.

1695.

ספר בן סירא. איר ליבי לייט. קויפט דו ספר ביי צייט 31.
 Jüdisch-deutsch von Salomo b. Jizchak הכהן nebst שׂין הנבון
 , איין וואונדער שׂין הנבון 28 Bll. (nicht nummeriert). 8°. JS.
 St 1378, B p. 79 Nr. 456, R 158.

Dieses wie die übrigen jüdisch-deutschen Fürther Druckwerke aus dem Ende des 17. und Anfang des 18. Jahrhunderts sind wohl fast durchweg Unica der Bodleiana in Oxford¹⁾. Bei dem vorliegenden ספר בן סירא ist es zweifelhaft, ob als Druckjahr תנ"ה oder תנ"ו zu lesen ist, also 1695 oder 1698 (R hat letztere Jahreszahl).

1696.

ספר קיצור שני לוחות הברית עם מהדורא בתרא העתק 32.
 הנהגות טובות וישרות. אשר איזן ותיקן וליקט היה האלוק. יהאל
 מיכל בן הרר אברהם סגל עפשטיין אשכנזי התן הדיין המצוין המנוה מהרר
 יום טוב אופנהיים וצלחה — ועתה העיר ה' את רוח. מהבר הנל לעשות
 מהדורא בתרא הנהגה ישרה. לסדר ולפרט אם בהקתי תלכך ואת מצותי
 תשמרו ועשיתם אותם. (2+) 108 Bll. 4°. JS. St p. 1275 Nr. 8, B
 p. 535 Nr. 531.

Approbationen: Menachem Mendel Aschkenasi in Bamberg, 5. Ijar 456,
 Bärmann Fränkel in Fürth, 15. Ijar 456, Meir b. Abraham Raudnitz in Wesel,
 4. Ijar 456.

Wiederholter Abdruck von Nr. 21 mit vermehrtem Inhalt.

אשר בשלכת מצבת בם זרע קודש מצבתה להיר משה בר מנחם 33.
 מפרא כרי לזכות כל א' וא' מישראל אות ברית קוד' ובסופו „מעשה
 48 Bll. 8°. JS.-F. St 65252,
 B p. 163 Nr. 294, R 872, Z 588. — שנת תנ"ן כבוד לה' —

Approbation: Bärmann Fränkel, 11. Tamus 456.

Mose b. Menachem Graf war Kabbalist und ist auch Verfasser von יקאל משה (Dessau 1699). Im Anhang von ירע קידש wird die Austreibung eines Dämons in Nikolsburg behandelt, an der sich auch der Rabbinatsbeisitzer Abraham Naftali Spitz (später Rabbiner in Worms) beteiligte. Am Schluss des Werkes dankt der Verfasser dem Jehuda Mose Ulmo, Schwiegersohn des Vorstehers Isserl in Fürth, für die Gastfreundschaft, die er in seinem Hause in Fürth genossen hat (vgl. meine Blätter f. jüd. Gesch. u. Lit. III, 6 Nr. 53).

¹⁾ Es sei mir gestattet, bei dieser Gelegenheit dem dortigen Oberbibliothekar Mr. Cowley für die lebenswürdige Bereitwilligkeit, mit der er zu jeder Zeit mir Auskunft erteilte, wie er auch bei meinem dortigen Aufenthalt in freundlichster Weise meinen Wünschen entgegenkam, verbindlichen Dank hier öffentlich auszusprechen.

1697.

ספר ראשון מקור החיים פשטים על מדרשים על נ"ר וניא ומגלות 34. לה"ר חיים קראכמאל — לפרט לשמור את דרך עין החיים לפי Mit Zusätzen des Herausgebers Jechiel b. Jehuda Löb Krochmal, Enkel des Verfassers und Schwiegersohn des Jecheskel Pakscher aus Posen. 98 Bll. 40. JS.-F. St 4695, B p. 367 Nr. 2142, Z 182, M 900.

Approbationen: Rabbinat Krakau (Mordechai Deiches, Samuel Darschan in Krakau, 26. Tebeth 455, Chajim b. Alexander, Jizchak b. Oscher Ansel von Prag, Benjamin Seeb Serkeles, Elia b. Aron Margoliot, Pinchas b. Simon Wolf Auerbach), 24. Tebeth 455, Jehuda Löb b. Salomo in Schneidemühl, 16. Adar 455, Rabbinat Berlin (Schemaja b. Isachar Bär), 15. Adar 455, Naftali Kohn in Posen, 1. Nissan 455, Abraham b. Jehuda in Halberstadt, 17. Adar II 456, Josef Samuel b. Zbi Hirsch in Frankfurt a. M., 24. Nissan 456, Bärman Fränkel in Fürth, o. D.

Setzer: Nahum Katz aus Krakau, Jakob Hirsch.

Der Verfasser dankt im Nachwort seinen zahlreichen Gönnern in Fürth, die ihn während des Druckes unterstützten, besonders Jospel Lus¹⁾, der ihm viele Wohltaten erwies. Das Buch war ursprünglich grösser angelegt, der Druck konnte aber wegen Unzulänglichkeit der Mittel nicht einmal so ausgeführt werden, wie auf dem Titelblatt versprochen wurde.

35. ספר משתה יין על מגלת אסתר בדרך פרדם מאת ה"ר מאיר ב"ר חיים 80. JS. B p. 388 Nr. 2606. (ממגורשי איינוענשטאדט)

Approbationen: David Oppenheim in Nikolsburg, Josef Isachar Bär in Kremsier, Israel b. Koppel in Ung.-Brod, 14. Ab 455.

36. זה השער לה' צדיקים יבואו בו²⁾ — סרר דרך ישרה שהיא תפארת לעושיה חיים וזו טועמיה אשר איין מוהר"ר הירש בהר"ר ירחמיאל האטש מקראקא בעל המחבר ספר שבתא דריגלא בנסתר ובנגלה . . . שנת וידריכם בדרך ישרה — ותשלם המלאכה יום שני בו שני פעמים כי טוב לסדר אשה 32 Bll. 80. JS. St 7426¹⁾, B p. 117 Nr. 440, Z 186.

Ueber den Verfasser s. o. Nr. 19.

37. שלחן ערוך של מוהר"ר אליעזר הקטן ולאחרונה יסע 37. אשר הוסיף . . . מוהר"ר מנחם עזריה בן . . . מוהר"ר ארי' יהודה ליב כ"ץ . . . מדרשותיו לשבת שובה פירוש על רבי ישמעאל — תפלת הדרך — לסדר ולפרט וירא ארונו כי ה' אתו כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו — 28 Bll. 80. JS.-F. St 5005, B p. 588 Nr. 739, R 348, Z 222.

Approbationen: David Oppenheim in Nikolsburg, 29. Elul 456, Menachem Mendel Aschkenas in Bamberg, 20. Kislew 457, Abraham Broda in Prag,

¹⁾ Juspa Jospel b. Jizchak aus Langenlois vgl. Jahrb. VIII, 125, wo ich näheres über ihn mitgeteilt habe.

²⁾ Name des Verfassers.

13. Cheschwan 457, Benjamin Wolf Spira in Prag, 19. Elul 456, Jakob Reischer in Prag, o. D., Josua Heschel b. Salomo הכהן in Boskowitz, 26. Tischri 457, Abraham Naftali Hirsch Spitz in Nikolsburg, 4. Tischri 457, David Tebele (aus Rakow) in Eibeschitz, 29. Tischri 457.

Setzer: Jakob Hirsch.

Das Büchlein, dessen Verfasser Elieser b. Jehuda Löb Rabbinate-beisitzer und Prediger in Redwitz (bei Bamberg) war, enthält einen Auszug aus dem Schulchan Aruch Orach Chajim und wurde nach dem Tode des Verfassers von seinem Schwiegersohn Menachem Asarja b. Jehuda Löb ב"ר mit Beigabe einer von ihm gehaltenen Derascha herausgegeben.

38. ספר מאור הקטן אשר חיבר הרב מאיר טרנפאל אב"ד ור"מ דעיר אישינגן על חמשה חומשי תורה מבראשית עד גמרא . . . לפרט ודקושיעני מכל רע ופגיעה. 105 Bll. Fol. JS. St 6333, B p. 275 Nr. 36, R 777, Z 521.

Approbationen: Samuel in Fürth, 13. Elul 453, Menachem Mendel in Bamberg, 8. Siwan 455, Bärmann Fränkel in Fürth, o. D.

Korrektor: Chajim Selig, Vorbeter in Fürth.

Setzer: Nachum b. Löb ק"ץ, Jakob Zbi b. Mose.

R. Meir Tarnopol, dessen letzter Wunsch durch Herausgabe dieses Buches von seinem Schwiegervater, dem obengenannten Chajim Selig, erfüllt wurde, starb 1696 in Oettingen (vgl. meine Notiz in „Israel. Monatsschr.“, Beilage zur „Jüd. Presse“ 1899 p. 54).

1698.

39. Erlebnisse des Chanina Albaldi, aus dem מעשה שושן Hebräischen ins Deutsche übertragen von R. Jakob Bargi aus Prag. 8°. St 3937, B p. 357 Nr. 1913. Vgl. unten Nr. 254.

40. סדר תקוני שטרות הדור אתם ראו זה דבר חדש וביחוד פרטי . . . בספר הנחמד נחלת שבעה ומשם העתקתי . . . 12 Bll. 4°. JS.-F. St 4100, B p. 669 Nr. 878.

Das Büchlein enthält 72 Formulare und ist anonym erschienen.

41. נחלת שבעה עם תוס' מהדורא בתרא מבעיה שמואל ב"ר דוד הלוי. 4°. B p. 397 Nr. 140 (sonst nirgends erwähnt).

42. איין שין ליד פון איין ריטר אויו פראוונציאן לנד. ויגמר איז זיין . . . נאמן גינגט. אוי' פון איין קינגט טאכטר מגלינה פון פרנקרייך . . . 16 Bll. 8°. JS. St 3655.

Setzer: Jirmija Arje b. Sanfel (תפועל העוסק במלאכת [so] הקדש).

43. ברכת הנהנין ע"י דוד בר שמעיה וזיגרש. JS. Jüd. Typ. p. 79, St 2624 und 4845. Zweifelhafter Druck.

צדיק תמים איך יתנהג האדם משכנו ועד קומו ובתפלתו ע"י יהודה. 44. Beendigt 7. Tebeth 459. — ליב בר יצחק ליפשיץ —

Vermehrte Auflage des unter dem Titel האדם הנהגת האדם erschienenen Werkes von demselben Verfasser (vgl. Nr. 3 und 47). 168 Bll. 32°. JS. St 5718³, (wo 9. Dezember statt 7. Dezember zu lesen ist), Z 439, M 1011.

Approbationen: Abraham Broda in Prag, o. D., Menachem Mendel in Bamberg, 20. Nissan 451, Bärnann Fränkel, 7. Kislew 459.

Setzer: Nachum ק"ץ aus Krakau, Jirmija Arje b. Sanfel.

B p. 506 Nr. 26 hat eine falsche Ausgabe vom Jahre 1696.

45. וזאת לי יהודה שהיטות ובדיקות שחיבר הרב המופלג מוהרר. יהודה ליב בר' בעל מחבר ספר הנהגות האדם וספר צדיק תמים שהיה אב"ד בק"ק איירליין ובק"ק יענקוויא ועכשיו אב"ד בק"ק מעסטין והוא בן הרב יצחק זצ"ל מטיסמניץ נרפס ו' טבת לסדר ויגש אליו יהודה קדש הו' לפי' (2+) 20 Bll. 40. JS.-F. St p. 1236 Nr. 45, B p. 571, Nr. 385, Z 439, M 1011 (unrichtig verzeichnet). Vgl. Nr. 3 und 46.

Approbationen: Abraham Broda in Prag, 28. Siwan 456, Rabbinat Prag (Elia Spiro, Ascher Ansel b. Michel Spiro, Matitja Libermann b. Ascher Lemel, Jizchak b. Salomo ש"ה aus Ofen), 15. Ijar 458, Benjamin Wolf Spiro in Prag, 27. Ijar 458, Urischrago Feibisch b. Elieser Chalfan in Bunzlau, 24. Ab 457, Bärnann Fränkel in Fürth, 7. Kislew 459, Menachem Mendel Aschkenasi in Bamberg, 16. Tebeth 459. (Diese Approbation erfolgte nachträglich während des Druckes).

Die Vorrede unterschreibt Verfasser mit folgenden Worten: הצעיר יהודה ליב בא"א הרב הנדול החסיד מוהרר יצחק זצ"לה"ה ליפשיץ ודלונטש שהיה אב"ד בק"ק טיסמניץ וסמוך לאסיפות אור נוגהו היה אב"ד בק"ק ווארגו ונטמן בק"ק בעלזא. ואני הייתי חונה בק"ק איירליין ובק"ק יענקוויא ולעזע ההנהגה מעסטין יצ"ו.

1699.

46. נפתלי אילה שלוחה והוא חיבור נחמד ונעים על חכמות המספר — מלוט מספרי ראשונים ואחרונים ... שיוכל ... אדם ללמוד ... כל הלקי השבונות שנת עשה עמנו אות לטובה השלמתו ו' ע"ש פ' ואלה שמות כ"ד טבת —

Hebräisches Rechenbuch von Naftali Hirsch b. Jesaja aus Fürth (vgl. Jahrbuch VIII, p. 134).

(2+) 14 Bll. 40. ZJ.-F. St 6611, B p. 401, Nr. 258, Z 606.

Approbationen: Josef Samuel in Frankfurt a. M., 7. Cheschan 459, Samuel Kohn Schotten, 459.

Setzer: Abraham von Werd; Setzerin: Reichel.

1701.

ס' אשל אברהם ויטע אשל בביאור שנעה ימי בראשית וסוד טעמי 47. תורה ואותיות ונקודות . . . ובראש הספר סוד עשר ספירין . . . החכם הכולל . . . כמוריר מרדכי במוריר יהודה לייב אשכנזי נריו . . . בשמושו להחכם . . . המקובל הגדול . . . כמוריר אברהם רוויגו . . . בשנת וישב עמו בנוה איתן ברשיון אדונינו . . . הדוכוס יורג סירדריך מרק: Lizenzformel: לפיק — גראף מברנדנבורג 186 Bll. Fol. MA. St 4299, B p. 56, Nr. 1044, Z 707, M 229.

Approbationen: Josef Samuel in Frankfurt a. M., 22. Tebeth 461, Mendel Rothschild in Bamberg, o. D., Elieser Heilbronn in Fürth, 19. Siwan 460, Bärman Fränkel, 25. Ab 460, Samuel Schotten in Frankfurt a. M., o. D., David Oppenheim in Nikolsburg, 461, Abraham Broda in Prag, 24. Tischri 461, Wolf Spiro in Prag, o. D.

Korrektor: Mose b. Josef Mose Hausen, Jizchak b. Joscha Falk.

Setzer: Abraham b. Elieser ב"ץ, Jirmija Arje b. Samuel, Reichel bas Jizchak ב"ץ, Jakob b. Samuel.

Vgl. hierzu meine Mitteilung im Jahrbuch VIII, 200. Das Vorwort des Verfassers, das hier auf fünf Folioblättern abgedruckt ist, erschien auch in besonderer Ausgabe; vgl. Nr. 507.

ס' תפארת הקודש ראה זה וקדוש . . . דרושים גפלאים וערבים 48. מתורה נביאים וכתובים . . . אשר אינן וחקין . . . שלמה בן . . . מהר"ר ישראל . . . קיק ואלקווי . . . לסדר ולפרט השיב את חמתי מעל בני ישראל לפיק — Lizenzformel wie oben. (4+) 92 Bll. 4°. MA. St 714 und 6928, B p. 659 Nr. 708, R 189, Z 118.

Approbationen: Arje Jehuda Löb in Krakau, 19. Adar II 459, Isachar Bär b. Obadja in Kremsier, 22. Ab 459, Bärman Fränkel in Fürth, 12. Adar 461, Menachem Mendel Rothschild in Bamberg und Baidersdorf, 4. Nissan 461.

Korrektor: Mose b. Josef Mose Hausen.

Setzer: Jakob Zbi b. Mose, Jirmija Arje b. Samuel, Jakob b. Samuel, Reichel bas Jizchak.

1722.

49. ברכת המזון לסדר ולפרט שם כבוד מלכותו. 34 Bll. 4°. AB. St 7500.

ס' עיר בנימין שני והוא חיבור נחמד ונעים על אגדות תלמוד 50. ירושלמי להדי בנימין זאב וואלף ביר שמואל דרשן — שנת כלול במקרא במשנה בתלמוד לפיק — (2+) 60 Bll. Fol. AB.-F. St 4569², B p. 440 Nr. 347, M 585, Z 747.

Approbationen: David Oppenheim, z. Zt. in Hannover, 21. Ab 482, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 2. Siwan 482, Jakob Reischer in Metz, o. D., Gabriel in Nikolsburg, 17. Kislew 467, Aron Worms in Metz, 29. Ijar 482, Simon

in Heidingsfeld, 5. Ab 482, Saul von Krakau in Breslau, 469, Mose Katzenellenbogen in Ansbach, 27. Tamus 482, Rabbinat Amsterdam (Salomo de Oliveyra, Salomo Aelyon), 20. Elul 468.

Korrektor: Samuel Meir Jakob b. Natan aus Feuchtwangen.

Setzer: Jirmija Arje b. Sanfel, Jakob b. Sanfel, Tubjo b. Abraham ב"ץ aus Wilhermsdorf, Jakob aus Wilhermsdorf, Jomtof Lipmann b. Mose Back Malach aus Prag.

Der Verfasser war Darschan in Krakau und Rabbiner in Lokacz, Smigrod, Dessau und Metz; vgl. Kaufmann-Gedenkbuch, p. 572.

51 ספר מרפא לנפש אשר הוא מלוקט... מכמה ספרים קדושים... 27 Bll. 80. AB. בשנת כ"ו וישראל דרכי ה' וצדיקים ולנו כם לפי

St 6640 (auch wegen des irrtümlichen Chronostichs), B p. 373 Nr. 2307, Z 610 (beide haben unrichtige Angaben hinsichtlich des Druckjahres). Verfasser ist Natan b. Samuel aus Fürth.

1723.

52. Der gelernte und bekehrte Spieler, תלמיד צחקן מוסרי, Lob des Witzes, von Arje de Modena, mit deutscher Uebersetzung von Elia b. Elieser Chasan aus der Familie Kutna in Amsterdam. — 32 Bll. 80. AB.-F. St p. 1352 Nr. 29, B p. 419 Nr. 316.

Setzer: Jakob b. Naftali Buchbinder von Wilhermsdorf, Lipmann b. Mose Back Malach aus Prag.

Das erste jüdisch-deutsche Vorwort ist von Mose Seckel Maineck unterzeichnet, das zweite hebräische Vorwort von dem Drucker Mose Jizchak b. Baruch Redwitz (1. Tamus 1723); hierauf folgt die Vorrede der Amsterdamer Ausgabe (1698) und schliesslich jene der Ed. pr. (1595).

53. תקון ליל שבועות וליל הושענא רבא אמת ואמונה ליודעי. 70 Bll. 80. AB. St 7533. דעת ובינה

54. ס' נחלת שבעה ומדורא בתרא הכינו וגם חקרו אכ"ד. ור"מ כמוהר"ר שמואל בכמ"ד דוד הלוי בשנת תב"א עלינו הבריכה. 127 Bll. 40. AB. St 7024⁴, B p. 397 Nr. 140, Z 671.

Korrektor: Samuel b. Elkana Naumburg.

Setzer: Jakob Hirsch, Menachem Manis b. Juda aus Hanau.

Die Medurā, die hier nicht beige druckt ist, erschien Frankfurt a. M. 1681. Vorliegende Ausgabe enthält das Vorwort des Verfassers vom Jahre 1664 mit dem bekannten Gedicht, an dessen Schluss das Chronostich כ"ו ז"ל (sich befindet¹⁾), dann folgt das zweite Vorwort, dann der Text des Werkes (p. 4—118) und Inhaltsverzeichnis (p. 118—127). Auf der letzten Seite steht das Schlusswort des Verfassers mit dem Jahr 1668, in welchem das Buch

¹⁾ 1664 trat bekanntlich Sabbatai Zbi als Messias auf.

vollendet wurde, und schliesslich das Jahr des vorliegenden Drucks ושנת ו'ס"ד (d. i. November 1723).

1724.

ויכוח יוסף והשבתים הוא. דרוש מדרושים שחידש הדרשן הגדול... מוהרר חנוך בן החסיד מוהרר אברהם וצ"ל ר"מ ואב"ד בק"ק גנין הגדול. 20 Bll. 80. AB. B p. 149 Nr. 49, Z 239.

Vgl. meine Blätter für jüd. Gesch. u. Lit. I, 26.

56. רית נחמה שחיבר האלוקה... יואל שי"ן מליפא וקרא ההיבור הזה ר"ה נחמה כי ר"ה הוא נוטריקון ר' יואל חזן ועוד שחיבור זה מהחזני' מדבר ובתפלת' עושים נחת רוח ליוצרים... הובא בדפוס ע"י בנו הר"ר לי"ב שי"ן ובתפלת' עושים נחת רוח ליוצרים... 12 Bll. 80. AB. St 5834, B p. 546 Nr. 140, Z 324.

Der Verfasser Joel b. Elieser stammte aus Lublin und war Vorbeter in Leipen (Böhmen); sein Sohn Arje Löb, der Herausgeber des Rith Nchomah, war Vorbeter in Hasslach¹⁾. Das Hebräische und die jüdisch-deutsche Uebersetzung sind gereimt. Der Verfasser polemisiert gegen einen ungenannten Gelehrten, der die Vorbeter stark angegriffen hatte²⁾. Am Schluss befindet sich ein grösseres hebräisches Lied zur Einbringung einer Thorarolle in die Synagoge mit Akrostich des Verfassers. Vgl. Nr. 89.

57. שבט יהודה וואל פר טייטשט גאר קורצליך דרינגן צו לייאן פר גמייני בעלי בתים מאנין אונ' ווייבר. 58 Bll. 40. AB.-F. St p. 2395 Nr. 6.

Setzer: Jakob Hirsch und Menachem Manis aus Hanau.

Jüdisch-deutsche Uebersetzung des bekannten Werkes von Salomo ibn Verga. — Wiener in seiner Neuauflage des שבט יהודה (Hannover 1856 p. XII) konnte über unsere Fürther Ausgabe nichts erfahren.

58. תהנוה (P). St 3177.

59. ס' מאיר עיני חכמים... המאור הגדול... מוהרר מאיר וצ"ל שנת תבא עלינו הברכה לפי' מקי' לובלין... 159 Bll. AB. St 63144, B p. 278 Nr. 90.

Approbationen: Baruch Rapoport³⁾ in Fürth, Ende Nissan 484, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 17. Tebeth 484, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 13. Cheschan 484.

Korrektor: Natan b. Samuel in Fürth.

Setzer: Menachem Manis aus Hanau, Jomtof Lipmann b. Mose Bak aus Prag.

¹⁾ Nicht Haslib, wie Steinschneider in Cat. Bodl. I. c. schreibt.

²⁾ Vgl. auch Freimann in Ztschr. f. hebr. Bibl. 1911 p. 155, wo Joel b. Elieser statt Jakob b. Elieser zu lesen ist.

³⁾ Er bezeichnet sich als Abkömmling des מוהר"ם לובלין.

60. ס' תקוני המועדים ובו מבואר כל תקוני בני אדם מפני שהאדם מועיד לעולם עמדתו וסדרתו לכבוד של כורא עולם ... לכן נושו והושו ועל מועיד ... 105 Bll. 8°. AB.-F. Hebräisch und jüdisch-deutsch. St 7600.

Setzer: Jakob Hirsch, Menachem Manis aus Hanau.

Der Name des Verfassers ist nicht genannt¹⁾; es ist aber jedenfalls Arje Löb b. Jehuda (Seligmann) von Binswangen; vgl. unten Nr. 83. Auf S. 49 erwähnt der Verfasser seinen Schwager Elieser Heilbronn von Lemberg, der Lehrer in Binswangen war. Am Schluss des Vorwortes wird bemerkt, dass das Buch am Freitag, 1. Kislew 485 (d. i. 17. November 1724) vollendet wurde.

1725.

61. ס' אשלי רברבי על שם הנהו תרי נברי ... הטורי זהב אשר היבר. הרב הגדול ... דוד בן ... שמואל ... והשפתי כהן שהכר הגאון ... שבת. בן ... מוהרים כ"ץ וניתוסף עליו הגהה וחידושי של הגאון טורי זהב וצ"ל (2+) 352 Bll. Fol. SB. St 7577 Nr. 62b, Z 338.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 8. Siwan 485, Jakob Kohn in Frankfurt am Main, 16. Siwan 484, Mose Katzenellenbogen in Ansbach, 9. Tamus 485.

Korrektor: Samuel b. Elkana Naumburg in Fürth.

Auf der Rückseite des Titelblattes Approbationen und התנולות des Druckers vom 15. Tamus 485; erstes Blatt Vorrede des ס"ו וס"ך und התנולות des Korrektors; dann 352 Bll. Text; dann drei unpaginierte Seiten Inhaltsverzeichnis und eine Seite Schlussgedicht des ס"ך, alphabetisch geordnet nach den Kapiteln des Buches; auf dem letzten Blatt Berichtigungen und Novellen des ס"ו nach Abschrift des R. Selig von Kalisch und von dessen Sohn Meir dem Druck übergeben.

62. ס' אורחות צדיקים ... ומידות הנפש. (5+) 160 Bll. 16°. SB.-F. Z 623.

1726.

63. Jüdisch-deutsches Glossar zum Pentateuch מלמד שיה ו Megilloth von Eliakim b. Jakob aus Komorn, Vorbeter in Amsterdam. (3+) 149 Bll. 8°. SB.-F. Hier zum ersten mal דאמשטרם באותיות דאמשטרם. פה קיק פיורדא באותיות דאמשטרם. St 5021⁶, B p. 335 Nr. 1376, M 461.

Setzer: Menachem Manis aus Hanau.

Vgl. Güdemann, Quellenschriften zur Geschichte des Unterrichts usw. p. 290 und 306.

¹⁾ Am Schluss der Vorrede heisst es: על כן גם אני לא העליתי שמי בחיבור זה כדי שלא יפגום שכרי מהיי עולם הבא רק חברתי לכבוד ה' ונחמארת.

המשה חומשי תורה עם מגילות והפטרות ועם באר משה להר' 64. משה שערטילש 40. St 866.

65. Pseudoamsterdam. Titelblatt wie oben Nr. 25. תפוחי זהב. 62 Bll. 80. SB. St 3505, B p. 226 Nr. 317.

Approbation: Baruch Rapoport in Fürth, 6. Ab 486.

Setzer: Menachem Manis aus Hanau.

Wiederabdruck der früheren Ausgabe vom Jahre 1693 (s. o. Nr. 25). Steinschneider und Benjakob l. c. verwechseln vorliegendes Buch mit סוד שירים (Sohar auf Rut), das auch den Titel הפתוי וזהב trägt.

עבודת המקדש להר' מנחם די לונגאנו עם סדר עבודה להר' מנחם. 80. SB. St 1729 Nr. 5, B p. 428 Nr. 31, Z 528.

Herausgeber: Asriel b. Mose Wilna.

67. ס' תולדות יעקב אשר איזן וחיבר הר מנוע ישרים ... הקטן יעקב. איילינבורג מקי' קראקא אשר ישב על כסא הוראה ומשפט בקי' רעכנווע ונתקבל לרב בקי' וזארטן כמדינת פיהם יע"א. 55 Bll. 40. SB.-F. St 5523³, B p. 619 Nr. 136, Z 216.

Approbationen: Jehuda Löb Krakau, 1. Tebeth 484, Binj. Seeb Hurwitz in Woydislaw, 14. Ijar 484, Arje Löb in Rzeszow, 2. Siwan 484, Alexander b. Menachem Mendel in Prossnitz, Juda Abraham Parzwe in Göding, Mordechai Levi in Klimantow, Mordechai Deutsch in Polin, Benjamin Wolf b. J. in Pressburg, Juda Löb Kalmankes in Eidlitz, Isachar Berusch in זאבני, Isachar Bär in Nachod, Mose Simcha Bunem in Messtitz.

Setzer: Menachem Manis aus Hanau.

Der Verfasser, Jakob b. Chajim Eilenburg, Rabbiner in Reichenau und Soborten, dankt in der Vorrede seinem Schwiegervater Ascher Lāmel, sowie dem R. Wolf b. Salomo in Wassertrüdingen (in dessen Namen er p. 53 eine Stelle aus einer Predigt mitteilt, die jener am שבת טובה 1725 gehalten hat) für empfangene Wohltaten. Ueber vorliegendes יעקב תולדות spricht sich Verfasser auch in dem Vorwort zu *seinem ס' מנחה בלילה (Offenbach 1729) aus. Andere Werke des Verfassers sind גבול ישראל, יעקב, מנחת יעקב, נגד, כשרתי צדק, ישר יעקב.

68. ס' שמחת הנפש דמקיימו משמה אלהים ואנשים לפי. 90 Bll. 80. SB. Jüdisch-deutsch. Erster Teil. St 4928⁶, M 346.

Der Verfasser, Elchanan Henle Kirchhain, war Schwiegersohn des Hirsch Kaidanower¹⁾.

69. ס' אפי רברבי ... ביאורים ... אשר חיברו ... הגאון מוהר"ר משה ... וקראו חלקת מחוקק ... והגאון מוהר"ר שמואל ... וקראו בית שמואל והדר עשה מהדורא בתרא ... שנת ויקה שמואל אבן אחת ויקרא אותה אבן

¹⁾ Vgl. Jahrbuch VI, 160.

ה'קעיר ויאמר עד קנה עורני ה' (2+) 192 Bll. Fol. SB.-F. St p. 1489 Nr. 79, B p. 587 Nr. 725, R 579, Z 341.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 10. Siwan 485, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 22. Tamus 485, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 25. Tischri 486.

Korrektor: Samuel b. Elkana Naumburg.

Setzer: Jakob Hirsch und Menachem Manis aus Hanau.

Mit einer Vorrede von Rephoel b. Mose, dem Sohne des חלקת מחוקק.

1727.

מעשה חייא משמות על הגמרא וקצת שאלות בסופו ... כמחוריר. 70. 109 Bll. (2+) 109 Bll. 40. SB. St 4736², B p. 354 Nr. 1834, Z 186, R 276, M 840.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 17. Tebeth 487, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 21. Cheschwan 487, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 2. Kislew 487.

Die erste Ausgabe erschien Venedig 1652 von Meir, dem Sohne des Verfassers. Die vorliegende zweite Ausgabe erfolgte durch Natan b. Samuel in Fürth (Verfasser von נפש חיה, s. o. Nr. 51) mit den Vorreden aus der ersten Ausgabe und mit der darin enthaltenen Nachschrift des Venturin b. David.

שחימות ובדיקות עם פי' עולת יצחק מהדורא תניינא ... 71. שליקט ... כמחוריר יצחק בן הק' מהרר' ישעי' וציל' הי'ר בשנת וזכחתם מברכנים לפי' 29 Bll. 40. SB. St 5631 Nr. 61, B p. 432 Nr. 147, R 528, Z 312.

נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' 72. Pseudoamsterdam. ... איין וחקר הרב מוהרר' נפתלי הירץ בהרב מוהרר' שמעון גינצבורג וצלהיה והוכחו (so) לבית הדפוס בשנת חס"ה¹) לפי' ולזכות את הרבים נדפס פעם שנית 91 Bll. Fol. SB.

Diese zweite sehr seltene Ausgabe, die in keinem bibliographischen Handbuch erwähnt ist, hat schlechten Druck und viele Fehler. Auf der Rückseite des Titelblattes sind zuerst die zur ersten Ausgabe erteilten Approbationen verzeichnet und zwar: Saul in Krakau, 8. Nissan 465, Saul b. Naftali Ginzburg in Pinsk, 25. Tamus 464, Mordechai Süsskind Rothenburg in Lublin, 1. Adar 465, Hillel in Wilna, 8. Siwan 464, Salomo von Zolkiew in Sluzk, Ijar 461, David Oppenheim aus Prag, z. Zt. in Hannover, 10. Ab 466, Josef b. Jidel im Kreis Minsk, 29. Siwan 458, Naftali Kohn in Frankfurt a. M., 3. Elul 495, Menachem b. Benjamin ב"ץ von Brisk, 10. Elul 455, Jehuda Löb in Grossglogau, 2. Ijar 465.

¹) Muss מ"ח lauten; die erste Ausgabe erschien Hamburg (Pseudo-amsterdam) 1708. Ueber den Verfasser Naftali Herz Ginzburg vgl. Maggid, Zur Geschichte und Genealogie der Ginzburge, p. 212; meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. II, 50 Nr. 77.

73. ספר חלק שני מן שמהת הנפש דש אנדר חלק בשטיט אין דינים. אוי' ומירות האט גמאכט ר' הענלה קירכהן (מונה רבים) צו זיין דר ווייל דו ערשט חלק שמהת הנפש גליבט איז (בין הכריות ומחמת הוצאות הדפוס) האט נייארט Jüdisch-deutsch. Zweiter Teil. 22 Bl. 4°. SB.-F. St 4929°, B p. 594 Nr. 864, R 637.

Diese mit Musiknoten versehene Ausgabe wurde am 22. bis 28. Ab 487 vollendet; die Rückseite des Titelblattes enthält die Approbationen und ein gereimtes Vorwort¹⁾.

74. ספר שותא דינוקא בלשון אשכנז קינדר שפרוך. דייווש ספר לערינט. ...
Hebräische Grammatik von Jizchak Eisik Auerbach b. Jesaja Reis²⁾. 80. SB. St 4910³,
B p. 570 Nr. 380.

76. תקנות קק פיורדא. 9 Bl. 8°. SB. St 4115 (wo Fürth statt Amsterdam zu lesen ist).

77. תקון ליל שבעות והושענא רבא. 188 Bll. 80. SB. St 3075.

המפורסם (80) ... כמהוריר אפרים רישר אב"ד דק"ק ווערטהיים והמדינה בהתורני
הרבני כמהוריר נפתלי צבי נר"ו דיין דק"ק רישא. חיבר (80) נאה על שלשה
מזמורים שבתהלים מזמור ג' מזמור כ"א ומזמור כ"ה ... ותוכחת מוסר ... חלק
ראשון רפואה לנפש ולנשמה וחלק שני רפואה להנף ... לסדר ולפרט עתה
30 Bil. 40. SB. St 4903, B
p. 598 Nr. 961, Z 653.

Approbationen: Mendel Aschkenas in Worms⁴⁾, 7. Siwan 487, Samuel Hellmann in Mannheim, 4. Siwan 487.

²⁾ Vgl. meine Notiz im Jahrbuch VIII, 69. Von demselben Verfasser s. u. Nr. 158 (s. dort auch die Fussnote).

⁴⁾ Bezeichnet sich als Verwandten des Verfassers.

Korrektor: Salomon b. Isaak Schreiber.

Setzer: Josef b. Natan Neta, Michel b. Chajim aus Thalmessingen, Jizchak Eisik b. Mose Grillingen.

Das schlecht gedruckte Büchlein ist kabbalistischen Inhalts. Der zweite Teil (מגלות ופואות) wurde aus dem hebräischen Original des Verfassers durch den obengenannten Korrektor ins Deutsche übertragen und der Druck des ganzen Büchleins am Vorabend des 14. Nissan 1728 vollendet (vgl. die vorletzte Seite, wo bei dem Chronostich im Worte ויא auch das י durch grösseren Druck hervorgehoben sein sollte).

אם הילד והינך קטן נעשה עי' ... התורני מוהרר שלום שכנא 79.
בן מוהרר מנחם קנידאנר מק"ק ווילנא לע"ע בקיק רוזן בורג במדינת פיהם
וכונתו לזכות את ילדי בני ישראל ולהרגיל אותם ולהחזיק באותיות א"ב ... יום
120. SB. (ה' טו"ב מנחם¹) לסדר ולפרט ולמדרג את בניכם לפי

Das schlecht gedruckte Büchlein ist in keinem bibliographischen Handbuch erwähnt. Im jüdisch-deutschen Vorwort (auf der Rückseite des Titelblattes) ist es als הינך לקטן bezeichnet. Der Verfasser gab auch das Büchlein heraus²).

1729.

ס' אביר יעקב ... היפשה הדושים אונ' מעשים ... להיר שמעון 80.
עקיבא בער ב"ר יוסף ר' הענוכש מויון שנת פדח את 42 Bll. 4°. SS.
St 7210⁴, B p. 2 Nr. 22, R 54, Z 38.

Derselbe Verfasser wie oben Nr. 28.

ס' תקוני מועדים הלך ראשון בו תמצא משבחו של הנה לא 81.
ינום ... מן הנהגת ערב שבת ... סדר ברכת הלכנה ... המהבר אריה בר יהודא
יכונה ליב בן לא"א ... ועלימנן וצלהיה מפיווננן 68 Bll. 8°. SB.

Hebräisch und jüdisch-deutsch.

Setzer: Bendit b. Natan, Eisik b. Mose Grillingen.

Vgl. oben Nr. 62. Das dort genannte חיקי המעדים bildet den zweiten Teil und behandelt die Festtage; das vorliegende bildet den ersten Teil und wurde später gedruckt, obwohl es nur wenige Wochen nach dem anderen vollendet wurde. Am Schluss der hebräischen Vorrede des Verfassers steht das Datum לסדר ולפרט גור אריה חפ"ה, d. i. Ende Dezember 1724. Dass es trotzdem erst 1729 erschienen ist, lag daran, dass es, wie der Verfasser am Schluss der deutschen Vorrede bemerkt, an Mitteln für die Druckkosten mangelte. — Die vorliegende Ausgabe fehlt bei sämtlichen Bibliographen und ist das letzte Druckwerk aus der Offizin des Samuel Bonfed, wonach St 7898 zu berichtigen ist.

¹) Der 17. Ab 1728 war am Freitag.

²) Vgl. Cat. Bodl. 7111, wo ראב in Rosenberg (Rosenberg) aufzulösen ist.

1730.

82. Pseudoamsterdam. מלאת אבן פי' על הד גדיא שנעשה מן אבן קטן הנמצא בביקעה ... נאם אברהם ב"ר נתן ז"ל ממשפחת פיק מילירי (בערליצוס¹) במדינת מאריק גראף מאנשבאך ולעזע מלמד להועיל פה היטן באך 8 Bil. 80. סמוך לק"ק שנאטיך. כאמשטרדאם בשנת צדק צדק תרדוף לפ"ק Jüdisch-deutsches Vorwort in Versen. Auf Blatt 2a ein hebr. Gedicht mit Akrostich פיק אברהם פ"ק²).

Dieser Kommentar wird in den Mitteilungen der Gesellschaft für jüd. Volkskunde II, 84 mit unrichtigem Druckjahr erwähnt und ist in keinem bibliographischen Handbuch verzeichnet. Der Drucker ist nicht angegeben; Papier und Lettern weisen nach Fürth.

82a. מאירות עינים. קומבט הער אונ' זיכט. איין נאיאח װ וואש איז ווארדן ערטראכט אויף מייטש נשטלט. וואל ער קלערט אונ' גשנעלט. דיא ועקש הונדרט אונ' דרייא צעהן מצות ... נעשה ונגמר ע"י התורני הרבני מוהריר Jüdisch-deutsch. אייוק מים בעל המחבר ספר באר יצחק פ"י על ההפטרות 44 Bl. 80. SS. St 5363², B p. 278 Nr. 95, R 361.

Eine zweifelhafte Ausgabe dieses Buches d. a. 1760 mit neuem Titelblatt bespricht Tychsen in Lützow'sche Nebenstunden V, 39 ff. — Der Verfasser, Isaak b. Jehuda Löb מיס Epstein aus Prag, war zuerst Rabinatsbeisitzer in Prag, dann Rabbiner in Mergentheim³), später im Bezirk von Speier und Brurheim und zuletzt in Offenbach. Das Buch enthält die 613 Gebote mit kurzen Erklärungen. Von dem gleichen Verfasser ist das Buch באר יצחק (Offenbach 1729). Zwei in Prag verstorbene Kinder des Verfassers verzeichnet Hock, Die Familien Prags, p. 205.

1737.

83. סדר תהינות ובקשות בדפוס החדש ההוקם ע"י הר"ר חיים בן כהר"ר הירש יצ"ו מפיוורא Jüdisch-deutsch. 16 Bl. 40. CH.-F.

Der Herausgeber (Verfasser?) dieses den Bibliographen unbekannten Büchleins ist Matitja b. Meir Sobatka, gelehrter Thoraschreiber und Beglaubter in Prag, Sohn des R. Hirsch Sobatka, dessen Gattin Tile die Tochter des hohen R. Löb war. Matitja war Rabinatsbeisitzer und starb im Monat Ab 1680 (cf. Hock I. c. p. 232).

84. ספר משתה יין והמה דרושים נאים ומתוקנים על מנלת אסתר על. ארבע אופנים חברו איש אחד ... מאיר בן מהוריר חיים ז"ל אב"ד רקיק שטמפי ... גנ'ת ביתן לפיק ובא בנו מהוריר צבי הירש והוסי' נופך משלו והביא לבית ... 41 Bl. 80. CH. St 6299², B p. 388 Nr. 2606, R 226, Z 145.

¹) Berlitzheim (Berolzheim); cf. St 9139, Weinberg, Gesch. der Juden in der Oberpfalz, p. 59.

²) Vgl. Weinberg I. c. p. 128 ff.

³) Vgl. meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. III, 56.

Approbationen aus der früheren Auflage (s. o. Nr. 37).

Die letzten zwölf Blätter enthalten Novellen zum Talmud von Abraham Broda, Jonatan Eibeschutz und dem Verfasser des *מסכתא* י"ן, Maier Katzenellenbogen, Rabbiner in Stampfen. Als Verwandten und Mäzen nennt der Herausgeber, Zbi Hirsch Katzenellenbogen, den gelehrten Benjamin Seeb, Sohn des gelehrten R. Bezalel von Regensburg.

28 85. *שיח השרה ... להחפיל ... בני ישראל למסעיהם — שנת בכול*. דרכיך ידעו לאלדוד לפיך. Das Büchlein enthält ethisch-kabbalistische Vorschriften für die Reise. Neben der hebräischen Ausgabe erschien gleichzeitig eine jüdisch-deutsche mit dem Titel: *שיח השרה ... וויא מן אויף רען ווען זאל טאן זיין תפלה ... גבראנט אויף שייטש פון לשון הקודש הנדפס מתחילה ... ע"י ... הר"ר יהודה ליב בן ... מוהר"ר יצחק ז"ל מפיורדא הקהילה הקדושה ומפוארה בתפלה — שנת תפלת צדיקים* (יהא ליב יבאל"א מוהר"ר יצחק זצ"ל שיח השרה שנת תצ"ו לפ"ק ראש השנה חידושים אלה (שלימים)). Sehr schlechtes Papier. Gedruckt unter „Karl Wilhelm Friedrich“. 46 Bll. 8°. CH.-F. B p. 572 Nr. 424¹⁾, Z 405.

Das Titelblatt enthält in seinen Anfangsbuchstaben die Worte *יהא ליב יבאל"א מוהר"ר יצחק זצ"ל שיח השרה שנת תצ"ו לפ"ק ראש השנה חידושים אלה (שלימים)*. Sehr schlechtes Papier. Gedruckt unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

Ueber den Verfasser Jehuda Löb b. Isaak siehe meine Bemerkungen im Jahrbuch VIII, p. 116.

86. *ספר להם הפנים ... חברו בעל המהבר חקי תיים — לסדר ולפרט*. קחו לחם משנה בידכם. (pagin. 1—63, 67 u. 68+1). Fol. CH. Lizenzformel: Cum unicentie Serenissime. B p. 261 Nr. 175, R 575.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 27. Tebeth 498, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 4. Adar 498, Arje Löb b. Baruch Rapoport in Schnaittach, 1. Schebat 498.

Der Verfasser, Mose Jekutiel Kaufmann b. Avigdor ז"ל, war Schwiegersohn des R. Abraham Gombiner (מגן אברהם) und ist in Krotoschin begraben (Sterbedatum unbekannt; vgl. Mtsch. 1907 p. 375).

87. *ספר דרך טוב שחיבר האלוק התורני מהר"ר יואל שי"ן מק"ק לייפן*. מוסרי דרכים טובים ולימודים הובא לבית הדפוס על ידי בנו הר"ר מיכל הדר בקיץ בומסלא — בשנת צי"ן במשפט תפודך לפיך. 32 S. 8°. CH.

Lizenzformel: Communica Serenissime (so).

Doppelkolumnen, rechts hebräisch und links jüdisch-deutsch, beides gereimt; die Anfangsbuchstaben der Strophen bilden ein doppeltes א"ב und am Schluss die Worte *נאם יואל בן הר"ר אליעזר ז"ל חון מק"ק לייפא*. Derselbe Verfasser wie jener von Nr. 58. Das י"ד טוב ס' ist sämtlichen Bibliographen unbekannt und befindet sich als Unicum in der Bibliothek der Lämelschule in Jerusalem aus dem früheren Besitz des Dr. Chasanowitz in Bialystok, durch dessen freundliche Vermittlung mir der Einblick in dieses interessante Büchlein ermöglicht wurde.

¹⁾ Das dort genannte Druckjahr תצ"ד beruht auf Irrtum.

ספר קנה אברהם יען אשר ראיתי ושמעתי שמקצת מאחינו ב"י 88. בחשיכה יתהלכו לכן עשיתי שני כתובים ובזכות זה ינן עליו ה' צבאות למיך. 24 Bll. 4°. CH.-F. B p. 530 Nr. 406 (mit unrichtigem Druckjahr), Z 15.

Der Verfasser, Abraham b. Daniel von Apotschane, der nach Inhalt, der Vorrede in Polen und Deutschland viel gewandert war, gibt in diesem Buche eine Anleitung für die Schächter. Im Nachwort schreibt der Drucker: לסדר ולפרט קנה אברהם מאת בני חיה לפ"ק כל"ר המופים ומביא אשר עדיין לרועה בקר לא הגיע חק' חיים בהר"ר צבי הירש שליט"א בעל מדפיס מפיוודא.

1738.

89. ס' קב הישר חלק ראשון וחלק שני והוא ס' נהמד בשנת ה' שפתי קפתח ופי ויגיד תהלתך. Lizenzformel wie bei Nr. 88. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“. 88 Bll. 4°. CH.

90. Im Jahre 1738 wurde in Fürth ein Flugblatt in jüdisch-deutscher Sprache gedruckt unter dem Titel: „Relation von dem Tod des Joseph Süß ז"ל“, d. i. der bekannte Jud Süß, der am 4. Februar 1738 (unrichtiges Datum bei Steinschneider in Zeitschr. für hebr. Bibl. 1904 p. 149) einen schmachvollen Tod fand (vgl. meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. IV, 60).

1739.

91. ברך אברהם. Jüdisch-deutsch. 4°. CH. B p. 86 Nr. 617. Legenden mit daran geknüpfter Moral von Abraham b. Jechiel Michel.

92. ברכת המזון כמנהג אשכנז ופולין באותיות יפים ובקדוקים הרבה. אשר לא נדפס בזה האופן לפרט ואכלת ושבנעת וברכת את ה' אלקיך למיך. 32 Bll. 4°. CH.-F. St 7503.

Da Chajim b. Zbi Hirsch erst 1737 zu drucken anfang, so ist wahrscheinlich das ' von אלקיך auch hervorzuheben, also ist 1739 das Druckjahr.

93. ס' נחלת שבעה ומדורא בתרא — בשנת הצבחה עמידה שבנעת. 98 Bll. 4°. CH. B p. 397 Nr. 140, R 1021.

Lizenzformel wie bei Nr. 86. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

Setzer: Jakob Hirsch, Baruch Bendit b. Natan, Eisik b. Mose Grillingen, Elieser Lipmann b. Samuel aus Zolkiew.

94. תיקון ליל שבועות וליל הושענא רבא . . . תיקון ליל שביעי. 96 Bll. 8°. HC. של פסח.

Das nachlässig paginierte Buch enthält auch 1/2 Seite), wie die ersten Sulzbacher Editionen (vgl. Jahrbuch I, 138 Nr. 80); die Bibelstellen für ה"ר sind hier ebenso wie dort nur durch Hinweis angedeutet.

Vgl. Wiener, Bibliographie der Oster-Haggadah Nr. 91. Erste in Fürth gedruckte Pesachhaggadah, von welcher vorliegendes Verzeichnis im ganzen die stattliche Anzahl von 43 Exemplaren enthält, worunter 15 bei Wiener l. c. fehlen.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 16. Ijar 500, Mose Katzenellenbogen in Ansbach, 500, Arje Löb Rapoport in Schnaittach, 20. Ijar 500.

Setzer: Jizchak b. Mose Grillingen, Eleasar Lipmann b. Samuel aus Zolkiew, Salomo b. Abraham.

Jüdisch-deutsches Sittenbuch von Isaak b. Eljakim aus Posen. Die erste Ausgabe erschien in Prag 1620. Vorliegende Fürther Ausgabe ist in keinem bibliographischen Handbuch verzeichnet.

1741.

ס' מנחת כהן מנתה חדשה אשר עדיין לא היה בעולם היה חידושי 98. מנאונים המפורסמים ... אשר עמל בו ... מהריר שבתי במהריר משה הכהן מקק סעמישטש במדינות פארלשי הסמוך לקיץ טיקטין ... במצות וכחוצאות ... מהריר אלי' במהרר יעקב מקיץ לאדמר לסדר ולפרט **השקופה** ממעון קרשך Cum Licentia Serenissimis — unter מן השמים וברך את עמך ישראל וגו' „Karl Wilhelm Friedrich“. 40 Bl. Fol. CH. St 6871, B p. 342 Nr. 1533. Z 694.

Approbationen: Samuel Helmann in Mannheim, 20. Tebeth 501, Isaak Selig Karo in Hannover, 27. Elul 500, Mordechai b. Abraham in Berlin, 11. Ijar 500, Samuel Weil in Rapperswihl, 27. Schebat 501, Isaak Sekel Ethausen in Pfersee, 25. Tamus 501.

¹⁾ Vgl. Jahrbuch VIII, 103.

²⁾ Die früheren Ausgaben mit der gleichen Interlinearübersetzung waren in Wilhermsdorf (1718) und Sulzbach (1728) erschienen, aber, wie R. Mose Katzenellenbogen in seiner Approbation bemerkt, schon vergriffen.

³⁾ Vgl. Jahrbuch VIII, 145.

⁴) Beschöpfer = Schöpfer.

Der Verfasser, ein Nachkomme des ש"ך, nennt in der Vorrede und am Schluss des Buches verschiedene Mäzene, denen er sich zu Dank verpflichtet fühlt¹⁾. Der obengenannte Elia b. Jakob aus Wladimir, der das Buch auf eigene Kosten in Fürth drucken liess, war ein Urenkel des Rabbiners Mendel Margoliot in Przemysl.

ס' עין ישראל חלק ראשון עם פירוש מספיק מלוקט מרשי ותוספות. 99. ורשביא והריטביא והר"ן והכותב וחידישין ומהרשא והר"ף ... Lizenzformel wie bei Nr. 100. 278 Bll. (unvollständig). 12°. CH.

Setzer: Isaak b. Mose Grillingen, Eleasar Lipmann b. Samuel, Seeb b. Zbi, Aron Löb b. Jakob Hirsch.

Diese Ausgabe fehlt in allen Katalogen. Der zweite Teil aus dem gleichen Jahr liegt mir ebenfalls vor; er enthält 351 Bll. und ist fehlerhaft paginiert.

100. הנדה סדר של פסח דאש מוז מן ווישן דאס איין מצוה איז ... Lizenzformel wie bei Nr. 98. Fol. CH. Fehlt bei Wiener l. c.

Interessant ist, dass in diesem Exemplar bei dem Stück גבורותך das Wort לעוצה verklebt ist; auf dem übergeklebten Streifen steht statt dessen das Wort לאיך; in der jüdisch-deutschen Uebersetzung, die darunter steht, ist der ganze Satz verklebt. In mehreren anderen Fürther Ausgaben steht einfach שתי אלה רגע תביא בפנה, ist also das Wort לעוצה ganz weggelassen. Das hängt zweifellos mit der Bücheruntersuchung zusammen.

משניות עם פי' מר' עובדיה מברטנורה ועם תוספות י"ט — בשנת הוי' 101. ר"ן כצבי למשנה יותר מן נמרא לפי' 4°. HC. Lizenzformel wie bei Nr. 88. „Karl Wilhelm Friedrich“.

Sehr schön und gut ausgestattete Ausgabe mit breiten Rändern.
Korrektor: Chiskija Lohnstein.

I. ס' ורעים. (III+) 132 Bll.

Approbationen: Baruch Rapoport, 7. Kislew 493, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 19. Cheschwan 493, Mose Katzenellenbogen in Ansbach, 20. Tebeth 490.

Im Vorwort dankt der Druckherr zwei Mäzenen, worüber näheres im Jahrbuch VIII p. 126 unter Nr. 8 mitgeteilt wurde. Am Schluss befindet sich ein hebräisches Gedicht mit Akrostich seines Namens und am Ende heisst es למספר לקוח את ספר המשנה הקדושה הזאת.

II. צבי קמיד ורנגי לימוד המשנה לפי' 172 Bll. ס' מועד.
Setzer: Jakob b. Naftali, Isaak b. Mose Grillingen.

III. ס' נויקין. 196 Bll.

Jahresstichwort וזי ר"ן כצבי וזי wie oben.

¹⁾ Vgl. Freudenthal, Aus der Heimat Mendelssohns, p. 20 n. 3; Kaufmann, Aus Heinrich Heines Ahnensaal, p. 55 n. 3 und p. 67 n. 1 (wo מנחת יעקב statt מנחת יעקב zu lesen ist).

IV. מ' נשים. 159 Bll.

Jahresstichwort wie bei dem vorhergehenden.

Setzer wie oben, ferner Jehuda b. Zbi Hirsch, Eleasar b. Jakob, Salomo b. Abraham.

V. מ' קדשים. 163 Bll.

Jahresstichwort wie oben.

VI. מ' טהרות. 223 Bll. Lizenzformel wie oben. לסדר ולפרט
אמרות ה' אמרות טהרות לפי

1742.

ספר החיים ... והוא תורת הסדר ואמת שעושים עם המתים והחיים. 102.
80. CH. B p. 187 Nr. 566, R 383.

Zwei Teile; erster Teil 90 Bll.; zweiter Teil 34 (falsch gezählte) und 36 Bll. Der erste Teil enthält auf dem Titelblatt eine hebräische, der zweite Teil eine jüdisch-deutsche gereimte Anpreisung des Buches. Der Verfasser, Simon Frankfurt b. Israel Jehuda aus Schwerin, lebte und starb in Amsterdam (1712); vgl. Cat. Bodl. 7201.

103. מהרש"א הרושי הלכות על כל הש"ס ומהרש"ל בשולי היריעה.
Fol. B p. 183 Nr. 470.104. קצור שני לוחות הברית עם מהדורא בתרא אשר איזן וליקט.
.... מיכל עפשטיין ז"ל מספר שליה הגדול ובהנהגת הרבה משאר ספרי מוסר
... והונה בהנהגה מריוקת עיי ... שלמה זלמן לונדן ... בשנת ושמתי פדת
95 Bll. 40. HC. B p. 535 Nr. 531, Z 385. בין עמי לפי

Zu Salomo London vgl. meine Mitteilung in Jahrb. VIII, 124 (wo Salomo statt Samuel zu lesen ist.)

105. קיצור חובות הלבבות אשר הכר הרב בהיי ולרוב
תועלתו נדפס מחדש ... בשנת כהמלת ה' עליו הוכא לבית הדפוס עיי מוהר"ר
39 Bll. mit jüdisch-deutschem Anhang
(17 Bll.) und תיקון הצות (16 Bll.). 120. HS.1743¹⁾.מ' קב הישר חלק ראשון וחלק שני והוא ספר נהמד לחועלת הנפש. 106.
וגוף ונשמה ... חברו ... צבי הירש בן הרב ... ברכת הובה ... שנת קרע

¹⁾ In das Jahr 1743 fällt auch der Druck von שמו זה שמו ס' זכרון בירושלים זה שמו ... ודע אדם את אגרת ספספת יחוסתא דזדיקייא הטמנים בארץ
טעם בשמות למען היות זכרון לבני ישראל ... 16 Bll 120. Es ist
also ein Pseudokonstantinopel und entweder in Sulzbach oder in
Fürth gedruckt. Die Typen und das Eichelmotiv lassen auf Fürth schliessen.
Weinberg l. c. p. 144 n. übersieht, dass es zu den Pseudodrucken gehört;
vgl. B p. 158 Nr. 152.

דער זון. Jüdisch-deutsch. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.
88 Bll. 4°. HC.

Setzer: Jakob b. Naftali, Jizchak Eisik b. Mose Grilling, Jehuda b. Hirsch,
Aron Löb b. Jakob Hirsch.

1744.

סדר תקוני שבת מאיש האלקי ... יצחק לוריא אשכנזי ז"ל ונוסף. 107.
על דגלו סדר מוצאי שבת וגם לרבות שנתחדש הפרקים ... והצנתי הפי' בלשון
אשכנזי על המשניות (שנת) זכור ושמור את יום השבת לקדשו לפי.
120 Bil. 12°. HC.

108. קונטרס קורי עכביש והוא חבור נחמד אשר העלה המדריך. הנדול ... שלמה ולמן הענא ... להציל את נפשו ממוקשי משינו אשר השינו 34 Bll. 80. HS.-F. על ספר צוהר התיבה (קונטרס קורות ארזים) St 69226, B p. 527 Nr. 330, R 1007, Z 722.

Wie am Schluss bemerkt wird, beendete der Verfasser seine Schrift, die hauptsächlich gegen die Angriffe des Seligmann Schwab gerichtet ist, am 16. Siwan 1744. Zu Salomo Hanau vgl. meine Mittheilungen in Jahrb. VIII, 106 ff.

ס' ענף עץ עבות פרח שרף מעופף רשפי אש שלהבות ... וכעבות 109.
הענלה המאה אשר בצהר התיבה. יקראה קורי עכביש לכן קראתי לזאת
עבותות אהבה ע"י ראובן חכמונה ועליגמן בן אהרן הלוי נריסהאבר לסדר
56 Bll. (pag. 1, 5 – 59). 80. HS.-F.
B p. 445 Nr. 476, R 426, Z 275.

Auf dem Titelblatt steht u. a.: **אדם נעור ורק מכל מדע. כי איש זה ליב"א מאן דירר**
eine Anspielung auf den Namen des Verfassers Seligmann Kriegshaber
(Seligmann Schwab); vgl. hierzu Jahrb. VIII, 107 ff.

1745.

סדר קינות מִיט טײַטש במנהג ק״ק אשכנזים וכמנהג פולין — בשנת 110.
77 Bll. 40. HS. בכּו תבנה בלילק ודמעתה עַל לַחיה לַפִּיק

Jüdisch-deutsche Uebersetzung.

Approbation: Baruch Rapoport, 27.Tamus 504.

Sehr mangelhafter Druck. Bibliographisch nirgends verzeichnet. Auf dem Titelblatt gereimte jüdisch-deutsche Vorrede: חילל איך האב גיטען דש די קיטת די
 סדר אן תשעה באב טן זאגן זיין נישטעלט אין איין קורץ לשון פון לויטער דעמוט אונ' קלאגן וכו'.

מערני יום טוב ודברי המודות פי' היר יום טוב ליפמאן העללער. 111.
(+). על חלק ראשון מספר רבינו אשר (רא"ש) שנת מאשך שמנך לחמה
320 Bl. Fol. HS-F. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

St 4455 Nr. 17, B p. 348 Nr. 1675, Z 60.

Approbationen: Baruch Rapoport, 27. Tamus 504, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 15. Kislew 505, Jonatan Eibeschütz in Metz, 10. Tebeth 505.

Setzer: Tubjo b. Abraham ז"ץ, Jizchak Eisik Grillingen, Jehuda b. Zbi Hirsch, Salomo b. Abraham.

Die erste Auflage wurde in Prag 1628 unter dem Titel מעני מלך ולחם הסודות gedruckt; die bekannten Anklagen gegen R. Lipmann Heller veranlassten die Abänderung des Titels.

1746.

112. שבת מוסר להריר אליהו ב"ר שלמה אברהם הכהן — בשנת אמת. 96 Bll. 4°. CH. (1+). אמת מחסי חלקי בארץ החיים לפי

113. תפלות יום כפור קטן. Hebräisch und deutsch. 28 Bll. 8°. CH.-F.

114. הגדה של פסח עם פי' אברנאל בשנת ואמרתם ובה פסח לפי. mit Bildern. 16 Bll. Fol. CH. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“. Vgl. Wiener I. c. Nr. 97.

1747.

115. ספר הנזן מאת יצחק בן אליעזר וגם בו הדרכה של יוהנן לוריא — 12 Bll. 12°. HC.-F. Z 364.

Vgl. oben Nr. 12.

Herausgegeben mit Zusätzen von Salomon b. Mose Raphael (London); vgl. oben Nr. 104.

116. עשרת צבי בית לחם יהודה והוא ביאור חדש ... על שיע מפור. י"ד ... והוסף ... חירושי דינים ... וקונטרס הפסיקות ... גם ... שאלות ותשובות שלו ... היה הרב ... צבי הירש ... בהמפורסם ... עזריאל מוילנא ... בשנת כיום דקדקא יחי' צבארת לעשרת צבי לפי 120+5+3 Bll. Fol. HC. B p. 74 Nr. 354, Z 339.

Approbationen: Samuel Helmann in Mannheim, o. D., Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 4. Ijar 507, Pinchas Katzenellenbogen in Marktbreit, 11. Ijar 507, Schneior Phöbus in Witzenhausen, 18. Adar 507, Elieser Katzenellenbogen im Grabfeld, o. D.

Die erste, äusserst selten gewordene Ausgabe dieses Werkes erschien Zolkiew 1733. Zum Druck gegeben wurde das Buch von R. Efraim Salomo b. Eljakim Feibes, der noch verschiedenes hinzufügte, weshalb auch der ganze Titel בית לחם יהודה ושער אפיק lautete.

1748.

117. שער ההל"ה אשר יסד והיבר הריב הנאון ... מוהרר נפתלי הכהן ... ולהיה ... עיי נבדו ... שמשון בהריב ... פינהם יצחק כ"ץ ... שהיה אב"ד דק"ק פולדא והמדינה ובק"ק קרעמזר — בחודש תשרי שנת ישפוט תכל בצדק. (2+) 10 Bll. 8°. CH.-F.

Approbation: Samuel Helmann in Mannheim mit seinem Schwiegersohn Elieser im Grabfeld, 21. Tamus 508.

Das Büchlein fehlt in allen bibliographischen Handbüchern. Der oben genannte Simson gab schon vorher den von seinem Grossvater verfassten Siddur בית רחל heraus, der mit dem שער הלילה zum zweitenmal 1761 in Amsterdam erschien (vgl. R 894).

1749.

118. ספר פועל צדק והוא סדר התרי"ג מצות סדרם הנאון ... מוהר"ר. שבת כיין בעל השפתי כהן וציל ומצאה בבית גנוזי חתן בתו מוהר"ר דוד במהר"ר דן מקיף רישא. והביאו לדפוס עם כתב עדות נאמנה מהאלוף ... מוהר"ר יצחק נרו נכד הנאון בעל הש"ך וציל שמכסן הנאון אביו וקנו בעל הש"ך יצאו הדברים בכן תקנו בעצה טובה היה האלוף כהר"ר שלמה זלמן לונדן להביאו (2+) 20 Bll. 120. CH. B p. 456 Nr. 25, Z 694.

Das letzte unpaginierte Blatt enthält „איגרת הרמב"ן. Der erste Druck erschien 1720 in Jessnitz¹⁾.

1750.

119. ספר צינה דוד על הלכות ניקור אעים שקצת מוניטין מספר הזה. כבר לזמן מרובה יצא לעולם אפס קצהו ועבשו בא בעל המלקט בפירוש מספיק על בעל העיטור בפירוש מקום דוד והכל בליא עיי המנקר מוסהה מנוע רבה טייטשליך מניש היה התורני הר"ר דוד בן הר"ר נרשון דייטש ז"ל ודירתו קבועה בק"ק אלברשוויילר סמוך לק"ק מנהיים וכיתור סמוך דייטש ז"ל להזקק לאנדוי ... בשנת ככל אות נפשוך האכל נשך לפ"ק (6+) 12. Bll. 40. CH. B p. 509 Nr. 114, R 462, Z 361.

Approbationen: Jonatan Eibeschutz in Metz, 29. Tamus 509, Samuel Helmann in Mannheim, 2. Cheschwan 510, Mose Brandis in Mainz, 14. Schebat 510, Samuel in Hagenau, 4. Elul 509, Isaak Sinzheim in Trier, 1. Nissan 510, Hirsch Auerbach in Worms, 8. Schebat 510, Natan Kahn in Karlsruhe, o. D., Samuel Weil in Rappoltsweiler, 27. Ab 509.

Das Büchlein hat eine hebräische und eine jüdisch-deutsche Einleitung und die הלכות ניקור sind gleichfalls in hebräischer und in jüdisch-deutscher Sprache abgefasst.

120. מתזור חלק ראשון כמנהג ק"ק אשכנזים ובו נכללו תפלות של ימים נוראים והם ר"ה ויוצר של שבת תשובה וי"כ עם סליחות ועם שאר תפלות ועם הפי' בלשון אשכנז ... ובפרט להמונם (so) ... וגם דיני הדרת קודש ... דיוש מהזור איז אין לשון הקודש אונ' טייטש גישטעלט. וועלכש גלייכן איז נאך קיין מאל גיוועזן אין דער וועלט דש איין אידר זאל ווישן וויא ער זאל נאש דינק. דו מיר זאלן קענן עולם הבא גיווינק. אמן: בשנת ישמח לב מבקשי ה'. 232 Bll. 40. CH.

Approbation: Samuel Helmann in Mannheim, 17. Tamus 509.

¹⁾ Vgl. Freudenthal I. c. p. 199 und 265.

Setzer: Natan b. Josef aus Ichenhausen.

חלק שני וכו' וכו' נכללו תפלות שלש רגלים והם פסח שבועות
wie oben. וסוכות עם מערבית והושענות ... ועם שאר תפלות

Approbation und Jahresstichwort wie oben. 138 Bll. 4°. CH.

תפלה מכל השנה כפי מנהג אשכנזים לפרט השקופה 120a.
238 Bll. 4°. CH. ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל

Das Buch enthält ausser den täglichen Gebeten die Gebete (Machsor)
für die drei Wanderfeste.

Als Setzer zeichnet auffallenderweise Chanoch Henle b. Noson, z. Zt. in
Sulzbach, der sonst nicht in Fürth beschäftigt war; vgl. Jahrb. I p. 189 Nr. 26.

121. מייטש מענה לשון איז אויף מייטש גישטעלט אונ' גאר ניקש
דראן גפעלט, וואש מן זאל אויף זיין עלטערן אונ' פריינטש קברים ואנן ווען
מן זיין מאנגל אונ' נוט טוט קלאגן (unregelmässig paginiert). 32 Bll. (1+). 8°. CH.

122. ס' שפתי דעת דרושים וחדושים שיצאו מפי הרבנים ... מרי שבת
בשבתו הם ציונים וגם לחגים ולמועדים ולמילה ולפידיון הבן ולכר מצוה
ולנשואין איזן וליקש מוהרר. שמעון במהריר שמואל
(4+) 44 Bll. 8°. CH. B p. 609 Nr. 1232, R 1075, Z 703.

123. נר מצוה ציור המנוחה וסודה ומומור כ"ה עם ס' נגלה ונסתר ע"י
הר"ר יהודה ליב ב"ר יצחק מפיורדא 4°. CH. B p. 403 Nr. 312, Z 405.
Derselbe Verfasser wie Nr. 85.

1750/51.

124. זכחו וזכוי צדק שהיטות וכדיקות של הגאון ... יעקב ווייל וצ"ל
עם הגהות וחדושים שליקט (so) ויאסף (so) החבר רבי צבי בר יצחק ... בקיץ
קרואא — נרפס בשנת תקצ"י 5 Bll. 4°. CH.

Hierauf folgen sechs Blätter. Auf der Rückseite des sechsten Blattes
steht ein neues Titelblatt wie oben זכחו וזכוי צדק בדיקות של הגאון ומ' נרפס בשנת
ברית מילה 10 Bll. 4°. Am Ende des Büchleins stehen einige כטלות für
mit dem Schlusssatz: כל אלה ברוחי ונסיתי אני צבי בר יעקב וצ"ל

Das Ganze scheint ein Nachdruck der Erstausgabe Krakau 1577 zu sein.

1751.

125. ספר עץ היים דש איז דש קעסטליכי ספר קיצור שני לוחות הברית
אויף מייטש גשטעלט יראה אונ' מוסר וואל במעלט לסדר ולפרט אתה
עתה ברוך ה' לפי 75 Bll. (1+). 4°. CH.

Approbation: Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 1. Siwan 511.

126. ארבע שיטות לרשבי"א ורמב"ן על ברכות גטין בבא קמא חולין
חדושי מסכת ברכות להרב רבינו שלמה בן אדרת וצ"ל
כפי אשר נרפסו מקדם בוונציאה ובאמשטרדם עם ציונים בראש כל דיבור ודיבור

להורות היכא קאי בנמרא בשנת הנני ערשה חדשה עתה תצמח לפיק
138+44 Bll. Fol. CH. B p. 182 Nr. 451, Z 713, R 177. יודע ספר

Approbationen: Jakob Josia aus Krakau in Frankfurt a. M., 14. Ijar 503
(auf dem Titelblatt), Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 25. Schebat 503,
Josua Heschel in Schwabach, 18. Tamus 511, Elieser Katzenellenbogen in
Grabfeld, 1. Tamus 511, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim,
6. Tamus 511.

Das Buch wurde von Sanfel Aub aus Offenbach in Druck gegeben;
auf ihn beziehen sich die Approbationen.

1752.

127. אתה עתה ברוך ה' ganz wie oben Nr. 125, nur im Druck
etwas verändert und mit dem Jahresstichwort ה' ברוך ה'.

128. פירוש התורה לרבינו יעקב בעל הטורים עם הנהגות עיטור בכורים
להיד ברוך בר אלקנה לפרט כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל
(2+) 87 Bll. 40. CH. יתשהחתו כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי וכו'
St p. 1192 Nr. 46, B p. 435 Nr. 213, Z 298.

Approbationen: Josua Heschel in Gunzenhausen, 27. Adar 512, Abraham
Maler in Oettingen, 13. Ijar 512, Wolf b. Salomo Wassertrüdingen in Ansbach,
16. Adar 512, Josef Wassertrüdingen in Ansbach, 16. Adar 512.

Der Verfasser Baruch b. Elkana Naumburg aus Fürth (vgl. meine Mit-
teilungen über die Familie Naumburg im Jahrb. VIII, 134 ff.) erwähnt in der
Vorrede seinen Grossvater Wolf aus Grossglogau, sowie p. 81 b R. David, den
Sohn des R. Löb Berlin; der damals in Ansbach wohnte und 1771 als Rabbiner
der Dreigemeinden in Hamburg starb.

1753.

129. ס' שבט מוסר דו גיעהרטי אונ' גילושטיני בוך וועלכש האט מהבר
גיוועקן החכם השלום (so) הדיין המצויין כמהוריר אלי' הכהן מקיק אומיר אין
לשון הקודש וועלכו דאו ערשטי מאהל איזט גדרוקט ווארדן אין קונשטנרינה ...
Jüdisch-deutsch. 96 Bll. 40. CH. בשנת שבע בני מוסר אביך לפיק
B p. 564 Nr. 231, Z 234.

Approbation: Baruch Rapoport in Fürth, 7. Ab 486.

Nachdruck der 1726 in Wilhermsdorf erschienenen Ausgabe mit Ueber-
nahme der dortigen Approbation¹⁾.

130. בן המלך והנזיר. Jüdisch-deutsch. 80. B p. 78 Nr. 449.

Vielleicht Verwechslung mit der späteren Ausgabe d. a. 1783 (vgl. Nr. 304).

131. הפלה מכל השנה כפי מנהג אשכנזים פיהם פולין ומערין
(unvollständig). 40. CH. לפרט השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל

¹⁾ Vgl. Freimann in Festschrift zum 70. Geburtstage A. Berliners p. 110
Nr. 108.

132. טייטש מענה לשון וכו'. 32 Bll. 8°. CH.

Text genau wie Nr. 121, nur andere Titelblatteinfassung und etwas andere Typen.

1754.

133. סדר הגדה של פסח עם פי' מעשה ה' לפרט והגדרת לבנך. 23 Bll. Fol. CH. (1+). ביום ההוא לאמר וכו'.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 103.

Approbation: Jakob Josia in Frankfurt, 13. Schebat 514.

Der Rabbinatsbeisitzer R. Nesanel in Mannheim, Sohn des Rabbinatsbeisitzers R. Seligmann Dinkelspühl in Fürth, liess diese Haggadah zum Druck befördern; vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 81.

1755.

134. סדר הגדה של פסח עם פי' ישמח לב מבקשי ה'. ganz wie oben Nr. 120. 238 S. 4°. CH.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 1. Nissan 514, Isack Sekel Ethausen in Pforse, 13. Adar 513, Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 13. Nissan 513.

135. ... סדר הגדה של פסח עם פי' אברכנאל בשנת ואמרתם וכן פסח. 16 Bll. Fol. CH. Z 442. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 105.

Setzer: Aron Arje b. Jakob Zbi, Natan Neta b. Josef Ichenhausen.

136. Jüdisch-deutsch. סדר תהינות ובקשות די אויז ער לעזין אוי. וואל ערקלערטי. וועלכי איר גלייכן נאך ניט ווערט גיוועזן זיין. וואו דו מיך פיל פרומי ווייבר אום אליד הגד החנות גבעטן אוי די זעלבן ניט דינן קאנין אוי צו 91 Bll. 8°. CH. מיין קינד תפלות בינדן וואלין — שנת תקע בשופר גדול (unpaginiert).

Voran geht מנורה, אונורה חכמים שרייבן דש די שינה מנורה האט הקב"ה געזיין משה רבינו אין דר תורה אונד אך צו דוד המלך מיט גילדנה אותיות אין דער צורה דער מיט האט ער זיין פיינט טאן יאגן. אוי ווער זיא טוט זאגן דער גיפנט לייט זעליקייט אין גאטש אויגן אמן. אך האבן מיר דער ביא גטראכט דא מוסר מודע' תהינה אוי דא ווידוי אוי דא עשרת הרבבות אונד פרשת המן wie oben 4 Bll. (an deren Schluss המנורה).

Das Buch enthält 121 Technoth.

1756.

137. מנהגים. Jüdisch-deutsch mit Kupferstich. 8°. CH.

138. סליחות ע"פ סדר קהל נירנבורג נדפס. Pseudowilhermsdorf. פערשט שניט כמו ק"ק ווילהערמסדארף שנת ויאמר ה' סליחתי כדברייך.

106 Bll. Fol. F.

Setzer: Neta b. Josef Ichhausen, Elchanan b. Leser Schlenker.

Beide Setzer waren in Fürth tätig, daher zweifellos ein Fürther Druck
(vgl. auch Jahrb. I, 117***).

1757.

139. הירדשי הלכות שחיבור (so) הגאון ... שמואל אידלש ... בשנת 226 Bll. (unregelmässig paginiert).
Fol. CH. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

Vgl. Wiener, Bibl. Friedl., Nr. 3890 A.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 15. Ab 514, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 22. Tebeth 513, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 2. Ab 514, Zbi Hirsch Rapoport in Wallerstein, 27. Tebeth 515.

Korrektor: Jirmija b. Chajim.

Diese Ausgabe des ספר חרדים ist die dritte der Druckerei, da die anderen vergriffen waren.

140. יוסף פון עם שארית ישראל 40. B p. 562
Nr. 194.

141. קליידר אורדינונג באשר הגאון בקהלתינו צימליך איבר הנר גנוהמן. דש הנשים ובתולת על פי רוב איבר איהרן שטאנד. הן במלבושים והן מיט יובעלין. וכל השומע: דער גשטאלטן גיהן ... יונגעס וואס עליי ברכות טוב נעשה פה פיורדא יום א' ה' כסליו תקיח לפיך 8 Bll. 80.

142. מאמר אברהם עם קונט' מהוה אברהם וספר זרע אברהם אשר חברו ... מוהרר אברהם בן אשר וואלירשטיין היושב על כס הוראה בקיץ שנאמץ ואנפי' לשנה הזאת בקשו צדק בקשו ענוה — אולי יש תקווה לפיך 142 Bll. (2+).
CH. St 4321 (mit unrichtigem Druckjahr), B p. 279 Nr. 121, Z 774.

Approbationen: Juda Emmerich in Schnaittach, 25. Schebat 517, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 27. Tamus 516.

Ueber den Verfasser Abraham Wallerstein s. Weinberg, Geschichte der Juden in der Oberpfalz, p. 147 ff.

1759.

143. (2+). ס' אשלי רברבי (ש"ע י"ד) שנת כי ממני תוצאות חיים 354 Bll. Fol. CH. Z 811.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 27. Siwan 516, Sekel Ethausen in Pfersee, 22. Kislew 517, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 19. Schebat 517, Elieser Katzenellenbogen in Hagenau, 8. Tamus 516, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 26. Ab 516, Nathanael Weil in Karlsruhe, 14. Siwan 518.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Natan Neta b. Josef Thannhausen, Michel b. Jakob Buchbinder, Gumprich b. Chajim aus Dessau, David b. Isserle.

143a. Pseudoamsterdam. סדר קינות מיט שייטש כמנהג קיץ 76 Bll. 40. באותיות אמשטרדם בשנת בכו תבנה בלילה דרמעתה על לחיה

קרבן מנחה היא תפלה מכל השנה כמנהג אשכנזים עם כמה דינים ... 144. 4°. CH. (שנת) כאשר וביאו בני ישראל את המנחה לפיק זה מעשה ידי הקטן משה מלוגא רבתי פיה¹).

Was hier verzeichnet ist, befindet sich auf einem Titelblatt, das nach meiner Meinung überhaupt nur ein Probeblatt sein sollte, ohne dass der Druck ausgeführt wurde. Mose v. Glogau lieferte vermutlich die Umrahmung, die tatsächlich künstlerischen Geschmack verrät. Das Buch selbst erschien unter obigem Titel ohne Jahresangabe (vgl. Nr. 514).

1760.

145. סדר הגדה של פסח עם ציורים בשנת עשו פסה לה' אלקים ככתוב. 14 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. CH. Jüdisch-deutsches Titelblatt, teilweise gereimt, beginnt: ראש מזמן ווישן רש איין מצוה איז אונזער דעגן מצות דיא אויז קינדר ישראל השייט נאטן האט ...

Vgl. Wiener I. c. Nr. 110.

146. ס' דרכי משה מטור אויה הכרו הנאון משה איסרלש 87 Bll. (2+). שנת אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל לפיק. Fol. CH.-F. St 64831, B p. 120 Nr. 504, Z 575. .

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 17. Adar 520, Sekel Ethausen in Pfersee, 6. Kislew 520, Natanael Weil in Karlsruhe, 30. Ab 519.

Der Druck wurde am 1. Elul 1760 vollendet. Das Buch wird gewöhnlich ארבעה דרכי משה האריך להם"א genannt.

147. סדר תפלה מראשית השנה ועד אחרית השנה כמנהג אשכנז פיהם. פולין מעהרין ועל כל מלה פירושה בלשון אשכנז אשר לא נדפס במתכונתה לעולם כדי שכל אדם יכול להבין מה שיתפלל ... דיזי ניאי תפלה אויז איבר אויש זער נוצליך אויז גוט ... (שנת) ובעת קבצי אחכם לפיק.

1. Teil Tefila hebräisch und jüdisch-deutsche Interlinearübersetzung. 126 Bll. (unregelmässig paginiert). 4°. CH.-F.

Approbationen: Sekel Ethausen in Pfersee, 10. Tebeth 520, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 25. Cheschwan 520, Natanael Weil in Karlsruhe, 30. Ab 519.

2. Teil Tehלים (4+) 92 Bll. mit besonderem Titel תהלים ויילן אין תהלים שמינן גרושן שבהים צו הקביה ... וגם מפני שקטן (so) היריעה מהכילה ... מפ' של רדיק ומעט מוער מפרוש' אחרים ... הוכא לבית הדפוס d. i. Michael b. Abraham Kohn ע"י החורני ר' מיכל קיין פירדא (vgl. oben Nr. 96). Z 460. Interlinearübersetzung.

Die Approbationen des 1. Teiles sind hier wiederholt.

¹) פ"ה scheint mir die Abbreviatur von פתחיו הוהם zu sein, womit bekanntlich früher der Graveur bezeichnet wurde.

1761.

148. Pseudosulzbach. הדיין ... אשר חברו ... אלי' כהן נרצ' מתושבי ק"ק אומיר ותהי' ראשית מלאכתי לסדר ולפרט
ושמרת לעשות כל אשר יורוך — בדפוס חדש נאה ומשובח של כהריר איצק
בן כהריר ליב ב"ב מוכר ספרים בפזורה החדש ... כהריר ולמן יצ"ו בעל מדפים
בזולצבאך. 98 Bll. 40. IL.-F. B p. 564 Nr. 231.

Vgl. Jahrbuch I, 115***.

Approbation: Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Ab 521.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Natan Neta b. Josef, Salomo b. Abraham
Am Schluss Reklamevermerk.

Erstlingswerk des Druckers Itzig b. Löb Buchbinder (wohnhafte im Hause
des Vorstehers Baruch Jaffe in Fürth).

Mit Worterklärungen nach Ed. Amsterdam 1732.

149. Pseudosulzbach. לקוטי צבי שנת האיונה תפילתי לפ"ק
בדפוס חדש וכו' מוכר ספרים בפזורה בזולצבאך 102 Bll. 120. IL.-F. 1773
Vgl. Weinberg l. c. p. 115.

150. ספר אפי רברבי והם ביאורים נהמדים על שיע אבן העזר
עם בית שמואל ... הלכה מחוקק ... לפרט ויורי דבר שמואל לכל ישראל
192 Bll. Fol. CH.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 17. Adar 520, Jizchak Sekel
Ethanen in Pforsee, 5. Kislev 520, Elieser b. Mose Katzenellenbogen in Hagenau,
19. Ab 520, Naftali Hirsch b. Mose Katzenellenbogen in Mergentheim, 17. Elul 520,
Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Cheschwan 520.

1762.

151. Pseudoamsterdam. תפלה יום כפור קטן בתענית ערב
ראש חדש אחר מנחה גדולה מניחין טלית ותפילין אנשי הסגולה — נדפס בלשון
הקודש ובלשון אשכנזי בכל תיבה על מכונו חיבור (so) הפירוש שקורין טייטש
האלוף התורני הנאמן מוהר"ר נתן דק"ק פרוסטיץ בכל לבו נדפס בק"ק
אמשטרדם. 20 Bll. 120. CH.

Ueber Nathan, Kantor in Prossnitz, s. St 6625.

151a. ס' לקוטי צבי בשנת ענני בבית תפילתנו. 96 Bll. kl. 80. CH.

Auf der Rückseite des Titelblattes steht: לעזרת אשר לחוקק
צבי הירש mit Akrostich משחוקק. ולעזרת ישראל מזדקק. צופה ומביט ...
בן הירש היים.

152. סדר תהינות ובקשות די אויערלעזין אונ' וואל ער קלערט וועלכי
איר גלייכן ניש ווערט נווען ויין ... 24 Bll. 80. IL. Z 448.

Am Schluss Reklamevermerk.

Vgl. Wiener l. c. Nr. 112.

24 Bll. Fol. II.

Fehlt bei Wiener l. c.

Vgl. oben Nr. 68.

Approbation: Sekel Ethausen in Pfersee, 5. Ab 522.

ברכת המזון כמנהג אשכנז ופולין באותיות יפים ובנייר לבן וכדיו 157. .
30 Bl. 4°. JP. שהור וברקדוקים הרבה אשר לא נדפס בזה האופן

Lizenzformel, B p. 65 Nr. 174, Z 63.

Am Schluss Reklamevermerk.

Von demselben Verfasser ist das **סוּתָא דִּינוּקָא** (s. o. Nr. 74), wobei er am Schluss bemerkt, er wolle dieses Buch nicht approbieren lassen; „ich will auf **הַגָּאונים** sparen, bis ich druck auf **מַנְיָוֹת ה' בַּחֲזוֹרָה**“ ich arbeit schon drüber ... **מַעֲשִׂים שֶׁנָּה וּמַעֲלָה וְשִׁרָם חֻלּוֹ קִרְאָתוֹ בְּאֵר רַחוּבֹת**.

Die erste Ausgabe erschien 1730 in Sulzbach; die zweite, von Aron, dem Sohne des Verfassers, besorgt, Amsterdam 1756; vorliegende 3. Auflage enthält noch die Erklärungen zu den Megilloth.

1763.

ס' מנחת יעקב וזאת תורת ההטאת והמנחה והשלמים הוא פירש ... 159.
 על ספר תורת הטאת שחיבר ... משה איסרלש מקראקא ... על כל אלה עמד
 בקושיות ... כמהור"ר יעקב דיין ... בן ... כמהור"ר יוסף ... רישא ... (חלק
 שני ספר תורת השלמים ... על השיע מהלכות נדה וגם קונטרס הספיקות ...
 שהבר ... בעל שפתי כהן ... ועוד ... איזה שאלות ותשובות ... ספר סולת
 למנחה ... שמן למנחה אשר הכר בנו ... מהר"ר שמעון ...

שנת יורו משפטי ליעקב ותורת לישראל לפי. Der 2. Teil hat besonderes Titelblatt mit dem Jahresstichwort **יעקב** ויקם עדות **יעקב** ויקם עדות **יעקב**. CH. 1. Teil (2+) 95 Bll. (fehlerhaft paginiert), 2. Teil 21 Bll., 3. Teil 12 Bll., 4. Teil 6 Bll. B p. 342 Nr. 1523, R 848, Z 576.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 11. Tebeth 523, Isaak Sekel Ethausen in Pfersee, 25. Tebeth 523, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Tebeth 523.

160. סדר מעריב בזמנה וסדר ספירות (so) העומר ישמרך האל השומר. 45 Bll. 32°. IL.

Einleitung und Vorschriften für Omerzählen sind in jüdisch-deutscher Sprache abgefasst; Omer für jeden Abend auf einer besonderen Seite.

161. ראשית הכמה להיר אלי ב'ר משה די ויראש — שנת יראת ה'. 293 Bll. 4°. IL.-F.

B p. 541 Nr. 41, M 399.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz 522, Elieser Katzenellenbogen in Hagenau, 6. Cheschwan 522, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Heidelberg, 18. Elul 521, Zbi Hirsch Rapoport in Wallerstein, 22. Tebeth 522.

Setzer: Aron Arje b. Jakob Zbi, Gumprich b. Chajim, Salomo b. Mose, Josef b. Mose Bielefeld, Koppel b. Mose Sulzbach, Natan Neta b. Josef, Salomo b. Josef, Juda b. Mose Menachem.

162. שבט מוסר דא גיעהרטי אונ' גילושטיגי בוך וועלכש האט מחבר גיוועזן החכם השלום (so) הדיין המצויין כמהוריר אלי' הכהן מקק אומיר בשנת 92 Bll. 4°. JP.-F.

In keinem bibliographischen Handbuch erwähnt.

Approbation: Juda Emmerich in Schnaittach und Sulzbürg, 12. Adar 523.

Setzer: Jakob Buchbinder, Jechiel Michel b. Jakob, David b. Ascher, Löb b. Chanoch.

163. מנורת המאור ... עם פ" מספיק נפש יהודה משיבת נפש לומדיה ליקטו וחברו ... משה פראנקפורט דיין דיקק אמשטרדם בעל המחבר והנהגנו בן להחכם ... שמעון פראנקפורט וצ"ל בעל המחבר ספר החיים וספר 452 Bll. 8°. JP.

B p. 388 Nr. 1445.

Approbation: Josua Heschel in Schwabach, 16. Tebeth 522.

Setzer: Jakob Buchbinder, David b. Ascher.

164. אליה מזרחי על התורה — לשנת ממורה אביא ורעך וממערב. 241 Bll. Fol. IL. B p. 312 Nr. 874, Z 2251.

¹⁾ Die von M p. 162 erwähnte Ausgabe d. a. 1754 erschien nicht in Fürth, sondern in Zolkiew.

Approbationen: Abraham b. Zbi Hirsch in Frankfurt a. M., 23. Tebeth 522, Samuel Helmann in Metz, 6. Kislew 522, Elieser Katzenellenbogen in Hagenau, 6. Cheschwan 522, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, Cheschwan 522, Zbi Hirsch Rapoport in Wallerstein, 23. Tebeth 522, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Elul 521.

165. הנדה של פסח.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 113.

166. ס' ראש יוסף אשר הבר ... מסילים הרבה על התורה ... ויוסף.
— להנכם חן וצלה ורין מעדת ישורין לפרט קטן — 36 Bll. 4°. JP.

B p. 540 Nr. 18, Z 345.

Approbationen: (o. D.) Isaak Landau, Jizchak Eisik in Olkisch, Jehuda Löb in Przedborz, Rabbinatsbeisitzer in Krakau (Jechiel Michel b. Salomo, Mose b. Josef הבהן, Mose Aron הלי von Lipschitz, Schoueil, Prediger), Maier Rotbaum in Pilsen, Jizchak Eisik Kalisch in Töplitz, Zbi Hirsch הלי in Eidlitz. Verfasser ist Josef b. Jerachmiel aus Tiktin.

1764.

167. חידושי מהרשיא על פירוש רישי ... אשר על ... התורה והשנות.
— gesammelt und herausgegeben von Zbi Hirsch b. Meïr Kohn aus Sitel¹⁾ (in Lithauen). (1+) 82 Bll. 4°. JP.

St 7025 Nr. 22, B p. 183 Nr. 468, Z 678.

Approbation: Juda Emmerich in Schnaittach 21. Nissan 524 (die Jahreszahl ist unrichtig gedruckt).

168. ס' שני לוחות הברית אמרות טהורות מפנינים יקרות הבור על שני תורות ... הנאון ... מהרר ישיעה במהרר אבהרם הלי וצל ממשפחת הורוין ... בשנת שני לוחות אבנים כראשונים paginiert). Fol. HL. St p. 1388 Nr. 10, B p. 597 Nr. 946, Z 385.

Approbationen: Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Schebat 523, Josef Hess und Juda Löb Friedberg in Fürth, 4. Ijar 524, Juda Emmerich in Schnaittach, 6. Ijar 524.

Korrektor: Elia b. Benjamin כ"ץ.

Setzer: Gomprich b. Chajim, Nikolaus Neifert aus Kulmbach.

169. ס' ירים משה ביאור למסכת אבות לזרנא ורבנא ... מוהרר משה.
אלשיך מאת ירמיהו בר משה שלענקר — לפרט והי כאשר ירים משה ידו ונבר 50 Bll. 4°. IL. St 1486, B p. 231, Nr. 433, Z 553.

Auf der letzten Seite bemerkt der Herausgeber Jirmija Schlenker (vgl. über ihn Jahrbuch VIII, 145), dass der Druck des Buches vollendet wurde לסדר ולפרט ולחיות את בני ישראל את כל החקים אשר דבר ה' ביד משה, was dem Jahre 1768 entspricht und wohl auf einem Druckfehler beruht.

Approbation: Josef Steinhart in Niederehnheim, 17. Cheschwan 524.

¹⁾ In ZfhB. 1908 p. 27 Nr. 31 steht irrtümlich st. ביטל.

170. ס' אור הישר ... וכו' נכלל ספר אור צדיקים ... אשר חיבר ... מוהר"ר מאיר פאפרש ... ועתה ניתוסף ע"ז ספר המוסר אשר העלה ... מוהר"ר צבי הירש בן מוהר"ר חיים חזן ... דיינא דק"ק פוונן ... לפרט זאת תורת — **העולה היא העולה על המזבח** — 124 Bll. (fehlerhaft paginiert). CH.-F. B p. 25 Nr. 510, R 716, Z 460. 1019

Approbationen: Josua Heschel in Schwabach, 7. Nissan 524, Natanael Weil in Karlsruhe, 30. Schewat 524.

Setzer: Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo.

Vgl. Landshuth, Amude haaboda p. 308 und Berliner Rabbinen p. 60 n. 5.

1765.

171. זרע יעקב ... דברים ... חריפים ... לפי סדר הפרשיות ועתים וזמנים — **שנת בשוב ה' עבות עמו יגל יעקב לפי** Verfasser Jakob b. Pesach שוחט ומשניה in Nikolsburg, genannt R. Jakob Kuniz. 28 S. 4°. CH.-F. St 5563, B p. 163 Nr. 279, Z 420.

Approbationen: David Berlin in Dessau, o. D., Josef Steinhart in Fürth, 8. Tischri 525, Nathan Günzburg in Altofen 1. Ijar 520, Lāmel in Glogau, 13. Tebeth 524.

172. **ספר לב טוב איר אלי מאנן אונ' פרויאן וכו' בשנת לב טהור ברא** — wie oben Nr. 97. Jüdisch-deutsch. 108 Bll. 4°. IL. Z 364. 103

173. **הגדה סדר של פסח עם הפירוש הנחמד** — Mit Holzschnitten — **אברנאל בשנת תבוא עלינו איר הנאולה** — 15 Bll. Fol. IL. Vgl. Wiener I. c. Nr. 117.

174. **ס' מראות הצובאות פירוש נפלא על נביאים אחרונים להרב** ... enthält den Kömmentar Alscheichs zu Jesaja, Jirmija und den 12 kleinen Propheten.

(1+) 110+50 Bll. Fol. HL. B p. 371 Nr. 2254, Z 122.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 12. Elul 524, Natanael Weil in Karlsruhe, 10. Siwan 525, Juda Emmerich in Fürth, 13. Tischri 525.

Den Druck besorgte Hirsch b. Löb Ottenssoos (vgl. über ihn meine Mittheilungen im Jahrb. VIII, 137).

175. **דברי שאול הוא ביאור נפלא על כל התורה מבראשית עד לעיני** — כל ישראל ועל איזה הפטרות — **לפרט ברוך שנתן תורה לעמ' ישראל** — בקדושתו. 45 Bll. 4°. JP. B p. 106 Nr. 124, Z 681.

Approbationen: Hirsch הלוי in Eidlitz, 15. Tamus 523, Alexander b. Abraham in Prossnitz, 1. Elul 523, Maier Rothbaum in Pilsen, 10. Elul 523, Gerson in Frankfurt a. O., 8. Tischri 524.

Setzer: Simcha b. Eliahu.

Verfasser ist Saul von Lautenbach, Rabbiner in Ronsperg.

המשה תומשי תורה עם חמש מגלות והפסדת (so) מכל השנה 176. 358+29 Bll. JP. כמנהג כל קהלות הקדש — בשנת שפתי חכמים יורו דעת

Approbationen: Juda Emmerich von Schnaittach, 12. Kislew 523, Zbi Hirsch Rapoport in Wallerstein, 25. Tebeth 523, David b. Löb in Marktbreit (z. Zt. Dessau) 522.

Korrektor: Abraham b. ... (das Weitere fehlt).

Diese Pentateuchausgabe, die ich nirgends verzeichnet finde, hat noch Onkelos, Raschi, בעל הטורים, שפתי חכמים, תולדות אהרן und תולדות אהרן.

177. מ' מרבה שלום ואלה מוסיף על הראשונים מה שהיבר התורני. מוהר"ר יאקב נר"ו בן מוהר"ר פפה ויצל היה מניקלשפורג הנקרא כפי כל ר' יאקב קוניץ ספר זרע יעקב על סדר התורה בהרפות ועתה עשה התורני הנ"ל שלום בין התלמידים לחבר בדברי אנדה על מאמר סוף ברכות אמר ר"א א"ר חנינא וכו' בשנת ונתתי שלום בארץ לפ"ק — 16 Bll. 8^u. CH.-F.

Fehlt in allen Katalogen (vgl. Brüll, Jahrb. V, 220). Verfasser derselbe wie bei Nr. 171.

178. חובות הלכבות ... לה"ר יצחק בר משה ישר' ממשפחה טוביוש. מקיק פוזנן חתן האלף התורני פ"ז כהר"ר יחזקאל נר"ו מקיק שוועריין היה מנוע הנאון ר"ש לוריא ... ובסופו העתקה שניה לשער היהוד לה"ר משה ב"ר יוסף שטיינהארט עם הערות טבעיות ואלהיות לנמות אהר שטת התוכן קופרניקוס — (2+) 172 (fehlerhaft paginiert). (4+) 172. Bll. CH.-F. St p. 781 Nr. 9 und 5397, B p. 170 Nr. 144, R 132, Z 73 und -796, M p. 271.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 5. Kislew 525, Josua Heschel in Schwabach, 7. Nissan 524, Natanael Weil in Karlsruhe, 18. Adar II 524.

Die Vorrede zur „Metaphysik“ von Mose Steinhart (vgl. über ihn meine Mitteilungen im Jahrb. VI, 198), die auch in Sonderabdruck erschienen ist, trägt das Datum Fürth 20. Tebeth 525 (13. Januar 1765). Die von B p. 170 Nr. 143 erwähnte zweifelhafte ed. Fürth d. a. 1775 scheint auf Verwechslung mit vorliegender Ausgabe zu beruhen.

179. קינות לחשעה באב כמנהג קיק אשכנזים וכמנהג פולין. 40. Z 470.

180. מ' משנה תורה הוא ה"ד החזקה להמאור הגדול ... משה בר ... מיימון ... עם שבעה עינים על אבן אהה ...

Erster Teil כל לעיני משה אשר עשה משה לעיני כל ישראל. 276 Bll. Fol. CH. (6+)

B p. 384 Nr. 2521 (mit unrichtigem Druckjahr), Z 583.

Approbationen: Josef Steinhart in Niederehnheim, 1. Adar 523, Arie Löb Rapoport in Heidingsfeld, 1. Tebeth 523, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Tebeth 523.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose Falk b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo, Joel b. David Schlenker, Naftali Hirsch b. Chajim, Meir b. Jakob, Simon b. Hirsch,

(1+). **שנת ויכתוב משה את התורה הזאת לפי.** Zweiter Teil. 262 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. IL.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 19. Schebat 523, Josua Heschel in Schwabach, 25. Schebat 523, Elieser in Hagenau, 1. Nissan 523.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Jehuda b. Zbi Hirsch, Salomo b. Mose, Matitjahu Gutmann, Natan Neta b. Josef, Salomo b. Josef, Jehuda Löb b. Mose Menachem, Gedalja Dob b. Lipmann.

הגדה סדר של פסח בשנת עשו פסח לה' אלקיכם בכתוב על ספר. 181. **לפניו סדר של פסח בשנת עשו פסח לה' אלקיכם בכתוב על ספר.** — Mit jüdisch-deutscher Uebersetzung und vielen Holzschnitten. 14 Bll. Fol. CH.

Fehlt bei Wiener I. c.

1766.

קהלת שלמה על ספר עין יעקב עם כחנות אור אשר היו. 182. **לפנינו ספר מאסף לכל אנדות לפרט בשוכי ה' שכות עמו יגיל יעקב** לפרט בשוכי ה' שכות עמו יגיל יעקב. Erster Teil 214 Bll., zweiter Teil 209 Bll., dritter Teil 51 Bll. CH. Z 747.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 10. Tebeth 525, Josua Heschel in Schwabach, 7. Nissan 524, Natanael Weil in Karlsruhe, 12. Schebat 524.

Korrektor: Jakob b. חמ"י.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose Falk b. Simcha, Juda Löb b. Salomo, Joel b. David Schlenker, Naftali Hirsch b. Chajim, Meir b. Jakob, Simon b. Hirsch.

Mäzene, die die Druckkosten bestritten: Mose b. Jehuda Löb Wesel und Chajim b. Löb Niederwerrn (vgl. Jahrbuch VIII, 125).

ס' להם הפנים מהדורא בתרא ... על שלהן ערוך ... הברו בעל. 183. **המהבר חקי חיים וחקי דעת וחקי משפט לפרט ונתת על השולחן לחם** חמשה חומשי חורה בלשון אשכנז צאנה וראינה ע"י היר יעקב. 184. **ביר יצחק לוי עם תרגום שיר השירים** 40. Jüdisch-deutsch. B p. 261 Nr. 175.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 30. Kislew 525, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Tamus 524.

Setzer: Wie bei Nr. 182.

Vgl. oben Nr. 86.

184. **חמשה חומשי חורה בלשון אשכנז צאנה וראינה ע"י היר יעקב.** Jüdisch-deutsch. 40. B p. 505 Nr. 3, Z 301.

Die Existenz dieser Ausgabe bezeugt ein Bann des R. Josef Steinhart vom 22. Kislew 528 wegen des Nachdruckes, der 1766 in Offenbach erschien. Der Bann wurde aber widerrufen und der Widerruf ist einzelnen Teilen der Offenbacher Ausgabe beigedruckt. Hierbei wurde auch jener Bann widerrufen, der sich auf die Fürther Gemeindemitglieder bezog, da der Bann nicht fremden Druckern galt. Diese Erklärung wurde am 17. Tebeth 528 von Josef Steinhart und den Rabbinsbeisitzern Wolf Frankfurter, Löb Farrnbach und Chajim Hirsch Berlin unterzeichnet. Besonders wird darin getadelt, dass die

Fürther Drucker (als solche werden Hirsch Ottensoos¹⁾ und sein Sohn Jona genannt) von sich aus noch Bemerkungen hinzufügten (als ob der Bann sich auf alle Drucke bezöge) und zuletzt den Namen des R. Josef Steinhart beigesetzt haben, als ob das alles seine eigene Ansicht wäre (Aus Fürther Protokollbuch 1768 p. 9).

185. אניה בלב ים על שלש עשרה מדות ושלש עשרה עקרים עיי. הדין רפואל כועז ראמשילר מאימינן — בשנת באוניו ישמע ולבנו יבין ושכר. 78 Bll. 40. CH. B p. 44 Nr. 859, Z 661.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 28. Schebat 525, Wolf Levi in Pfersee, 5. Ab 525, Isaak Rapoport in Wallerstein, Mitte Siwan 526.

Der Verfasser, Rafael Boas Rothschild von Oettingen, früher Rabbinatsbeisitzer in Fellheim, war ein Sohn des Salomo Rothschild und ein Enkel des Mendel Rothschild, der die Rabbinatsstellen in Bamberg, Baierdorf und Worms bekleidete. Frumet, die Gattin des Rafael Boas, war die Tochter des Jehuda Löb, eines Nachkommen des gleichnamigen Rabbiners in Pfersee, Verfasser von ש"ת היקר בית יהודה (vgl. meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. IV, 58, wo 1768 Druckfehler für 1766; der gleiche Fehler findet sich bei Horowitz, Frankfurter Rabbinen II, 29 n. 3).

186. דרכי משה (רמ"א) על שיע י"ד עם הגהות בשם ארה מישור מאת. מהר"ר יוהנן קרעמניצר. Fol. B p. 120 Nr. 504.

187. קיצור מעבר יבן עם נוסח החסיד מוהר"ר וואלף לוי²⁾ וצוקיל. מפפדים שנת ארך ימים אשבעדן. 68 Bll. 80. JP.-F.

B p. 533 Nr. 487.

Setzer: Samson b. Leser aus Sulzbach.

Die Uebertragung ins Deutsche wurde durch R. Abraham Farrnbach³⁾ besorgt und der Druck des Werkes durch Wolf Krakau und Abraham Lichtenstadt⁴⁾ gefördert.

188. סי' ים של שלמה ממסכת חולין . . . מוהר"ר שלמה לוריא . . . בשנת ויהבם שלמה מכל אדם לפ"ק. 98 Bll. (fehlerhaft paginiert). Fol. JP. B p. 223 Nr. 246, Z 717.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 2. Adar 526, Natanael Weil in Karlsruhe, 526.

Setzer: David b. Isserle, Naftali Hirsch b. Chajim, Nikolaus Neifert, Simon b. Hirsch, Mose b. David Muhr.

189. סי' ים של שלמה ממסכת יום טוב. 38 Bll. Fol. JP. Literaturnachweis und Approbationen wie oben.

¹⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 137.

²⁾ Zu Wolf Levi vgl. Horowitz, Frankfurter Rabbinen II, 65 und 73; נהג כצאן יוכי (Hanau 1718) p. 12b.

³⁾ Vgl. Jahrbuch VIII, 88.

⁴⁾ Vgl. ibid. p. 125 Nr. 2.

ס' מגני ארץ עם חק יעקב על הלכות פסח ... שנת כי לאלהים. 190.
מגני ארץ מאד געלה. 332 Bl. Fol. IL.-F. (+2).

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 1. Nissan 523, Samuel Helmann in Metz, 19. Schebat 523, Josua Heschel in Schwabach, 10. Tamus 523, Juda Emitterich in Fürth, 26. Kislew 523, Elieser in Hagenau, 1. Nissan 523, Zbi Hirsch in Wallerstein, 22. Tebeth 523.

Setzer: Salomo b. Mose, Koppel b. Salomo, Matitjahu Gutmann, Jehuda b. Mose Menachem, Salomo b. Josef, Gedalja Dob b. Lipmann.

ס' אור הגנוז היה קצת חדושי הלכות על מס' כתובת וחידושים. 191.
וביאורים על השור והב"י ביד בהלכות יין נסך ... שהניח אחריו ברכה הרב ...
מהור"ר מאיר ... אייזנשטאט ... והובא לבית הדפוס ... ע"י בנו ... מהור"ר יהודה
נר"ו מביאלי התן הגאון ... הורץ מואלקיווי בספר אור יקרות בשנת
ה'תק"ה יהודא לקדשו. 32 Bl. 4°. IL. (+4).

St 63001, B p. 23 Nr. 474, Z 521.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 2. Ab 526, Jecheskel Landau in Prag, 5. Tamus 526, Gerson Pulitz in Nikolsburg, 13. Siwan 526, Meir Barby in Pressburg, 23. Ijar 526.

In der Vorrede, in der auch mehrere Mäzene genannt sind, wird eine Judenverfolgung in Polen vom 1. Juli 1764 erwähnt, die von den Historikern meines Wissens nicht beachtet ist und auch in Steinschneiders Geschichtsliteratur fehlt.

ס' פני יהושע אפי זוטרי פנים מסבירות להלכה על מסכתות. 192.
כתובות גישין קידושין שהיבר ... יעקב יושע אב"ד ור"מ דקין מיין חלק
ב'. עם קונטרס אחרון — בשנת ושאלתם מים כששון כמעני יהושע לפי
(1+3+) 296+23 Bl. Fol. IL. B p. 486 Nr. 922, Z 308.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 24. Nissan 526, Abraham Lissa, 24. Ab 524, Saul in Amsterdam, 21. Elul 524, Isaak Hurwitz in Hamburg, 14. Tebeth 526.

Als Mäzene sind Chajim Hirsch Berlin in Fürth, sowie Gumpel Emrich von Frankfurt a. M. und sein Bruder Aron von Fürth genannt.

הא לכם ורע לצדקה פסקים ושאלות תשובות ... יסרום ... 193.
מהר"ר יהודה מינץ ... והגאון מהר"ר מאיר מפדוואה ... ותשלם מלאכתו
4°. 91 Bl. (falsch paginiert). (+4). לסדר ולפרט זאת הקתה התורה
IL. St 5744², B p. 557 Nr. 84, Z 395, M 1020.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 24. Tebeth 526, Natanael Weil in Karlsruhe, o. D.

Auf Seite 4b steht ein Gedicht von Mose b. Secharja Kohn aus Korfu aus der Erstausgabe (Venedig 1553); vgl. über ihn St p. 3007 Nr. 8933 (cf. ibid. p. 41 Nr. 239 und p. 1845 Nr. 6500).

Das Buch existiert auch in einer Ausgabe mit obigem Jahresstichwort unter Weglassung des Druckortes und mit der Angabe באותיות שולניות (cf. B p. 557 Nr. 84, wo ת"ו auf Irrtum beruht).

194. מענה לשון. Jüdisch-deutsch. 31 Bll. 12°. IL.

195. ס' מאורי א"ש והוא היכור נחמד על התורה ומגילות מאיר
..... איין שטאט — לסדר ולפרט ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא
51 הבאים למלחמה זאת חקת דתוררה (4+) 90 Bll. Fol. IL.

St 4920¹, B p. 276 Nr. 54, R 775, Z 521, M 491.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth. 7. Cheschwan 526, Arje Löb in Minsk (später in Metz) d. d. Frankfurt a. O., 21. Cheschwan 526, Gerson Pulitz in Nikolsburg, 22. Elul 525, Rabbinat Berlin (Aron b. Mose, Joel von Glogau, Sanfel Neugass, Gerson Unger), 14. Kislew 526, Benjamin b. Meïr in Lakenbach, 22. Cheschwan 526, Arje Löb Epstein in Königsberg, 10. Ijar 526, Schalom b. Eleasar in Tiktin, 9. Siwan 525, Salomo in Chelm, 526, Pinchas b. Eleasar in Sochaczew, 25. Siwan 525, Mose Josia ה"י in Grodno, Anfangs Schebat 525, Rafael Kohn in Pinsk, 27. Adar 525, Samuel in Wilna, 21. Ijar 524, Avigdor in Wolkowisk d. d. Wilna, 21. Ijar 525, Sabbatai in Szcerczow, Siwan 525, Mose in קלעצק, 24. Schebat 525.

Korrektor: Salomo b. Meïr aus Wlodawa.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Salomo b. Mose Frankfurt, Matitjahu Gutmann.

In dem אר p. 50 ist ein Vortrag des R. Meïr Eisenstadt enthalten, den er a. 1723 hielt, als er wegen Angebereien nach Polen flüchten musste; hier gedenkt er auch des R. Jesaja b. Abraham ה"י (Verfasser von באר היטב), der auf der Reise ins heilige Land mit Frau und Tochter verbrannte¹⁾.

196. Pseudoamsterdam. שוית צמה צדק בצדק יישוט אמתה
הדינים חברו מהריר מנהם מענדל בקיק ניקלשפורג נרפס
21 בשנת בצדק תשפט עמיתך (בא"ד²⁾) 198 Bll. 4°.

St 6354⁴, B p. 511 Nr. 147, Z 532.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 17. Ab 525.

Dieser Nachdruck der Amsterdamer Ausgabe d. a. 1675 (Josef Witzenhausen ist auch hier als Drucker bezeichnet) wurde von Elchanan Ottensoos³⁾ in Fürth besorgt.

1767.

197. ... משנה תורה הוא היר ההזקה vgl. oben Nr. 180.

50 Dritter Teil. Jahresstichwort wie oben beim zweiten Teil.
221+166 Bll. Fol. IL.

Approbationen: Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 8. Elul 523, Hirsch Rapoport in Wallerstein, 1. Kislew 523, Isaak Rapoport in Wallerstein, 524.

Vierter Teil. שנת וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.
302 Bll. Fol. CH.

¹⁾ Der Hinweis hierauf fehlt in Steinschneiders Geschichtsliteratur.

²⁾ Das heisst באהיות אנשטרים.

³⁾ Vgl. über ihn meine Mitteilung in Jahrb. VIII, 138.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo, Joel b. David Schlenker, Meir b. Jakob, Josef b. Jakob, Simon b. Hirsch, Mose b. David Schlenker.

In sämtlichen vier Teilen werden Jakob Falkenau und Chajim Hirsch Berliner als Mäzene genannt (vgl. Jahrb. VIII, 126 Nr. 7). Von dieser Ausgabe des החוקה soll auch eine solche auf Regalpapier mit breitem Rande existieren.

198. כתר כהונה והוא ספר יוסיפון בלשון אשכנז לפרט יוסף ה'.
שנית ידו לראש. 163 Bil. 40. CH.-F.

B p. 218 Nr. 138, Z 344, R 584.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 30. Kislew 525, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Tamus 525.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Henoch, Joel b. David Schlenker.

199. כתר מלכות והוא חלק שני מספר יוסיפון בלשון אשכנז חבדו.
... כהרר מנהם מן בן שלמה הלוי נרצו ונקרא ... שארית ישראל שנת
101 Bil. (unvollständig paginiert). 40. CH. R 63, Z 344.

Zu Menachem Man b. Salomo vgl. St 6305.

200. חלק ראשון מספר החיים טעמיה חיים וכו אשר נדפס מחדש.
באותיות ... והוספנו על הראשונים ... בשנת החותך חיים לכל הי לפי
86 Bil. 80. IL.

חלק שני מספר החיים אלי דינים פון פריידן. אויף טייטש נאר
וואל בישיידן. מאנן אונז ווייבר יונגן אונז מיידן ...

Jahresstichwort wie oben. 128 Bil. 80. IL.

Andere Titelumrahmung wie der erste Teil.

201. ספר מנהגים דקהילתינו יצו מנהגי כל השנה דקיק פיורדא בבית
הכנסת עם התפילות והוצרות ... וגם סדר ברית מלה סדרם האהים הריר ישראל
והריר קאפיל בני המנהג הריר נומפיל זיל — לפרט שומר הברית והחסד
35 Bil. 40. CH.

B p. 336 Nr. 1401, R 496, Z 261.

Approbation: Rabbinat Fürth (Josef Steinhart mit den Rabbinatsbeisitzern), 4. Ab 527.

Ueber die Verfasser s. meine Mitteilung in Jahrb. VIII, 105.

202. ס' שאלות והשובות הנקרא חכם צבי והידושים וביאורים חלק.
ראשון מחבוריו של מורנו צבי אשכנזי בשנת תן להחכם ויהכם
62 Bil. Fol. CH. B p. 557 Nr. 81, Z 763.

¹⁾ Aus der unrichtigen Zählung dieses Jahresstichwortes scheint die ed. 1751 bei B p. 562 Nr. 194 hervorgegangen zu sein.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 12. Ab 527, Josua Heschel in Schwabach, 26. Siwan 527.

Simon Hirsch Weil in Fürth, Sohn des R. Natanael Weil in Karlsruhe (vgl. Jahrb. VIII, 152), liess das Buch drucken.

203. ... תורת כהנים שלהן ערך מטור השן משפט עם הביאורים ... מאירת עינים ושפתי כהן ... בשנת ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם לפי' (4+) 502 Bll. Fol. IL. B p. 587 Nr. 733.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 29. Siwan 527, Natanael Weil in Karlsruhe, 17. Ab 523, Rabbinat Berlin (Aron b. Mose, Joel von Glogau, Gerson Unger), 11. Nissan 526.

204. ... טורי זהב על השן משפט ... שהגר ... כמוהר"ר דוד ... בכמהר"ר שמואל סניל ... בשנת תורי זהב נעשה עם נקודות הכסף. 63 Bll. (unrichtig paginiert). Fol. IL. B p. 206 Nr. 54.

Korrektor: Jehuda b. Abraham Oppenheim aus Frankfurt a. M.

Setzer: Matitjahu Gutmann.

205. ... מאיר עיני חכמים להחכם ... מוהר"ר מאיר וציל מקיק לובלין ... שנת רש ראיש תכנים נפושן באר עיני שניהם ה' לפי' (1+) 128 Bll. Fol. JP. B p. 278 Nr. 90 (irrtümlich als Sulzbacher Druck verzeichnet), Z 519.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 20. Tebeth 525, Natanael Weil in Karlsruhe, 23. Kislew 526, Juda Emmerich in Schnaittach, 12. Kislew 523.

206. ... באר יעקב מן הבאר ההוא ... חיכרם הרב ... יאקב ברלין ... המציא חידושים וביאורים על חלק רב מד' ש"ע א"ה וארבע טורים ... ושאלות ותשובות. (3+) 144 Bll. (unvollständig paginiert). Fol. JP. St 5511, B p. 64 Nr. 146, R 161, Z 92.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 14. Ijar 527, Rabbinat Berlin (Aron b. Mose, Joel b. Jekutiel, Gerson Unger), 3. Nissan 527, Gerson in Frankfurt a. O., 8. Adar II 527, David b. Löb in Dessau, d. d. Leipziger Messe, 28. Ijar 527.

Ueber den Verfasser vgl. Jahrbuch VIII, 74.

Das Buch wurde auf Kosten des Eisik und Abraham Berlin (vgl. Jahrbuch VIII, 75) gedruckt und der Druck am 1. Tamus 527 vollendet. Isaak b. Meïr aus Pfalzburg, Schwiegersohn des R. Josef Steinhart (vgl. Jahrbuch VI, 198) besorgte die Abschrift und gab das Buch heraus; seine Vorrede datiert vom 21. Siwan 527.

207. ... קינות לתשעה באב כמנהג קיק אשכנזים וכמנהג פולין — בשנת ... נאם ה' אלקים מקבץ נדחי ישראל. Hebräisch und jüdisch-deutsch. 72 Bll. 4°. JP.-F. R 704.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 29. Tischri 527.

Am Schluss Reklamevermerk.

Titelblatt mit schöner Verzierung.

208. מנורת המאור ... עם העתקה ללשון אשכנז ע"י ר' משה פרנקפורט. Hebräisch und jüdisch-deutsch. (5+) 287 Bll. Fol. IL-F.

B p. 338 Nr. 1447, Z 381.

Am Schluss Reklamevermerk.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 1. Tebeth 524, Josua Heschel in Schwabach, 29. Tischri 525, Isaak Rapoport in Wallerstein, 29. Tebeth 524.

209. ס' מעשה נסים (ל' יופא שמש ע"י בנו אליעזר ליברמן) דאש. ספר היסט דארום (מעשה נסים) דען עו ווערין דארין פר צילט גרוסי נסים ונפלאות הוכא לדפוס בפעם שנית ע"י הח' הר"ר אברהם וואלירשטיין 52 Bll. מווידמש — ותהי התחלתו ביום הקנסת כלה טוב אלול לפיק 80. B p. 356 Nr. 1877, St Geschichtsliteratur p. 115.

210. ס' עצמות יוסף והוא ביאור כללים במסכת קידושין חברתו ... יוסף בן לא"א יצחק ו' עזרא בשנת ואת עצמות יוסף 120 Bll. 40. IL.

B p. 448 Nr. 555, Z 346.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 23. Tamus 526.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Zbi, Koppel b. Salomo, Matitjahu Gutmann, Gedalja Dob b. Lipmann.

Zum Druck befördert durch Simon b. Natan Höchheim (Jahrb. VIII, 115).

211. Pseudoamsterdam. מהר"ר יוסף ... וחקר ... מהר"ר יוסף נדפס בא"ד (5+) 57 Bll. (unregelmässig paginiert). 40. B p. 562 Nr. 180, Z 348.

Druck von Elchanan Ottenssoos, der von R. Josef Steinhart am 30. Kislew 527 die Druckerlaubnis erhielt (s. q. Nr. 196).

1768.

212. אבינו מלכנו כמנהג מדינת ווירצבורג — נשלם המלאכה. בשנת רבוא משיחי לעיר מושבי לפיק Einblattdruck. Fol. JP.

Das Jahresstichwort gibt 1758; da aber Josef Petschau als Drucker nicht vor 1762 erscheint, so vermute ich, dass noch ein י mitzuzählen ist, und habe deshalb 1768 als Druckjahr angenommen.

213. ס' תם וישר ... איבר ועצט ... פון לשון הקודש הנקרא ספר הישר אויף טייטש ... פון ... מוהר"ר יעקב בן ... מוהר"ר מתת' הלוי וצ"ל (1+) 100 Bll. 40. CH.

B p. 233 Nr. 489, R 189.

214. ספר עץ היים דש איז וכו' wie oben Nr. 125. 70 Bll. 40. CH.

Auf der Rückseite des Titelblattes הקבר היבט הקבר.

215. מצה אהרן על מגילות (so) אסתר תרגום ראשון ותרגום שני ... נוט ... מייטש נעשטעלט. 54 Bll. 40. CH.-F.

B p. 363 Nr. 2058, R 220, Z 802.

Approbation: Simon Sofer und Meier Schiff in Frankfurt am Main, 16. Schebat 478.

Die Approbationen stammen aus der ed. Frankfurt 1718; die Approbanten unterzeichnen im Auftrage des Frankfurter Rabbiners, der für ein Buch, das nicht in hebräischer Sprache abgefasst ist, keine Unterschrift erteilt. — Die jüdisch-deutsche Vorrede des Verfassers vom 15. Schebat 1718¹⁾ trägt die Unterschrift: מהור"ר מרדכי מקרעטור בן הרב הגי"ל מהור"ר משה פינענץ בעל המחבר ספר דוש משה אהרן בן לא"א החבר ר' מרדכי מטייבטש בן החסיד מהור"ר אהרן בן הרב.

216. שהיטות ובדיקות עם תוספת פירוש אהל ישראל ע"י הרב ישראל אבדיק קאפנהאגן על שריב מהרי"ו והובא לבית הרפוס ע"י חתנו אברהם בן מהר"ר משה גאשליר ז"ל שי"ץ ונאמן בק"ק הנובר — לפרט וזבחת כאשר צוית'ך לפי 42 Bll. 12°. CH. B p. 19 Nr. 378.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 12. Adar II 527.

217. סדר תחנונות ובקשות דיא איז ער לעזין וכו'. wie oben Nr. 136. Jüdisch-deutsch. 90 Bll. 8°. CH.

218. Pseudoamsterdam. Erstes Titelblatt: סדר תפלה של מוהר"ר מיכל עפשטיין וצ"ל מכל השנה ... כמו שנדפס באמשטרדם בשנת תתקכ"ה לפי.

Zweites Titelblatt: סדר תפלה דרך ישרה אשר און וחקר ... יהיאל מיכל בהר"ר אברהם ז"ל סג"ל עפשטיין בעל המחבר קיצור שליה חתן הדיין המנוח מהר"ר יוסף טוב אופני איין תפלה דיא דא גישטעלט איז מיט דינים אונ' הנהגות נדפס באותיות אמשטרדם בשנת שומע תפלה עדיך 44 Bll. 4°. CH.-F. כל בשר יבאן לפי (4+).

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 4. Nissan 525, Abraham b. Zbi Hirsch in Frankfurt a. M., 27. Ab 526, Natanael Weil in Karlsruhe, 18. Ijar 526. Diese Ausgabe wird in keinem bibliographischen Handbuch erwähnt.

219. ס' שאלות ותשובות רש"ל הברם ... מהר"ר שלמה בן מהר"ר 44 Bll. (1+). יהיאל לוריא ז"ל — לפרט ויתן אליקים חכמה לשלמה לפי 16 Bll. 4°. Fol. CH. B p. 561 Nr. 156, R 999, Z 717.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 13. Tischri 527.

220. ס' לוח הפעלים הזה אשר לקטתי מספרי המדויקים אשר לפנינו 16 Bll. 4°. בשנת והנה עייניכם ראות כי פי המדבר אליכם בלה"ק לפי IL.-F. B p. 258 Nr. 101, Z 538.

Setzer: Gedalja Dob b. Lipmann.

¹⁾ Das Jahresstichwort ist dort unrichtig angegeben, da 1714 der 15. Schebat nicht auf Montag fiel, was jedoch bei dem Jahr 1718 zutrifft; der 15. sollte deshalb lauten: ב'ואת יבא אהרן. Hiernach ist auch St 4367 zu berichtigen.

Verfasser dieses grammatischen Werkchens ist Michael b. Zbi Jonatan aus Altenkunstadt.

221. Pseudoamsterdam. יוצרת חלק ראשון נאר וואל פריטיטש אונד נאך דען היבור אויך נאר וואול נימאכט חלק שני פון ארבע פרשיות ... 12+60 Bll. 4°. B p. 219 Nr. 163, R 712, Z 813.

222. ספר ראשון שוית מהר"י מטראני אשר אסף מוהר"ר יוסף. 110+65 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. JP. B p. 557 Nr. 95, Z 349.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 2. Cheschwan 527, Josua Heschel in Schwabach, 15. Siwan 527, Natanael Weil in Karlsruhe, 5. Kislew 527.

Setzer: David b. Isserle aus Zeckendorf.

ספר שני שוית מהר"י מטראני מן החכם הכולל ... שנת והיא תצלה (1+) 145+2 Bll.

Setzer: Salomo b. Mose, Zbi Hirsch b. Mose Worms aus Karlsruhe.

Die Anregung zum Druck des Werkes gaben David b. Joel ב"ץ aus Fürth, Abraham b. Wolf Aub von da, Itzig Pfalzburg und Jakob Dernburg, מ"ץ in Floss (vgl. meine Mitteilung in Jahrb. VIII, 127).

223. תקנות מהחברה קדושה מגדלי יתומים נתיסד בסיד בקי פיורדא. לפרט אשר כך ירחם יתום עוד נהחדשו תקנות חדשות בשנת והיא תצלה לפיק 16 Bll. 8°. IL.-F. B p. 671 Nr. 930.

Statuten des israelitischen Waisenerziehungs-Vereins in Fürth, dessen Gründung a. 1763 geschah. Am Schluss dieser Satzungen stehen 9 Namen der בעלי התקנות.

224. ס' ששי (so) שיטות מהדושי הלכות אליה רבה שנת ויבא אליו. מכתב מאליהו הנביא לאמר לפיק 106 Bll. Fol. IL.-F. St 4972³, B p. 36 Nr. 706, Z 731, M 369.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 1. Ijar 528, Rabbinatsbeisitzer in Fürth, 26. Ijar 528, Jecheskel Landau in Prag, 25. Adar 528, Natanael Weil in Karlsruhe, 12. Ijar 528, Isaak Rapoport in Wallerstein, Mitte Ijar 528.

Setzer: Koppel b. Salomo, Matitjahu Gutmann, Gedalja Dob b. Lipmann. Druckerlaubnis des Zensors Leopold Tirsch in Prag.

Das Buch, von Elia Spiro in Prag verfasst, wurde auf Kosten seines Enkels, Elia b. Wolf in Fürth, gedruckt (vgl. meine Mitteilung im Jahrb. VI, 176 n. 6).

1769.

225. תיקון ליל שבועות וליל חור. 162 Bll. 8°. CH.

226. מענה לשון אויף טייטש וואו מן זאל זאגן אויף דא עלטרין. 31 Bll. 8°. IL.

Am Schluss Reklamevermerk.

ס' הישר והוא ספר כולל כמה ספורים ומדרשי רז"ל על חמשה.
227. חומשי תורה וקצת ספר יהושע ושופטים — בשנת ה'ת"ק וד'ישר לפ"ק —
107 Bll. 80. CH. B p. 233 Nr. 487, R 188, Z 116.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 1. Schebat 528.

Das Vorwort von Josef b. Samuel Katan ist der Erstausgabe (Venedig 1625) entnommen.

228. Psendoamsterdam. סדר קינות מיט טייטש כמנהג. אשכנזים וכמנהג פולין בא"ד בשנת ב'כו תב"ה בלילה ודמעתה על ל'היה
74 Bll. 40.

Hebr. und jüdisch-deutsch. Ohne Druckort, gehört sehr wahrscheinlich hierher.

229. ס' מערכת אברהם אשר ערך לפני מלמדי תנוקות דברי חכמים
כדרכונות ... חברי התורני אשר ה' מלמד בק"ק האג ... כהר"ר אברהם בן
כהר"ר מאדיל סג"ל מאיינגן נין מהנאון מוהר"ר אפרים ונכד מה"ה מוהר"ר שמעון
כהר"ר מאדיל סג"ל מאיינגן — לפרט ויערוך אברהם לפ"ק
24 Bll. 320. CH. B p. 352 Nr. 1786, Z 24.

Vgl. Güdemann, Quellenschriften p. 303. Ueber den Verfasser vgl. meine Stammtafel der Familie Model-Oettingen in Jahrb. VIII, 202.

230. סדר הגדה של פסח עם ברכותיה לפניהם ולאחריהם ועם ציורים
(נאים 1) וערכים ... בשנת ואמרתם ובך פסח לפ"ק

24 Bll. (falsch paginiert). 120. CH.

Fehlt bei Wiener I. c.

Die erste mir bekannte Fürther Haggada in kleinem Format.

231. ס' חמ"ד משה ביאור ... על ש"ע א"ח ... הכינו נס הקרו ...
כמהר"ר נד"ל משה במוהר"ר צבי הירש הלוי ... בק"ק יאנווא ... ולאח"ז ...
בק"ק לאשיץ ... נין ונכד להרב ... יונה נחום אחיו של ... ש"ך וחתן ...
קצת ביאורים בהלכות: Anhang (besonders paginiert): שמואל קאדיינבר
הה"מ תענית ר"ה יה"כ סוכה לולב הנוכה פורים מגילה ... לפרט אורה חיים
118+18 Bll. Fol. CH. (+1). כימינה ובשמאלה עושר וכבוד

St p. 1486 Nr. 48, B p. 192 Nr. 672, R 407, Z 266.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 1. Ab 528, Gerson Pulitz in
Nikolsburg, 22. Ab 527, Matitjahu in Prossnitz, 25. Ab 527, Mose in Bosko-
witz, 7. Ijar 528.

Vgl. meine Kurpfalz p. 224 n.

232. ס' ליקוטי נפתלי ראה זה הוא פשטים ... שיצאו מפי הרבנים
... מדי שבת בשבתו ... וגם להגים ולמועדים בזמנים. ולמילה ולפדיון הבן

¹⁾ Die Bilder fehlen, also Nachdruck früherer Auflagen.

ולבר מצוה ולנישואין ... אשר איון ... המנוח ... כהר"ר צבי בן כהר"ר הייז
ווי"ד¹) ... בשנת תפ"ח שבע רצון וּמלא ברכת ה' לפיק

(2+) 52 Bll. 80. CH. B p. 265 Nr. 280, R 1148, Z 778.

Setzer: Mose b. Simcha.

Im Vorwort gibt Verfasser, Vater des Druckers Chajim, den Grund an, warum er dieses Büchlein ליקושי נפולי nannte (vgl. auch Gherondi-Nepi p. 279).

233. ס' זכרון יעקב פשטים ודרשות נחמדים על סדר התורה נאמרים ... היברם הרב ... יאקב ברלין — לסדר ולפרט ויעקב איש תם ויושב אהלים
(1+) 13, 18—55 Bll. (Bl. 14—17 fehlen). 40. CH.

St 5511, B p. 158 Nr. 149, R 161, Z 93.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 22. Cheschwan 530.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo, Jehuda Löb b. Henoch, Joel b. David Schlenker, Josef b. Jakob.

Auf der Rückseite des Titelblattes steht ein 1741 verfasstes Gedichtchen des Verfassers, dessen Werk von seinem Bruder und seinem Sohne zum Druck befördert wurde (vgl. oben Nr. 206).

234. ס' אלדד הדני והוא סיפור מעשה מהבם אהר ושמו אלדד משבט ... דן אשר ... בא למדינות בבל שנת אלדד ומידד מתנבאים לפיק
18 Bll. 120. R 328, Z 217.

Approbationen: Natanael Weil in Karlsruhe, 3. Adar II 529, Josef Steinhart in Fürth, 17. Adar II 529.

Das ohne Angabe des Druckorts gedruckte Werkchen wurde von Simon Hirsch Weil in Fürth (Jahrb. VIII, 152) herausgegeben.

235. ס' פעמוני זהב שחיבר מהור"ר דוד כ"ץ דיין ומגיד דקיק ... קראשין
(2+) 82 Bll. 40. IL. B p. 492 Nr. 1044, R 296, Z 198.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 12. Tebeth 529, Rabbinat Prag (Jecheskel Landau, Jehuda Löb Kassewitz, Mose Günzburg, Josef Liberles), 3. Elul 528, Isaak in Holleschau, 16. Tamus 528, Matitjahu in Prossnitz, 528, Jakob Alliva in Kollin, 18. Ab 528, Zbi Hirsch b. Abraham in Zülz, 1. Tamus 528, Benjamin Katzenellenbogen in Krotoschin, 12. Ijar 528, Zbi Hirsch in Tischwitz, d. d. Breslau, 23. Siwan 528.

Setzer: Josef b. Jakob, Matitjahu Gutmann, Gedalja Dob b. Lipmann, Meir b. Josef.

Ueber den Verfasser vgl. MGWJ 1907, p. 376.

236. ס' פרי חדש על יורה דעה והוא חבור נפלא ... כהר"ר ...
(1+) 129 Bll. הזקיה די סילוה זצ"ל — בשנת ו'ש"ן מפני חדש תוציאן
(unregelmässig paginiert). Fol. IL. B p. 494 Nr. 1110, Z 811.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 22. Tebeth 526.

Setzer: Matitjahu Gutmann.

¹) Wilhermsdorf.

¹ Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 3. Elul 528.

238. Pseudosulzbach. ס' המגיד מנביאים אחרונים עם פירוש , רש"י , עם פירוש מגישי מנחה בשלשה כרכים — לפרט והיה לה' , מגישי מנחה בצדקה 240 Bll. (unregelmässig paginiert). (1+)

wie oben. (1+) 391 Bl. המגיד כתובים וכו'

Am Schluss Reklamevermerk des Henoch b. Löb.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 28. Tischri 527.

סדר סליחות מכל השנה כמנהג פיהם פולין מעהרין עם פירוש. 240.
בלשון אשכנז וסליחות של יום הכפורים ... בשנת ויאמר ה' סלחתי כדכריך
50 Bll. Fol. CH. לפיק

Das von Salomo London zusammengestellte und oft gedruckte Buch beginnt mit יריג גשיל יריג und schliesst mit סדר כפרה und einem Blatt ספר רפואות. Angehängt ist חינוך קטן vgl. Nr. 512.

חומשי תורה וחמש מגלות לסדר ולפרט אל תירא עבדו יעקב וישורון
במחתי בו. 32 Bll. 40. (H.-F.)

St 5470, B p. 517 Nr. 54, R 1059, Z 689.

Approbationen: Rabbinat Berlin (Aron b. Mose, Joel b. Jekutiel, Sanfel
Neugass), 14. Cheschwan 530, Simcha b. Zbi Hirsch in Dessau, 25. Ijar 530,
Rabbiner in Bernburg, o. D.

An der Spitze steht die Druckerlaubnis des R. Josef Steinhart mit dem
Rabbinatskollegium, unterzeichnet von dem Drucker Chajim am 17. Ab 530.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo, Jehuda
Löb b. Henoch, Joel b. David Schlenker, Josef b. Jakob.

Das Buch hat der Verfasser laut Vorrede in Berlin als Gast im Hause
von R. Wolf Spandau bearbeitet.

243. הגדה סדר של פסח עם הפירוש הנחמד אברנאל mit Holz-
schnitten und in grossem Druck.

בשנת תבוא עלינו אור הנאולה לפי. 12 Bll. Fol. IL.

Vgl. Wiener l. c. Nr. 124.

244. ס' בהינות עולם הכרו ההכס ידע"י הפניני עם בקשת . . .
הממין 44 Bll. 120. IL.-F. B p. 68 Nr. 232, R 536, Z 314.

Das Buch verzeichnet kein Druckjahr; allgemein wird von den Biblio-
graphen das Jahr 1770 als solches angenommen.

Herausgeber ist Joseph b. Salomo aus Lissa¹⁾, der auch den Kommentar
eines Ungenannten mit seinen eigenen Erklärungen hinzufügte. Der Verfasser
des Kommentars zu בקשת הממין, der auch in der ed. Dyrhenfurth 1768 abge-
druckt ist, ist Natan b. Alexander הנחמ aus Samosc, dessen Name sich auch
im אפיקי יהודה p. 125b vorfindet.

245. Pseudosulzbach. לאדם מערכי לב ומה מענה לשון
לפיק (ohne Uebersetzung). 80. IL.

Itzig b. Löb, Schwiegersohn des R. Salomo בולצבאך²⁾.

1771.

246. יהי רצון. על אהינו בני ישראל העומדים במצור ובמצוק ובצרה
אנשי פולין המקו' ירחם עליהם: ועל יקרות גדול אשר עתה בעולם קם אדונינו
מורינו ורבנו מוהר"ר יוסף שטיין הרט נרו יאיר סלה: ובהר לנו אלו ארבע מומורי
תהלים וכו'.

Hierauf folgt die Bezeichnung der zu rezitierenden Psalmen und dann
der יהי רצון. Am Schluss steht: לפרט וצייתו אה ברכתי לכם לפ"ק.

Einblattdruck in Folio ohne Druckort, aber zweifellos in Fürth gedruckt.

¹⁾ Vgl. Lewin, Geschichte der Juden in Lissa, p. 329.

²⁾ Vgl. Weinberg im Jahrbuch I, 116.

247. כתר כהונה והוא ספר יוסיפון בלשון אשכנזי חבדו איש אלפים. דאש גבור חיל משה מלחמה כהן לאל עליון הנקרא יוסף בן נוריון הכהן זצ"ל: דאש ספר יוסיפון האב א"ך אין דרוק גבראכט אויף האב עש גשטעלט אין לשון אלש 162 Bll. 40. CH. Zahlreiche Holzschnitte.

Zweiter Teil, in demselben Jahre gedruckt, ist überschrieben: כתר מלכות והוא חלק שני מספר יוסיפון וכנ' לפרט שארית ישראל לא עשו עולה 100 Bll. 40. CH. (ohne Holzschnitte). Z 344.

Es existiert also tatsächlich eine Ausgabe Fürth 1771, was Steinschneider (Geschichtsliteratur p. 31) in Frage stellt.

248. ... בית ישראל ... דאז יודשי שטאם היוו אויף טייטש גינאנט. Erster Teil; der zweite Teil ist betitelt בית הבחירה. Jüdisch-deutsch. 64 Bll. 40. CH.-F.

ע"י הקטן אלכסנדר בן ההבר ר' משה זצ"ל עטהויון מנולא (so) פולדא מנוע חכמי אשכנזי נ"ע. בשנת חמשת אלפים וחמש מאות ושלשים ואחד לבריאת עולם. R 365.

Vgl. Steinschneider, Geschichtsliteratur p. 140.

249. ... הלכה למשה ושיירה הרשה ... כללי דקדוק בארה שיר. 24 Bll. 80. IL.-F. B p. 579 Nr. 587, R 10, Z 6.

Zum Druck befördert durch David b. Zbi Hirsch, den Bruder des Verfassers Aron Mose b. Zbi Hirsch, Rabbinatsbeisitzer in Lemberg (vgl. Buber אנשי שם p. 26 Nr. 55).

250. Pseudosulzbach¹⁾. משה היבור נחמד כלול מהרבה. ספרים אשר בחכמת הדקדוק מחוברים. שנת נדחי ישראל יכנס לפרק 42 Bll. 40. IL.-F.

St 4384, B p. 20 Nr. 391 (mit unrichtigem Druckjahr), R 9, Z 6. Itzig b. Löb etc. wie bei Nr. 245.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 14. Cheschwan 531, Chajim Kohn Rapoport in Lemberg, 2. Tebeth 530, Abraham Mordechai in Zolkiew, 14. Tamus 530.

Von demselben Verfasser wie Nr. 249. Vorliegende Ausgabe ist ein Nachdruck der Erstausgabe Zolkiew 1765 mit einigen Aenderungen im Datum der Approbationen.

1773.

251. Pseudosulzbach. סדר תהינות ובקשות für Frauen. Jüdisch-deutsch. 86 Bll. 80. IL.-F.

Itzig b. Löb etc. wie bei Nr. 245.

¹⁾ Vgl. auch Jahrbuch I, 115*.

שׁוֹת זכרון יוסף עיני כל אליו משתוקק וכוסף. מהדור. 252.
יוסף נרצו בן כהרר מנחם משטיינערט. ... לפרט ויוסף הוא השליט בכל
יוסף נרצו בן כהרר מנחם משטיינערט. ... לפרט ויוסף הוא השליט בכל
St 6011, B p. 158 Nr. 148, R 1090, Z 734.

Korrektor: Simon Hirsch Weil.

Setzer: Hirsch b Mose Oestreich, Natan Neta b. Josef, Matitjahu-Gutmann, Henoch Wolf, Mair b. Josef.

Zu diesem Werk vgl. meine Darstellung in Jahrbuch VI, 192 ff.

252a. הגדה של פסח עם פי' אברבנאל. Fol.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 126.

1774.

253. תפלה יום כפור קטן. Hebräisch und deutsch von Vorbeter Natan in Prossnitz vgl. oben Nr. 151. 16 Bll. 8°. CH.-F.

Setzer: Hirsch b. Mose Oestreich.

254. מעשה שושן איר ליבן לייט טוט לייאנן דש גרוש חידוש וואש.
דא איז נשעהן פר קורצי צייט ... עו איז אויף לשון הקודש גדרוקט נווארן צו
קק קונשטאנטינא מיט פיל חתימת פון גרושי רבנא אוו האטש האלוקה ר'
יעקב בארנר מפראג הט עו מעתיק גוועזן אויף שייטש אוו האב איך עש
היר דרוקן לאון צו קק פיורדא אני דוד בן הרר שמעיה זיל וויגרש מפראג

8 Bll. (unpaginiert). 8°. CHWitwe.

Diese sehr schlecht gedruckte Ausgabe ist den Bibliographen unbekannt. Zu David Saugers vgl. St 4845. Frühere Ausgabe siehe oben Nr. 39.

255. הגדה סדר של פסח עם הפי' הנחמד אברבנאל וגם פירוש על
הגדה סדר של פסח עם הפי' הנחמד אברבנאל וגם פירוש על
14 Bll. Fol. CHWitwe.

Fehlt bei Wiener I. c.

256. mit jüdisch-deutscher Uebersetzung. 12 Bll. Fol. CHWitwe.

Jahresstichwort wie bei Nr. 255.

Fehlt bei Wiener I. c.

Setzer: Hirsch b. Mose Oestreich, Jakob Hirsch.

257. Pseudosulzbach. (so) ליקוטי צבי אשר לקטתי בין העומרים
לזכות את הרבים ... שנת הקשיבה רנתי האוינה תפילתי לפי

84 Bll. 12°. IL.

האלוף התורני כהרר זלמן יציו בעל מרפס בזולצבאך

1775¹⁾.

258. ספר מהרש"ל הועתק מהגדה שיתא סידרי של האשל הגדול ...

¹⁾ Im Jahre 1775 erschien als Pseudoamsterdam 'das jüdische Meir' ספר מהרש"ל פיראג mit den Festbetrachtungen des Meir b. Elieser aus Neuern unter dem besonderen Titel מעי מעי. Als Druckort wird von den Bibliographen teilweise

במהור"ר שלמה לוריא ... בשנת חכמת שלמה לפ"ק (1+) 67 Bll. Fol. IL. Z 717.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 12. Elul 534.

ס' עטרת אלי' שעשיר והיבר ... מהור"ר אלי' ז"ק שידלוב זצ"ל. 259. על שלשה מסכת זכאים ומנחות ותמורה ... על תוספתא של מסכת זכאי ... 48 Bll. 40. ID mit CHWaisen. St 4971, B p. 435 Nr. 221, Z 684.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 15. Ab 535, Zbi Hirsch Auerbach in Worms, 3 Tamus 534, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mannheim, 7. Tamus 534, Jakob Ailowa in Kollin, 1. Ijar 535, Ruben Simon Flegenheimer in Darmstadt, 25. Tamus 534, Mose Heilprin in Fulda, 3. Tebeth 535, Isaak Kalisch in Töplitz, 25. Siwan 535, Naftali Hirsch in Kassel, 12. Kislew 535, Salomo Worms in Stadtlengsfeld, 25. Cheschwan 535, Mose Markscheinfeld in Marktbreit, 7. Tischri 535.

Setzer: Salomo b. Mose Frankfurt, Michel b. Jakob, Mose b. David Schlenker.

Herausgeber ist Zbi Hirsch, der Sohn des Verfassers, der in dem interessanten Vorwort auch verschiedene Mäzene bezeichnet, die sein Unternehmen gefördert haben.

Nach der Schlussbemerkung des Druckers Itzig Zirndorf wurde dieses Erstlingswerk, das aus seiner Offizin hervorging, am 19. Kislew 536 (12. Dezember 1775) vollendet.

1776.

ספר אספקלריה המאירה פירש על הזוהר הקדוש בנגלה ובנסתר. 260. ... אשר היבר ... מהור"ר צבי הירש הלוי ממשפחת ... הורוויץ ... ועכשיו ... בא ספר הגיל ליד. במהור"ר מרדכי מאדל הלוי משוואבך¹⁾ ... שנת 124 Bll. Fol. ID mit CHWaisen.

St 7420¹, B p. 46 Nr. 903, Z 292.

Approbationen: Jonatan Eibeschutz d. d. Mannheim (auf der Durchreise nach Altona), 1. Ab 510, Josef Steinhart in Fürth, 27. Schebat 527, Aron b.

Sulzbach, teilweise Fürth angegeben (B p. 179 Nr. 369 hat Fürth, Z 404 hat Sulzbach, Wiener 3854 hat Fürth). Weinberg (Jahrbuch I, 163**) verwahrt sich mit Entschiedenheit dagegen, dass Sulzbach „derartige Irreführungen durch Hinweis auf andere renommierte Druckereien mitmachte“. Und dennoch gehört dieser Druck nach Sulzbach. Als Beweis hiefür dient mir die Approbation von R. Josef Steinhart zum כל בו (Fürth 1782), worin u. a. von dem obengenannten Meir aus Neuern gesagt wird „ק' וולצבאך אשר הרפוס מקיבו בק"ק וולצבאך ... מהר"ל מפראג והוסף נפק משלו ספר אמרי מועד ספר היושים על טור י"ד סן. Nebenbei bemerke ich, dass von obigem Werk die Frankfurter Stadtbibliothek einen Doppeldruck (in schöner und schlechter Ausführung) besitzt.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 133.

Mose in Schwabach, 26. Adar II 532, Samuel Helmann in Metz, 5. Kislew 511,
Mose Lewuw in Trier, 2. Cheschwan 528.

Setzer: Salomo b. Mose, Mose b. David Schlenker.

סדר מצות הנשים איין ועדו היפוש פרויאן ספר אלי דינים 261.
32 Bl. אויו דעם יורה דעה לפרט אשה יראת ה' היא תתהלל לפיכ
(unpaginiert). 8°. ID.

St 788^a, B p. 363 Nr. 2051, Z 86.

Vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. 19, 83.

1777.

הגדה סדר של פסח עם אברבנאל — בשנת ואמירתם זבח פסח 262.
13 Bl. Fol. 1D mit CHWaisen.

In grossen Buchstaben mit jüdisch-deutscher Uebertragung.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 134.

263. לקושי צבי בשנת הקשיבה רנתי האזינה תפילתי. 84 Bl. 12°. ID.-F.

Setzer: Gabriel b. Neta Utiz.

ספר מגני ארץ עם חק יעקב על הלכות פסח בשנת כי לאלהים 264.
332 Bl. (unregelmässig paginiert). Fol. IL.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 12. Elul 534.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Hirsch b. Mose Oestreich, Jehuda Löb b.

Salomo, Meir b. Josef.

Nachdruck der früheren Edition von 1766; s. o. Nr. 190.

הגדה סדר של פסח עם הפי הנחמד אברבנאל וגם הפירוש בלשון 265.
אשכנז לאנשים ולקטנים בשנת תבוא עלינו אור הנאולה לפיכ
14 Bl. Fol. IL.

In grossen Lettern.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 135.

1778.

ספר תרומת הדשן עם פסקים וכתבים חבר ויסד הגאון מהר"ר ישראל 266.
וציל ... ונקרא ... מהר"ר איסרלן ... בשנת ודקרים את הדשן על המובח לפיכ
(1+J)+122(+1)+45 Bl. 4°. IL. B p. 673 Nr. 980, Z 391.

Approbationen: Jecheskel Landau in Prag, 23. Schebat 536, Berusch in
Glogau, 8. Siwan 535, Meir Barby in Pressburg, 4. Nissan 536, Tia Weil in
Karlsruhe, 15. Tamus 537.

Korrektor: Isachar Dob b. Abraham Oppenheim.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Hirsch b. Mose, Jehuda Löb b. Salomo,
Simson b. Isaak.

ס' חידושי הלכות שחיבר ... מהר"ר שמואל אידלש ... לא 267.
ימוש ספר תורה או תצליח לפיכ
226 Bl. Fol. ID mit
CHWaisen. B p. 183 Nr. 470, Z 678.

Approbationen: Hirsch Janow in Fürth, 19. Tamus 538, Aron b. Mose in Schwabach, 4. Tischri 539.

268. אקדמות עם תרגום אשכנז בין השורות קידוש לבנה ערובי הצרות. 11 Bll. 16°. IL.

269. Pseudosulzbach. תפלת יום כפור קטן בתענית ערב. wie oben Nr. 151 und 253. 16 Bll. 8°. IL.

חתן של כהרר זלמן מרפס כוולצבאך.

270. Pseudosulzbach. סדר תחינות ובקשות wie oben Nr. 251. 86 Bll. 8°. IL.

1779.

271. פני יהושע חלק ג' על מס' בבא קמא ובבא מציעא — בשנת 271. (2+) 153 Bll. Fol. IL.-F.

B¹) p. 486 Nr. 922.

Approbation: Arje Löb in Hannover, 21. Elul 535.

Setzer: Hirsch b. Mose, Matitjahu Gutmann, Jehuda Löb b. Salomo, Simson b. Isaak, Abraham b. Sanfel Merzbach.

272. ס' נתיב חיים כל קימוש וזוה וטעות באורה חיים ... זיקק וליבן. ... מהורר נתנאל ווייל וציל ... ע"י בנו ... מהורר שמעון הירש ... לפרט. 23 Bll. 4°. IL.

St 66491, B p. 405 Nr. 345, R 1138, Z 775.

Vgl. meine Beiträge zur Gesch. der Juden in Deutschland II, 19.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 8. Schebat 539, Aron b. Mose in Schwabach, 10. Schebat 539.

Setzer wie bei Nr. 271.

273. הגדה סדר של פסח עם פי' אברנאל mit jüdisch-deutscher Uebersetzung. Fol.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 139.

274. חמשה חומשי תורה עם פירשי ויל ועם רשיי ישן שנת לא. ... או תצליח לפיך mit Onkelos, Megilloth und Haftarothe. — 4°. ID mit CHWaisen.

I. Teil (Chomesch, Raschi und Targum) (1+) 339 Bll.

Setzer: Koppel b. Chajim, Isaak b. Löb Weil, Simon Hirsch b. Bonfed.

II. Teil (Megilloth mit Raschi und Haftarothe von בראשית und zwei Zeilen von נח — 27 Bll.

¹) In einer Ankündigung des Druckers, der zugleich Buchhändler war, am Schluss von בינת המון (Nr. 282) wird bekannt gegeben, dass vorliegende Ausgabe des פני יהושע, die bei ihrem Erscheinen 6 Gulden kostete, jetzt (also ein Jahr später) für 3 Gulden bei ihm bezogen werden kann.

III. Teil (Haftaroth ohne בראשית und Anfang von נה) 31 Bll.; dann folgt Bl. 60 (ס' קריאת הפרשיות מהמועדים).

II. und III. Teil 58 Bll.; p. 59 ist vergessen.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 22. Tebeth 539, Aron b. Mose in Schwabach, 13. Tebeth 538.

Zum Druck gebracht durch die Buchhändler Jona b. Hirsch Ottensoos und Mose b. Koppel Schnaittach aus Fürth.

Korrektor: Abraham b. Akiba in Fürth.

Setzer des II. und III. Theils: Hirsch b. Mose, Henle b. Seckel, Simon Hirsch b. Bonfed.

275. איין שאן ניא ספר נקרא מעשה ה' דא אינן ווערט דר צילט ווי השיי הוט גרושי נסים גיטאן דורך ד' תלמידי חכמים ... ברפום חדש של כהריר איצק יצ' בן כהריר ליב בוך בינדר זיל כפיוורא בשנת וכל מעשה תקפן ה' Hebräisch und jüdisch-deutsch. 82 Bll. 80. II.

Am Schluss מאשטיין גוריה.

Erstausgabe s. o. Nr. 28.

St p. CXXVII ad p. 2614, Geschichtsliteratur p. 133.

276. ס' חדושי הלכות רשב"ץ על מסכת כתובות וגיטין ... שמחה המכונה בונים ... בן מהר"ר צבי המכונה הירש בן ... מוהר"ר ברוך כהנא רפאפורט 202 Bll. (3+). ותשלם מלאכתו בחדש שניתנה בו התורה בשנת לעשרת צבי לפ"ק (Bl. 1 fehlt). Fol. II.

B p. 183 Nr. 482 (mit unrichtigem Druckjahr), Z 648.

Approbationen: Rabbinat Fürth (Josef Hess, Jehuda Löb von Friedberg, Josef b. Secharja), 6. Tischri 538, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 538, Jakob Katzenellenbogen in Oettingen, 1. Siwan 537.

Korrektor: Isachar Dob b. Abraham Oppenheim.

Setzer: Hirsch b. Mose, Jehuda Löb b. Salomo, Matitjahu Gutmann, Abraham Merzbach, Simson b. Isaak.

277. ס' מנהגים ויאי מן זיך נוהג איוט אין אשכנז דו גנצי יאר Jüdisch-deutsch. 80. II.

Defektes Exemplar in meinem Besitz. — In keinem bibliogr. Handbuch erwähnt.

. 1780.

278. ספר חנוך לנער בזה השער מצוין לכל מבקש למצא ... למשיב ולשואל לנושא סדר והסוחר ... שמרי קבלה ושמרי מסירה וחלופים התחלת סדר לימוד החשבון וכמה מאות תיבות לועזים וראשי תיבות שנת חנוך לנער על פי דרכן.

Jüdisch-deutsch. 24 Bll. 80. II. R 759.

Verfasser dieses in Kurrentlettern gedruckten Büchleins ist Josef b. Jakob Maarssen (vgl. St 5954).

ס' פני יהושע פנים חרשות חלק רביעי על מסכתות חולין. 279.
מכות שבוע' ועל חושן משפט שחיבר מהור"ר יעקב יושע וכהיום קם
בנו תחתיו מהור"ר ליבש נריו אב"ד ור"מ דק"ק הנובר בשנה ושאבתם
81 Bll. Fol. IL. (+2). **מים בששון כמעני יהושע** לפיק

B p. 486 Nr. 922, R 525, Z 308, M 532.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 18. Schebat 540,
Jecheskel Landau in Prag, 7. Tischri 537, Saul in Amsterdam, 21. Adar I 537,
Arje Löb in Hannover, 21. Elul 535.

Korrektor: Jehuda Löb Friedburg¹⁾.

Setzer: Hirsch b. Mose, Simson b. Isaak, Abraham Merzbach.

Das Exemplar dieses Werkes kostete, wie auf dem Titelblatt bemerkt
ist, 3 Gulden. Ueber einen Doppeldruck berichtet Freimann in der Zeitsch.
für hebr. Bibl. 1906 p. 175. Am Schluss Reklamevermerk.

הגדה סדר של פסח עם ... אברבנאל וגם הפירוש בלשון אשכנז.
לאנשים ולקטנים ... בשנת תבוא עלינו אור הגאולה לפק

12 Bll. Fol. 1L. Jüdisch-deutsche Uebersetzung.

Titelbild sehr roh. Vgl. Wiener I. c. Nr. 142.

281. בשנת ס' ליקומי צבי אשר לקמתי וכו'. wie bei Nr. 257
הקשיבה רנתי האיני תפלתי לפיק. 84 Bll. 12°. ID mit CHWaisen.

Setzer: Jonatan b. Löb Prag, Meïr Dan b. Aron Löb.

282. ברכת המזון כמנהג אשכנז ופולין דאש בענשן האבן מיר לאון.
דרוקן ניא. מט פיל מער ברכות אונ' דינים דרביא ... בשנת יברכך ה' אלקיך²⁾
בכל מעשך לפיק. 40 Bll. 4°. IL-F.

Setzer: Simson b. Itzig.

Ausser dem Tischgebet (hebr. und jüdisch-deutsche Uebersetzung) ent-
hält das Büchlein die Sabbathgesänge, dann die Segenssprüche für הניחה und
ברית מילה; Friedhofgebete, die ganze Pessachhaggada und zuletzt sämtliche
ברכות הנהגון. Am Schluss Reklamevermerk.

283. Pseudoamsterdam. ברכת המזון כמנהג אשכנז ופולין. דאז
בענשען האבי איך ניא גיטרוקט ... באותיות אמשטרדם שנת וברך אה כל
מעשה ודיך לפיק. 41 Bll. 4°. ID mit CHWaisen.

Setzer: Salomo b. Mose Frankfurt.

¹⁾ Vgl. über ihn und seine Mitwirkung an vorliegendem Werk meine
Mitteilungen im Jahrbuch VIII, 99.

²⁾ Der Zweifel, ob das י in diesem Wort bei Bestimmung des Druck-
jahres mitzuzählen ist, wird durch die Bekanntmachung des Druckers am
Ende des Buches gehoben.

284. Pseudosulzbach. ספר פרקי אבות איר ליכא לייט ועכט. 24 Bll. 8°. ID mit CHWaisen.

Setzer: Jonatan b. Löb Prag, Meir Dan b. Aron Löb, Samuel Zbi b. Kalonymos Kalman.

1781.

285. ... אל'י הכהן ... הדיין ... אשר חכרו ... הדיון ... 98 Bll. (unregelmässig paginiert). 4°. IL. B p. 564 Nr. 231, Z 234.

Nachdruck von Nr. 148 mit dem gleichen Jahresstichwort, wobei nur statt כל gebraucht wird; sogar das וחה' ראשית מלאכי ist beibehalten.

Approbation: Tia Weil in Karlsruhe, 1. Ab 541.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Hirsch b. Mose, Jonatan b. Löb Prag, Löb b. Salomo, Abraham Merzbach, Henle b. Sekel Schnaittach.

286. ס' ליקושי צבי בשנת הקשיב' רנתי האונה תפלתי לפי. 48 Bll. kl. 8°. ID.

287. סדר תחינות ובקשות דא אויז ער לעזין wie Nr. 251. 80 Bll. 8°. IL.

288. ס' להם תרומה עם כל הלכיו חלק מרות חכמים והשני לב אחר. והשלישי להם מן השמים בעל המהבר כמוהרר אהרן במוהרר ישי' ויל' מי' ומי' דיק וואראנאוי בשנת ומעשיהו באמונה — 56 Bll. (unregelmässig paginiert). 4°. ID mit CHWaisen. B p. 261 Nr. 188, Z 418.

Approbationen: Chajim von Jerusalem, 24. Adar II 529, Jakob א"ש in Slatowo, 20. Tamus 540.

Im Vorwort werden verschiedene Mäzene genannt; auf dem letzten Blatt steht ein Sabbathlied.

289. שיה יצהק עם זכרון יצהק הירושלמי הלכה ותוספת על כמה מסכת ... זכרון יצהק דברי מוסר מעט לר' יצחק ביר יוסף מקראקא — שנה 50 Bll. 4°. ID mit CHWaisen. F.

St 5368, B p. 572 Nr. 412 (wo auch eine 2. Auflage d. a. 1818 angezeichnet ist), R 471, Z 368.

Approbationen: Samuel Horwitz in Nikolsburg, 5. Ijar 537, Isaak חיי in Krakau, 15. Siwan 538, Isaak in Holleschau, 14. Siwan 537, Juda Löb in Miklos, 17. Ab 538, Zbi Josua Horwitz in Jamnitz, 9. Nissan 541.

Verfasser war in Rzeszow geboren und erwähnt im Vorwort noch verschiedene Verwandte in Oljanowka und Pietrkow.

290. ... שו"ת הרדב"ז חלק שלישי. (1+) 64 (unrichtig paginiert) + 2 Bll. Fol. ID-F. St 4850^a, B p. 556 Nr. 67, R 302, Z. 204.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 3. Nissan 541, Abraham b. Mose הלוי in Hildesheim, 2. Ijar 541.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Salomo b. Mose, Meïr Dan b. Aron Löb, Meïr b. Josef.

Enthält die RGA Nr. 400—649; vgl. Neubauer, Catalogue 829.

291. ס' משנת דר' עקיבא ... (בהדושי גפיה ופוסקים וכסופי איזה שו"ת) לפרט אשר יר' עקיבא שיצאה נמשחת (so) באחד —

(3+1)102(+1) Bl. (unrichtig paginiert). Fol. ID.-F.

B p. 386 Nr. 2550, R 322, Z 215.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 17. Cheschwan 541, Isaak Josef b. Chajim Jona Teomim in Breslau, 3. Elul 540.

Setzer: Salomo b. Mose, Meïr Dan b. Aron Löb, Meïr b. Josef.

Verfasser ist Akiba Eger, Rabbiner in Zülz und Pressburg; herausgegeben wurde das Werk von seinen Söhnen Jehuda Löb Eger in Halberstadt und Wolf Eger in Schlesien. Im Vorwort werden verschiedene Verwandte des Verfassers erwähnt und biographische Notizen mitgeteilt, u. a. auch Geburts- und Sterbedatum, womit die Notiz im Magazin I, 43 übereinstimmt.

292. סדר הגדה של פסח עם ברכותיה בשנת ואמרתם וכו'. 24 Bl. 12°. IL.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 144.

293. איין שין מעשה פון ארטיש הוף וויא ער זיך אין ויינ קיניגרייך. האט טון פירן ... אונ' פון דעם ברימטן ריטער ווידוילט דעם ששרייטבארן העלד ... 54 Bl. 8°. IL.-F. B p. 357 Nr. 1894.

Auf der Rückseite des Titelblattes heisst es: „Ich hab bei all mein Tagen, viel von König Artis Hof hören sagen etc. Der Schreiber Josef Witzzenhausen“. — Vorliegende Ausgabe ist 1781 gedruckt; vergl. hiergegen ZfhB 1904 p. 119, wo eine ed. Fürth 1786, und p. 179, wo Fürth 1776 verzeichnet ist.

1782.

294. — ס' אשלי רברבי ... שיע יוד עם שיך וטז ובאר הגולה. לפרט את מי וירה דיעה לפק 352 Bl. Fol. IL.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 26. Tamus 538, Tia Weil in Karlsruhe, 30. Ab 537.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Hirsch b. Mose, Löb b. Salomo, Abraham Merzbach, Meïr b. Josef.

Wie aus dem Reklamevermerk am Schluss von הטון ברכה (s. o. Nr. 282) hervorgeht, befand sich vorliegendes Werk schon a. 1780 unter dem Druck und sollte zu ר"ה הקמ"א erscheinen.

295. ס' כל בו דדא ביה כולא ביה שם ספר זה כל בו מבואר על כי ... שמו בקרבו 99+17 Bl. (5+). Fol. ID. B p. 240 Nr. 118, Z 191.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 2. Adar II 535, Hirsch Janow in Fürth, 8. Tamus 539, Aron b. Mose in Schwabach, 3. Adar II 539.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Salomo b. Mose, Henle b. Sekel Schnaittach.

Am Schluss Reklamevermerk. Herausgeber des Werkes ist Meir b. Elieser aus Neuern, Vrf. des אמרי מיעד (vgl. oben die Note zu 1775).

296. Pseudowilhermsdorf. פליחות כמנהג מדינות שוואבן ושווייץ... נדפס פעם שנית כמו בוילחרמש דארף בשנת ויאמר ה' סלחתי כונכך. — 61 Bll. Fol. ID. Z 492.

Approbation: Wolf Levi in Pfersee, z. Zt. in Fürth, Siwan 542.

Setzer: Salomo b. Mose.

Wie auf dem Titelblatt bemerkt wird, liess Elieser Lase Halberstadt (z. Zt. Lehrer in Kriegshaber) diese פליחות, die ganz vergriffen waren, vor 50 Jahren auf seine Kosten drucken; da diese nun auch vollständig vergriffen sind, so werden sie jetzt zum zweiten Mal mit verschiedenen Zusätzen herausgegeben.

297. ... מגיני ארץ עם חק יעקב על הלכות פסח.

Diese von Z 337 erwähnte Ausgabe habe ich sonst nirgends gefunden; die Angabe beruht vielleicht auf Verwechslung mit Nr. 264.

298. תיקון של קריאת שמע בכתב גדול בנייר לבן בשעמים ובנקודות ... אשר לא נדפס כזה. 8 Bll. 40. IL.

299. ס' אפי רברבי אה"ע עם ב"ש וה"מ ובאר הגולה (מהדורא בתרא). לפרט יודי דבר שמואל לכל בני ישראל לפי 192 Bll: IL. (+2).

Approbationen: Hirsch Janow in Fürth, 11. Tebeth 542, Tia Weil in Karlsruhe, 25. Nissan 541.

1783.

300. אגרת בעלי היים ... ע"י ההכם ר' קלונימוס ... ונעתק אה"ב ללשון אשכנז בשנת תע"ה לפי ע"י הכיה כהר"ר הנוך סג"ל מיק פראנקפורט בן הנאון מהר"ר צבי הירש ונכר הנאון המפורסם מהר"ר הנוך וצ"ל שהי' אב"ד בק"ק הענא — בשנת ואת כל חר"ה הרומשת על הארץ לפי — Jüdisch-deutsch. 28 Bll. 40. IL.-F.

Die Erstausgabe erschien 1718 in Hanau; vorliegende Fürther Ausgabe ist bibliographisch nirgends verzeichnet. Ueber den obengenannten Uebersetzer Chanoch vgl. meine Mitteilung im Jahrbuch VIII, 93 und die Stammtafel das. p. 201.

301. מגילת אסתר ראה זה דבר חדש מגילת אסתר עם ברכותיה ואשר הניא ושושנת יעקב. בכרך קטן כדי לשאת כל איש בחיקו כלי טרהה ... בשנת מגילת אסתר לפי 11 Bll. 120. IL.

Unpunktierter Text in Quadratbuchstaben mit den dazu gehörigen Anfangs- und Schlussbenediktionen.

302. הגדה של פסח עם אברבנאל וגם הפירוש בלשון אשכנז.

12 Bll. Fol. IL. Z 442. In grossen Buchstaben.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 149.

303. ס' פוקה עברים והוא ס' גורלות מהחכם אבן עזרא ויל וואש שויןד לענגש אין לשון הקודש גדרוקט איזט איך האבי עש מעתק גוועזן אויף שייטש דש עש גמייני לייט אויך בדינין קענין וויא שעהן זיין דיא באטין ברענגר אויף דיא בערגי. דיא איינין אלליש נאטש פו ויכריין. בשנת כישראל חודעתיהו לפיק B p. 456 Nr. 28.

Anhang: מעשה גדולה מן קק אומן במדינת אקריינא ... הנעשה בשנת ... חקיל לפיק ... ראש ביכליין פון אומן אונד ננצין אקריינא זאל איטליכר מענש לייאנען אונד זאל זיך צו הערצן נעהמן דיא גרויז צרה Vgl. B p. 423 Nr. 4614; Steinschneider, Geschichtsliteratur p. 151 (wo בישראל st. כישראל zu lesen ist). 16 Bll. kl. 8°. IL. Beide jüdisch-deutsch.

304. בן המלך והנזיר מונה כראוי ועל דרכיו איר נונה ... שנת ... Hebräisch und jüdisch-deutsch.

(3+) 101 Bll. 8°. IL.-F. Z 26, M 252.

Setzer: Hirsch b. Mose, Matitjahu Gutmann, Henoch b. Itzig.

Nachdruck der Ausgabe Frankfurt a. M. 1769. Die Uebersetzung ist von Reuben b. Abraham ה"י aus Heidingsfeld (Reuben Heizfeld), der 1782 in Offenbach starb¹⁾.

1784.

305. וחשב לו הכהן אשר און הוא אברהם העומד בצדקתו ... מוה' אברהם כ"ץ נ"י מלאסק אשר בו חושב ומונה וסופר ודורש כתרי אותיות ... לפרט גדול וקטן שם הא' זרע אברהם אהבי —

(2+) 12+32 Bll. 4°. ID. St 42552, B p. 147 Nr. 10, Z 17; vgl. Orient Lit. Bl. 1846 p. 234 und 252; Rahmer Lit. Bl. 1888 p. 20 und 54.

Approbationen: Rabbinat Jerusalem (Jomtov Algasi, Nisan Samuel Bechar Mejuchas, Mordechai Josef Bechar Mejuchas, Israel Jakob מרוק, Elijah Zbi), Hirsch Janow in Fürth, 2. Schebat 544, Josef b. Meir Teomim in Frankfurt a. O., 12. Adar I 543.

Setzer: Hirsch b. Mose, Henle b. Sekel.

Der Verfasser, Abraham Kohn von Lask, hielt sich zuerst 14 Jahre in Fürth auf, ging dann nach Jerusalem und kam von da als Sendbote u. a. O. wieder nach Fürth.

Das Buch wurde am 30. Schebat (ח"ה Adar) 1784 in Fürth beendet.

¹⁾ Vgl. meine Blätter für jüdische Geschichte und Literatur V, 93 n. 35; vgl. auch Steinschneider in Hebr. Bibl. VII, 43; VIII, 15; XV, 64.

תקון ליל שבועות וליל הושענא רבא. אמת ואמונה ליודעי דעת. 306. ובינה להנצל מכרת לכל העומדים בהצרות ה' למשמרת בליל הושענא רבא וגם עצרת. בזכות זה נזכה לאדרת לפליטה הנשארת: על פי הסדר שסדר בשני לוחות ... 164 Bll. (Bl. 72 doppelt paginiert). 80. ID.

307. ... הגדה של פסח עם ברכותיה. 23 Bll. 80. IL.

Fehlt bei Wiener I. c.

308. מעשה יהודית שנרפס יותר משני מאות שנים ואינו ננמצא כלל. אמרתי לא אמנע טוב מבעליו ובהיות מהמהדרות מהנשים מונעין את עצמן מהמלאכה והבטלה מביא לידי שעמום נתתי העתקו גם ללשון אשכנזי¹: עפר מן האדמה אדם להכל דמה כצפור נודדת מקנה כן: אש דג מים² עשיר של קהנא. 8 Bll. 80. ID.-F. B p. 355 Nr. 1846, R 225, Z 149.

Setzer: Hirsch b. Mose.

Der rätselhafte Verfasser mit der rätselhaften Unterschrift ist Simeon von Geldern, der a. 1784 sich in Fürth aufhielt; vgl. meine Mitteilung in MGWJ 1907 p. 208.

309. נחלת שבעה עם הגהות ממדורא בתרא בשנת תן ברכה. וישלום לפיק. 115 Bll. 40. IL. B p. 397 Nr. 140.

Approbation: Tia Weil in Karlsruhe, 25. Nissan 541.

Am Schluss Reklamevermerk.

1785.

310. ס' הירד שמשון הן המה דברי מוסר להבא. על תלחא עמודי. דעלמא. ואחריו יאיר נתיב חיים ... על דרך מוסר אנני הקמן אשר המכונה אנשיל בלאא' מהורר משה בער ... אאמ' ... מדורר אברם סטראקניץ (1+) בק'ק מושקא לפרט רוב אורב הוא לי ביער לפיק. 16 Bll. 40. IL. St 4460, B p. 186 Nr. 538, Z 61.

Am Schluss der letzten Seite steht: סימתי בטוב מרחשן לסדר והדלת סג'ר אחרי'ו: "לי"ט לפ"ק 17. Cheschwan 543 (25. Oktober 1782) beendigt.

311. בן אמונים הן המה דברים נהמדים. ליודעי דעת מבינים. על תניך. מסודרים. ותהי ראשית מלאכתי זאת שנת תתן אמת לקוף עיש כי אנני כקוף. 36 Bll. 40. IL. St 4460, B p. 77 Nr. 425, Z 61. לפרט אשר הוא בן אמונים (לבני אדם³).

¹) Die Uebersetzung fehlt.

²) אפר מים = אפר שמעון די גיליון כירושלים, cf. Kaufmann, Aus Heine's Ahnensaal, p. 306.

³) Anspielung auf Talm. Baba bathra p. 58.

Die beiden obengenannten Bücher Nr. 310 und 311 sind gewöhnlich zusammengebunden. Ihr Verfasser, Ascher Ansel b. Mose Bär, hielt sich zur Zeit der Abfassung als Lehrer im Hause des Vorstehers Manil Weil in Bischheim (Elsass) auf.

312. Pseudofrankfurt a. O. עין היים דיווש איזט וכו' לפרט
wie oben Nr. 125. — עין היים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר לפיק
גדפס באותיות יפות כמו פראנקפורט דאדר. Jüdisch-deutsch.

52 Bll. 40. ID.

Am Schluss über die ganze Breite eine Holzschnittvignette; in der Mitte im Oval ein Bild, auf dem u. a. eine Frau steht mit einem Kreuz im Arme.

313. הרבנוני והב והן הגה דברי הכותב המדבר לכבוד הרב המחבר משה
בן פייט הי"פ¹) ווייקרשהיים — לפרט וזאת החורף אשר שם משה לפני בני
ישראל. 49 Bll. 40. IL.

St 2050²), B p. 112 Nr. 284, R 1115, Z 750.

Approbationen: Aron b. Mose in Schwabach, 6/11. Tamus 540, Mose Markscheinfeld in Marktbreit, 11. Siwan 543.

Setzer: Matitjahu Gutmann.

Das Buch enthält Text und Kommentar zum Jeruschalmi Schekalim. Die letzten vier Blätter bringen einige תשובות ושאלות. In der Vorrede wird Götz Wilmersdorf in Fürth als Mäzen genannt (Jahrbuch VIII, 128). Zur Familie des Verfassers vgl. Jahrbuch VIII, 89 n. 4.

314. לקוטי צבי בשנת הקשיבה רנתי האזינה תפילתי. 84 Bll. 160.

Die Frankfurter Stadtbibliothek besitzt hiervon einen Doppeldruck; in einem Exemplar ist noch Meïr Dan b. Aron Löb als Setzer verzeichnet.

315. צמה דוד נתהלך לשלשה הלכים. Chronik von David Gans, in zwei Teilen. 40. IL.

Erster Teil (1+) 39 Bll.

Zweiter Teil (2+) 77 Bll.

St 862⁵, B p. 510 Nr. 136, Z 204, M 782.

Approbation: Tia Weil in Karlsruhe, 4. Schebat 544.

Setzer: Meïr Dan b. Aron Löb.

Vgl. Steinschneider, Geschichtsliteratur p. 109.

1786.

316. סדר סליחות מכל השנה מסודר ומחודר ... בפי סדר ומנוגד דקיק.
פראנקפורט ושאר קהלות ומדינות האשכנזים לפרט לה' אליקנו הרחמים
והסליחות לפיק. 96 Bll. 40. ID.

¹) Die Abbreviatur von מה, wonach St 6581 (פיסדוף) zu berichtigen ist.

²) Dort ist Buchbinder statt Bamberger zu lesen.

317. Pseudoberlin. ... סדר הגדה על פסח עם תרגום אשכנזי oder Vortrag auf die beiden ersten Abende פסח aufs neue ins Deutsche übersetzt von כמו כזה mit Anmerkungen versehen von Joel Bril
שנדפס כבר לין בשנת ואמרתם זבח פסח הוא לה' לפיך.

20 Bll. 40. IL.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 154.

Weinberg, Jahrbuch I, p. 117***.

Setzer: Simson b. Mose, Isaak b. Löb Weil.

Jüdisch-deutsches Vorwort von Joel b. Juda Löb (Joel Bril). Die Ausgabe fehlt bei Wiener.

Die Buchhandlung J. Kauffmann in Frankfurt a. M., bei der ich vorliegendes Buch eingesehen habe, besitzt noch einen Doppeldruck, obigem ganz gleich, mit dem einzigen Unterschied, dass auf dem Titelblatt סדר הגדה steht und dass zwei andere Setzer verzeichnet sind, nämlich Meïr Dan b. Aron Löb und Abraham Merzbach.

1787.

318. הגדה סדר של פסח עם הפי' אברבנאל וגם הפי' בלשון אשכנזי 12 Bll. 1^ol. II).

Reich verziertes Blatt. Die jüdisch-deutsche Uebersetzung steht nur bei den drei letzten Gesängen. Vorliegende Ausgabe ist in keinem bibliographischen Handbuch erwähnt.

319. ס' ליקוטי צבי שנת הקשיבה רנתי האוינה תפלתו לפיך. 84 Bll. 120. ID.

320. סדר סליחות מכל השנה לפרט ליי אלקינו הרהמים ורחמי'הו' לפיך wie Nr. 316. 97 Bll. 40. ID.

321. ס' מנהג עני אשר חיבר איש נכבד ועני יוסף שלמה זלמן בר מאיר מפרעשבורג וכבר נדפס בפראג הקים נפש אמי מורתי אלמנת ... מאיר פרעשבורג ויל בווינא ... (1+) 45 Bll. 40. IL.

St 5979, B p. 342 Nr. 1542, Z 356.

Korrektor: Mose Hirsch b. Simon Farnbach.

Setzer: Henoch Wolf b. Sekel, Meïr Dan b. Aron Löb, Abraham Merzbach.

In der Vorrede und am Schluss nennt Verfasser verschiedene Mäzene aus Fürth¹⁾, Frankfurt a. M., Prag und Wien.

Brüll (Jahrbuch IX, 163 n.) beruft sich auf eine nicht existierende Ausgabe Fürth 1740/41.

¹⁾ Vgl. Jahrbuch VIII, 126, Nr. 6.

צוואות הנאון ... מוהרר נפתלי הכהן והוא לישר האדם 322.
לעבודת בוראו הועתק מכתובת ידו ע"י נכדו מהרר שמשון בהרב מוהרר יצחק
וצ"ל ועתה העיר ה' שנית והובא לבית הדפוס ע"י הר"ר בנימין בהר"ר יהודה ליב
סג"ל מק"ק מעליץ באשר שהראשונים שנדפסו מקדם בשנת תקי"ו המה מלא טעות
... על זה החכם אמר להביא משל ומעליצי ויראה כי המעליצי יפה מן המשל
... 28 Bll. (unpaginiert). (1+)
80. IL. B p. 507 Nr. 46 (mit unrichtigem Druckort), R 894.

חלק ראשון מספר החיים טועמיה ... וכו' 200 Nr. wie bei 323.
90 Bll. 80. ID.-F.

Setzer: Itzig b. Löb Weil.

Beigebunden ist: חלק שני מספר החיים ganz wie oben.

42 Bll. 60. ID.-F.

Setzer: Simon Hirsch b. Bonfet.

1788.

סדר הגדה של פסח עם ... אברבנאל ... עם ציורים נאים ... 324.
20 Bll. 40. IL.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 157.

1789.

סדר תפלה מכל השנה כמנהג אשכנז. Pseudosulzbach. 325.
Unpaginiert. 80. IL. כמו בזולצבאך

Angehängt ist: תפלה יום כפור קטן vom Jahr 1788. Unpag. 80.

איין שאנע היוטאריע פון דרייט לייט פון דש גרוש וואונדר דש 326.
80. Jüdisch-deutsch. Z 288. דא איז גישעהן ...

1790.

ס' עצי ארויס אהר הילדים אשר הנן ... נח חיים צבי ... והוא 327.
חלק ראשון מהיכודי על טור ושיע אבן העזר בשנת ט"ז אבן העזר
(1+)+238 10 Bll. Fol. ID.-F.

St 6679², B p. 448 Nr. 544, Z 341.

Setzer: Hirsch b. Mose, Koppel b. Chajim, Löb b. Wolf, Simon Hirsch
b. Bonfet.

הגדה סדר של פסח עם פי' אברבנאל וגם הפי' בלשון אשכנז 328.
10 Bll. Fol. ID. In grossen Buchstaben.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 163.

הגדה סדר של פסח עם הפי' הנחמד אברבנאל וגם ... ואמרתם 329.
wie oben. 10 Bll. Fol. ID. זכה פסח לפי'

Vgl. Wiener I. c. Nr. 164.

ס' שפה ברורה הכולל הכמת דקדוק לשון הקודש בכלליו ופרטיו. 37 Bll. (+3) שחברתי אני הקטן משה ביה חיים הכהן העכים

40. ID. St 6448, B p. 607 Nr. 1185, Z 289, R 448.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 7. Adar 550.

Nach der Vorrede grosses Subskribenten-Verzeichnis, wobei bemerkt wird, dass keiner weniger als einen Gulden zahlte.

Ueber den Verfasser vgl. Jahrbuch VIII, 113.

1791.

331. ספר ליקוטי צבי אשר לקטתי בין העומרים ... תפלות ובקשות. מן ר"ה אלול עד חג השבועות ותקוני קרי שאומרים מריה אלול עד אחר ר"ה והפרת נדרים ... בשנת הקשיבה רנתי האוינה תפילתי לפיך.

84 Bll. 120. ID.

Setzer: Hirsch b. Bonfet.

332. קהלת שלמה על ס' עין יעקב עם כתנות אור ... wie Nr. 182. בשנת בשושב ה' שבית עמו יניח יעקב ישמה ישראל לפיך.

(1+214+210+51 Bll. Fol. ID.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 19. Siwan 551, David Dispeck in Baidersdorf, 23. Kislew 549.

Diese Ausgabe fehlt in den bibliographischen Handbüchern.

333. דרשת סיום ממסכת גטין יום ג' ט"ז מנחם תקנ"א לפיך סימנו. מסכת גטין בישיבה הרמה דפה ק"ק פיורדא ומלכד שאנו כל בני הישיבה עשו. היום הזה ליום משתה ושמהה להביא לבית הדפוס דרשת הסיום 5 Bll. 40. ID.-F.

Vgl. meine Notizen im Jahrbuch VI, 206; meine Blätter für jüdische Geschichte und Lit. III, 46. — Die in diesem Schriftchen genannten Schüler heissen: Abraham b. Isachar ס"ל von Leutershausen, Abraham b. Schalom von Kronach, David b. Marum aus Breisach, Binusch b. Itzig aus Kempen, Josua Mose b. Sekel Bär Falkenau, Sanfel b. Koppel ג"ץ von Fürth.

334. ס' מרגניתא עניני מוסר ר' בנימין סג"ל מק"ק מעליץ. אשר התאמץ להדפיס מחדש בלה"ק ובלשון אשכנזי ועתה נוסף בו צוואות ר' יודא הסיד ז"ל בלשון אשכנזי ... בשנת השומר אמת לעולם לפיך 28 Bll. 80. ID.-F. B p. 372 Nr. 2274, R 1178.

Das Testament von R. Juda Chosid ist dazwischen hinein gebunden mit 5 Bll. (unvollständig).

335. איין שין היסטאריא פון ריטער ויגמונד אוגד מאגדלינא 12 Bll. 80. ID. R 71.

Vgl. oben Nr. 42.

336. ספר חיים טועמיה חיים זכו ... בשנת תכתבם בספר החיים. ganz wie oben Nr. 200. Zweiter Teil. Jüdisch-deutsch. 42 Bll. 40. ID.

Setzer: Serach b. Eleasar Dob.

337. Pseudoamsterdam. באותיות עם כוונות הפייטן. **מחזור** mit dem Jahresstichwort **עליכם** **יבפר** **היה** **יום** **כפור** in 5 Bänden. Kl. 8°. IL.

I. **ני ביום** **היה** **יבפר** **עליכם** mit dem Jahresstichwort **עליכם** **יבפר** **היה** **יום** **כפור** 1+126+85 Bll.

II. תקעו בחדש **ישופך** **בנסא** mit dem Jahresstichwort **עליכם** **יבפר** **היה** **יום** **כפור** **ליום** חגיגי.

III. שבועות (1+)+26+(8)+102 Bll.

IV. סוכות (1+)+27+(8)+143 Bll.

V. פסח (1+)+27+(8)+164 Bll. (d. a. 1792) mit Pränumeranten-Verzeichnis.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 18. Tebeth 551, David Dispeck in Baiersdorf, 20. Cheschwan 551.

Wegen des Streites hinsichtlich dieser Machsorausgabe vgl. oben das Vorwort.

338. ס' יורה הטאים וחיבוש הקבר וצוואת ר' יודא הסיד בלשון הקודש וגם בלשון אשכנז גם כל תפלת הדרך וקידוש הלבנה שנת השומר אמת לעולם לפי 42 Bll. 12°. IL.

B p. 220 Nr. 175, R 326.

Mit einem Vorwort von Josef b. Salomo Schneior; vgl. oben Nr. 4.

339. חלק ראשון אורחות חיים חבירו רבינו אשר ... וחלק שני רפואות הגוף מהני תלמי אשלי רברבי היה בית דוד¹⁾ שהיבר הרב ורופא מומח' מהורר טעבל אשכנזי וציל ושני לו רבי אליהו בעל שם שהיבר ספר תולדת אדם²⁾ ... ושלישי בעל שער אפרים³⁾ ... 24 Bll. 8°. IL. Z 59.

Approbation: Abraham Wallerstein in Schnaittach, 4. Adar I 551.

1792.

340. ס' סליחות מכל השנה ... בשנת לה' אלקינו דרחמים וחסדליחות 97 Bll. 4°. ID.

341. ס' מטה יששכר אשר איון ... מהורר יששכר בערמן סגל אשר הי' אב"ד ורימ' בגלילות שוואבך ואנשבך ושנייטך לפרט ומבני יששכר יודעי בינה לעתים 60 Bll. Fol. IL.

St 5277, B p. 322 Nr. 1042, Z 254.

Approbationen: Rabbinat Prag (Jecheskel Landau, Michael Bacharach, Jakob Günzburg, Eleasar Fleckeles), 27. Schebat 547, Salman Kohn in Fürth, 2. Elul 549.

¹⁾ St 4813, B p. 72 Nr. 296, Z 57, R 117.

²⁾ St 4081 und LXXXVI, B p. 618 Nr. 106, Z 284.

³⁾ Vgl. oben Nr. 78.

Herausgegeben von Elia Fränkel in Prag, Enkel des Verfassers.
Vgl. meine Blätter V, 87 ff., Jahrbuch VI, 176.

1793.

342. ס' מכלול הרד"ק עם נימוקים שהוסף ... ר' אליה אשכנזי
... ואני ... משה ב"ה היים הכהן העקים הבאתיהו שנית תחת מכבש הדפוס
(5+)218(+1) Bil. 80. ID.-F.

B p. 326 Nr. 1158, R 297, Z 199, M p. 331.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 13. Tischri 552.

Setzer: Hirsch b. Mose, Henle b. Sekel.

Mit Pränumeranten-Verzeichnis.

343. ומר לפורים בנינון א"ז לעין הקורא תיבת מנולח נוסריקון פנים
ואחור, ימצא דבר חדש, שנרמזו בו כל המעשים והניסים אשר נעשו לנו בימים
ההם ובזמן הזה. מדבר בעדי

משריפה גדולה ורדתי לבירא העמיקתא:

הלכתי לחוץ ורחק גידל מכאובי:

משוב גודל יעלה להב ראש:

הציל לא יכולתי גלימא מכתפאי:

מרוחק גדול ידי להרים קוצרהתי:

המרבה לספר ויכר גם ממני:

אינ היים וואלף הלוקט והמהבר בן כ"ה ליב חזן והחיבא (so) לדפוס ...
בשנת פתחה תפתח את ירך לאחיד לאכיון לפיכ

4 Bil. 120. ID., vgl. auch B p. 186 Nr. 536.

Das Büchlein fängt an: מה גיל יש ליהודים היום

היום ליהודים יום גאולה מציה

und schliesst mit: מעודים גדולים יתבטלו לימות המשיח

הפורים לא יבטל גם משיח

ולגנבא (=) ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן)

Purim-Geschichte in Zeilen von je fünf Wörtern, deren Anfangsbuchstaben abwechselnd vor- und rückwärts das Wort מילה bilden. Vorliegende, von keinem Bibliographen gekannte Ausgabe ist ein Plagiat mit scheinbar verändertem Text; vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. 20, 27; MGWJ 1903 p. 171. Ueber den Verfasser bezw. Plagiator siehe meine Notiz im Jahrb. VIII, 151 Nr. 14.

344. נחלת יעקב זאת נחלת עבדי ה' אשר הנחיל ה' ליעקב עבדו
בפירושו על מסכתת קטנות ... סופרים ... שמחות ... כלה ... דרך ארץ
.... גרים ע"י כהריר יאקב נוימבורג בשנת תתן אמת ליעקב
(2+) 48 Bil. Fol. ID. St 1980, B p. 396 Nr. 125, R 1113, Z 749.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 12. Tischri 554, Salomo Posen in Friedberg, 30. Kislew 552, Anschel Metz in Offenbach, 2. Schebat 553.

Setzer: Hirsch b. Mose, Matitjahu Gutmann, Koppel b. Chajim, Simon Hirsch b. Bonfet, Henle b. Sekel Schnaittach.

Ueber den Verfasser Jakob b. Baruch Naumburg, der dieses Buch im Elul 1790 vollendete, siehe meine Mittheilungen in Jahrb. VIII, 136.

1794.

345. ספר חיים (חלק ראשון) טועמיה וכו' בשנת ה'תתק"ח חיים לכל
 חי wie oben Nr. 200. 90 Bll. 8°. ID.

Setzer: Itzig b. Löb Weil.

346. דרשות הואב שולקטני אני הצעיר בנימן וואלף. ברעצפעלט מקי. (4+). פ"ד¹⁾ ע"ע מתנור בקי ברייט²⁾ יע"א — לפרט אהבת עולם לפי
 15 Bll. 8°. ID.-F. B p. 122 Nr. 545 und p. 341 Nr. 1504.

Approbationen: David Dispeck in Baiersdorf, 29. Elul 553, Eleasar Kalir in Kollin, 15. Adar 554, Eleasar Fleckeles in Prag, 19. Adar 554.

Ueber den Verfasser vgl. Weinberg, Geschichte der Juden in der Oberpfalz, p. 174.

347. Pseudosulzbach. סדר תפלות שפתי רננות כמנהג פולין
 בכמה מיני הדורים ... תפלות ובקשות הן בלשון הקודש ובלשון אשכנז ותקוני
 שום עם הפרקים ויום כפור קטן ... ובפרט ספר תהלים בלשון הקודש ובלשון
 אשכנז ... וגם מעמדות ... והנה בעיון על ידי בעל מדקדק ובאותיות חדשות
 ... בשנת ותן כלבי אהבתך ויראתך לפיך — באותיות כמו בולצבאך
 193+96+101 Bll. 4°. ID.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 13. Elul 553.

Das Buch hat zwei Titelblätter, das erste „Sulzbach 558“ aus Sulzbach; das zweite 554 כמו בולצבאך (cf. Weinberg im Jahrbuch I, 116).

1795.

348. יוצרות חלק ראשון נאר וואול פר טייטש אונ' נאך דען חיבור אויך
 נאר וואול גימאכט איין טייל גיריימט נאך דען ניגון נאר רעכט

52 Bll. 4°. ID.-F.

Vgl. Serapeum IX, 348.

Jüdisch-deutsch ohne hebräischen Text, beginnt mit לשבת בראשית und schliesst mit יצא לבית מילה; sehr schlechtes Titelornament.

349. Pseudosulzbach. מחזור חלק ראשון כמנהג פולין ובו נכללו
 תפלה של ימים נוראים והם ר"ה וי"ז עם סליחות ... באותיות כמו בולצבאך
 232 Bll. 4°. ID.

Approbation: David Dispeck in Baiersdorf, 24. Adar 549.

¹⁾ פ"ד = פירודאף Baiersdorf.

²⁾ Bayreuth.

מחזור חלק שני כמנהג אשכנזים באותיות כמו בזולצבאך בשנת
238 Bll. 40. ID.

Approbation: Wie oben.

Im gleichen Jahre und mit dem gleichen Chronostich und derselben
Approbation erschien als Pseudosulzbach der dritte Teil mit 90 Bll.

350. אשר ויקק תורת נתנאל חלק ראשון שאלות ותשובות מהוריר נתנאל ווייל וציל ... הובא על מוצה הדפוס ע"י בנו ... מהוריר שמעון
(2+) 23 Bll. 40. ID.

St 6649⁸, B p. 648 Nr. 526, R 1139, Z 776.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 22. Schebat 551, Saul in Amsterdam, 7. Elul 543.

ס' תורת נתנאל חלק שני דרשות על התורה ... אשר הוציא לאורה ...
מהוריר נתנאל ווייל ... והובא לדפוס ע"י בנו ... מהוריר שמעון הירש ... לפרט
wie oben. (1+) 28 Bll. 40. ID.

Approbationen: Jecheskel Landau in Prag, 27. Nissan 544, Rabbinat Prag
(Michael Bacharach, Samuel Landau, Eleasar Fleckeles), 12. Ab 554.

Zwei Teile in einem Band. Vgl. mein „Nathanael Weil“ p. 19.

351. wie oben תפלת יום כפור קטן בתענית ערב ראש חדש וכו'
Nr. 151. 8 Bll. 80. ID.

1796.

352. סליחות לשובבים ת"ת. המנהג מקדמונים להענות בשנת עיבור
תענית שובבים ת"ת ומאספים בבב"נ כל שבוע ביום המשי (80) ואומרים סליחות ...
(1+) 32 Bll. 40. ID.

353. סדר סליחות מכל השנה ראה זה דבר חדש אשר כבר לא היה
לעולמים ... לפרט ליי אלקינו הרחמים והסליחות לסיק
(1+) 94 Bll. 40. ID.

354. ס' בן פורת יוסף ... ביאור הפסרת מכל השנה ע"י ר' יוסף העם
עם ביאור והוספות בשם שיה יצחק לבנו ר' יצחק העם — בשנת תורת חכם
מקור חיים (2+) 142 Bll. 40. ID.

B p. 79 Nr. 465, R 444, Z 286.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 28. Ab 555.

Setzer: Hirsch b. Mose, Koppel b. Chajim, Matitjahu Gutmann, Löb
b. Wolf.

Vgl. meine Mittheilung in Jahrbuch VIII, 113.

1797.

355. הגדה של פסח ... ווייל אבער בעונות. Pseudosulzbach.
הרבים אין דען דור ראש מיינשטי לייט מאנש פערשונן ווייניג לשון הקודש סר

שמינן מכל שכן ווייבר אונ' קינדער פאר שמינן פשיטא ניקש ... דרום האבן מיר ... דיא הגדה פון לשון הקודש אויף מייטש גבראכט כמו בוללצבאך

20 Bil. 40. ID.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 191.

Der Druckort ist zwar nicht genannt, ist aber zweifellos Fürth.

1798.

356. מענה לשון ס' תחינות תענית על בית עלמין.

48 Bil. 40. ID.

357. Pseudosulzbach. חמשה חומשי תורה בלי נקודות וטעמים. וקרי וכתב וחסרים ויתירים וסיומי הפרשיות הן מחוברים הן נפרדים ופתוחים וסתומים. כדי להשכיל הקורא בו ואותיות חדשות כמו בוללצבאך וסתומים. בשנת ונשמה בדבריו הנהיך לפיך 175 Bil. kl. 80. ID.

סדר קריאה (so) הפרשיות מהמועדים ומכל (so) הפרשיות mit der Blattüberschrift in fünf unfoliierten Blättern. השנה

Am Schluss Reklamevermerk.

358. חמד צבי פירוש נחמד על מסכת אבות והמשך כל משנה ומשנה ולמה נתחברה דווקא ששה פרקים וכמה דקדוקים ... שלא להגם נקבעה בימות הקיץ לאומרים רק לעיין באורך הימים כמה גדולים דברי חז"ל — עיי דוד הירש בן כ"ה יהוקאל ז"ל חד מיושבי מינסכרויט (Mönchsroth) — לפרט בצלו חמדתו וישנתי לפיך 23 Bil. 40. ID. (+2).

B p. 192 Nr. 673, Z 205.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 20. Ijar 558, Josef b. Secharja Josef in Fürth, 20. Ijar 558.

359. וואונדער ועלזאמי קורצווייליג לושמיני אונד רעכט לאכירליכי גישיכטי. אונד דאשין דער וועלט ביקאנטן שילד בורגר.

Durch den halbedlen, Geld- und Ehrenbedürftigen Herrn Pomponius Filzhut, Stadtschreiber und Nachtwächter und Oberschiornsteinfeger zu Schildburgershausen gezeichnet und an die Nachkömmling hinterlassen. 36 Bil. 80. ID.-F.

B p. 574 Nr. 448 (mit dem unrichtigen Druckjahr 1795), Z 250.

360. דרך אניה בלב ים התלמוד ... כמה פלפולים וביאורים ... בחמשה שיטות המה מס' ברכות שבת ביצה ע"פ ובמס' מנחות המחבר מאיר בלא"א כהר"ר ולמן שיק כ"ץ ... שנת ולבכרי רחש דבר טוב 92 Bil. (+3). Fol. ID.-F. St 6326, B p. 116 Nr. 403, Z 684.

Setzer: Hirsch b. Mose, Löb b. Wolf.

Auf dem vorletzten Blatt ein Gedichtchen des Druckers לפרט רבי מאיר (1798). הכהן רוזן יאמץ

Ueber vorstehendes Werk vgl. Horovitz, Frankfurter Rabbinen IV, 37 ff. Der Verfasser, Rabbinatsbeisitzer in Frankfurt a. M., war der Sohn des Salomo Schiff von da und Bruder des Londoner Rabbiners Teble Schiff; er starb in Frankfurt a. M. am 9. Ab (13. August) 1807¹⁾.

361. הנדה של פסח. 24 Bll. 12°. ID.

Mit unregelmässiger Paginierung von Bl. 2 bis Bl. 7.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 194.

362. מ' הירדשי הלכות מהרשיא שנת לא ימוש ספר התורה הזה מפיד. 226 Bll. Fol. ID.

Nachdruck der Ausgabe 1778 (s. o. Nr. 267) mit den gleichen Approbationen.

363. הנדה של פסח עם פי' צלי אש ותרנום אשכנזי. 4°. ID.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 195.

1799.

364. תפלת אמהות דיוה תחינה ואל מן זאנן בהודש אלול פר דעם. שופר בלאזן, דער מחבר איז גוועזן הרבנית סעריל בת הרב המפורסם מהור"ר יעקב סג"ל מדובנא. Hebräisch und jüdisch-deutsch. 8 Bll. 8°. ID.-F.

Beigefügt sind noch einige תחינה für ר"ה und י"ז nebst תשליך. Das Büchlein fehlt in allen bibliographischen Handbüchern.

365. סדר סליחות מכל השנה וכו' לפרט ליי' אלקינו הרחמים. סדר סליחות מכל השנה וכו' לפרט ליי' אלקינו הרחמים. 97 Bll. 4°. ID.

1800.

366. מירוש התורה לרבינו יעקב בעל הטורים עם הנהגות עטור בכורים. 87 Bll. 4°. ID. B p. 435 Nr. 213. Zweite Auflage; vgl. oben Nr. 128.

1801.

367. ישעיה עם פירש"י ומכלל יופי ועם תיאור ובאור להיר דוד אטטענואסער. 8°. ID. B p. 641 Nr. 358.

Zu David Ottensosser vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VIII, 138 ff.

368. מ' מנחת יהודה שלוחה מאת ... בנימן וואלף ב"ם בלא"א מהור"ר יהודה לימא עלרן וצלהיה. והוא חלק א' מספרי שאר ישוב בנך אשר חלקתי לפרט מדרש טוב. 75 Bll. 8°. (9+)

B p. 341 Nr. 1504.

¹⁾ In MGWJ 1906 p. 607 habe ich den 9. Ab 568 als Sterbetag des Meir Schiff bezeichnet, wie er von seinem Bruder Teble in der Vorrede zu *הוהב* angegeben ist; später hat sich mir ein Zweifel an der Richtigkeit dieser Mitteilung ergeben und durch Nachfrage in Frankfurt a. M. ist nunmehr der 9. Ab 567 als der Sterbetag festgestellt.

Approbationen: Salman Köhn in Fürth, 9. Nissan 561, David Dispeck in Baidersdorf, 29. Elul 554, Eleasar Kalir in Köllin, 15. Adar II 554, Eleasar Fleckeles in Prag, 19. Adar II 554.

Ein Druckort ist nicht genannt, allein schon aus der ersten Approbation ist Fürth als solcher ersichtlich. Nach den Approbationen folgt das Subskribenten-Verzeichnis und dann das Vorwort des Verfassers, worin er auch mehrerer Mäzene gedenkt, darunter besonders der Kaul Rafael aus Hechingen, der Begründerin des bekannten Hauses Kaula. Zum Verfasser vgl. oben Nr. 346. Er wohnte in Bayreuth, wo er als Prediger angestellt war¹⁾.

369. Pseudosulzbach. כְּמוֹ בּוֹלֵצְבַּאךְ סֵפֶר תְּפִלָּה מְכַל הַשָּׁנָה ... (unpaginiert). 80. ID.

370. דֶּרֶךְ סִלּוּלָה הוּא חִיבוּר כּוֹלֵל הַמִּשָּׁה הוֹמָשִׁי תּוֹרָה עִם פִּי רִשִׁי וְחִרְוֹנוֹ אֲנֻקְלוֹס וְחִרְוֹנוֹ אֲשַׁכְנִי וּבִיאֹר וְחֻקּוֹן סוֹפְרִים ... וְהוּנָה עַל פִּי חוֹמֶשׁ ... 4°. ID. של ר' איצק פּרעמסלא הַנֶּדְפֶּס בִּאֵד²⁾ ...

Schön verziertes Titelblatt mit den Initialen des Druckers (IDZ).

Das zweite Titelblatt lautet:

I. בְּרֵאשִׁית הַלֵּךְ רֵאשׁוֹן שֶׁל הַמִּשָּׁה הוֹמָשִׁי תּוֹרָה וְהוּא חֻקּוֹן סוֹפְרִים ... לִפְרֵט תּוֹרָה ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ לִפְיָם ... 236 Bll. + (16 unpag.) ...
Abonnenten-Verzeichnis und Vorrede von Mendelssohn und Wessely. Am Schluss folgt סֵפֶר תְּפִלָּה mit besonderem Titelblatt וְהִנֵּה יֵאֵל הַחֲפִלָּה 20 Bll.

Korrektor: Mose Merzbach.

Setzer: Löb b. Wolf.

Dann folgen die הַמְּסֻדָּה mit besonderem Titelblatt אֶת יִשְׂרָאֵל הַעֲלָה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל הַעֲלָה.

II. לִפְרֵט תּוֹרָה ה' תְּמִימָה (1802) mit dem Jahr תַּקְס"ב auf dem ersten Titelblatt. Das zweite Titelblatt wie oben מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ.

Druckfehler-Verzeichnis, Nachtrag zum Abonnenten-Verzeichnis und: Vorwort von Sal. Dubno, חֻקּוֹן סוֹפְרִים, dann הַמְּסֻדָּה mit אַחֲרֵי מִגְלָה אַחֲרֵי (4+) 200 Bll.

Zuletzt die Gebete mit יֵאֵל הַחֲפִלָּה אֶת הַרְיָה אֶל הַרְיָה.

III. (1802) סִי רִיקְרָא.

Nachtrag zum Abonnenten-Verzeichnis, die verschiedenen Lesarten von: B. Ascher und B. Naftali, Vorwort von Wessely: (3+) 142 Bll.

Dann folgen die Haphtarot (unregelmässig paginiert), das Hohelied und die Gebete wie oben. 28 Bll.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Löb b. Wolf, Hirsch b. Mose, Koppel b. Chajim.

¹⁾ Sein Name fehlt bei Eckstein, Geschichte der Juden im Markgrafen-tum Bayreuth.

²⁾ Ueber diese Amsterdamer Pentateuch-Ausgabe vgl. R 181 und פּרָעַם 2383.

IV. תורת ה' תמימה משיבת נפש ... (1803) ס' במדבר.

Nachtrag zum Abonnenten-Verzeichnis; die verschiedenen Lesarten (wie oben), Druckfehler. (4+) 140 Bll.

לפרט בנביא העלה ה' את ישראל — Haphtarot

Ruth, Schlussworte von Mose b. Itzig Zirndorf; Gebete wie oben. 18 Bll.

V. (1803) ס' דברים mit Jahresstichwort wie oben.

Nachtrag zum Abonnenten-Verzeichnis, Druckfehler etc., Vorwort des Druckers Itzig b. David, Haftarat, Klagelieder, Kohelet. (4+) 176 Bll.

Gebete 20 Bll. — B p. 637 Nr. 299, Z 112.

Setzer: Koppel b. Chajim, Matitjahu Gutmann, Löb b. Wolf.

1802.

371. ספר מאור הקטן אשר חיבר מהורר מאיר טרנפאל

IB p. 275 Nr. 36.

Zweite Auflage; vgl. oben Nr. 38.

1804.

372. הגדה של פסח אדער פארטראג אויף דיא בידען ערשטען אבענדע. פסח ... פי' צלי אש ... והוספנו ... מספר עקרה ... לפרט כי אם צלי פסח תאכלו אותו. (2+) 25 Bll. 4°. ID.

Sehr schlechter Druck mit jüdisch-deutscher Uebersetzung.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 207.

373. הגדה של פסח. (2+) 25 Bll. 4°. ID.

Fehlt bei Wiener I. c.

Ganz so wie Nr. 372, aber viel schönerer Druck.

Vorblatt mit Formular zum Chomezverkaufsbrief; am Schluss steht: Angegeben und bearbeitet יצ"ו צירענדארף איצק. מאת הצעיר משה בן המרים כהר"ר איצק צירענדארף יצ"ו. Die Vorschriften für den Sederabend stehen hier auch in jüdisch-deutscher Uebersetzung, weshalb auf dem Titelblatt vermerkt ist: „Auch diese (nämlich die) sind ins reine Deutsche übersetzt und mit guten Anmerkungen versehen“.

374. ס' הגדה של פסח אדער wie oben Nr. 372 אויפס נייע אינס. לפרט: 34 Bll. 4°. ID.

Oben hebräisch, unten rein deutsche Uebersetzung in jüdischer Druckschrift. Diese Ausgabe, die ich besitze, fehlt bei Wiener I. c.

375. תהלים בשם ומירות ישראל עם תיאור למבמין, ביאור, ספורי רשי. חיים. Fünf Teile mit Bildern.

8°. ID. B p. 643 Nr. 401.

1805.

376. (Allgemeiner Titel). ס' קריה נאמנה כולל נביאים וכתובים.

1. ס' קריה נאמנה-כולל נביאים ראשונים עם תרגום אשכנזי ובאור כאשר נדפס בוויין שנת תקמ"ב לפ"ק והוספתי בו פי' רשי' פי' מכלל יומי. Zweites Titelblatt 64 Bll.

II. Erstes Titelblatt שניה מהכרת שניה נביאים ראשונים כולל קריה נאמנה כולל
mit Kupferstich von Josef Herz¹⁾ (fec. 1804).

Zweites Titelblatt ניר ספר שופטים übersetzt von Meir Obornik²⁾. 74 Bll.

Zweiter Korrektor: Mose Merzbach.

III. Erstes Titelblatt wie oben mit der Bezeichnung מהכרה שלישי mit Kupferstich wie oben (inv. et sculp. 1805).

Zweites Titelblatt ספר שמואל א' 106 Bll.

IV. Ohne Titelblatt ספר שמואל ב' 80 Bll.

V. Erstes Titelblatt wie oben מהכרת רביעית mit Kupferstich (gezeichnet und gestochen 1806).

Zweites Titelblatt ספר מלכים א' 84 Bll.

VI. Ohne Titelblatt ספר מלכים ב' 88 Bll. ID.

B p. 640 Nr. 342, R 191.

Am Schluss chronologische Zusammenstellung der Könige von Juda und Israel mit kurzem Vorwort des Druckherrn d. d. Nissan 1806.

Hierzu kommen noch weiter:

משלי עם תא באור רש"י ומכלל יומי ותוכחת חיים בשנת בין תבין את
משיך למיך למיך (10+) 108 Bll. 8°. Mit Kupferstich von J. Herz
inv. et sculp. 1805 und Vorwort von Itzig Euchel.

איוב עם ביאור להר דוד בר צבי אשכנזי פירש"י ותוכחת חיים
mit Kommentar von (בשם מנחם יהודה) בשנת גם את המרג נקבל למיך
d. i. Israel b. Abraham (Isserl Lissa)³⁾, dessen Hiobkommentar
zum erstenmal in der ed. Prag 1791 erscheint.

8°. B p. 644 Nr. 435, Z 136.

Weiter sind erschienen mit den gleichen Kommentaren wie oben:

ישעיה (d. a. 1807) mit Uebersetzung und Erklärung von
David Ottensosser und dessen Einleitung unter dem Titel מסלה לגיא
חיין. (14+) 240 Bll. 8°.

ירמיה (d. a. 1810) mit Uebersetzung und Erklärung von
David Ottensosser bis Kap. 11 und von da ab von Schalom הכהן
aus Hamburg (Josef Wizenhausen gewidmet).

(9+) 201 Bll. 8°. B p. 640 Nr. 342.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 111.

²⁾ Vgl. St 6690.

³⁾ Vgl. Lewin, Geschichte der Juden in Lissa p. 260.

לחוקא (d. a. 1812); am Schluss Verzeichnis und Erklärung der französischen Wörter. (1+)¹169(+2) Bll.

עזרא (d. a. 1818) mit Uebersetzung und Erklärung von David Ottensosser und Heimann Schwabacher¹⁾, Raschi, Biur und Michlal Jofi. (2+) 42 Bll. 80.

עזרא ebenso wie עזרא. (1+) 57 Bll. 80.

דברי הימים (d. a. 1821—1822) Uebersetzung und Erklärung von David Ottensosser.

I. (5+) 131 Bll.

II. (5+) 138 Bll. 80.

דניאל (d. a. 1823) mit Ibn Esras Kommentar; Uebersetzung und Erklärung wie oben. (2+) 78 Bll. 80.

B p. 640 Nr. 342, R 191.

Die vier letztgenannten Bücher erschienen bei J. D. Zürndorfer und Sohn.

1806.

377. מהזור מכל השנה מיט פילע פר בעסערונגען הויפטזעכליך איז דער סדר התפלה אונז דיא שמונה עשרה ... אין בעסר אורדנעג כמו עד הנה גדרוקט ווארדן 40. ID. 3697

1807.

378. ס' שאלות ותשובות מהר"ך והוא חלק ראשון מספר בגדי כהונה אשר חברתי אנא ... משלם זלמן בהרבני מהור"ר שלמה כהן ... לפרט שפתי כהן ישמרי דעת ותורה יבקשון מפיהו (2+) 112 Bll. Fol. ID.

חדושי הלכות מהר"ך על בבא מציעא וגמין והוא חלק שני מספר בגדי כהונה שהביתי אני הצעיר משלם זלמן וכו' לפרט גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. 50 Bll. Fol.

St 6381 Nr. 1 und 2, B p. 66 Nr. 199, R 803, Z 535.

Ueber den Verfasser vgl. meine Mittheilungen in Jahrbuch VI, 203.

379. ס' בהינות עולם עם תרגום אשכנזי ובאור וגלוה אליו באור המלות (4+) 85 Bll. 80. ID.

St p. 1286 Nr. 17, B p. 68 Nr. 232, R 538, Z 315.

Die jüdisch-deutsche Uebersetzung ist von Samson b. Salomo aus Hamburg (Samson Hamburger) und Chajim Hirsch (Heimann) Schwabacher; die Uebersetzung von Kapitel 10 und 11 ist von Mendelssohn (vgl. מאסף von תפס); der Kommentar und die Worterklärungen sind von David Ottensosser.

¹⁾ Vgl. über ihn meine Mittheilung in Jahrbuch VIII, 145.

512
ס' פרסרת רשביץ פירוש נאה ויאה על פסוקי תנ"א אפי וביאור. 380.
רחב על מסכת אבות (מבעה"מ שמחה בונים בן צבי הירש בן ברוך כהנא
רפאפורט) ותשלם המלאכה בחדש שניתנה בו תורה נפלאות לפיך.

(3+) 94 Bll. 40. ID. B p. 496 Nr. 1159 (mit unrichtigem Druckjahr), Z 648.

381. Pseudofrankfurt. Erstes Titelblatt: תפלה מסודרת. מהודרת ומעוטרת כוללת התפלות מראשית עד אחרית השנה ...

Zweites Titelblatt: סדר תפלות מכל השנה עם יציק פרשיות שיר היהוד. מערבות יוצרות סליחות תהלים ומעמדות נדפס בפיוורדא (klein gedruckt) בבית ובדפוס התורני כהר"ר איצק ... ריזע תפלות ויין צו בקאממען אין זיינעם 80. לאשיע אונד אויך אצל מוכרי ספרים אין פראנקפורט אם מיין

I. Vollständiges Gebet (3+) 116 Bll.

II. סדר קריאת הפרשיות. 20 Bll.

III. יוצרות סליחות שיר היהוד. 90 Bll.

IV. Mit besonderem Titelblatt: סדר תפלות יום כפור קטן מירי. ערב ראש חדש בחדשו יבא כל בשר וכו' נדפס בפיוורדא בבית התורני ... ויין 8 Bll. צו בקומן זא וואהל אין זיינעם הויזע וויא אויך אצל המ"ס אין פראנקפורט

V. Mit besonderem Titelblatt: סדר תהלים ומעמדות מסודר כפי ... wie oben ... אין פראנקפורט אן ימי השבוע וכו' נדפס בפיוורדא 86 Bll. כמין בשנת אש"ר כל הוסי בן לפיך

VI. Mit besonderem Titelblatt: סדר תהנות ובקשות דיא היפש. אויז ערלעזן אונד וואהל ערקלעהרט ויין ... ריזע תפלות ויין צו בקאממען וכו' wie oben bei dem allgemeinem Titelblatt. 54 Bll. Jüdisch-deutsch.

1808.

63
382. ס' עוללות הבוחן כולל בקשת הממין ובקשת הלמדין ... עם. 28 Bll. 80. ID. תרומם ובאור אשכנזי

B p. 431 Nr. 112, R 539, Z 316, M 138 und p. 435.

Die Uebersetzung ist von Ch. H. Schwabacher, der Kommentar von D. Ottensosser.

1809.

383. Erstes Titelblatt: סליחה ערוכה משניאה נחשכה כוללת הסליחות. מכל השנה כמנהג מדינות שוואבען ושווייץ ...

Zweites Titelblatt: סליחות מכל השנה כמנהג מדינות שוואבין ושווייץ ... 132 Bll. 80. ID. (4+) 132 Bll. 80. ID.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 12. Elul 569.

Das auf dem Titelblatt nicht angegebene Druckjahr ist aus der Approbation ersichtlich.

1811.

(1+) 72 Bll. 40. ID.

B p. 386 Nr. 2555, Z 535, cf. St 6381.

שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לדעת בינה לפיק (1+) 53 Bil. 4°. ID.

B p. 395 Nr. 112, Z 535.

פערטראג אונד שטאטוטען דעם ווייבליכען קראנקענאינזשטוטס. 386.
32 SS. 120. בק"ק פיורד. ערריכטעט בחדש אדר תקס"ט לפ"ק

Schluss: פה פירד בהדש שבט תקע"א לפ"ק. Hierauf folgen die Namen der Mitglieder und derjenigen, die „freiwillige Beisteuer“ leisteten, worunter zuerst Debora, die Gattin des Rabbiners Salman Kohn genannt ist (vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VI, 207 n. 2).

סדר קינות לתשעה באב עם תפלת שהרית וערבית וקרבן וכל 387.
הדינים השייכים לתשעה באב. מתורגם אשכנזית ומבואר מאת דוד אטעמנאסער
168 Bll. 8°. ID. (4+)

St 2994, B p. 528 Nr. 358, R 704, Z 470.

Die jüdisch-deutsche Vorrede ist von David Ottensosser im Monat Nissan 571 geschrieben. Hierin berichtet er u. a., dass die zweite Zionide von Mendelsohn übersetzt ist mit Ausnahme der beiden Verse, die mit עדי המון beginnen und die dieser aus unbekannten Gründen unübersetzt liess. Hierauf folgt die Vorerinnerung des Verlegers, worin er auf verschiedene Fehler in den grossen Machsorausgaben von Wilhermsdorf¹⁾ hinweist. Am Schluss folgt noch ein ergänzendes Fehler-Verzeichnis mit der Ueberschrift פיר יום א' ער"ה אב תקע"א אצק צידנארא. Mein Exemplar enthält noch am Anfang und Schluss eine besondere „Ankündigung“ des Verlegers auf blauem Papier d. d. 27. Tamus 571, worin er darauf hinweist, dass der billige Preis von einem Gulden für dieses 20 Bogen umfassende und auf gutem Schreibpapier gedruckte Buch nur bis zum 9. Ab des laufenden Jahres offenbleibt und von da an auf 1 Gulden 15 Kreuzer erhöht wird.

1812.

388. Erstes Titelblatt: מקרא מפורש דאז איזט אויפלעזונג דער ריהמליכט בעקאנטען איבערזעצונגען דער תורה אונד המש מנילות.

Zweites Titelblatt: חמשה הומשי תורה הפטרות וחמש מילות.
Dann kommt Vorerinnerung des Verlegers d. d. 26. Elul 572.

319 Bll. (unrichtig paginiert). 4°. ID.

1 ist mit jüdischer Uebersetzung.

¹⁾ Gemeint ist wohl die ed. 1738; vgl. Freimann in Berliner-Festschrift p. 112 Nr. 135.

389. חמשה חומשי תורה (1812/13).

I. חמשה חומשי תורה והוא ספר בראשית עם תרגום אונקלוס ופירוש רש"י ז"ל — דיא פילען מאַרצינע, וועלכע דינע אויזנאבען (so) גענען אנדערע אויזנאבען בעזיטצט אונד דאס אללע חיבות בלען אינס ריינע דייטשע איבערזעצט זינד ... בשנת ה' תקע"ג לביע.

Angehängt die Haphtaroth Bl. 1—8.

II. חמשה ... ספר שמות עם הפטרות וחמש מגילות ... דיא פילען ... wie oben — תקע"ג. 113 Bll. (unregelmässig paginiert).

Dann folgen אסתר (Bl. 1—8) und הפטרות (Bl. 9—16) (unregelmässig paginiert).

III. חמשה ספר ויקרא עם תרגום אונקלוס ופירוש רש"י ז"ל ... תקע"ב. 78 Bll. (unregelmässig paginiert).

Dann folgen שיר השירים (Bl. 1—9) und הפטרות (Bl. 17—22) (unregelmässig paginiert).

IV. חמשה ספר במדבר וכו' ganz wie bei III תקע"ב. 100 Bll.

Dann folgen רות (Bl. 10—13) und הפטרות (Bl. 23—29).

V. חמשה ספר דברים וכו' wie oben תקע"ב. 89 Bll.

Dann folgen איכה und קהלת (Bl. 14—32) und הפטרות (Bl. 30—36).

Die Titelblätter zu Gen. und Exod. wurden ein Jahr später als jene zu den übrigen Büchern gedruckt, daher der Unterschied in der Angabe des Druckjahres. Die fünf Megilloth und die Haftaroth bildeten ursprünglich je einen besonderen Band, was aus den fortlaufenden Blattzahlen zu schliessen ist.

1813.

390. חמשה חומשי תורה והוא תקון סופרים עם הפטרות וחמש מגילות ... 224+50 Bll. 8°. ID.

„Ladenpreis auf Druckmedian 1 Gulden, auf Schreibmedian 1 Gulden 30 Kreuzer“.

1814.

391. Pseudoamsterdam. משניות עם פירושי הגאונים רבינו עובדיה מברטנורא ותו"ט עם תוספת חרשים כמו שנדפסו בשנת תקל"ה באמשטרדם ועתה נחדש בו דבר שלא היה לעולמים והוא כל חיבות בלעזי נעתיקים ללשון אשכנזי ... משנה ערוכה ... בשנת עקרת יצחק 4°. ID. B p. 381 Nr. 2477, Z 548.

Setzer: Mark Moses Neugass.

I. זרעים (2+) 132 Bll.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 1. Tamus 572.

II. מועד (1+)172+5 Bll.

Approbation: Hirsch Horwitz in Frankfurt a. M., 25. Ijar 574.

III. נשים (1+)159+3 Bll.

IV. נזיקין (1+)196+9 Bll.

V. קרשים (1+) 166 Bll.

VI. טהרות (1+) 132 Bll.

ist von Jehuda Löb Kassel¹⁾ (יהודה הלוי) aus Frankfurt a. M. משנה ערוכה

392. סדר תפלה מכל השנה כמנהג אשכנז ופולין אשר לא נרפס בזה. דמיונם בנייר לבן בדיו שחור בכתב גדול אשר לא היה מקדמונים כדי לזכות הרבים. 8°. ID.

1817.

393. סליחות מכל השנה כמנהג קהילות קדושות פוזנז והראדני והגליל. יצ"ו כאשר נרפס מקדם ... 76 Bll. 4°. ID.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, (Datum verklebt).

Teilweise jüdisch-deutsche Uebersetzung. Am Schluss steht עליה על סליחה לשבבים ת"ה und zuletzt של כ' סין הקדושים.

394. קרן תושיה איינע צייטשריפט פיר דיא רייפערע יונגענד צור בער. פערדערונג דער זיטליכקייט אונד מאראליטאט. פאן היימאן שוואבאכער.

Mit einem Kupferstich von Josef Herz.

VIII, 40(+2) SS. 8°. ID. B p. 538 Nr. 633, R 1058, Z 688 (cf. Steinschneider, Hebr. Bibl. XV, 64).

Im Vorwort sagt der Herausgeber u. a., er wolle alle drei Monate ein ähnliches Schriftchen, 6 Bogen stark, mit einem oder zwei dazu passenden Kupfern „zu dem billigen Preise von 36 Kreuzern folgen lassen“. Es ist aber ausser obigem Bändchen nichts weiter erschienen.

1818.

395. תקנות מההברא קדישא דמגדלי יתומים נתיסדה בס"ד פה ק"ק. פיורדא שנת תקכ"ג לפ"ק. 19 Bll. 8°. ID.-F.

Durch 18 Männer erneuert, deren Namen am Schluss verzeichnet sind שנת המגדל ויתומים ל"ק.

396. תקנות מההברא קדישא דביקור חולים חדשה פק"ק פיורדא בשנת. והסירותי מחלה מקרבך לפ"ק. 39 SS. 12°. ID.

Schluss: פיורדא בחש"ס נוסף תקע"ה ל"ק mit den Namen der Mitglieder.

1819.

397. הגדה לליל התקדש הג.

Vgl. Wiener l. c. Nr. 267.

¹⁾ B a. a. O. hat קאטעל statt קאטעל.

1820.

4589 398. Erstes Titelblatt: קול בוכים הספר מר על פטירת אדונינו מורינו ורבינו משלם, זלמן כהן ועל פי בקשת יחיד סגולה נתוסף להדפיס גם צוואות החסיד הרב הגיל ... בשנת נהרי בכו תמורורים לפי.

Zweites Titelblatt: הספר גדול וכבד מאוד בשעה שדרש רבי וואלף האמבורג בבית הכנסת הישנה פה עירנו יום ד' לחדש טבת שנת ויהי כדבר את הדברים האלה אל בני ישראל וישאו העם את קולם ויבכו ויקראו שם המקום שהוא בוכים לפי. 72 Bll. 8°. ID.-F.

B p. 519 Nr. 98 Z 279 (cf. St 6381).

Zum Druck befördert durch Maier Arnstein, den Schwiegersohn des R. Wolf Hamburg¹⁾.

399. Pseudofrankfurt. Erstes Titelblatt: תפלה מסודרת. מהדורה ומעוטרת כוללת התפלות מראשית עד אחרית השנה ... DZ.

Zweites Titelblatt: סדר תפלות עם מזמורים של כל יום ויום ... אצל מוכרי ספרים אין פראנקפורט אם מיין. (3+) 116 Bll. 8°. DZ.

Dann folgen die פרשיות (25 Bll.), הושענות ומערכות (S. 185 bis 294 unregelmässig paginiert), שיר יהודי und ייִט קטן (25 Bll.). Dann mit eigenem Titelblatt: סדר תהלים וגם מעמדות. בפירודא בשנת ה' תקפ"ב געדרוקט דורך אונד אים פערלאג ביא משה צירנדארפער מיט אייגענהענדיג געפערטיגטען שריפטען. 127 Bll. 8°. MD.

1821.

2111 400. ... ס' בהינות עולם עם תרנום אשכנזי ובאור ונלוה אליו באור המלות ... (4+)85(+1) Bll. 8°. ID. B p. 68 Nr. 232, Z 315.

Zweite verbesserte Auflage von Nr. 379 mit den gleichen Vorreden und den gleichen Daten. — Im Schlusswort teilt Heimann Schwabacher d. d. 24. Kislew 581 mit, dass die erste Auflage zwei Jahre nach ihrem Erscheinen vergriffen war.

3/33 401. תורת חינוך לנערים ושלמות לאדם עם דברי שלום ואמת. Unterweisung zum Unterricht der Jugend ... בהקדש ... וועניי הקדילה בקי פירודא VIII+72 SS. 12°. ID. und DZ.-F.

B p. 647 Nr. 498, R 449.

Ueber Dr. Simon Höchheimer, den Verfasser dieser dem Prof. Wolfsohn gewidmeten Schrift, vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VIII, 68.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VI, 212 und 213.

1821/25.

דיע געשיכטע דער יהודים פאן איהער ריקקעהר אויז דער פאבי: 402.
לאנישען געפאנגענשאפט אן ביו אויף אונזע צייטען פאן דוד-אטטענואסער ...
80. ID und DZ.

Drei Teile in einem Bande.

Erster Teil (1821) (4+) 80 Bll. mit Kupferbild von Josef Herz.

Zweiter Teil (1821) desgleichen und mit grossem Abonnenten-Verzeichnis (81 Bll.).

Dritter Teil (1825) 135 Bll.

B p. 99 Nr. 191, Z 623.

Das Werk erschien im Verlag von Salmon Schlesinger, Buchhändler in Frankfurt a. M., Vater des Dr. Wolf Schlesinger, des Uebersetzers von Albo-likkarim (Frankfurt a. M. 1844), der nach einem vielbewegten Leben 1854 in Frankfurt a. M. starb.

1822.

403. סידור תפלות ישראל עם השענות מערבות יוצרות סליחות שיר.
היהוד יום כפור קטן ותהלים איבערעטצט פאן מענדעלזאהן (דוד פרידלענדר)
80. MD.-F.

I. Pränumeranten-Verzeichnis, dann ברכת כהנים und יגדל פ' יגדל
und עקירה 12 Bll., dann Gebete 183 Bll. und פרשיות 25 Bll.;
von David Ottensosser seiner „verehrungswürdigen Tante Mirl
Ottensosser gewidmet“.

II. יוצרות וולחות Bl. 228—346 mit neuem Titelblatt.

III. סליחות Bl. 347—389.

IV. שיר היהוד וייכ קטן 30 Bll.

V. תהלים d. a. 1820 (s. o. Nr. 399) 95 Bll. מעמדות Bl. 96—127.
Schluss: Pränumeranten-Verzeichnis.

R 718.

404. הליכות אהבה או אדני פו לשיר השירים חבור בשפת עברית
ואשכנזית ע"י בער אברהם בינן — חלק ראשון 32 SS. 80. ID und DZ.
Prospekt und Probe dieses Werkes. — Verlag von Ansel Goldstein
in Würzburg.

405. תקון שלמה סדר תקוני שבת מאיש האלקי יצחק לוריא.
וציל ... ועמה הוספת בו כמה מעלות טובות אשר לא היו בראשונים ...

Hierauf folgt die Aufzählung von sechs verschiedenen Vor-
zügen. בשנת עולת שבת על עולת התמיד לפי 118+25+40 Bll. 80. ID.

Ähnliches Buch wie תקוני שבת (s. o. Nr. 107) mit abgeändertem Titel
nach dem Namen des Ordners Salomo London.

1823.

406. Erster Teil: אלון ככות בני תמרורים בשערי הדמעה הספר מר על פטירת הרב הגה"צ ... אברהם נפתלי הירץ שייראר¹⁾ ... מכתבי ... מהר"ר - 1541 2+13+72 Bll.

Zweiter Teil: מספר המשנה בשער המשנה ... שער ... התונה ... מאת ... וואלף היב ... ביום זיין אדר נרפס בפיוורדא בשנת 8°. ID und DZ. 4+57+24 Bll.

B p. 36 Nr. 697 und p. 347 Nr. 1640, R 433, Z 279.

407. סדר סליחות לכל השנה כפי סדר ומנהג דקהל הקודש ק"ק ווינעצא. שבאיטאליא ושאר קהלות וישובים באשכנז ... לפרט הירחמים והסליחות לפ"ק (3+90+68 SS. 8°. ID.

Nach dem Pränumeranten-Verzeichnis folgt כספנה ווינעצא und dann die סליחות für Fasttage, für י"ב and י"ג ערב.

407a. Neues A.-B.-C. und Buchstabirbuch. 8°. ID.

1824/26.

408. דרך סלולה והוא חבור כולל וכו' 370 Nr. wie oben.

DZ und ID.

In zweiter Auflage mit reich verziertem Titelblatt; oben zwei Rauchpfannen, in deren Mitte יסבנתי בחובב in strahlenförmiger Einfassung; rechts und links die zwölf Stämme mit Namen und Emblemen; unten die hl. Lade mit den Bundestafeln und Keruwim, darüber י"ב ונועדי י"ב in strahlenförmiger Einfassung. Die Vignetten sind von Josef Herz entworfen. (Carl Heideloff del., Luise Vogel sc., Josef Herz inv., A. Reindel dir.).

I. (1824) ... בראשית הדפסה שניה ... ותרנום אשכנזי מהחכם ... משה דעסמיוא ... ותיקון סופרים מהחכם ... שלמה דובנא ... ועתה הוספנו מורה דרך לפרט תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב תפלה ויוצרות בשנת לשמוע אל הרנה ואל התפלה 2+1+11+242+32 Bll.

II. (1824) ... שמו"ת wie oben; Vorrede und Pränumeranten-Verzeichnis 8+214+32 Bll.

III. (1824) ... ויקרא wie oben; Pränumeranten-Verzeichnis und Vorrede 2+188+26 Bll.

IV. (1824/25) ... במדבר 1+146+16 Bll. מורה דרך בשנת הורני. יי דרך חקיק ואצונה עקב לפ"ק.

V. (1825/26) ... דברים 3+180+17 Bll. Pränumeranten-Verzeichnis und Schlusswort der Drucker. Der Druck wurde בשנת תכנה ותוכן ירושלים vollendet.

¹⁾ Zu R. Herz Scheuer vgl. meine Mitteilungen in Jahrb. III, 235 und 237 ff.

Es folgt Haftara Jona mit Vorwort von Joel Bril (Elul 548); Bl. 126
קיקין דינה mit Abbildung.

1825.

409. מספר על מות אדוננו המלך החסיד מאקסימיליאן יאזעק אשר דרש. הנהני הרב מוהרר וואלף האמבורג נרץ Trauerrede wegen des Hinscheidens Seiner Majestät des höchstseligen Königs Maximilian Joseph des Ersten von Bayern. Vorgetragen in der Synagoge zu Fürth am 23. Oktober 1825 von Wolf L. Hamburger, Fürth. 40 SS. 8°. ID und Sohn.-F.

B p. 346 Nr. 1632, Z 279.

Obere Seitenhälfte hebräisch, untere deutsch.

1827.

410. ספר צחות ... מבואר באר הישב מאת גבריאל הירש ליפמאן שנת. 410. mit Zusätzen von David Ottensosser. (6+)-74(+4) Bl. 8°. DZ-F. B p. 509 Nr. 99, R 32, Z 23, M p. 76.

Auf der ersten Seite eine Einleitungswidmung von G. H. Lipmann¹⁾ an seine Eltern Süssel und Peierle in Memmelsdorf; dann ein Dankschreiben an den Mäzen Mose Hofmann von dort. Hierauf folgt ein Empfehlungsschreiben von David Ottensosser, bei dem Lipmann Unterricht in hebräischer Grammatik erhielt; schliesslich ein Eulogium für David Ottensosser von Mordechai Blümlein, Lehrer in Reckendorf.

411. Die Stimme der Wahrheit. In Beziehung auf den Kultus der Israeliten ... in drey Abteilungen von Elkan Henle. Fürth im August 1827. 8°. 130

Vor mir liegt: Dritte Abteilung (Fürth, Okt. 1827) VII u. 40 u. XXVI SS. F.

1828.

412. אסתר אדער דיע בעלאהנטע טונענד, איינע פאזע, אין פיער אב. שניטטען, אין יידיש דייטשער מונדארט, פאן יוסף הערץ.

(4+) 92 SS. 8°. MD. B p. 46 Nr. 905, R 443.

In Kommission bei M. Zirndorfer, Typograph in Fürth bei Nürnberg (cf. MGWJ 1904 p. 504).

413. חקון שלמה סדר הקוני שבת וכו' 405 Nr. 405 ונוסף על. דגלו סידור בדרך ישרה בנימשיא תפלה לשבתות וימים טובים ... בשנת זכר. את יום השבת לקדשו לפי. 118+24 Bl. 8°. DZ. (1+).

¹⁾ Lipmann war ein Schüler des R. Wolf Hamburg in Fürth und starb als Distriktsrabbiner in Kissingen am 21. Mai 1864 im Alter von etwa 57 Jahren.

1831.

414. Antrittsrede des Herrn Dr. Isaak Löwi bei seiner Installation als Rabbiner zu Fürth, gehalten am 21. März 1831. Nebst der Rede des Wahlkommissärs Herrn Bürgermeister von Bäumen

Fürth. Jul. Volkhart'scher Druck. (2+)38 SS. 8°. F.

Isaak Löwi, geboren am 31. Januar 1803 in Adelsdorf, starb am 25/26. Dezember 1873 als Rabbiner in Fürth; vgl. Kayserling, Bibl. jüd. Kanzelredner, p. 271 ff.; Jewish Encycl. VIII, 196.

1834.

415. ס' השם ... עם לוי'ת ביאור ... אור נה ... מאת נבריא'ל הירש. ליפמאן. Deutscher Titel: Sepher Häschem über den vierbuchstabigen Namen Gtts mit einem Commentar nebst Einleitung von G. H. Lipmann. Hebräisch und deutsch.

(4+) 36 SS. deutsch, (4+) 20 Bll. hebräisch, nebst einer lithographischen Figurentafel. 8°. DZ.-F.

St 4221 Nr. 65, B p. 591 Nr. 795, R 32, Z 23.

Approbationen: Mose Höchheim in Ansbach, 14. Cheschwan 594, Simon Wolf Rosenfeld in Bamberg, 7. Kislew 594, Hirsch Aub in München, 7. Cheschwan 594. Eulogium von David Ottensosser d. d. Fürth, 18. Cheschwan 594.

415a. מבחר זמירות ושירים. 37 Bll. 12°. MD.-F.

Enthält hebräische Gesänge für Sabbat und Sabbat Chanuka mit jüdisch-deutscher Uebersetzung von David Ottensosser.

416. Erstes Titelblatt: סדר תפלות ישרים וחנוך נערים נרפס מחדש ... באותיות חדשות.

Zweites Titelblatt: תפלה מכל השנה מסודרת ומהודרת בהגהה מדויקת. 16 SS. + 100 Bll. 8°. DZ.

Verleger: M. Zirndorfer, Typograph, Königsstrasse in Fürth bei Nürnberg.

1836/38.

417. Erstes Titelblatt: מחזור מכל השנה כמנהג אשכנז ...

Zweites Titelblatt: I. מחזור ליום ראשון ושני של פסח.

120 Bll. 8. DZ.

Vorbericht von David Zerndorf (תקציו) בחדוש אדר. Jüdisch-deutsche Uebersetzung von David Ottensosser.

104 Bll. (unrichtig paginiert) ליום שביעי ושמיני ש"פ ולשבת חורמ

II. שבועות (defektes Exemplar).

III. מחזור ליום ראשון של ר"ה תקצ"ה מעריב 15 Bll., שחרית 23 Bll., 9 שיר היחוד 67 Bll., ליום שני 77 Bll. - 1 המלך וכו', 23 Bll.

IV. enthält 34 Bll. כל נדרי יום כפור, dann folgt ein hebräisches Gedicht mit der Ueberschrift דבר בעתו von David Zirndorf vom ר"ה אלול (תקצ"ה) und שיר היחוד (9 Bll.), יודי 66 Bll., 8 Bll., dann 66+111 Bll.

V. שיע ושית, 79 Bll., שחרית und מעריב 8 SS., מנחה—סכות 38 Bll., 9 שיר היחוד Bll.

1839.

418. Rabbinische Chrestomathie. Aus dem Talmud übersetzt und mit erläuternden Anmerkungen versehen von David Ottensosser. 1. und 2. Lieferung.

Druck von Jul. Volkhart und Verlag vom Verfasser.

1. Lieferung IV und 68 SS.

2. Lieferung (2+) 66 SS.

8°. F.

St 6701², R 1111, Z 748.

419. שפה ברורה להכנם המפואר רבי אברהם בן רבי מאיר הספרדי המכונה אבן עזרא נ"ע הועתק מכתב יד והובא לרפוס עם מחברת ביאור מספיק בשם מבין שפה גם חוכרה לה חידה מההכנס 'ן עזרא בביאור מבין חידה. מאת נבריאלי הירש ליפמאן דאקטאר דער פילאזאפא. בשנת מ'כ"ן. שפה הוא מ'כ"ן חידה לפי' וזה ה' תקצ"ט לביע.

Dazwischen noch Eulogium על התורה בן עזריאל von Wolf Hamburg. Zuschrift von Mendel Kargau¹⁾ und Eulogium von D. Ottensosser.

Deutscher Titel: Sapha berura oder die geläuterte Sprache von R. Abraham Ebn Esra, kritisch bearbeitet und mit einem Kommentar nebst Einleitung versehen von G. Lippmann.

Deutsches Vorwort und deutsche Einleitung.

24 SS. und 52 Bll. 8°. F.

B p. 607 Nr. 1179, R 33, Z 23, M p. 82.

Vgl. Steinschneider, Bibliogr. Handbuch Nr. 970.

Verlag der Müller'schen Buchhandlung in Fulda.

Approbation: B. W. Hamburg in Fürth, 17. Siwan 599.

420. Rede, gehalten in Ansbach bei der Eröffnung der Synodal-Versammlung des Rezatkreises von Dr. Isaak Löwi. Fürth 1839.

Vgl. Kayserling I. c. II, 271.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 118 ff.

1840/41.

ס' שמלת בנימין אפי זוטרי חלק ראשון וחלק שני וחלק שלישי. 421. החלק הראשון נקרא בשם שמלת בנימין כולל שו"ת בדיני אי"ה וי"ד. והחלק השני נקרא בשם נחלת בנימין כולל שו"ת בדיני אה"ע והה"מ ואגדות. והחלק השלישי נקרא בשם שער בנימין כולל חדושי הלכות מהלכה ותוספות. גם נלוו אליהם דרשות מיוחדות. אנתי וחברתי אנכי עבר אברהם בנימין הקטן המכונה (Verfasser zeichnet gewöhnlich mit den Buchstaben **אור"כ**). 40. ZS.

Erster Band (4+) 176 Bl. (Bl. 1—77 sind bei Heimann Frank in Sulzbach gedruckt, was Jahrbuch I, 114 übersehen ist).

Zweiter Band שמלת בנימין חלק שני והחלק הזה נקרא נחלת בנימין עם קונטרס המילה. אשר דרש וחבר. מהר"ר וואלף האמבורג נר"ו 134+3 Bl. (Register und Druckfehler-Verzeichnis). — תרא

Der auf dem Titelblatt angezeigte dritte Band ist nicht erschienen.

St 51871, B p. 595 Nr. 885, Z 279.

1841.

422. חמשה חומשי תורה בשם דרך מסילה עם תרגום אשכנזי ותרגום אונקלוס ופירשי גם המסביר לדברי רש"י. פי' הבנת המקרא לרווח. 390 SS. 80. ZS.

ist besonders und unvollständig paginiert.

423. Pseudorödelheim. סדור שפה ברורה מסודר בשלימות. הסידור ומדויק בתכלית הדיוק כמו שהדפיס וסידר אותו המדקדק הגדול הרבני מהר"ר וואלף ב"ר שמשון ז"ל איש היידענהיים **ברעלדהיים**.

(1+)4+147 Bl. 80. ZS.

424. ס' נטע רבעי כולל ארבע שערים שער המקור, שער המטבעות, 30 SS. 80. ZS. שער הגדה ושער הלכה ע"י ה"ר נטע ב"ר זאנוויל רייכנבערגר B p. 398 Nr. 165, Z 652 (cf. Orient 1844 Lit. Bl. Col. 539 n. 26).

1842.

425. תהנות בנות ישרון איין געכעטבוך פיר פרויען אונד מאַדכען ... Jüdisch-deutsch. (2+) 75 SS. 80. ZS.

426. תפלה מכל השנה מנחה קטנה לחולכי דרך ולעובדי ימים להנוסעים למדינת אמעריקא השיי. איינע מיניאטור אויוואבע אויף פיינער פערל שריפט 400 SS. 320. ZS.

1842/47.

427. Propheten und Hagiographen. Fortsetzung von Nr. 422. 80. ZS.

I. נביאים ראשונים נקראים גם המה דרך מסילה כשמות אשר נקראו
החומשים אשר הרפסנו בתחלה תרגום אשכנזי רש"י מכלל יופי ופי' מנהה
קטנה (מאת הרב מוה' משה הדיין זצ"ל) — פיורדא תרי"ג.

יחושע 130 S. (+3)

שופטים 158 S. (+1)

שמואל 148 S. (+1)

מלכים 161 S. (+1)

Zuerst Vorrede der Drucker, worin u. a. steht, dass der obengenannte
Dajan Mose (Verf. von פתילות שבקע פתילות, זה ינחננו, נמש יהודה, Sohn des Simon Frankfurt¹⁾
(Verf. von ספר תנאי und ספר ההיים) ist. Abraham Hirsch Maier in Würzburg gab
den Druckern die Erlaubnis, den מנה קטנה מ' aus seinen סקראות גדולות abzu-
schreiben. Am Schluss der Vorrede steht als Datum: בעת זכרון אריה שאג מ'י
Monat Elul 602. לא י"א

II. תרי"ה (1844) d. a. נביאים אחרונים.

ישעיה 344 S.

ירמיה 335 S.

362+2 S. (Druckfehler-Verzeichnis). יהוקאל

Vorwort von David b. Jechiel Hillel Altschuler aus Jaworow; sein
Vater ist Verfasser von מצוות הד ומצוות ציון, das Worterklärungen zum Text ent-
hält und hier beige gedruckt ist (vgl. St 5651, B p. 361 Nr. 2008).

III. ס' זמירות ישראל נקראים גם המה דרך מסילה ... נגד כל שורות
המקרא תרגום אשכנזי ... גם המלות נושנות בפירושו בלעז' בלשון צרפת ובל"א
מתורגמים ונלוה אליו פירוש ר' דוד קמחי גם הוספנו פ' ... תוכחת
חיים מלוקט מס' עקרים שחבר ר' יוסף אלבו (תפלה על הגשמים)
פיורדא תרי"ג. Fürth 1843. R 205, Z 119.

(6+)+122+94+78+58+129 SS. und ein Blatt Subskribenten-
Verzeichnis.

IV. ס' משלי מספרי תנ"ך הנקראים בשם דרך מסילה ... תרגום אשכנזי
.... פי' רש"י ונלוה אליו פירוש הרב ר' מנחם המאירי אשר
8+VIII+312 SS. העתקנו מתוך כתיבת יד משנת ר"ז

B p. 643 Nr. 413, R 209, Z 135.

V. ס' איוב מספרי תנ"ך וכו' wie oben ונלוה אליו פירוש ... ר' משה
VIII und 240 SS. R 211, Z 119. ב"ר נחמן ... וגם פירוש תוכחת חיים

VI. כתובים d. a. 1846/47.

תרי עשר 328 S.

דניאל 129 S.

עזרא ונחמיה 159 S.

דברי הימים 159+184 S.

¹⁾ Zu Simon und Mose Frankfurt s. o. Nr. 102, 163, 208. St 6465 und 7201.

1844.

428. סדר ההגדה לליל שמורים ... מתורגם אשכנזית.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 392.

429. סבוב הרב ר' פתחיה ... מתורגם אשכנזית ונלוו אליו הערות רבות בלשון אשכנז ... מאת דוד אשטענואסער.

Deutscher Titel: Reise des ... Rabi Petachjah aus Regensburg. Aus dem Hebräischen übersetzt, mit einer Einleitung versehen und durch Anmerkungen erläutert von D. Ottensosser.

בשנת סבב הלך ובא למסעיו מורחה (זהו הוא תרד לפי).
X und 69 SS. 80. ZS.-F. B p. 407 Nr. 6, R 928.

Vgl. auch Steinschneider, Geschichtsliteratur p. 50.

430. Erster Teil. אמתחת בנימין כולל שבלי לקט ועמרי שכחה המפרשים ותקוני באורים והעתיקות על התורה תהלים ...

(2+)(156(+1) SS. 80. ZS.

B p. 44 Nr. 856, Z 436; vgl. auch Orient 1845 Lit. Bl. col. 431.

Verfasser, Wolf Lichtenstetter in Baiersdorf, bringt am Schluss ein Danklied zu seinem 51. Geburtstage (a. 1845).

Zweiter Teil. ס' אמתחת בנימין חלק שני כולל פירושים מספיקים דברי הימים נחמיה מגילות נם הוספות ותקונים לחלק ראשון תרי עשר, דברי הימים נחמיה מגילות נם הוספות ותקונים לחלק ראשון ... תרי

(1846). 48 SS. 80. ZS.

Vgl. Brüll Jahrbuch IX, 168 n. 1.

1845.

431. ס' מחנה ישראל ענטהאלטענר דיני מליחה הלה נדה הדלקה. נעבז אײנעם אנהאנגע דער נעטהיגזשען זיטענעלעהרען ... 72 SS. 80. ZS.

Deutsch mit jüdisch-deutschen Lettern von Bär Fränk aus Pressburg.

432. ס' גידולי טהרה על הלכות מקואות עם כמה שאלות ותשובות שחיבר ... אהריר מנחם המכונה מענדל קארגווא ... הובא לבית הרפוס מאתנו ... יונה ... ראוענבוים ... ואשר ... שטערן

(2+IV+) 56 Bl. (links hebräische und rechts deutsche Paginierung; letztes Blatt 57 statt 56). 40. ZS.

B p. 93 Nr. 58, Z 340.

Approbationen: Wolf Hamburg in Fürth, Adar II 605, Abraham Wechsler in Schwabach, 23. Adar II 605, Abraham Benjamin Schreiber in Pressburg, 9. Adar I 605, Eleasar Horwitz in Wien, 19. Siwan 605.

Ueber den Verfasser vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VIII, 118 ff.

1846.

433. אנרות המורה מתורגמות אשכנזית מאת דוד אשטענואסער

Deutscher Titel: **אגרות המורה** Briefe über den Moreh des Maimonides. Aus dem Hebräischen übersetzt, mit einer Einleitung und Anmerkungen von D. Ottensosser. Hebräisch und deutsch. 36 SS. hebr., VIII und 76 SS. deutsch. 8°. ZS.

B p. 8 Nr. 169, R 858, Z 579.

Der hebräische Teil zeigt als Jahresstichwort **ויהי לכם המורה לצדקה** ויהי; der deutsche Teil hat ein deutsches Vorwort d. d. Fürth im Juni 1846.

ספורי מוסר מאוראלישע ערצאהלונגען אויז דער פארציט. ניא 434
מאת דוד אטטענואסער שנת ורד"ה רמב"ם המאור הגדול (זה הוא תריה לפ"ק) 71(+1) SS. 8°. ZS.

Enthält 24 Erzählungen in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern.

1848.

435. אמרי דעת רמב"ם מתורגמים אשכנזית ונלוו אליהם הערות
מאת דוד אטטענואסער שנת ורד"ה רמב"ם המאור הגדול (זה הוא תריה לפ"ק)

Deutscher Titel: Analekten aus den Schriften des Maimonides. Aus dem Hebräischen übersetzt und mit einer Einleitung und ... Anmerkungen ... von D. Ottensosser.

VIII und 80 SS. 8°. ZS.-F.

St 6513 Nr. 143a, B p. 42 Nr. 809, R 859, Z 579.

1849.

436. פ' זכרו תורת משה על הלכות שבת בקצרה וספר מצות משה
והוא קיצור מספר חרדים לבעל חיי אדם. הובא מחדש לדפוס ממני נפתלי
המכונה הירץ יאזט בליא כ"ה נפתלי אין ווירצבורג. פיורדא המשת אלפים ושש
מאות ותשע לביע 42 Bll. 8°. ZS. R 292.

Mit grosser Vorrede.

437. תחנות בנות ישרון איין געבעטבוך פיר פרויען אונד מאדען ...
דריטע פערבעסערטע אויפלאגע. Fürth 5609. Jüdisch-deutsch.

72 SS. 8°. ZS.

1850.

438. לאדם מערכי לב ומה מענה לשון איין געבעטבוך פיר געבילדעטע
פרייענציימער מאנאישער רעליגיאן אויף דעם פריעדעהפע
24 Bll. 8°. ZS.

439. למורי הקריאה ראשית למורי קריאת להיק לגערים וקצת ברכות ...
8°. ZS. B p. 262 Nr. 214.

440. Einige Worte des Aufschlusses im Betreffe der
Emancipation der Juden von S. B. Bamberger. 16 SS. 8°. SJ.

441. הנדה לליל שמורים Erzählung von dem Auszuge Israels aus Egypten an den beiden ersten Pessach-Abenden. Uebersetzt von W. Heidenheim.

72 SS. 12°. ZS.

Fehlt bei Wiener I. c.

442. תיקון קריאת שמע של לילה בכתב גדול והוספנו כמה מומרים ... גם איזה וידויים ... תרי

443. Emancipation und Religion der Juden oder das Judentum und seine Gegner. Ein Sendschreiben an Prof. Dr. Allioli von L. Adler. (3+) 50 SS. 8°. SJ.

Der Verfasser Lewi Adler war am 10. November 1810 in Unsleben geboren und starb am 5. Januar 1886 in Wiesbaden als pensionierter Landrabbiner von Kassel; vgl. Kayserling I. c. II, 222: Jew. Encycl. I, 196.

1851.

444. חכמת בני אדם עברית ואשכנזית עם הערות בלשון אשכנז באר היטב ... מאת דוד אטשענוואסער. פיורדא שנת ראשית חכמה וראת ה' לפי

Deutscher Titel: Proben morgenländischer Weisheit gesammelt, theils ins Hebräische, theils in Deutsche übersetzt und mit ... Anmerkungen ... von David Ottensosser.

VI und 64 SS. 8°. SJ. B p. 189 Nr. 604, R 916.

1851/52.

445. Thalmudische Welt- und Lebensweisheit oder Pirke Aboth in punktirtem Urtexte, mit einer neuen Uebersetzung und zum ersten Male mit einer ausführlichen Erklärung. Bearbeitet und herausgegeben von Dr. L. Adler.

Erster Band. 8°. Fürth 1851. ZS.-F.

B p. 497 Nr. 1189, Z 554.

Nur der erste Perek (bis S. 170) scheint in Fürth gedruckt zu sein; der Druck des zweiten und dritten Perek (S. 170—544) weist auf Kassel hin, da das Titelblatt zum ganzen (ersten) Band in Kassel 1856 gedruckt ist.

446. חמשה הומשי תורה עם ההפטרות וחמש מגילות נקראים בשם דרך מסילה כי הלכנו בנתיבות החומשים דרך סלולה עם תרגום תרי"א צווייטע פעל פערבועזערשע אויוואבע. ... וונקלום ... 8°. ZS.

I. Zweites Titelblatt לחורת האלהים. ספר בראשית ראשון סדר התפלות והיוצרות. (1+) 396 SS. Dann folgt besonderes Titelblatt. לספר בראשית etc. wie oben ... (1+) 76 SS.

II. Zweites Titelblatt ספר שמות שני wie oben. 384 SS.

IV. במדבר wie oben 308+72 SS.

ohne besonderes

Titelblatt

wovon die letzten fünf Seiten Subskribenten-Verzeichnis.

1852.

447. סדר תחנונות ובקשות. Gebete für Frauen in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern. 144 SS. 12°. ZS.

Verlag von S. B. GUSDORFER in FÜRTH.

ס' אמרי שפר כולל דרשות וביאורים על המשה חומשי תורה. 447a.
מאה ראובן המכונה זעליגמאן בן כהרר משה גוטמאן חונה פה נייאשאדט אן
דער וואלע. לפרט הנותן אמרי שפר לפ'ק. 88 SS. (+1) Bl. 8°. ZS.

In keinem bibliographischen Handbuch verzeichnet.

1853.

מ' ההגדה לליל שמורים אדער פארטראג ... מדויק ... ומתורגם. 448.
76 Bll. 12°. ZS. אשכנזי

Vgl. Wiener l. c. Nr. 433.

1854.

449. תפלות ישראל מתורגמות אשכנזית מלה במלה. Interlinear-
Uebersetzung in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern.
Fürth 1854. 470 SS. 8°. ZS.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

450. תפלת בנות ישורון. Andachtsbuch für fromme Israeli-
tinnen mit deutscher Uebersetzung. 286+224+36 SS. 8°. ZS.

451. Trauerrede auf das Ableben der Königin Therese, gehalten in der Hauptsynagoge zu Fürth am 8. November 1854 von Dr. Löwi, Rabbiner. 16 SS. 8°. F.

Fürth. J. L. Schmid's Buchhandlung.

אסתר אדער דיע בעלאהנטע טונענד. איינע פאָזע אין פיער אב. 452.
שניטטען נעבט אייניגען נאך ניכט געדרוקטען געריכטען אין יידיש-דייטשער
Zweite vermehrte Auflage. Fürth 1854. מונדארט פאן יוסף הערץ
(4+) 128 SS. 16°. JS.

B p. 46 Nr. 905, R 443, Z 286; cf. MGWJ 1904 p. 242 u. 504.

Vorwort des Verfassers wie bei der ersten Auflage (s. o, Nr. 412).

Verlag von S. B. Gusdorfer.

21
צרי היגון להחכם המפואר רבי שם טוב בן רבי יוסף פאלקירא 453. ויל. מתורגם אשכנזית וחובר לו בלשון אשכנז מבוא גם נלוו אליו בלשון אשכנז הערות מאת דוד אשכנזיאסער. פיורדא שנת צרי ירמא כאב (וזה הוא תרייד לפיק).

Rückseite des Titelblattes ein vierzeiliges hebräisches Gedichtchen des Herausgebers, desgleichen am Ende des Büchleins.

Deutscher Titel: . . . Balsam gegen den Kummer. Aus dem Hebräischen des Rabbi Schem tob Palkira ins Deutsche übersetzt, mit einer Einleitung versehen und durch Anmerkungen erläutert von David Ottensosser.

Vorwort des Herausgebers d. d. Fürth im Februar 1854.

VIII und 80 SS. 8°. ZS. B p. 514 Nr. 221, R 1045.

1856.

454. המשה חומשי תורה מיט איינער ווארטליכען איבערועטצונג אונד קורצען ערקלאַרונגען 4°. ZS.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

133 SS. (1+) ויקרא 173 SS. (1+) שמות 206 SS. (1+) בראשית 159 SS. (1+) דברים 176 SS. (1+) במדבר

Interlinear-Uebersetzung in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern in einem Bande.

1857.

455. Der Segen des Gotteshauses. Predigt zur Einweihung der israel. Synagoge zu Thalmessingen, 7. August 1857. Von M. Löwenmayer.

Kayserling I. c. II, 285.

Löwenmayer, geb. 18. Mai 1813 in Sulzbürg, starb als dortiger Rabbiner am 25. Februar 1895.

456. סדר ההגדה לליל שמורים צום פארשראג אן דען ביידען ערוועען 84 SS. 12°. ZS. Z 445. פסחאבענדען

Hebräisch und jüdisch-deutsch.

Sechste verbesserte Auflage.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 465 (wo dieselbe Ausgabe mit englischer Uebersetzung verzeichnet ist).

457. סדר ההגדה לליל שמורים. מונה בהגדה מעולה ומסודר בשלימות 88 SS. 16°. ZS. הפידור. פיורדא תרייז לפיק

Ohne Uebersetzung. Verlag von S. B. Gusdorfer.

Fehlt bei Wiener I. c.

1858.

458. אמירה לבית יעקב. אנשפראכע אן דאס הויז יעקב'ס, אָדער דיא דרייא בעזאנדערן פפליכטען יידישער עהעפרויען נדה, חלה, הדלקה. נאך דעם רישואלע בעארבייטעט אונד אינס דייטשע איבערזאגען פאן זעליגמאן בער (6+) X und 42 SS. 8°. ZS.

Approbationen: Jakob Ettlinger in Altona, Ab 617, Salomo Ullmann in Paris, 28. Elul 617, S. R. Hirsch in Frankfurt a. M., 11. Tischri 618, Sal. Wolf Klein in Kolmar, 14. Tischri 618.

B p. 41 Nr. 776, R 136, Z 75.

1859.

459. עלים לתרומה אגרת של הרמב"ן ז"ל וגם אגרת הגאון אליהו ז"ל מווילנא עם העתקה לשון אשכנז על ידי ליפמאן בלאז כ"ה זלמן מאזענבאכער. ...

Deutscher Titel: Alim litrapho d. i. ein Brief des Ramban und einer des berühmten Gaon aus Wilna. Zum Erstenmale mit Uebersetzung herausgegeben durch L. Massenbacher in, Hassfurt. בשנת אל יתן למוט רנלך. (4+) 20 SS. 8°. ZS. B p. 442 Nr. 391, R 875.

Im Verlage des Herausgebers.

460. ואממלונג פאן נאווועללען, לענענדען אונד פאראבעלן. גראַסענעמיהילד. ענטאָממען אויז הורוויטצען זאגען דער עבראָער. — צור אונטערזאָלונג פיר ערוואַכענע אונד דיא רייפערע יונגער זאָוואַהל, אלו אויך הויפּטזאָכליך צור איבונג אים העבראָיש-דייטש-לעזען. דריטען העפּט. 94 (+1) SS. 12°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

1860.

461. Elementarbuch der hebräischen Sprache, oder praktische Anleitung, das Hebräische in kurzer Zeit lesen, schreiben ... sowohl zum Selbstunterricht als auch für israelitische Volksschulen. Von L. Einstein. 46+22 SS. 8°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

Vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. III, 107.

462. תחנוני בנות ישרון איין געבעטבוך פיר איוראעלו פרויען אונד ... מאַדען. (4+) 72 SS. 8°. SJ.

Sechste vermehrte und verbesserte Auflage.

In deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern.

463. סדר ההפטרות עם חמש מגילות. פירטה שנת תרי"ב לפ"ק. 160 SS. 4°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer. -

464. ... הגנה מנה קטנה ganz wie oben Nr. 426.
400 SS. 32°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

1861.

465. צאינה וראינה. קאממעט אונד שוועט! איין ערבוואונד אונד
אונטערהאלטונג פיר איוראעלישען. VIII und 356 SS. 8°. SJ. R 1059.
Deutsch mit jüdisch-deutschen Lettern.

Auf Veranlassung des Herrn Baruch Rosenthal in Burghaslach verfasst
und herausgegeben von David Schweizer.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

466. שלהן טהור מפתו יאכלו טהורי לב להם הדינים למלא נפשם
מעדנים ... נרפס להפקת רצון ... דוד פארדו יצו בשנת תרמ"ז ונרפס מחדש
ע"י ישראל בכיר היים מעיר ביליגראד תושב בקיץ ווין הכירה אצל געארג
האלצינגער בוין בשנת תקע"ד לפ"ק¹⁾ ועתה הובא מהדש חתת מכבש הרפוס
על ידי ... משה יהודה נאלדשטיין יצו שויב ומנקר מקיץ פעזתה. Fürth 5621.
(9+) 214 SS. 32°. SJ.

Die Approbationen der ed. Amsterdam 1686 sind auch hier beigelegt
und zwar vom sefardischen Rabbinat in Amsterdam (Isaak Aboab, Jakob
Sasportas, Salomo de Oliveyra) 446.

Mose Jehuda b. Kalonymos in Amsterdam, 17. Ab 446.

Im Vorwort vom Vorbeter David Pardo in London heisst es, dass dieses
Büchlein von dem Rabbiner Josef Pardo und von seinem Sohn und Nachfolger
David Pardo verfasst wurde; der Herausgeber fand dann das Manuskript in
der Hand seines Vaters Josef Pardo.

1861/62.

467. ס' שערי שמהם חלק ראשון כולל הלכות קדוש הבדלה ט"ז ר"ה
חשובה יוהכ"פ סוכה ולולב לאחר מגדולי ואיתני רבותינו הוא רבינו יצחק בן רבי
יהודה אבן זיל ונקרא בשם מאה שערים ונלוה אליו פירוש ... יצחק ירנן
מאה ... מהור"ר יצחק דוב הלוי באמבערגער נר"ו ... הוצאתו ... אנכי ...
בנו ... שמהם הלוי ... פירטה תרכ"א.

(4+)(8+118)(+4) SS. Mit Zusätzen des Herausgebers Simcha
Bamberger und des Rabbiners Salomo Ullmann von Paris. 4°. SJ.

ס' שערי שמהם חלק שני וכו' פירטה תרכ"ב.

(2+)(111)(+6) SS. R 473, Z 369; vgl. B p. 138 Nr. 336.

Approbationen: Sal. Wolf Klein in Kolmar, 14. Adar 621, Jakob Ettlinger
in Altona, 29. Adar 621, Salomo Ullmann in Paris, 10. Nissan 621, Nathan Adler
in London, 25. Nissan 621.

¹⁾ Vgl. St 5974, B p. 584 Nr. 693, R 299, Z 201. Die Fürther Ausgabe
ist nirgends erwähnt.

1862.

468. ספר החיים והוא תורת הסד ואמת שעושין עם החיים ועם המתים. פאָללשטאַנדיגע אנדאכטונגן ... III und 283+24 SS. 8°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

Oben hebräisch und unten deutsch mit jüdisch-deutschen Lettern.

Die letzten 24 Seiten sind besonders paginiert und enthalten die Gebete, die von der ח"ק הג"ה in Fürth bei Kranken und Sterbenden verrichtet werden.

469. Israelitische Erzählungen von Simon Krämer. 210 SS. 8°.

Verlag wie oben.

Vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. VI, 31.

Die Sammlung enthält drei Erzählungen.

1863.

470. Fest-Predigt zur fünfzigjährigen Gedenkfeier des deutschen Freiheitssegens. Gehalten in der Hauptsynagoge der israelitischen Cultusgemeinde in Fürth von J. Löwi.

Vgl. Kayserling l. c. II, 272.

471. סדר ההגדה לליל שמורים. Erzählung von dem Auszuge Israels aus Egypten. Zum Vortrage an den beiden ersten Pessach-Abenden.

Oben Text und unten deutsche Uebersetzung mit deutschen Lettern.

Verlag wie oben.

Fehlt bei Wiener l. c.

472. סדר ההגדה לליל שמורים אדער פאַרטראג ... מדויק היטב ... Fürth 5613. 76 SS. 8°. ZS.

Fehlt bei Wiener l. c.

473. ס' טורה לזוכים כולל הלכות שחיטה ובדיקה. נחלק לשני חלקים שם האחד הלכה סדורה ושם השני תוספת הלכה. מאתי הקטן יצחק דוב הלוי באמבערגער החבקק ווירצבורג ... פירטה שנת תרכ"ג לפ"ק.

14+190(+3) SS. 8°. SJ. R 136, Z 75.

Approbationen: Salomo Wolf Klein in Kolmar, 3. Ijar 623, Jakob Ettlinger in Altona, 17. Ijar 623, Salomo Ullmann in Paris, 8. Siwan 623.

1864.

474. נשק בר מכתב יקר מאד נגד המחברת נצה ישראל מידירי הרבני מהו' ניסן שידלאף בק"ק קאללין והוצאתו לאור אני הצעיר הקטן עזריאל פאללאק שי"ן דק"ק אייוענשטאדט.

38 SS. 8°. SJ-F. R 1047.

475. Trauerpredigt auf das Ableben Seiner Majestät des Königs Maximilian II. Gehalten ... am 21. März 1864 von J. Löwi.

Diese Predigt erlebte zwei Auflagen.

Vgl. Kayserling l. c.

476. אמירה לכית יעקב וכו' wie oben Nr. 458
אנהאנגע דיע פארשריפטען איבער דאז פליישואלצען ענטהאלטענע ... נאך דעם
... רישואלע בעארבייטעט von demselben Verfasser.

(6+)XII+42+13 SS. 8°. SJ. R 136. Steinschneider Hebr. Bibl. VII, 49.

Approbationen wie bei Nr. 468.

Die erste Auflage, die in 5000 Exemplaren erschien, war vergriffen.
Der oben bezeichnete Anhang über הלכות מילה wurde auch besonders ausgegeben.

477. Jeschurun. Zeitschrift für die Wissenschaft des Judenthums.

Verantwortlicher Redacteur: Dr. Joseph Kobak, Distrikts-Rabbiner in Bamberg.

Vierter Jahrgang. 1864. Deutsche Abteilung XLVIII und 136 SS., hebr. Abteilung VIII und 224 SS.

Fünfter Jahrgang. 1865. Deutsche Abteilung 76+202 SS. und wieder 65 bis 112 SS., hebr. Abteilung 170 SS.

8°. JS.

Verlag wie oben.

1865.

478. זה השער לה' צדיקים יבואו בו מזמורי תהלים עם יהי רצון
שאמר השי"ע עם תינוקות של בית רבן מלה במלה בבחי' ככל יצ"ל של
המתנבים לקופה דתית לאחר קריש דרבנן לסגולה נשמתם; הובא לרפום בשנת
תקפ"א בראשונה ועתה פעם שלישית בשנת תרכ"ה לפ"ק.

Zum Gebrauch der Gemeinde Sulzbürg an den Jahrzeiten-
tagen der Stifter zum Talmud-Thora-Verein.

10+26 SS. 8°. SJ.

479. תפלות ישרון מתורגמות אשכנזית מלה במלה. Interlinear-
Uebersetzung in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern.

464 SS. 12°. SJ.

Verlag wie oben.

¹⁾ Jahrzeit.

480. Predigten gehalten bei der Einweihung der Haupt-Synagoge in Fürth am 15. und 16. September 1865 von J. Löwi.
Vgl. Kayserling I. c.

1866.

481. משניות ממסכת שבת עם פירוש רבינו עובדיה מברשטורא זצ"ל.
Fürth 1866.

79(+1) SS. 8°. SJ.

Verlag wie oben.

482. Die „Schleusen des Himmels“ von Jakob ארבות השמים
Markus Netter. אני לרודי ורודי לי המשיח מהרה יבא תרכיז לפיק.

Erster Teil. Fürth 1866. XV und 4—120 SS.

Selbstverlag des Verfassers.

Auf der letzten Seite steht: Druck von Albrecht Schröder in Fürth.

S. 94. J. Stern ע"י הפועל העוסק במלאכת הקדש יחננון ב"ר משה אריה „בר כנבא“ ז"ל.

S. 95. Empfehlungen von Rabbiner Adler in Burgpreppach, 7. August 626,

Dr. Auerbach in Fürth, 9. Tebeth 627, Dr. Königshöfer in Fürth, 19. Tebeth 627,

Dr. Heinrich Bloch in Fürth, 5. Schebat 627. S. 97. Anhang zu den Schleusen

des Himmels מהר"ר שלמה נעטער הי"ד. הנקרא הכל החלוקן S. 116. Schluss

S. 117. Fortsetzung des ersten Vortrags auf S. XV.

Vom dem gleichen Verfasser erschien מן היום שלום (Wien 1860). Sein
Vater Salomo gab die שבת על מט' שבת heraus (Wien 1862):

1867.

483. סי' ההנדה לליל שמורים צום פארטראג
verbesserte Auflage. 84 SS. 8°. SJ-F.

Verlag wie oben.

Oben hebräisch, unten deutsch mit jüdisch-deutschen Lettern.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 575.

484. Ein Aufruf von der „Administration des israelitischen
Waisenhauses dahier“ d. d. Fürth עליכם היום ולתת עליכם
בשנת מלאו יריכם היום ולתת עליכם ברכה לפיק. 2 Bll. Kleinfolio. SJ.

Der Aufruf will zu Spenden für das Waisenhaus anregen.

1868.

485. למוד ערוך על מט' שבת שנת ברכות.
Bamberger. (4+140) Bll. 8°. SJ-F.

Approbationen: M. Dreifuss in Sulzburg, 12. Cheschwan 627, S. R. Hirsch
in Frankfurt a. M., 5. Schebat 627, J. S. Nathansohn in Lemberg, 8. Tamus 627,
Abr. Adler in Aschaffenburg, 19. Elul 627, Jakob Ettlinger in Altona, 14. Tischri 628,
Seligmann Bär Bamberger in Würzburg, 19. Siwan 628.

1871.

486. Grabrede, gehalten am 24. September 1871 der sel. entschlafenen Frau Babette Löwenmayer von ihrem trauernden Gatten M. Löwenmayer.

Fürth, Alb. Schröder 1871. 8 SS. 8°.

Kaysersling l. c. II, 235.

1876.

487. חמשה חומשי תורה עם ההפטרות. 5 Bände. 8°.

1887.

487a. Kurländer, A., Geschichte der Juden in Franken mit besonderer Rücksicht auf die beiden Städte Nürnberg und Fürth. 114 S. 8°.

Fürth. Verlag von A. Kurländer.

Undatierte Drucke.

1691/98.

488 s. a. ספר אורחת צדיקים החבור הקטן הזה מעט הכמות ורב האכזות והוספנו נוסף עליהם סדר התפלה על כל השנה וברכת הנהנין ... נדפס פעם שלישית והוגה בעיון נמרץ וגם לרבות הוספנו רפואה לנשמה בדפוס 358 Bll. 12°. JS. St 3417.

Vielleicht ist es diese Ausgabe, die bei B p. 51 Nr. 989 mit תנ"א verzeichnet ist.

489 s. a. איין שיין געטליך ליד טייטש אורח חיים טוט מען עש ... אך איין שיין מעשה אוי דען זוהר ...

Der Anfang lautet: „Wer mir zuhören will und ein Weil schweigen still, ein schön Lied will ich machen, der Eine mag es spotten, der Andre lachen“. Akrostich: Wolf von Krakau נדפס פה בק"ק פיורדא בדפוס המנוח הריר יוסף ז"ל בן ...

8 Bll. (nicht foliiert). 8°. JS. St 3670, B p. 49 Nr. 970.

490 s. a. סדר תקון שבת עם התפלה הקבצו ושמעו בני יעקב כולכם ושימו הכרך הקטן הזה אל לבבכם ואל בנדיכם ומתוך הפי מנחת יעקב יהי דיני שבת שגורים בפי כל ... נדפס בק"ק פיורדא בדפוס של הקצין המנוח הריר יוסף שניאור ז"ל 41 Bogen mit 8 Bll. + 1 Bogen mit 4 Bll. 16°.

St 2393.

Teils in Quadratbuchstaben und teils in Raschischrift. Verfasser des Kommentars מנחם יעקב ist Jakob b. Rafael Levi aus Posen (St 5605, wo irr-tümlich מנחם שבת steht).

Da Nr. 488, 489 u. 490 aus der Druckerei des verstorbenen Josef b. Salomo Schneior hervorgegangen sind und dieser am 11. Juli 1691 aus dem Leben schied¹⁾, während die Druckerei noch bis 1698 bestand, so fallen diese Drucke in die Zeit 1691/98.

1691.

491 s. l. e. a. Ein schön heilig Lied, Mel. „מקדש כל
לוי שביעי oder Schmuebuch, welches einem gefällt wohl“.

8°. St 3688.

1691/1730?

492 s. l. e. a. איין ניא געטליך ליד נאכט לייאן ווערט עש גינענט.
נאטש דינשט ווערט דער דארך דער קענט. איר ליבן ווייבר אונ' מיידליך

Am Schluss steht: דער עש האט גימאכט אונ' אויש גיטראכט. בנימין
יעקב בן א"א הרר יקותיאל קויפמן סג"ל זצ"ל טוט ער זיך נענין. איר ווערט אין
ענין קענן Mel. במוצאי יום מנוחה. Anfang: Ich befehl mein Seel in
Gottes Hand. 2 Bll. in kl. 8°. St 3095.

Ein anderes (s. l. e. a.) hat den Titel: נכט לייאנן איר ליבן
ווייבר אונ' מיידן אונ' קנעכט פר נעמט מיך עבן רעכט וואש רוחות אום
אום זיין גידכט אונ' השם יתברך ביא איהם וואכט. דרום טושש קויפן. דש איר
זיא מאכט פון אייך לויפן.

1691/1701.

493 s. l. e. a. תפלה לעני mit dem Sündenbekenntnis (nach
שליה) und besonderem Gebet für Frauen. 8 Bll. 8°.

St 3346, B p. 661 Nr. 739.

1697?

494 s. l. e. a. Pseudoamsterdam. ספר בן סירא מהחכם
המפורסם בן סירא בן ירמיהו הנביא: אחי ורעי הביטו וראו ... נדפס כמו מקדם
באמסטרדם ... בשנת תנ"ז.

Am Schluss steht: שנת תכנה חומות ירושלים ליצירה.

43 Bll. 16°. F.

Titelblatt und Inhalt nebst Beigaben und מעשה חורה und מוסר על פי הזהיה
sind vollständiger Nachdruck der ed. Amsterdam 1697 (cf. St 1365,
Z 90). Nach den Typen und Verzierungen ist es ein Fürther Druck.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 117.

1701.

285 495 s. l. e. a. ס' אור נערב מהרב המקובל האלקי כמחוריר משה קורדואירו ויל מהדעות הנרות המתוארות למתרחקים מהכמת האמתי ...

40(+1) Bll. 8°. MA.-F.

St 6452³, B p. 27 Nr. 530, R 852, Z 571.

Korrektor: Mose b. Josef Mose Hausen. .

Setzer waren Christen, deren Namen nicht genannt sind.

Schöner, aber fehlerhafter Druck. Das Buch, das eine Verherrlichung der Kabbala und Charakteristik ihrer Gegner enthält, wurde vom Sohne des Verfassers, Gedalja Cordovero, nach dem in seinem Besitz befindlichen Manuskript seines Vaters, zum erstenmal in Venedig (1587) herausgegeben unter Mitwirkung von Mose Basula, den jener schon in Palästina kennen gelernt hatte und der auch zum Lobe dieses Buches ein Vorwort und ein Gedicht verfasste, die hier abgedruckt sind (cf. St p. CVI ad p. 1353). Die zweite Auflage erfolgte durch Mordechai b. Jehuda Löb Aschkenasi aus Damaskus, Verfasser von אשל אברהם (s. o. Nr. 47 wo auf vorliegende Nr. 495 (statt 507 zu verweisen ist), und einem R. Israel, der die Druckarbeit förderte. Vgl. noch Jahrbuch VIII, 200.

496 s. a. Vorwort zu Nr. 47 הקדמת ספר אשל אברהם. 22 Bll. mit durchlaufender Bogenzählung. 8°. MA.-F.

St 4299³, B p. 144 Nr. 482, R 119, Z 58.

Verfasst von dem obengenannten Mordechai, einem Schüler des Abr. Rovigo und mit Unterstützung des Abraham Bing aus Fürth herausgegeben (cf. das. p. 22b und Jahrb. VIII, 75). Auf dem Titelblatt steht פירור ק"ק פירור. נדפס פה ק"ק פירור.

1701/1722.

497 s. a. ענוי נפש ורפואתו von Mordechai b. Mose; jüdisch-deutsches Gedicht über den Tod; Mel.: „Was in der Thora steht geschrieben“. Anfang: „Ihr liebe Leut thut mich vernehmen“ und „Arme und Reiche ich thu euch bitten“. 8 Bll. 8°. St 6249

Setzer: Jakob b. Samuel.

1737/1772.

498 s. a. סדר הגדה של פסח עם ברכותיה לפניהם ולאחריהם עם ציורים נאים ועינים לקוראיהם. . . . בפירורא בדפוס . . . הר"ר היים בן הר"ר הירש יצ"ו 20 Bll. 12°. CH.

Mit Holzschnitten. — Fehlt bei Wiener I. c.

1739/53.

499 s. a. היגוך קטן — אונזרי ספר מוסר שרייבן דש אידר פאטר אונ' מוסר ויין מהויב דיא קליינה קיגנר צו גווינן לשון קודש צו רידן אונ' דער ווייל ויין פיל דיא זעלבזש ניש וואול אין פורמירט ויין אין דו לשון קודש. האב איך גיפונדן איין ביכל דש שון לגט איז גיוועזן גידרוקט פיל ווערטער לשון הקודש אונ

דען טייטש דארויף אונ' אליין עש איז נישט מסודר ניוועזן אונ' איז אויך נמר
בנמצא אלזו הב איך עש רעכט מסדר ניוועזן אונ' פיל מער ווערטער דרצו נידרוקט
היר מיט קען אידר פאטר אונ' מוטר מקיי' זיין דען פסוק ולמדתם את בניכם.
ווערט איר זוכה זיין למען ירבו ימיכם וימי בניכם — בדפוס המשובה הריר הירש
17 Bll. (unpaginiert). 129. HC.-F.
Z 209; cf. Serapeum IX, 336; Brüll, Jahrb. VIII, 166 n. 2
(alle mit unrichtigem Druckjahr).

Hirsch b. Chajim druckte in den Jahren 1739/53, weshalb in diese Zeit
der Druck des vorliegenden Glossars zu setzen ist, dessen Erstausgabe in
Krakau 1640 erschien.

1742/45.

500 s. a. תשועת ישראל הוא בטול עלילות דם בליא הועתק מכתב. ... לבטל הבלבולים
ולשון של אימליע ולטיין שנדפס מקדמת דנא ברמא. 256

Drei Teile. — Jüdisch-deutsch. Cum unicientie Serenissime.
2+3 (unpaginiert) hebr. und deutsches Vorwort.

Erster Teil 12 Bll.

Zweiter Teil 21 Bll.

Dritter Teil 20 Bll.

80. HS.-F.

B p. 676 Nr. 1053, Z 45; vgl. Steinschneider Hebr. Bibl. 20, 433;
Geschichtsliteratur p. 136 Nr. 210; REJ 18, 197; MGWJ 43, 519.

Da Hirsch und sein Sohn Chajim, die hier als Drucker verzeichnet
sind, in den Jahren 1742/45 genannt werden, so fällt der Druck dieses inter-
essanten und seltenen Buches in diese Zeit (wonach St l. c. zu berichtigen ist).

1750;67.

501 s. a. הגיון קטן אונורי ספרי מוטר שרייבן וכו' ganz wie oben
Nr. 499. (1+) 17 Bll. (unpaginiert). 120. CH.

Da in dieser Ausgabe Hirsch, der Vater des Chajim, als lebend ge-
nannt wird, so fällt der Druck in die Zeit vor 1767; sonst sind Nr. 499 und
501 ganz gleich; nur sind bei ersterer Ausgabe Titelblatt und Rückseite in
Quadratschrift und bei der andern in Raschischrift gedruckt.

Ein drittes Exemplar des הגיון קטן ist ebenfalls in meinem Besitze; es
bildet einen Anhang zu קהלת שלמה ed. 1770 (s. o. Nr. 241) und ist von Chajim b.
Zbi Hirsch gedruckt, also auch c. 1770 (vgl. hierzu Perles, Beiträge p. 139).

502 s. a. ס' קהלת שלמה עם תפלות ודינים. 120. CH.
60 Bll. (grösstenteils unpaginiert).

Da auch hier Hirsch, der Vater des Chajim, als lebend genannt ist,
so fällt dieser Druck ebenfalls in die Zeit vor 1767. Am Schluss steht ein
Blatt פסוק רמאות, das aber, wie aus dem Druck ersichtlich ist, nicht zu diesem
Buch gehört. In der vorliegenden Ausgabe ist noch ganz כפית ומעריב בומנה

enthalten, was bei Nr. 241 fehlt. In verschiedenen anderen Gebeten ist dort auch eine andere Rangordnung eingehalten; in unserer Ausgabe fehlen חנוכה und כפרות, die dort den Schluss bilden.

1759?

קרנן מנחה היא תפלה מכל השנה כמנהג אשכנז פולין פיהם. 503 s. a.
... מעהרן. 294 Bll. 4°.

Vgl. oben Nr. 144.

1767.

חשון תקכ"ח. Jüdisch-deutsch קליידר אורדינונג. 504 s. l. e. a.
8 Bll. 8°.

Vgl. oben Nr. 141.

1768?

אבינו מלכנו כמנהג מדינת ווירצבורג נשלם המלאכה בשנת. 505 s. a.
יבא משיח'י לעיר מושבי לפ'ק נדפס בפירדא בבית וברפוס המשותפים הריד
יוסף פעטשוויא יציו וכו' הריד מענדל בער יציו. Einblattdruck. Fol. JP.

Das Jahresstichwort ergibt 1758. Da aber Josef Petschau erst 1762 als Drucker erscheint, so nehme ich an, dass noch ein י im Druck hervorzuheben ist und setze deshalb den Druck ins Jahr 1768. — Ein anderes מלכנו ק"ק פירדא mit אל מלך יושב und ואתה קדוש s. l. e. a.

1770?

506 s. a. א"ב Tabelle (umrahmtes Doppelfolioblatt) gedruckt bei Chajim b. Zbi; das grosse א"ב mit den verschiedenen Vokalen steht oben in grossen und unten in kleineren Buchstaben; rechts stehen die Morgenbenediktionen für Kinder und links steht Ps. 23.

1775/81.

507 s. a. wie oben Nr. 241 עם תפלות ודינים. ס' קהלת שלמה
48 SS. (unregelmässig paginiert). 12°. ID mit CHWaisen.

Angehängt ist חנוך קטן (s. o. Nr. 501). Itzig b. David Zirndorf druckte 1775/81 gemeinschaftlich mit den Waisen des Chajim b. Zbi Hirsch.

508 s. a. Pseudofrankfurt. חסד תחנון ובקשות דיא הימש אויז ערלעזן אוני וואהל ערקלעהרט זיין נדפס בפירדא בבית וברפוס איצק בן דוד צירנדארף. ריוע זיין צו בקאממען אין זיינעם לאשיע אונד אויך אצל מוכרי ספרים אין פראנקפורט אם מיין.

48 Bll. (unvollständig). 8°. ID.

509 s. a. Pseudofrankfurt. חסד תפלות יום כפור קטן מידי ערב ראש חדש יבא כל בשך ... נדפס בפירדא וכו' wie Nr. 508 אין זיינעם הויז
8 Bll. 8°. ID.
Schöner Druck.

תחינה. דינה שיינה תחינה זאללען דיא ווייבר זאגן אן ריה 510 s. a. וויב אין עלינו לשבח פאר כורעים ומשתחווים אין דיא עבודה.

Einblattdruck. Kl. 4°. ID.

Am Schluss Reklamevermerk.

Vgl. ZthB. V, 90.

ס' תחינת (so) איר ליבה ווייבר מחבר ר' מהר" בן 511 s. a. הרב האלוף הרר מאיר סאנאטקי vgl. oben Nr. 83. Jüdisch-deutsch. 14 Bll. 4°. ID mit CHWaisen.

1809.

השלום. שיר תודה כתה ה' שלום 512 s. a. Erstes Titelblatt: שיר תודה כתה ה' שלום. בארץ הושר מעדת ישרון מה פירד ליל שבת קודש בית כסלו ה' תקע לביע.

Zweites Titelblatt: Der Friede, gesungen bei Gelegenheit der Friedens-Feier von der jüdischen Gemeinde in Fürth. Den 10ten November 1809¹⁾.

Am Schluss des Liedes stehen die Namen der Verfasser H. H. Schwabacher und D. Ottensosser.

6 Bll. Fol. B p. 583 Nr. 678, Z 688.

Vgl. Jahrbuch VIII, 145.

1812/24.

513 s. a. הילך הדרכת הילך oder Unterricht im Lesen für die israelitische Jugend von 3 bis 6 Jahren, von Heimann Schwabacher, mit Kupfern von Joseph Herz. 1812. 42 SS. 12°. 1. Auflage.

Die vierte Auflage erschien 1824 in Fürth bei Isaak und seinem Sohne David Zirndorf.

48 SS. + 4 SS. Bilder. 12°. ID und DZ.

1815?

דוד דער בעזיענער דעו גלית. איין שוישפיל מיט געזאנגען 514 s. a. 16 SS. 8°. ID.-F.

B p. 108 Nr. 176, Z 197.

Fürth gedruckt mit orthographisches (so) Verbesserungen (so) versehen bey Isaac David Zürendorffer.

Vollständig mit hebräischen Quadratbuchstaben gedruckt. Der Anfang lautet: Erster Auftritt. Chor der Soldaten. Höchster Beherrscher der himmlischen Kreise, Gewaltiger Gott der siegreichen Schaaren, Urkwel! Alles Guten! Bezähme — denn du allein kannst es — der Feinde Frechheit, und gieb uns den Sieg!

Verfasser ist Aron Wolfssohn (vgl. Jahrbuch VIII, 154).

Vgl. MGWJ 1893 p. 420 n. und 1903 p. 87 Nr. 3.

¹⁾ Vgl. Beilage 1.

1826/40.

515 s. a. דבר טוב על שמי שם קודש דוב מתחלף באותיות דטלנת. דיא תחינה רעד גון פון ראש השנה ויום כפור ביו נאך הושענא רבה ווער דא ווערט סלייסיג דאריין בעטן דער ווערט פיל האבן צו נעניסן. לפרט דרשו ה' בהמצאו קראדו בקריותו קריב.

Hebräisch und jüdisch-deutsch. 14 Bll. (unregelmässig paginiert. 8°. DZ.

B p. 102 Nr. 19.

Das Jahresstichwort gibt 1757, wozu jedoch die Druckerei, die 1820 bis 1840 tätig war, nicht passt¹⁾. Der Vater Itzig, der hier schon als verstorben bezeichnet wird, ist 1826 aus dem Leben geschieden und es ist daher der Druck nicht vor diesem Jahre anzusetzen.

Das Büchlein enthält 20 תהנות. Nach demselben folgt Bl. 9 (unfoliiert) mit der Ueberschrift בחדש אלול (2) תפלות אחדות²⁾ ein Gebet vor dem Schofarblasen mit je einem hebr. Verse und ausführlicherem, daran angereihtem deutschen Gebete. Blatt 12b bis 14 enthält dann noch ein grösseres Gebet mit der Aufschrift דיא תחינה זאגט מאן ווען דער חזן כל גדרי זינגט.

1840 ff.

516 s. a. ברכת הלבנה. 2 Bll. 4°. ZS.

Ohne Titelblatt; Text beginnt sofort nach der Ueberschrift.

1850/51.

517 s. l. e. a. רשימה מהספרים של הרב הגאון המפורסם מהור"ר וואלף האמבורג וצלחיה ראש ישיבה בק"ק פיורדא. Katalog der Bibliothek des R. Wolf Hamburg. 20 Bll. 4°.

Mit Preisangabe; vgl. St 5187.

Am Schluss steht folgende Bemerkung: מערדערע עקסעספּלי שער זקנים ב"כ ושמלת בנימין ב"כ אשר חבר הרב הגאון מהור"ר וואלף האמבורג זללה"ה זינר א איינען גולדען פיר יע ב' כרכים. M. S. Arnstein in Fürth bei Nürnberg im Königreich Bayern.

Talmudausgaben.

- Eine vollständige Talmudausgabe wurde nicht in Fürth gedruckt; dagegen erschienen verschiedene einzelne Traktate, von denen mir folgende bekannt sind:

1725.

518. נדה. Fol. SB.

¹⁾ Ein zweites Exemplar existiert mit dem gleichen Chronostich, aber ohne Druckort und Druckernamen und mit veränderter Titelumrahmung.

²⁾ Vgl. oben Nr. 364.

St 1666 (wo 1720 wohl Druckfehler ist).

1737.

-49 Bll. Fol. CH.

Cum unicientie Serenissime. Karl Wilhelm Friedrich.

40 Bil. Fol. CH.

1739.

Cum licentia Serenissimis. Karl Wilhelm Friedrich.

264+18 Bll. Fol. HC.

2 Bl. = 1 Bl. der Wilnaer etc. Drucke. Vorliegende Ausgabe enthält nur ר"י und תוספות, weder חילופי גרס' noch irgendwelche Erläuterungen oder Nachweise am Rande; die letzten 18 Bil. enthalten Ascheris Kommentar.

1740.

24 Bll. Fol. CH.

Setzer: Jehuda b. Zbi Hirsch, Aron Löb b. Jakob Hirsch, Nathan b. Josef.

Trotz der Ankündigung auf dem Titelblatt, das aus anderen Editionen einfach abgedruckt ist, enthält diese Ausgabe ebenfalls nur Raschi und תוספות. Es steht zwar durchlaufend am Rand תורה אור und מסעות הש"ס, עין שמעם, aber diese drei Beigaben werden oft auf vielen Blättern hintereinander weggelassen; ebenso fehlen רמ"ש und פסקי הוספות.

525. גטיין עם פירוש רש"י ותוספות ...

Fol. Z 744.

1753.

כתובות עם פירוש רש"י ותוספות ונס תוספות ישנים.

Fol. Z 743.

1766.

בבא קמא עם פירוש רש"י ותוספות בשנת ובעל השור.
119 Bll. Fol. JP.

Auf der Rückseite des Titelblattes sagt der Drucker, dass aus Mangel an Talmudausgaben zu wenig gelernt werde; deshalb habe R. Israel b. Samuel Brandes¹⁾ die Druckkosten für vorliegenden Traktat, sowie auch für ב"ס und קידוש bezahlt.

1771.

בבא קמא עם פירוש רש"י ותוספות שנת תבוא עלינו.
119 Bll. Fol. CH.

1778.

בבא קמא עם פירוש רש"י ותוספות ופסקי תוספות ופירוש המשניות.

Fol. Z 744.

1780.

קדושין בשנת קודש ישראל לה.

82 Bll. Fol. IL.

1786.

ביצה עם פירוש רש"י ותוספות ופסקי תוספות כפי אשר נדפס.
40 Bll. Fol. IL.

Mit schön verziertem Titelblatt.

1791.

מסכת ביצה לפרט והיה ביום הששי והכינו את אשר וביאו.
40 Bll. Fol. ID.

1829.

ששה סדרי תלמוד בבלי מסכת ברכות עם פירוש רש"י ותוספות
ופסקי תוספות ורבינו אשר ופסקי דיניו ופירוש המשניות מהרמב"ם ... ההוספות
וההגהות ... יואל סירקיש ... אליהו ווילנא ... ישעיה בערלין ... נח חיים
צבי בערלין ... אריה ליב בערלין ... נדפס בקיץ פורדא ... תחת ממשלת
אדונינו המלך ... לודוויג הראשון ... לפרט כי על פי הדברים האלה
כרתו אתך ברית ואת ישראל: והפרט עולה למספר תקפ"ט לפ"ק וזו תורה
שבעל פה (גמין דף ס' ע"ב).

¹⁾ Vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VIII, 80 und 128.

Soweit das Titelblatt, teilweise in rotem Druck wie „Sulzbach = rot“¹⁾. Die erste Seite enthält das Vorwort des Druckers unter Hervorhebung der zehn Vorzüge dieser Talmudausgabe. Auf der zweiten Seite befindet sich die Approbation des Fürther Rabbinats vom 26. Nissan 589 (Josua Mose Falkenau, Abraham Lipmann Genau, Juda Löb Halberstadt) und am Schluss eine kurze Approbation des R. Wolf Hamburg.

(2+) 104 Bil.

Dann folgt מסנה סדר דקלים mit gleichem Titelblatt wie oben (1+) 78 Bil. — Auf der letzten Seite ist noch ein hebräisches Gedichtchen des Druckers David Zirndorf.

Fol. DZ. R 1101, Z 741; cf. Rabinovicz מאמר על הדפסת התלמוד p. 115.

1832.

533. wie oben ששה סדרי תלמוד בבלי מסכת שבת עם פירוש רש"י וכו' לפרט כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, wie oben, והפרט עולה למספר תקציב לפי וזו תורה וכו'.

190 Bil. Fol. DZ.

R 1102, Z 741; cf. Rabinovicz wie oben.

Die Rückseite des Titelblattes enthält eine Entschuldigung des Druckers wegen verspäteten Erscheinens dieses Traktats, das durch Krieg, Cholera und religiöse Streitigkeiten in Fürth verschuldet wurde. Dann werden wieder die zehn Vorzüge wie oben aufgezählt. Schluss: בימי סליחות תקצ"ב. Dann folgt ein Blatt mit Subskribenten-Verzeichnis und zum Schluss die Bemerkung, dass der Druck von עייזק מ' schon begonnen hat; er ist jedoch nicht erschienen. Das letzte Blatt enthält zwei Seiten Novellen von Rabbiner Abraham Bing in Würzburg und einige Nachträge zum Subskribenten-Verzeichnis.

Kalender.

Bei den ansehnlichen Leistungen der Fürther Druckereien auf den verschiedensten Gebieten des Buchhandels durften natürlich auch die Kalender nicht fehlen, deren alljährliches Erscheinen als Notwendigkeit erkannt wurde. Zum Teil traten sie selbständig auf, zum Teil unter fremder Flagge. Als Pseudosulzbacher verzeichnet Weinberg (Jahrb. I, 53) die Jahrgänge 1767, 1773—81²⁾, 1786, 1790 (bei Itzig b. Löb Buchbinder), 1793, 1796—98, 1801

¹⁾ Vgl. Jahrbuch I, 64.

²⁾ Im Kalender von 1780 stehen auf dem letzten Blatt Notizen über die Fruchtbarkeit des Jahres und einige Heilmittel.

(Isaak Zirndorf), 1768 (Josef Petschau und Mendel Bär), 1774 (Chajim b. Zbi Hirsch).

Hierzu kommen noch folgende von mir eingesehene Jahrgänge: 1745 (Zbi Hirsch b. Chajim), 1748, 1752, 1753, 1759, 1762 (Chajim b. Zbi Hirsch), 1776 Wandkalender (Chajim b. Zbi Hirsch Erben), 1781—1831 meistens Wandkalender¹⁾, 1816 in 16° (enthält am Schluss eine Bekanntgebung des Druckers Isaak David Zirndorfer wegen der a. 1813 angekündigten Mischnaausgabe; vgl. oben Nr. 391), 1844—1851 (Zirndorfer und Sommer), 1852 (enthält eine Ankündigung der Pentateuch-Ausgabe *מסילה דרך* in neuer verbesserter Auflage zum Preise von 5 Gulden), 1858 (herausgegeben von J. Sommer, Druck und Verlag von Zürndorfer und Sommer), 1867 (verfasst und gedruckt von J. Sommer, Verlag von S. B. Gusdorfer), 1872 (verfasst von J. Stern, Verlag von S. B. Gusdorfer).

Nürnberger Drucke.

1599.

1a. חומש עם תרגום וליא ולאשיין ריוני באותיות הלולות.

Titel: Biblia Sacra Ebraice, Chaldaice, Graece, Latine, Germanice, Slavonice, Studio et labore Eliae Hutteri Germani. Noribergae. 851 SS. Fol. F.

St 332, B p. 631 Nr. 243, Z 98.

2a. Die gleiche Ausgabe (mit französischer Uebersetzung statt der slavonischen) nebst den Büchern Josua, Richter und Ruth. 851+295 SS. Fol. Z 98.

1600.

3a. Maleachi mit zwölf Uebersetzungen und Targum Jonatan. 4°. St 338.

1601.

4a. Genesis viersprachig mit Targum Onkelos. 8°. St 339.

5a. Jesaias viersprachig. 4°. St 339 b.

¹⁾ Der Kalender von 1811 in 16° enthält am Schluss eine Anzeige betreffs des von Dr. Simon Höchheimer verfassten *מזמור מ' ליקום בירקות שנת* mit Inhalts- und Preisangabe; ob das Buch im Druck erschienen ist, konnte ich nicht feststellen.

6a. Maléachi fünfsprachig mit Targum Jonatan.

4°. St 339 c.

1602.

7a. Psalmen viersprachig. 8°. St 348.

Nr. 1a bis 7a gehören zur bekannten Hutterischen Ausgabe.

1644.

8a. ס' נצחון ... לנצח צדוקים ונוצרים מהרהרים ומחנלגלים לנצח ...
(התשובות והקשרי' שעשה ר"ק לנוצרים על קצת המזמורי').

Lateinischer Titel: Liber Nizachon ... curante T. Hackspan
... Accessit Tractatus de usu librorum Rabbinicorum ...

Hebräisch und lateinisch.

Verfasser Jomtob Lipmann Mühlhausen.

16+512+24 SS. 4°.

Nürnberg, Wolfgang Endter.

Fehlerhafter Druck.

St p. 1411¹, B p. 401 Nr. 267, R 682, Z 438.

1713.

9a. לוח תעני לס'ק נדפס פה נירן בערנ.

Am Schluss Verzeichnis der Märkte und Tage, da man fasten soll; Schluss הימים הנ"ל ראוי להתענות ולא להשלים.

Dieser Kalender wurde in Nürnberg gedruckt, da wegen der Bücheruntersuchung um jene Zeit das Drucken in Fürth verboten war.

1762.

10a. הקדמת ס' יורי העמודים מזהב ומפז נחמדים הוציא
לאורה כמהריר שעפסל נר"ז סניל נדפס בעיר נירן בורג המהוללה
המעטרה ע"י התורני כהריר הענק ביה ליב זיל מפיורדא בשנת ה'תק"י העמודים
וחשקיהם כסף לס'ק.

36 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. HL.

Cum Licentia Serenissime.

Das Buch bildet einen Anhang zu dem von R. Jesaja Horwitz verfassten ס' שני לוחות הברית (s. o. Nr. 168). Scheffel, der Sohn des Jesaja, bezeichnet aus Bescheidenheit sein Buch העמודים nur als Vorrede zum ס'.

1763.

11a. לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון סדר תחינות תענית על בית
עלמין ... סדרם איש ישר ונאמן ... לא תשאל לשמו והוא פלאי ... נירן
בורג. 44 Bll. 8°. HL-F.

12a. ... מעשה בוך ... מיט דרייא הונדערט אונ' פיר אונ' פופציג
מעשים אויף דען תלמוד אונ' רבינו בחי וויא אויך דיא מעשים פון
... רבי יודא חסיד ... (1+) 80 Bll. 4°. HL.

B p. 353 Nr. 1793, R 82.

13a. wie oben Nr. 413. תקון שלמה סדר תקוני שבת וכו' נירן בורג.
118+24 Bll. 8°. HL.

Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 111 über Henoch b. Löb und
oben in der Geschichte der Druckereien S. 53.

1765.

14a. האנדר לעקסיקאן אודר זאמלונג איינער מענני לאשיינישר
פראנצויזיש אונ' איטאליענישר ווערטער וועלכע צום גברויך דער קארעשפאנדעניץ
אונ' לעזונג דער ביכרן אונ' צייטונגן הויבט זעכליך צום נוצן דער לעהרלאזן יונג.
פון איינס שרייב ערפאהרנען וואל עקסאמינירנד הערליי גענעבן ווארדן. נירנבערג
36 Bll. 8°. F.

Dieses alphabetisch geordnete Büchlein ist in keinem bibliographischen
Handbuch verzeichnet¹⁾.

Dritte Abteilung.

Das Personal.

I. Druckherren.

1. Bing, Abraham b. Isaak (1722—25) St 7896, J²) 75 und 126.
2. Buchbinder, Henoch b. Löb (1762—69) J 111.
3. Buchbinder, Itzig b. Löb (1761—92) J 117, Jahrb. I, 115.
4. Chajim b. Zbi Hirsch aus Wilhermsdorf (1737—74) St
8130 (5511²), J 155.

¹⁾ Im Jahre 1768 erschien das ס' ישר יעקב mit dem Druckort נירן בורג, das aber wahrscheinlich als Pseudodruck anzusehen und nach Altona zu verweisen ist. Pseudonym (Babani) und Pseudodruckort lassen darauf schliessen, dass dem Verfasser daran lag, die Autorschaft zu verheimlichen. Die beiden dem Buch beigegebenen Approbationen stammen aus Hamburg und Altona. Ueber das Werkchen und seinen Verfasser vgl. B p. 234 Nr. 503, R 129 (1766), Z 71; vgl. auch Gherundi גדולי ישראל תולדות נירלי Buchst. א Nr. 40.

²⁾ J = Jahrbuch VIII mit Seitenzahl zur Vergleichung der dort von mir gebrachten Mitteilungen.

5. Frankfurter, Zbi Hirsch b. Josef (1691—1701) St 9314, J 97.

6. Model, Mordechai Marx aus Ansbach (1692—1701) St 8711 (714 und 9314), J 131.

7. Petschau, Josef und sein Sohn Mendel Beer (1762—69).

8. Schneior, Abraham b. Salomo (1692) gemeinschaftlich mit Isaak Bing, Vater des obengenannten Abraham Bing J 142.

9. Schneior, Josef b. Salomo (1691 und nach seinem Tode die Erben bis 1698) St 8617 (3580), J 117.

10. Schneior, Salomo b. Bonfed (1729—30) St 9087.

11. Schneior, Samuel Bonfed b. Josef, zum Teil gemeinschaftlich mit Abraham Bing (1722—29) St 7898, J 79.

12. Sommer, Juda (1850—68).

13. Zbi Hirsch b. Chajim (1739—53) St 8130, J 154.

14. Zirndorf, David b. Isaak (1821—38), dann (1842—63) mit seinem obengenannten Schwiegersohn Juda Sommer.

15. Zirndorf, Isaak b. David (1775—1823), teilweise mit dem obengenannten David, seinem ältesten Sohn.

16. Zirndorf, Mose (1803—34), Drucker und Verleger, zeitweise Mitarbeiter bei seinem obengenannten Vater Isaak.

II. Korrektoren.

17. Altschul, Rafael b. Mordechai Gumpel aus Krakau (1691) St 9043.

18. Elia b. Benjamin ב"ר, Schwiegersohn des R. Scheftel Horwitz (1764); ein Gedicht von ihm befindet sich im Vorwort zum פ"ל (Fürth 1764) s. o. Nr. 168.

19. Farnbach, Mose Hirsch b. Simon aus Fürth (1787) J 207 (vgl. Jahrbuch I, 188 No. 18); er wohnte 1807 im Schützenhöflein Nr. 372 und ist im Adressbuch jenes Jahres als „Buchdrucker-geselle“ verzeichnet; vgl. J 197).

20. Hausen, Mose b. Josef Mose (1701) St 8879 (714) (vgl. Jahrb. I, 34 und 188 Nr. 17).

21. Jakob b. ח"י (1766).

22. Jirmija b. Chajim (1755).

23. Isaak b. Josua Falk aus Zaslav in Wolhynien (1701); er war Schüler des Abraham Cordovero.

24. Lonstein, Chiskia (1741).

25. Merzbach, Mose (1801) (vielleicht der Sohn des Jakob Merzbach II; J 129).

26. Natan b. Samuel aus Fürth (1724–28) St 9003; wohl identisch mit dem Verfasser von *כרפא לנפש* (s. o. Nr. 51) und Herausgeber von *מעשה חיים* (Nr. 70); wahrscheinlich ist er in Frankfurt a. M. am 2. Tamus 1729 gestorben (cf. Horovitz, Grabsteininschriften 1969, wo der Schluss *בן שמואל* gelesen werden muss).

27. Naumburg, Samuel b. Elkana (1724–26) St 9175 (p. 1489 Nr. 79), J 135.

28. Oettingen, Elia b. Simon הלוי (1692) St 8048.

29. Oppenheim, Jehuda b. Abraham aus Frankfurt a. M. (1767).

30. Salomo b. Meir aus Wlodawa (1766).

31. Popitsch, Samuel b. Jakob aus Krakau (1691–94) St 9183, J 139.

32. Samuel, Meir Jakob b. Natan aus Feuchtwangen (1722).

33. Schreiber, Salomo b. Isaak (1728) St 6926 (4903).

34. Selig, Chajim b. Nesanel (1697), Vorbeter in Fürth, St 7933, J 146.

35. Weil, Simon Naftali Hirsch, Sohn des Rabbiners Natanael Weil in Karlsruhe (1773) J 152.

III. Setzer (Drucker, Pressenzieher).

36. Abraham b. Elieser נייך aus dem Odenwald (1701) St 7672 (Jahrb. I p. 188 Nr. 20; Freimann in Berliner-Festschrift p. 102).

37. Abraham b. Löb (1767).

38. Aron Löb b. Jakob Hirsch aus Fürth (1740–82).

39. Asriel b. Mose (1726) St 7823.

40. Bak (Malach) David b. Lipmann aus Prag (1767) St 7844 (Stammtafel p. 2846); vgl. Zunz, zur Gesch. u. Lit. p. 265.

41. Bak (Malach) Jomtof Lipmann b. Mose b. Jakob (1722–24) St 7844.

42. Baruch, Bendit b. Natan (1727–39) St 7853, Freimann l. c. p. 107, Jahrb. I p. 188 Nr. 24.

43. Bielefeld, Josef b. Salomo aus Homburg (1763–65).

44. Buchbinder, Henoch b. Itzig (1783) J 118.

45. Buchbinder, Jakob b. Naftali aus Wilhermsdorf (1722–70) St 8362, Freimann l. c. p. 107, Jahrb. I p. 189 Nr. 33.

46. Buchbinder, Josef b. Jakob, Sohn des Vorigen (1767—70).
47. Buchbinder, Meir b. Jakob ebenso (1765—67).
48. Buchbinder, Simson b. Itzig (1779—82), Bruder von Nr. 44.
49. David, b. Ascher aus Hüttenbach (1763—65) Jahrb. I p. 189 Nr. 28.
50. David b. Isaak aus Ottensoos (1727) St 7983.
51. David b. Isserl aus Zirndorf (1759—68).
52. Edels, Simcha b. Isaak aus Prag (1693/94) St 9256.
53. Eleasar b. Jakob aus Wiesentheid (1741).
54. Elieser, Lipmann b. Samuel aus Zolkiew (1738—41).
55. Frankfurter, Salomo b. Mose (1763—82) (war 1777 als Setzer in Strassburg beschäftigt; cf. שיטה מקובצת ed. Strassburg).
56. Garkücher, Wolf b. Hirsch (Seeb b. Zbi) (1741).
57. Gedalja, Dob b. Lipmann aus Zirndorf (1765—69).
58. Grillingen, Isaak b. Mose (1728—51) St 8229, Freimann l. c. p. 107.
59. Gumprich b. Chajim aus Dessau (1759—64), wahrscheinlich der Sohn des Chajim b. Efraim Gumprecht in Jahrb. I p. 188 Nr. 25 und bei Freudenthal, Aus der Heimat Mendelssohns p. 273 Nr. 19 und 21.
60. Gutmann, Matitjahu b. Jehuda Löb aus Fürth (1765—1803) Jahrb. I p. 190 Nr. 46; er war 1787 in Hamburg (cf. Grunwald, Hamburgs deutsche Juden p. 333 zu S. 159 und 337 s. v. Mathatias).
61. Henoch, Wolf b. Isaak Sekel aus Aub (Nachkomme des Rabbiners Henoch aus Gelnhausen, Verf. von חינוך בית יהודה cf. meine Blätter I, 27) (1773—87); cf. Brüll Centralanzeiger p. 90; אוצר הספרות p. 465 u. s. mit אייבס ווינן und Henoch I mit Henoch II verwechselt ist; der erste war Rabbiner in Pfersee, der andere nicht; vgl. auch Weinberg, Oberpfalz p. 100 f.
62. Jakob b. Baruch Bendit aus Muhr (1751).
63. Jakob Hirsch b. Aron Löb (1774), wohl der Sohn von Nr. 38.
64. Jakob Hirsch b. Mose (1691—1739), genannt Jokef Hirsch, Vater von Nr. 38; St 8353, Freimann l. c. p. 106, Jahrb. I p. 189 Nr. 32. Er war aus Oesterreich 1670 vertrieben worden (cf. Kaufmann, Letzte Vertreibung p. 205) und ist vielleicht identisch mit Sofer Jakob b. Moses bei Würfel, Juden in Nürnberg, p. 117.

65. Jehuda b. Jechiel aus Hüttenbach (1746) Jahrb. I p. 189 Nr. 36.

66. Jehuda Löb b. Henoch aus Wiesenthau (1763—70) Jahrb. I p. 189 Nr. 38; Weinberg, Oberpfalz p. 86.

67. Jehuda Löb b. Mose Menachem aus Rödelheim (1763—66).

68. Jehuda Löb b. Salomo aus Zirndorf (1763—82).

69. Jehuda b. Zbi Hirsch aus Fürth (Nr. 13) St 2897.

70. Jesle b. Meïr aus Ermreuth (1778) Jahrb. I p. 189 Nr. 39.

71. Joel b. Aron (1692—93) St 8511.

72. Jonatan b. Löb Prag aus Temesvar (1780—81).

73. Josef b. Natan (1728) St 8603.

74. Issachar Bär b. Natan י"י aus Dyhernfurth (1812).

75. Kaz, Reichel bas Isaak b. Jehuda Jüdels (1692—1701) St 9054.

76. Kaz, Issachar Bär b. Issachar (1691) St. 8143.

77. Kaz, Mose Menachem, genannt Nachum, b. Jehuda Löb (1691—97) St 8894.

78. Koppel b. Chajim aus Wallerstein (1779—1807) Jahrb. I p. 189 Nr. 42.

79. Kümmelbrod, Zbi Hirsch b. Falk Kohn aus Prag (1691/92) St 9307.

80. Löb b. Wolf aus Schopfloch (1778—1803) Jahrb. I p. 190 Nr. 45.

81. Meier, Johann Leonhart (Christ) (1767/68).

82. Meïr Dan b. Aron Löb aus Fürth (Bruder von Nr. 63?) (1780—87).

83. Meïr b. Josef aus Oettingen (1769—82).

84. Meïr b. Naftali aus Dyhernfurth (1812).

85. Menachem, Manus b. Jehuda י"י aus Hanau (1723—26) St 8794, Jahrb. I p. 190 Nr. 49.

86. Merzbach, Abraham b. Sanfel (1779—87) Jahrb. I p. 188 Nr. 22.

87. Michel b. Jakob (Buchbinder) Sohn von Nr. 45 (1759—65).

88. Michel b. Jakob (Kohn) aus Hüttenbach (1737) Jahrb. I p. 189 Nr. 35; Freudenthal l. c. p. 275 Nr. 40.

89. Mose Falk b. Simcha aus Schidlow (1764—70).

90. Muhr, Joel b. David aus Fürth (1763).

91. Muhr, Menachem Mendel b. David (Bruder d. Vorigen) (1768).

92. Muhr, Mose b. David (Bruder des Vorigen) (1766—68).
93. Naftali Hirsch b. Chajim (1763—68).
94. Neifert, Joh. Nikolaus von Kulmbach (Christ) (1764—68).
95. Neugass, Marx Mose aus Mannheim (1814); cf. meine Kurpfalz p. 264 n. 2.
96. Oestreich, Hirsch b. Mose (1773—1807).
97. Oppenheim, Issachar Dob b. Abraham aus Frankfurt a. M. (Bruder von Nr. 29) (1778/79) (ist wohl identisch mit dem im Adressbuch 1807 genannten Beer Oppenheimer, Schriftsetzer, der in der Markgrafengasse Nr. 332 wohnte; J 196).
98. Ottensoos, Henoeh (Elchanan) b. Hirsch (1765—67) J 138 (Verleger).
99. Popitsch, Jakob b. Samuel (Sohn von Nr. 31) (1701—22) St 8375 (p. 1671 oben), J 140.
100. Popitsch, Jirmija Arje b. Samuel (Bruder des Vorigen) (1694—1722) St 8504, J 140. Nach einer Bemerkung zu עלה דיונה (s. o. Druckwerke Nr. 29) beschloss er 1694 die Lehrzeit als Setzer.
101. Redwitz, Mose Jizchak b. Baruch (1723).
102. Salomo b. Abraham aus Fürth (1737—68).
103. Salomo b. Josef aus Haslach (1763—66).
104. Samuel Zbi b. Kalonymos Kalman aus Hüttenbach (1780).
105. Schlenker, Elchanan b. Leser aus Fürth (1756/57) J 145.
106. Schlenker, Joel b. David (1765—70) St 9299, J 145.
107. Schlenker, Mose b. David (Bruder des Vorigen) (1767—76) J 145.
108. Schnaittach, Henle b. Sekel (1779—93).
109. Serach b. Eleasar Dob סרל aus Fürth (1791).
110. Simcha b. Elijahu aus Schnazenbach (1765).
111. Simon b. Hirsch פיש (1765—68).
112. Simon Hirsch b. Bonfed aus Adelsdorf (1787—93) Jahrb. I p. 190 Nr. 62.
113. Simson b. Leser aus Sulzbach (1766).
114. Stern, Jonatan 1866—72).
115. Sulzbach, Koppel b. Salomo (1763—67).
116. Thalmessingen, Michael b. Chajim (1727/28) St 8823.
117. Thannhausen, Natan Neta b. Josef in Zirndorf (Sohn von Nr. 73?) (1740—73).

118. Tobia b. Abraham Kohn aus Wilhermsdorf (1722—45) St 9291, Jahrb. I p. 190 Nr. 64, Freimann l. c. p. 106.

119. Utiz, Gabriel b. Neta aus Prag (1777).

120. Werd, Abraham (von W.) (1699—1701) St 7758. Am Schluss von **אשל אברהם** (s. o. Druckwerke Nr. 47) heisst es: Gedruckt bei Abraham von Werd, hochfürstlicher Brandenburgisch-Onolzbachischer privilegirter Buchdrucker in Fürth.

121. Weil, Itzig b. Löb aus Harburg (1787—94) Jahrb. I p. 189 Nr. 31.

122. Worms, Zbi Hirsch b. Mose aus Karlsruhe (1768); cf. Freimann, ZfhB 1896 p. 149 und 1897 p. 30 und 101.

Ornamentik.

Die aus der Offizin des Josef b. Salomo Schneior hervorgegangenen Druckwerke zeigen als Titelausstattung ein Portal in Spätrenaissance mit zwei reich verzierten gewundenen Säulen. Oben in der Mitte befindet sich eine Kartouche mit Landschaft, im Vordergrund ein von einer Schlange umwundener Baum mit einem Tier, rechts und links Blumenvasen; unten in der Mitte eine Kartouche mit Engelskopf, darunter eine Landschaft mit Baum, Krebs und zwei Fischen¹⁾.

Bei Zbi Hirsch b. Josef zeigt sich das gleiche Portal auf dem Titelblatt, wie bei dem Vorgänger, in Spätrenaissance unter Verwendung alter Matrizen; oben eine kleinere Kartouche (Landschaft mit David und Jonatan), unten grössere Kartouche (Landschaft mit David und Goliath); innen stylisiertes Nelkenornament und ornamentale Schlussvignette.

Die Titelausstattung bei Samuel Bonfed wird durch schöne Blüten- und Blättermotive gehoben. Der Druck ist sehr klar. Die reichverzierte Kartouche hat im Oval eine Landschaft mit Tanne und zwei aufrechtstehenden Löwen.

Die Titelblätter bei Chajim b. Zbi Hirsch haben die gleichen Randleisten wie bei Samuel Bonfed²⁾. Die Kartouche trägt den

¹⁾ Ueber Fische als Druckerzeichen s. Landau und Wachstein, Jüd. Privatbriefe p. 67 n.

²⁾ Sein Vater Hirsch b. Chajim hatte in Wilhermsdorf das gleiche Blütenmotiv.

Druckerstempel חיים מרפס. Monogramm: ein doppelt verschlungenes H. Oben am Titelblatt zwei Engel, die eine Krone halten; am Ende eine Schlussleiste mit einem Medaillon, das von zwei Engeln gehalten wird und in dessen Mitte ein Hirsch abgebildet ist. Schlussvignette ein Blumenkorb.

Die einfache Randleiste mit teilweiser Anwendung des Eichelmotivs tritt bei Josef Petschau und Mendel Bär auf; inwendig Eichelmotiv und Arkanthusvignette; auf dem Titelblatt zwei Engel, die eine Krone halten; am Schluss dekorativ-allegorische Vignette, worin zwei Engelsfiguren mit Palmen sich befinden. Ein anderes Schlussblatt zeigt eine Kartouche, die von einem Schiff und Waffen flankiert ist.

Bei Itzig b. David Zirndorf wiederholt sich das Eichelmotiv in allen Randleisten und Verzierungen. Renaissanceportal mit Mose und Aron auf den Sockeln; oben und unten zwei Kartouchen mit entsprechenden Inschriften; verzierte Monogramme.

Alphabetisches Verzeichnis der Druckwerke.

440 אייניגע ווארטע דען אויפסלוסען	א"ב טאבעלע 506
אלדד הדני 234	אבינו מלכנו 212. 505
אלון בכות 406	אביר יעקב 80
אליה מורחי 164	אגרות המורה 433
אם הילד וווינקט קען 79	אגדה בעלי חיים 300
458. 476 אמירה לבית יעקב	אגדה הקודש 11
435 אמרי דעת	אהל ישראל 216
447a אמרי שפר	אהל משה 250
430 אמתחת בנימין	אור הגנוז 191
414 אנטישטורעך	אור הישר 170
185 אניה בלב ים	אורה חיים (טייטש) 489
260 אספקלריה המאירה	אורהות חיים 339
412. 452 אכתר	אורהות צדיקים 62. 488
69. 150. 299 אפי רברבי	אור נערב 495
268 אקדמוה	אידראעליטישע ערצאלונגען 469
482 ארבות השמים	איין אויפן 484
126 ארבע שיטות	איין שין הייליג ליד 491
47 אשל אברהם	איין שין היסטאריא 335
61. 143. 294 אשלי רברבי	איין שין ליד 42
	איין שאַנע היסטאריע 326

397. 428. 441. 448. 456. 457. 471.

472. 483. 498.

הדרכה הילול 513

הליכות אהבה 404

הלכה למשה 249

הנהגה האדם 3

הפטרות 463

הקדמה כ' אשל אברהם 496

חזק ליהודא 45

והשב לו הכון 305

ויכוח יוסף והשכטים 55

חאסמלונג 460

זהב שיבה 14

שוית זכרון יוסף 252

זכרון יעקב 233

זכרון תורה משה 436

זמר לפורים 343

זרע יעקב 171

זרע קדש 33

חובות הלבבות 178

הומש 64. 176. 274. 357. 389. 390. 446.

454. 487.

חידה שמשון 310

חינוך קטן 499. 501

הכס לב 26

שוית הכס צבי 202

הכסת בני קדם 444

הלקי אבנים 20

המר משה 231

המר צבי 358

הנוך לנער 278

חאלמודיסע וועלט- אונד לעבענווייזהייט 445

טוביה 7

טורי זהב 204

טרויערערדיגט 475

טרויערערע 451

יד החזקה 180. 197

שוית יהודה מינץ ומרהי"ם. מפדוואה 193

יהי רצון 246

באר יעקב 206

באר החובות 158

מכ' בבא קמא 527. 528. 529

שוית בגדי כהונה 378

בחניות עולם 244. 379. 400

מכ' ביצה 522. 531. 531a

בית ישראל 248

בית לחם יהודה 116

בן אמונים 311

בן המלך החניני 130. 304

בן כירא 31. 494

בן פורה יוסף 354

ברך אברהם 91

מכ' ברכות 532

ברכת הלבנה 516

ברכת המזון 49. 92. 157. 282. 283

ברכת הנהנין 43

מכ' גטין 519. 525

גידולי כהונה 432

גלילות ארץ ישראל 2

הגן 12. 115

געשיכטע דער יודען 402

געשיכטע דער יודען אין פראנקען 487a

גראברערע 486

דבר טוב 515

דברי שאול 175

דוד דער בעזיענער 514

דער זענען דען נאטעוהויען 455

דרבוני זהב 313

דרך אנהי בלב ים 360

דרך טוב 87

דרך ישראל 36. 218

דרך מסילה 422. 427

דרך כלולה 370. 408

דרכי משה 146. 186

דרשות הואב 346

דרשת סיום 333

דגדה של מסח 95. 100. 114. 133. 135. 145.

153. 154. 165. 173. 181. 230. 243.

252a. 255. 256. 262. 265. 273. 280.

292. 302. 307. 317. 318. 324. 328.

329. 355. 361. 363. 372. 373. 374.

- 524 מִסֵּי מְכוּת
 342 מְבַלֵּל
 82 מְלֵאָה אֲבָן
 63 מְלֵאָה שִׁיחַ
 137, 201, 277 מְנַהֵגִים
 163, 208 מְנֻחָה הַמֵּאוֹר
 426, 464 מְנֻחָה קְטָנָה
 368 מְנֻחָה יְהוּדָה
 159 מְנֻחָה יַעֲקֹב
 98 מְנֻחָה בֶּהֱן
 321 מְנֻחָה עֵינִי
 409 מְסַפֵּר
 111 מְעַדְנֵי יוֹם טוֹב
 121, 132, 194, 226, 245, 356, 438 מְעַנֶּה לְשׁוֹן
 160 מְעַרִיב בְּזִמְנָה
 229 מְעַרְבָה אֲבֵרָה
 75, 275 מְעַשֶׂה ה' ^{ה'}
 70 מְעַשֶׂה הַיָּיָא
 308 מְעַשֶׂה יְהוּדִיָּה
 209 מְעַשֶׂה נְסִים
 27 מְעַשֶׂה פֶּן אֵינִי גִלְיָה רָאָה
 293 מְעַשֶׂה פֶּן אֲרִישׁ הוֹף
 39, 254 מְעַשֶׂה שׁוֹשׁן
 28 מְעַשֶׂה ה' ^{ה'}
 261 מְצוֹת הַנְּשִׁים
 215 מְצָה אֲהֵרֵן
 34 מְקוֹר הַהַיִּים
 338 מְקָרָה מְפֹרֶשֶׁת
 174 מְרֵאָה הַצּוֹבְאוֹת
 177 מְרֵבָה שְׁלוֹם
 334 מְרֵגִיָּתָהּ
 51 מְרַפֵּא לִנְפֶשׁ
 101, 391, 481 מְשִׁנִּיּוֹת
 291 מְשִׁנָּה דִּרְ עֵקִיבָה
 384 מְשַׁעַן הַמִּים
 35, 84 מְשִׁתָּה יֵין
 492 מְאֻכָּה לֵיִיאָן
 518 מְסִי נְדָה
 385 נְחֵלָה אֲבוֹת
 344 נְחֵלָה יַעֲקֹב
 17, 41, 54, 93, 309 נְחֵלָה שְׁבַעָה
 424 נָטַע רִבְעִי
 407 a נִייעֵי ABC-בֶּךְ
 46 נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלוֹהָה
 72 נִפְתָּלִי שְׁבַע רִצּוֹן
- 113, 151, 253, 269, 351, 509 יוֹם כְּפֹר קָטָן
 140, 198, 199, 247 יוֹסִיפֹן
 221, 348 יוֹצֵרוֹת
 4, 338 יוֹרֵה הַטָּאִים
 188, 189 יוֹם שֶׁל שְׁלֹמֹה
 13 יוֹפֵה הוֹאֵר
 169 יוֹרֵם מִשָּׁה
 5 יוֹשֻׁעוֹת וְנִהְמוֹת
 477 יוֹשׁוּעַ
 367 יוֹשֻׁעִיָּה
 227 כִּי הִישִׁיר
 295 כִּל בּו
 15 כְּנֻכָה וְהַדּוּלָה
 520, 526 מִסֵּי כְּהוֹבוֹת
 97, 172 לֵב טוֹב
 220 לֹוֶה הַפְּעִלִים
 86, 183 לֹוֶם הַפְּנִים
 288 לֹוֶם הַרְּמוֹה
 232 לִיקוּשֵׁי נִפְתָּלִי
 439 לִמּוּדֵי הַקְּרִיאָה
 485 לִמּוּד עֵרֶךְ
 149, 151 a, 257, 263, 281, 286, לִקוּשֵׁי צִבִּי
 314, 319, 331.
 38, 371 מְאֹוֹר הַקָּטָן
 195 מְאֹוִר אִישׁ
 82 a מְאִירוֹת עֵינַיִם
 59, 205 מְאִיר עֵינֵי הַכְּמִים
 142 מְאִיר אֲבֵרָה
 415 a מְבַהֵר זְמִירוֹת וְשִׁירִים
 238 הַמְּגִיד
 301 מְגִילָה אֲחֵתֶר
 1 מְגִלָּה עֶמְקוֹת
 190, 264, 297 מְגִנֵּי אֶרֶץ
 18 שְׁרֵיִת מְהִירֵי־לֵב
 222 שְׁרֵיִת מְהִירֵי מְטָרָאִי
 103, 139, 167, 267, 362 מְהִירֵשׁ
 258 מְהִירֵשׁ
 219 שְׁוִיָּה מְהִירֵשׁ
 473 מְוֹרָה לִזְבוּהִים
 478 מְזֻמּוֹרֵי הַהַלִּים
 120, 134, 337, 349, 377, 417 מְחֻזָּר
 431 מְחֻנָּה יִשְׂרָאֵל
 341 מְטָה יִשְׁשַׁכֵּר

- צחות 410
 צינה דור 119
 צמה דור 315
 שוית צמה צדק 196
 צרי היגון 453
 קב הישר 89, 106
 מס' קדושין 530
 קהלות ישורון 242
 קהלת יעקב 10
 קהלת שלמה 182, 241, 332, 502, 507
 קול בוכים 398
 קול יהודה 239
 קורי עכביש 108
 קינות 110, 143 a, 179, 207, 228, 387
 קיצור חובות הלבבות 105
 קיצור מעבר יבק 187
 קיצור שליה 21, 32, 104
 קלייר ארדנונג 141, 504
 קנה אברהם 88
 קרבן מנחה 144, 503
 קריה נאמנה 376
 קרן תושיה 394
 ראבינישע קרעזאמאטהיע 418
 ראש יוסף 166
 ראשית חכמה 161
 שו"ת רדב"ז 290
 ריח ניהוח 56
 רעדע אין אנובאך 420
 ח"ה רשב"ץ 276
 רשימה 157
 ראיות יוסף 211
 מס' שבועות 521
 שבט יהודה 57
 שבט מוסר 112, 129, 148, 162, 285
 מס' שבת 533
 שבתא דריגלא 19
 שוחא דינוקא 74
 שחיטות ובדיקות 124
 דיע שטיממע דער וואהרהייט 411
 שיה השדה 85
 שיה יצחק 289
 שילד בוגר 359
 נר מצה 123
 ישק בר 474
 נתיב חיים 272
 סבוב 429
 סליחות 138, 240, 296, 316, 320, 340, 352, 353, 365, 383, 393, 407
 מס' סנהדרין 523
 סטורי מוסר 434
 ספר החיים 102, 200, 323, 336, 345, 468
 עבודת המקדש 66
 עוללות הבותן 382
 עולם יצחק 71
 עט סופר 8
 עטור כבורים 128, 366
 עטרת אליה 259
 עין ישראל 99
 עיר בנימין שני 50
 עלה דיונה 29
 עלים לתרופה 459
 עלעמענטארבוק 461
 עמאנציפאציען 443
 עניו נפש ורפואתו 497
 ענף עץ עבות 109
 עץ חיים 125, 127, 214, 312
 עצי ארזים 327
 עצמות יוסף 210
 עולע צדק 118
 פוקח עברים 303
 פטירה מרים ואהרן 22, 23
 פלוגבלאטט יוד יים 90
 פני יהושע 192, 271, 279
 פעזשפערדיגט 470
 פעסמוני זהב 235
 פערטראג אונד שטאטטען 386
 פרי הדש 236
 פרעדיגטען 480
 פרפרה רשב"ץ 380
 מרקי אבות 284
 צאנה וראינה 184, 465
 צדיק המים 44
 צוואות 322

24. 58 ההנות
 425. 437 ההנות בנות ישרון
 83. 136. 152. 217. 251. 270. ההנות ובקשות
 287. 447. 508. 511
 81 תיקוני מועדים
 52 הלמיד צחקן מוסרי
 213 הם וישר
 48 הפארת הקודש
 25. 65 הפוהי זהב
 96. 120 a. 131. 147. 325. 369. 381. תפלה
 392. 399. 403. 416. 449. 479.
 493 תפלה לעני
 449. 479 תפלות ישרון
 364 תפלת אמהות
 450 תפלת בנות ישרון
 53. 77. 94. 225. 306 תקן ליל שבועות
 442 תקון קריאת שמע
 490 תקון שבת
 405. 413 תקון שלמה
 298 תקון של קריאת שמע
 60 תקוני המועדים
 107 תקוני שבת
 40 תקוני שטרות
 76. 223. 395. 396 תקנות
 266 תרומת הדשן
 500 השועת ישראל
 512 השלום
 466 שלחן טהור
 16 שלחן ערוך
 30 שלחן ערוך אה"ע
 שלחן ערוך של ר' אליעזר הקטן 37
 ס' השם 415
 68. 73. 155 שמחת הנפש
 421 שמלת בנימין
 168 שני לוחות הברית
 78 שער אפרים
 117 שער הלליה
 156 שערי זמרה
 467 שערי שמחה
 330. 419. 423 שפה ברורה
 122 שפתי דעת
 347 שפתי רננות
 224 ששי שיטות
 375 תהלים
 237 תולדות אברהם
 67 תולדות יעקב
 401 תורת היגד לנערים
 9. 203 תורת כהנים
 350 תורת נתנאל
 6 תחיית המתים
 510 תחינה
 462 תחנוני בנות ישרון

Beilage 1 (zu Nr. 512).

השלוֹם.

Auf der Rückseite des ersten Titelblattes steht:

חסד ואמת נפגשו

צדק ושלוֹם נשקו

ההלים ס"ה י"א

Lieb' und Treue werden sich begegnen,

Heil und Friede küssen sich.

Ps. 85, 11.

Zweites Titelblatt s. o. Nr. 512.

Dann folgt die Friedenshymne hebräisch und deutsch.

יוֹצֵר כֹּל מֵאֵפֶס, מֶה מֵאֵד נִעְלִית!

שָׁחַק וַיֵּבֹאוּ מֵאֵין הוֹצֵאתָ,

שָׂרְפֵי קֹדֶשׁ מִיּוֹ הוֹדָה וִרְיוֹ;

”תָּהִי חֵבֶל וּמִלֶּאחַ” אָמַר גּוֹרָתָ,

וּבְרוּחַ פִּיךָ בְּרֵאתָ, יִצְרָתָ.

גִּדְלָתָ, אֵל, עֵינֵי בָשָׂר כֹּל יִחְיוּ!

In Deiner Erhabenheit, Herr! liessest Du Welten dem Nichts sich entwinden,

Schufst aus Nichts das himmlische Heer,

Selbst der Saraph, der in Deinem Abglanz sich sonnet.

Ein Wort von Dir — und der Erdball ward,

Ein Hauch — — und er war vollendet!

Deine Grösse, o Gott, wie unbegreiflich!

הוּן טוֹבֵךְ בְּגִדְלֶךָ מַעֲשֵׂיךָ יִבְיָעוּ.
 קִצְוֵי הַבְּרִיאָה פֶּה אֶחָד יִרְעוּ:
 "טוֹב ה', שִׁפֵּעַ חֶסֶדּוֹ עַל כָּל יוֹפִיעַ!"
 מִשְׁרָשׁ לַעֲנָה צוּף מֶתֶק סִצְמִיחַ.
 בִּינּוֹת לְאַטֵּר שׁוֹשְׁנָה תַּפְרִית,
 רִצּוֹן בְּכַעַס, רַחֵם בְּרָגָו תוֹדִיעַ.

Gleich gut als gross zeigen Deine Werke Dich,

Laut ertönt in der Schöpfung All:

„Gut ist Gott, und spendet seine Güte uns!“

In des Wermuths herbe Staude liegt auch der süsse Keim,

Herrlich prangt die göttliche Rose auf des Dornes Stachelheer;

Selbst in Deines Zornes Geisselschwung, offenbart die Liebe sich.

עֲתוֹת חֶלֶד, יִלְדֵי יוֹם זֹאת הִרְאוּנוּ.
 גְּלִי הַלְאֹת בְּנַחַל שׁוֹמֵם אֶפְפוּנוּ.
 לִהְיוֹת תֵּרֵב בְּקִצְוֵי אֶרֶץ אֲכֹלָה.
 אֵהָה, נֹאוֹת דִּשָּׁא בְּרִמֵּי אֲדָם חֲנָפוּ!
 תְּבוֹאוֹת שְׂרֵי נִזְרָעוּ. כָּל נֶאֱסָפוּ.
 יָד אֲבָר הָרוּץ אֵד לְשׁוֹא עֲמָלָה.

Hin den Blick auf das, was jüngst geschah! und wer zweifelt noch? —

Mit Stromesschnelle umgab das Elend uns,

Tod und Verderben verbreitete des Krieges Schwerd;

Der Fluren grüner Teppich ward mit Blut bedeckt,

Der Saaten goldne Aere zerstampfte des Rosses Huf;

Des armen Landmanns Fleiss — dahin ist er!

ממרום שבהו השקיף רֶכֶב שָׁמַיִם,
 „דָם“ לפֶּעַר אָמַר, „שְׂבָה!“ לָמַיִם;
 כּוֹכַב מִנְּגַב דָּרָה, עַב הַמַּרְיָח.
 נִאֲפָאֵל עֲאֹן, נְבוֹר בְּאַרְצֵי, חֶרֶב עוֹז שְׁלֶפֶת,
 וְכַמֶּץ הָרִים הַמּוֹן צָרִיד גִּדְּפָה;
 מִי כְמוֹד שְׂאוֹן יָם סוֹעֵף יִשְׁבִּית?

Aber schon sprach der Ewige, in jenen Sphären, das Rettungswort

„Es sey genug!“ —

Und der Stern aus Süden kam, kam, und zerstäubt war die Wetterwolke!
 Napoleon, Held der Erde! Deine Hand an das Siegeschwert,
 Und wie Spreu im Wirbel, flog der Feind dahin!
 Ha! wer kann auf Erden, so wie Du der Wellen Brausen dämmen? —

חֵיל בְּאוֹרֵי עֵץ, חֶסֶן בְּאֵלֵי יַעַר,
 נִפְשׁוֹ לְמִוְתָּה חֲרָה, גַּם שָׁב גַּם נָעַר;
 רוּחַ נְבוֹרָתְךָ בְּמוֹ נִפְתָּה.
 אֲדִירִי צָבָא לִוְחָמִים נְבוֹרֵי כַח,
 סִתְּמָמוֹ אוֹיֵב עוֹ יִדְּכָה, יִשׁוּחַ;
 כִּרְעֵ, נָפַל, — אֶרֶץ בְּשֶׁקֶט הִצְלָחָה.

Stark wie die Eiche, dem heulenden Sturm trotzend,
 Stand Baierns Heldenheer, drang mit Löwenmuth,
 In des Feindes geschlossene Reihen, und von der Feldherrn Tapfersten geleitet,
 Von Deinem erhabenen Geist beseelt — wer widersteht da? —
 So ward des Feindes Macht zernichtet, so der goldne Fried' erkämpft.
 Dies Deiner Grossthat Frucht! —

סֵר הַמּוֹתָה, צָרְחָנוּ נֶאֱסָפָה,
נֶפֶשׁ נֶאֱנָחָה, מִנוּחַ שְׁאֵפָה,
בְּשָׁלוֹם תִּנְפֹשׁ, בְּצֵל בְּנֵפִי תִרְנֵעַ.
שְׁקֵמָה אֶרֶץ, פָּצְחוּ רִנָּה יוֹשְׁבֶיהָ,
אִישׁ אֲדָמָה לְבִטָּח וְשֹׁדֵר תִּלְמִיחָה;
קוֹל תּוֹרָה לֹאֵל כָּל בָּשָׂר וְשָׁמַיעַ.

Tod und Leiden scheuchtest in ihre Gränzen Du,
Breitest den himmlischen Frieden über Länder aus,
Und in diesem Heiligthum erholt die geängstete Seele sich.
Es jauchzet der Ackersmann, es jubelt der Winzer,
Und aus jeder Kehle tönt:
„Herr Gott, Dich loben wir!“

יְשׁוּעִי, בַּת גֵּעַר מֵאֲנִיעוֹן, הָרִימִי קוֹל גִּיל בְּנִבְוִלֶיךָ!
לִיל תִּרְבַּב בְּל יִרְעַע עוֹד בְּמַעֲוִנוֹךָ.
חַי, חַי, נְגִיד חֶסֶד, עֲזֹזוּ בַּפַּעַר כָּה!
חֲכַמְתֶּךָ וְטִיבֶךָ קֶשֶׁר אֶל קֶשְׁרוֹ.
אֲשֶׁרִי רוֹזְנֵי אֶרֶץ, לְצַדִּיק יִשְׂרָאֵל!
אֲשֶׁרִיךָ, אוֹם מֵאֲשֶׁר, אֲרַצְךָ מִבְּרַכָּתְךָ!

Germanien! lass laut Deine Freud' ertönen,
Erloschen ist des Krieges Fackel, sie zündet nie Deine Gefilde wieder;
Dank, Dank Ihm! gerecht ist auf dem Throne Er, unüberwindlich an des
Heeresspitze;
Der Bund, den Seine Weisheit geknüpft, ist Schutzwehr Dir.
Heil Euch! Fürsten dieses edlen Bundes! Gerechtigkeit ist Eures Thrones
Stütze;
Heil bringt Ihr der Nation und Glück, Seegen geusst dem Land Ihr aus.

וְאַתָּה בְּאוֹרֵינוּ בְּנֵעִימִים נָפְלוּ חֲבֵלֶיךָ.
 מִמַּעֲלוֹת כֶּסֶם אֲשֶׁר יוֹרֵק עֲלֶיךָ;
 מֶלֶךְ בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִידֶךָ, לְשֵׁם לְהַפְאֵרָתִי.
 מֵאִקְסִימִי לִבְּאֵן וְאַסְעָה, נִזְוֵר אֶלְקִים! בְּשִׁבְתְּ מִיִּשׁוּר תִּנְהַלְנֵנוּ.
 פִּלְגֵי מַדְע חִישׁ יִסְצוּ בְּאַרְצֵנוּ
 בְּמִלְכֶךָ, מֶלֶךְ אֲדִיר, צְבִי תַעֲמִרְתִּי!

Und Du, Bavarien, wie fiel das Loos so glücklich Dir!
 Nam und Ruhm giebt unter Nationen Dir deines Königs Gerechtigkeit,
 Glückseeligkeit strömt von seines Thrones Stufen!
 Maximilian Joseph, von Gott gekrönter!
 Unter Deines Zepters Milde, erhebt der Geist zum Wirken sich.
 Mächtig bist und gütig Du, Du aller Kronen Schmuck!

שֶׁהָפוּרָה, עַל אֲדַמַּת נֶכֶד מִשְׁפָּלָה,
 קָדַם בְּעֵמִים רְדוּפוֹ בְּאֵשׁ, בְּמִצְכָּלָה,
 יִשְׂרָאֵל — עָלָיו, תּוֹשֵׁם יִשְׂרָאֵל! בְּנִפְךָ פִּרְשָׁתִי.
 נִפְשֶׁךָ שִׁנְיָה, בְּאֶדָם אֶדָם אֲהַבָּה,
 בְּהֶדֶף נִכְלִי רָשָׁע, צֶדֶק מִקְרָכָה,
 חַיָּה בְּנִדְלָה! קִיר מִבְּדִיל לְאוֹמִים הִרְסָה.

Die zerstreute Heerde, auf fremden Boden verpflanzt,
 Vormal's Feuer und Schwert preis gegeben,
 Israel nimmst unter Deinen Schattenreichen Fittig Du.
 Deine erhabene Seele liebt im Menschen den Menschen nur,
 In ihrer Grösse verbannt des Lasters Tücke sie, verherrlichtet der Tugend Lohn.
 Lebe, o König, jene Scheidewand, die Nationen trennte, vernichtet hast Du sie.

כְּחוֹם צֶחַ עָלֵי אוֹר, כְּפֶל מְרוֹה צוֹמֵחַ
 לִמְיֻנְךָ שְׁגֹל חוֹ הַצֹּר לְעַם שְׂמִיחַ.
 וַיִּלְהַעֲלֵמִינָע קֶאֱרָא לִינָע, תַּחֲוִי בְּהֶרֶב טוֹכָה, תִּפְרַח בְּחִכְלָתָ!
 וַאֲתָה רֹאשׁ חֵיל, מְלֻכְנוּ כְּקֶרֶץ.
 לוֹדוּ וַיִּג, הַדָּר נִצְרֵי חֲמָה, גִּזַּע מִשְׁלֵי אֶרֶץ!
 לְךָ "חַיָּה וְהַצֶּלַח" לְשׁוֹן אִישׁ וּמְחִים צוֹהֲלֵת.

Heilbringend wie der Sonne Strahl, mild wie Morgenthau,
 Thronst zur Rechten, o Königin, Du und spendest Wohlwollen dem be-
 glückten Volk,
 Wilhelmine Karoline, lebe in Deiner Herrlichkeit, wohlthuend, wie der
 Lilie Duft.
 Ludwig, Held in den Reihen Deiner Siegesschaar,
 Des Königsstammes Sprösslinge Herrlichster!
 Dir schallt, wie aus einer Kehle, zu „Leb auf Deiner Heldenbahn!“

אָנָּה, שְׂדֵי, מִמְּעוֹן קֶדְשֶׁךָ הַשְׁקִיפָה,
 מִקְרוֹן יֵשַׁע שְׁפַע טוֹב הִרְעִיפָה
 עָלֵי רֹאשׁ מַגִּין, עָלֵי רוֹזְנִים בְּהוֹבְרָת!
 הַתְּנִה מְלֻכְנוּ, כָּל דְּרָכָיו יִצְלְחוּ!
 גֵּר לְבִיתוֹ, עֲרוֹף, נִצְרֵיוֹ כֹּנֵת וַיִּפְּרוּ!
 הַאֲצֵל לְשִׁרְיוֹ וְקָר, לְנִסְיָכָיו אֲדָרָת!

Blick, o Allvater! von jenen Höhen herab, geuss des Füllhorns Ueberfluss,
 Ueber der verbrüdernten Fürstenhaupt, über Ihren erhabenen Beschützer aus!
 Erhalt' uns unsern guten König, gieb Gedeihen seinen Unternehmungen,
 Dass der Königsstamm glänzend wurzle, majestätisch Seine Sprösslinge
 Prangen! Schütz auch die, den Thron umgeben, die in rastloser
 Thätigkeit des Landes Wohl ihr Daseyn weihen.

חֹזֶק־קִי מְשַׁפֵּט צָדֵק בְּיִשְׁעָהּ יִגְדֹּל,
 חֲכָמִי לִב, חוֹשְׁבִים לַעֲדֵי עַד יִחִילוּ!
 חֲרִיצוֹת בְּרָכָה תְּהִי מְרַבֶּלֶת מַעֲשֵׂהָ.
 בְּצִינָה רָצוֹן עֲמַר פִּירֵד, עִיר מוֹלֶדְתָּהּ.
 בְּרֵאשִׁים קָעַם אֲשֶׁר בְּעֶרְתָּהּ,
 הִפְרַח נָא שְׁלוֹם, לָרוֹר אַחֲרוֹן לְמִשְׁמֶרֶת.

Stärke Die, die voll Kraft, voll Fleiss des Landesrechte pflegen,
 Dass leicht ihnen die schwere Bürde werde. Lass Kunst und Wissen, dies
 holde Paar,
 Immer blühen, immer grünen des Gewerbs Zweig.
 Umgieb, o Gott, mit einem ehernen Schild Fürth, unsere Mutterstadt;
 Lass so Oberrn, so Volk, in Glück, Zufriedenheit und Ruhe leben. —
 O dass ewig sie und das ganze Land des goldnen Friedens Früchte sammle!

Ein Eintrag im Protokollbuch d. d. Sonntag, 4. Kislew 570
 (12. November 1809) hat folgenden Wortlaut: „Vermög eine hoch-
 verehrliche Aufgabe des königl. Polizei-Kommissariats פה, dass
 wegen den abgeschlossenen של'ו ein feierliches Dankgebet
 ליל שיק העבר ניי eine kleine Be-
 leuchtung בניהבני ישינה gemacht worden, ונהאביד ניי hat eine lange
 Rede zur Lob- und Danksagung ה' המון עם ה' ab-
 gelegt und verschiedene מזמורי תהלים gesagt worden. והיום
 ferner beschlossen worden, הנאביד ניי seine Predig in der Druck
 auf לשון הקודש und deutsch zu geben, auch לאדון Polizeidirektor
 75 fl. als eine wohlthätige Beisteuer für die verunglückten
 Krieger zu geben, dann den ganzen Vorgang in der Zeitung ein-
 rücken zu lassen.“

Nachbemerkungen, Berichtigungen und Ergänzungen zu Jahrbuch VI, 153 ff. und Jahrbuch VIII, 65 ff.

Jahrbuch VI.

p. 154 n. 3. Vgl. die Besprechung in ZfHB 1909 p. 176, wo Freimann ערונג = Oehringen vermutet.

p. 155. Zur Lebensbeschreibung des R. Scheftel Horwitz vgl. Pesis נחלה צבי p. 57 ff. (Freimann I. c.); Wachstein, Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien, p. 389.

p. 157 Z. 13 statt 1675 l. 1657.

p. 160 n. 5. Vgl. Friedberg כהר כהונה p. 23 (Freimann I. c.).

p. 161. Von Kaydanowers Approbationen sind noch zu nennen: נחלה צבי (1658), ספרא דעניעותא (1667), אור חדש (1670) und מגדל דוד (1674); vgl. auch Wachstein I. c. p. 464 n. 1.

p. 165. Meir b. Ascher wird als Kopist in Neubauers Catalogue Nr. 1748 genannt. — In n. 3 l. 110 statt 10.

p. 167 Z. 2. Elchanan als Kopist bei Neubauer I. c. Nr. 1662.

p. 167. Nach einer Mitteilung von Wachstein-Wien starb in Wien ein Enkel des R. Wolf Butschatscher (Sohn des הרב הגדול מו"ה יעקב כה"ל מ"ק ווירמיישא (פמ"ש) am 26. Dezember 1723. Zur Familie Mansbach vgl. meine Blätter I, 45.

p. 169 Z. 3. Vgl. Freimann I. c.

p. 170 Z. 2. v. u. ergänze 1694 zu מרת יח.

p. 176 sind die Zahlen der Noten in die richtige Reihenfolge umzusetzen.

p. 182 Z. 11. Vgl. Weinberg, Gesch. der Juden in der Oberpfalz p. 131.

p. 189 Z. 17. l. 1773 statt 1733; Z. 26 l. 1820 statt 1720.

p. 190. In der Ueberschrift bei Josef Steinhart fehlt der Zusatz (1764—1776).

p. 192 n. 4 ist noch auf שו"ת נודע ביהודה II, 133 zu verweisen, wo Steinhart als שו"ת דהנ"מ bezeichnet wird.

p. 196 n. 1. Vgl. auch Neubauer Catalogue Nr. 1020. — Zu n. 3 sind noch Approbationen zu erwähnen zu רב אלפס (1765), משניות ב' ורעים (1766), אסיפה וקנים (1770) und שבעה משקין (1774).

p. 197 n. 8. Vgl. Freimann I. c.

p. 198 Z. 16. Vgl. MGWJ 1909, p. 363.

p. 202 n. 6. Wie mir Freudenthal-Nürnberg mitteilt, sind der Dessauer und der Hamburger Michael Speier nicht identisch; der erstere ist in Dessau gestorben; vgl. auch Duckesz I. c. p. 106.

p. 209 n. 7. Vgl. jetzt auch Jahrbuch IX, 307 n. 2, wo der Hinweis auf die Notizen in meinen Blättern und in der ZfHB. übersehen wurde.

p. 215. Zur Stammtafel vgl. Freimann I. c.

Am Schluss fehlt das alphabetische Register der Fürther Rabbiner, das hier nachgeholt wird.

Butschatscher, Wolf 167.	Meir b. Ascher 164.
Fränkel, Bärmann 174.	Menachem Man b. Mose 157.
Hamburg, Wolf 209.	Mose Wolf 170.
Heilbronn, Elieser 172.	Rapoport, Baruch 177.
Horwitz, Sabbatai Scheftel 154.	Samuel aus Woydysław 168.
Janow Hirsch 199.	Simson b. Josef 154.
Kaydanower, Aron Samuel 158.	Steinhart, Josef 190.
Kohn, Salman 203.	Strauss, David 187.

Der Anhang enthält:

- I. Stammtafeln.
 1. Familie Horwitz 215.
 2. Bärmann Fränkel 216.
- II. Auszüge aus den Memorbüchern 217.
- III. Grabschriften 220.
- IV. Brief Wagenseils an R. Meir b. Ascher 226.
- V. Aus den Zeiten des westfälischen Konsistoriums 237.
- VI. Bekanntmachung in der Gemeinde Fürth gegen obigen Konsistorial-Beschluss 229.
- VII. Huldigungsgedicht für Montefiore 230.
- VIII. Montefiores Antwort 232.

Jahrbuch VIII.

- p. 68 n. 5. Fehlt der Verfasser Aretin.
- p. 86 sind die zu den Noten verweisenden Zahlen falsch gedruckt; n. 2 gehört zu 1737 in Z. 4; die folgenden Zahlen sind entsprechend zu korrigieren.
- p. 89 n. 1 Schluss l. Schmalkalden.
- p. 100 n. 3 Schluss l. IIa.
- p. 104 Z. 16. L. Schalom statt Schalem.

p. 106. Wie mir Neubürger-Fürth bemerkt, war Juda Löb Halberstadt 1819—1830 Rabbinateverweser.

p. 107 Z. 1. l. als st. sla.

p. 111 Z. 14. l. drei st. fünf und Z. 15 vier statt zwei.

p. 118. Bei Mendel Kargau ist mir leider entgangen, was Prof. Berliner in seinem Targum Onkelos II, 192 über ihn mitteilt und wonach meine Notizen zu ergänzen sind. Berliner, der mich hierauf hinwies, bemerkt noch, dass Edler v. Hoffmannsthal in Wien ein Bruder Kargaus und dass dessen Sohn Synagogendiener und ausgesprochener Sozialdemokrat in Fürth war, wo er vor etwa 30 Jahren gestorben ist.

p. 127 Z. 14. l. Joel st. Joe; Z. 29 l. ושמ׳ statt ושמ׳.

p. 131 Z. 22. l. 1711 st. 1736.

p. 139. Zu den von David Ottensosser verfassten Schriften gehört noch: Moralische Erzählungen (Sulzbach 1829) und מבחר זמירות ושירים (Fürth 1834; vgl. oben Nr. 415 a der Druckwerke).

p. 143 Z. 6 ist der Satz „Gitel . . . Löb“ zu streichen.

p. 144 Z. 6 v. u. Wie mir Lewin mitteilt, ist die Zurückführung des Namens Schlenker auf Schönlanke nicht angängig, da dort 1662 noch keine Juden wohnten.

p. 149 n. 10. l. 1696 st. 1896.

p. 150 Z. 2 v. u. l. אומ׳ st. אומ׳.

p. 152 Z. 7. Freudenthal-Nürnberg bemerkt, dass ו״ב Wambach bedeute, eine kleine und früher sehr bekannte Gemeinde, die zum Fürther Rabbinate gehörte und von der viele Angehörige nach Fürth und später nach Nürnberg eingewandert sind.

p. 153 Z. 9. l. Proops st. Props.

p. 178 Z. 14. l. 197 st. 187. — Zu n. 1 ist auch auf Gherundi p. 207 Nr. 219 hinzuweisen.

p. 203 Z. 9 v. u. ist der letzte Name nicht Nameln, sondern Nannele.

p. 206. Ein Sender b. Aron aus Farrnbach starb 1650 in Wien; vgl. Wachstein l. c. Nr. 379.

Der Anhang enthält:

- I. Memorbuch der Klaussynagoge in Fürth 157—178.
- IIa. ווידא 178.
- IIb. אויסוס 180.
- III. Aus den Protokollbüchern der israelitischen Gemeinde Fürth 182—188.
- IV. Satzungen (Takonaus) 188—193.
- V. Statistik 193—199.
- VI. Aus cod. Oxford (1794) 199.
- VII. Stammtafeln.
 1. Familie Fränkel-Model 201.
 2. Familie Model-Oettingen 202.
- VIII. שיר ומזמור (Huldigungshymne für Napoleon III. zur Krönung in Paris) 204.
- IX. Farrnbach 206.
- Xa. Brief des R. Chaggai Chanoch Fränkel an Wagenseil (v. J. 1673) 207.
- Xb. Desgleichen (v. J. 1683) 210.
- XI. Brief des R. Mordechai Model Oettingen in Wien an Wagenseil 213

2979/17

K

mittheilungen
8357/4

Jahrbuch

der

Jüdisch-Literarischen Gesellschaft.

(Sitz: Frankfurt a. M.)

X.

1912-5673.

Zur Geschichte der Juden in Fürth

von Bezirksrabbiner Dr. Leopold Löwenstein in Mosbach.

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main

FRANKFURT a. M.
Druckerei Louis Golde
1913.

Zur Geschichte der Juden in Fürth.

Von

Bezirksrabbiner Dr. **Leopold Löwenstein** in Mosbach.

Dritter Teil.

Die hebräischen Druckereien in Fürth.

Erste Abteilung.

Geschichte der Druckereien.

Das Fürstentum Ansbach stand während der Unmündigkeit des Markgrafen Christian Albrecht unter vormundschaftlicher Regierung (1686—1692). In diese Zeit fällt die erste Tätigkeit einer jüdischen Buchdruckerei in Fürth, die 1691¹⁾ von Josef b. Salomo Schneior errichtet wurde, während die im Jahre 1670 von dem Gersoniden Isaak Jüdel aus Prag begründete hebräische Druckerei in Wilhermsdorf eine Ruhepause von 21 Jahren eintreten liess²⁾.

Das Verdienst, zur Hebung der Talmudschule die jüdische Druckerei begründet zu haben, gebührt dem gelehrten Vorsteher

¹⁾ Fürther Drucke v o r 1691, die in den verschiedenen Katalogen verzeichnet sind, beruhen entweder auf Verwechslung mit anderen Druckorten und späteren Ausgaben oder auf unrichtiger Berechnung des Druckjahres (vgl. Steinschneider in Jüdisch. Typ. p. 83 Nr. 29, Mtsch. 1898 p. 560). Solche irrthümliche Angaben finden sich bei Benjakob אוצר הספרים p. 285 Nr. 267, p. 302 Nr. 634, p. 557 Nr. 84, p. 559 Nr. 126 (beruht auf Verwechslung mit p. 557 Nr. 91; vgl. unten bei mir Nr. 18), p. 512 Nr. 180, p. 535 Nr. 531 und im Katalog Zedner p. 66 (zu אורח הקדש). Kaufmann, Samson Wertheimer, p. 3, Nr. 1 erwähnt שלשה שנים ed. Fürth 1691 und das. p. 50 n. das gleiche Buch d. a. 1701. Das Buch ist nur in einer Ausgabe Venedig 1701 bekannt (cf. Cat. Bodl. 5909, Benjakob p. 590 Nr. 787, Zedner 393). Steinschneider verzeichnet in Hebr. Bibl. XVIII, 114 bis zum Jahre 1730 75 Fürther Drucke; in unserem Verzeichnis sind es 82.

²⁾ Vgl. Freimann, Annalen der hebr. Druckerei in Wilhermsdorf (in Festschrift zum 70. Geburtstage A. Berliners) p. 105.

Salomo (Salomon) Schneior¹⁾, dessen Sohn Josef²⁾ die Leitung übernahm. Bei der ihm erteilten Konzession ist ausdrücklich der Talmud ausgenommen, dessen Drucklegung lediglich dem Hofjuden Marx Model³⁾ für das ganze Fürstentum Ansbach zustand. Josef ging mit voller Energie an seine geschäftliche Tätigkeit, wovon die aus seiner Offizin hervorgegangenen Druckwerke rühmliches Zeugnis ablegen. Als technischer Leiter fungierte Moses Menachem (Nachum) b. Jehuda Kaz aus Krakau, der vorher in den grossen Prager Druckereien reiche fachgemässe Erfahrungen gesammelt hatte. Da auch die Korrektoren Samuel Popitsch und Rafael Altschul, beide aus Krakau, gewissenhaft ihres Amtes walteten, so kann man die ersten Fürther Druckwerke als hervorragende Leistungen des hebräischen Buchdrucks bezeichnen. Als tadelloser, vorzüglicher Druck ist das חורר כהנים (Nr. 9) zu verzeichnen, dessen Beendigung der Druckereibesitzer Josef jedoch nicht erlebte; er starb in jugendlichem Alter am 11. Juli 1691. Aus seiner Offizin sind während seiner Lebzeiten acht Druckwerke hervorgegangen. Nach seinem Tode übernahm sein Bruder Abraham, der als Stifter eines Lehrhauses sich einen rühmlichen Namen erwarb⁴⁾, gemeinschaftlich mit Isaak Bing⁵⁾, dem Gatten seiner Schwester Jiskah, als Vormund der verwaisten Kinder Josefs, die Leitung der Druckerei, die noch bis 1698 bestand und sich eines fortdauernd guten Rufes erfreute. Im ganzen sind 35 Druckwerke aus der Offizin des Josef b. Salomo Schneior hervorgegangen.

Ein Konkurrenz-Unternehmen erstand 1691 nach dem Tode Josefs, indem Zbi Hirsch b. Josef halevi (Hirsch Frankfurter)⁶⁾ gleichfalls eine Druckerei errichtete, aus der neun Werke hervorgingen. Das Unternehmen, das zehn Jahre lang bestand, wurde durch den schon genannten Mordechai Marx Model aus Ansbach⁷⁾, den

¹⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 141.

²⁾ Das. p. 117. Ueber die Druckerei in Farrnbach s. das. p. 206.

³⁾ Das. p. 131.

⁴⁾ Das. p. 142.

⁵⁾ Das. p. 75.

⁶⁾ Vgl. das. p. 97.

⁷⁾ Der Umstand, dass Elias, ein Sohn des Marx Model, mit Sara Treinle, einer Tochter des Salomo Schneior, verheiratet war, mag, wie schon Brann (Kaufmann-Gedenkbuch p. 403) richtig bemerkt, wesentlich dazu beigetragen haben, dass die Offizin der Erben des Josef b. Schneior und jene des Marx Model friedlich neben einander bestanden.

Schwager Hirsch Frankfurters, kräftig unterstützt¹⁾, der auch während einiger Jahre selbständig im Hause Hirsch Frankfurters die Druckerei betrieb²⁾. Hirsch Frankfurter wird auch als Förderer anderer Werke der jüdischen Literatur rühmend genannt³⁾ und war über vierzig Jahre Gemeinde- und Bezirksvorsteher in Fürth. Das Vorsteheramt bekleidete er bis zum Jahre 1705. In diesem Jahre gelang es der gegnerischen Regierung von Ansbach, die Wahl ihres Parteigängers Elkan Fränkel⁴⁾ zum Vorsteher der Gemeinde durchzusetzen, wodurch der offene Parteikampf zwischen den Domprobstischen und Ansbacher Juden zum Ausbruch kam.

1702–12 war die bekannte Bücheruntersuchung⁵⁾ in Fürth, weshalb in diesen Jahren die Druckerei vollständig ausgeschaltet war. Die Folge hiervon war, dass noch eine weitere zehnjährige Pause eintrat⁶⁾.

1722–24 wurde von Samuel Bonfed⁷⁾, dem früh verwaisten Sohn des Josef b. Schneior, gemeinschaftlich mit Abraham Bing⁸⁾, Sohn des obengenannten Isaak Bing, und 1725–29 von Samuel allein gedruckt.

Salomo, Sohn des Samuel Bonfed, leitete in den Jahren 1729 und 1730 die Druckerei seines Vaters nach dessen a. 1728 erfolgtem Ableben⁹⁾.

¹⁾ Vgl. Titelbl. zu יפה תואר (Nr. 13) und Cat. Bodl. 9314 (Jahrb. VIII, 131).

²⁾ Vgl. Titelbl. zu ביה שמואל (Nr. 30).

³⁾ Vgl. עמוד פתח האהל von Abraham b. Jehuda Löb (Sulzbach 1691) und קצור של"ה von Michel Epstein (Fürth 1693 s. u. Nr. 21 und Jahrb. VIII, 98).

⁴⁾ Vgl. Würfel, Historische Nachricht von der Judengemeinde in dem Hofmarkt Fürth, p. 33; Hänle, Geschichte der Juden im ehemaligen Fürstenthum Ansbach, p. 73; Barbeck, Geschichte der Juden in Nürnberg und Fürth, p. 80.

⁵⁾ Vgl. hierzu Hänle l. c. p. 85; Kaufmann-Gedenkbuch p. 457.

⁶⁾ Alle aus dieser Zeit in den Katalogen verzeichneten Drucke sind verdächtig; so z. B. Benjakob, p. 432 Nr. 147, p. 535 Nr. 531, p. 536 Nr. 570; vgl. auch Cat. Bodl. 7898 (das dort genannte העולת יריעה gehört wohl nach Offenbach).

⁷⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 79. Efraim Reischer, Vrf. von שער אפרים (Nr. 78), spricht in diesem Buche dem Samuel Bonfed und seiner Frau für die ihm erwiesene grosse Gastfreundschaft und Wohltätigkeit warmen Dank aus.

⁸⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 75, Cat. Bodl. 7896.

⁹⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 79, Cat. Bodl. 9087.

Nach siebenjähriger Pause wurde 1737 von Chajim b. Zbi Hirsch aus Wilhermsdorf¹⁾ eine Druckerei im Schindelfhof errichtet, die 35 Jahre lang bis zu seinem Tode von ihm selbst geleitet wurde, teilweise auch unter Mitwirkung seines Vaters Zbi Hirsch b. Chajim²⁾, der 1712—1739 der Druckerei in Wilhermsdorf vorstand³⁾ und von 1739—1753 verschiedene Druckwerke in Fürth, seinem späteren Wohnorte, herstellen liess. Sorle, die Witwe des Chajim, Tochter des Marum aus Floss, zeichnet noch 1774 bei drei Druckwerken⁴⁾, nachdem Chajim, ihr Gatte, am 11. September 1772 aus dem Leben geschieden war. Aus der Offizin des Chajim b. Zbi Hirsch sind einige 80 Druckwerke hervorgegangen.

Im Jahre 1761 hatte neben jener Chajims noch eine weitere Druckerei sich aufgetan; sie stand unter der Leitung des Itzig b. Löb Buchbinder⁵⁾ und befand sich in der Alexandergasse im Hause des Baruch Jaffa⁶⁾. Sie bestand bis 1792 und lieferte etwa 73 Druckwerke. Grössere Arbeiten teilte sie mit der Druckerei des Chajim b. Hirsch⁷⁾. Im Protokollbuch der israelitischen Gemeinde d. a. 1791 findet sich ein Eintrag über eine Klage des Sisel Schlenker, Henoch b. Josel und Feis Baiersdorf gegen den Drucker Itzig b. Löb, der ihnen seine Druckerei vollständig überlassen hatte und ihnen auch zugestand, nach ihrem Belieben Setzer anzustellen und zu entlassen; nun habe Itzig seinen Sohn als Setzer angestellt, was sie nicht dulden wollten, und einen anderen Arbeiter, den sie angestellt, habe er hinausgeworfen, wodurch sie sich sehr geschädigt fühlten, weil sie das Machsor, welches sie z. Zt. im Druck haben⁸⁾, nicht fertig stellen könnten.

Im folgenden Jahre beklagt sich Sisel Schlenker über die beiden oben genannten Kompetenten, dass sie die Machsorim billig verkaufen, ohne ihm seinen Anteil zukommen zu lassen, dessen er

¹⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 155.

²⁾ Das. p. 154. Im Jahre 1732 wird sein Name auch genannt, als es sich um die Versendung der Schriften von Mose Chajim Luzzato handelte; cf. REJ XXIII, 260 (wo in Nr. 2 p. 289 in 2897 zu verbessern ist).

³⁾ Freimann I. c. p. 105.

⁴⁾ Vgl. Nr. 254, 255, 256.

⁵⁾ Jahrb. VIII, 117. Sein Erstlingswerk war שבת מוסר (Nr. 148).

⁶⁾ Das. p. 115.

⁷⁾ Vgl. יד החוקה Nr. 180 und 197.

⁸⁾ Vgl. unten Nr. 337.

zur Befriedigung seiner Gläubiger bedürfe. Wie aus der Approbation des Rabbiners David Dispeck in Baiersdorf zu dem genannten Machsor hervorgeht, haben die drei Männer jedenfalls die Druckkosten bestritten, die bei diesem umfangreichen Werke nicht unbedeutend waren.

Im Jahre 1762 erscheint auch ein Bruder des Itzig b. Löb, namens Henoch¹⁾, als Drucker in Fürth. Er druckte im ganzen drei Werke in Fürth und vier Werke in Nürnberg²⁾ und scheint oft in Geldnöten gewesen zu sein³⁾. 1769 zeichnet er im Reklamevermerk als Buchhändler (Nr. 238).

Als Drucker und Verleger erscheint 1762—1769 Josef Petschau⁴⁾ in Gemeinschaft mit seinem Sohne Mendel Beer in 17 Druckwerken. In den Jahren 1758 und 1763 wird der Name des Petschau in Verbindung mit dem Drucker Salomo in Sulzbach in den Fürther Protokollbüchern erwähnt; einmal handelt es sich um den Druck der *מנידים*, ein andermal um kleine Machsorim.

Im Jahre 1770 wurde angeordnet, dass kein Buch ohne Genehmigung des Rabbinats gedruckt werden dürfe⁵⁾, eine Anordnung, die, wie es scheint, zu Unzuträglichkeiten führte und deshalb wieder aufgehoben wurde. Die Tekanoth von 1786 sagen ausdrücklich, dass die Drucker für den Inhalt der aus ihrer Offizin hervorgegangenen Werke selbst verantwortlich sind⁶⁾.

Isaak b. David aus Zirndorf, Itzig Zirndorfer genannt, übernahm Ende 1775 nach dem Tode des Buchdruckers Chajim b. Zbi Hirsch, dessen Witwe Sorl seine Gattin wurde⁷⁾, seine Druckerei

¹⁾ Jahrb. VIII, 111.

²⁾ Siehe „Nürnberger Drucke“ Nr. 10a ff. Vermutlich druckt er in Nürnberg, um seinen Gläubigern aus dem Weg zu kommen.

³⁾ Vgl. Jahrb. VIII 1. c.

⁴⁾ Vgl. Jahrb. I, 53 n., wo zu bemerken ist, dass Petschau eine Stadt in Böhmen ist und mit Petschaftstecher nichts zu tun hat. Die Familie Petschau war auch in Prag vertreten (vgl. Hock—Kaufmann, die Familien Prags p. 278). In einer Urkunde des Waisenhauses in Fürth d. a. 1764 findet sich auch der Name Salomo b. Zbi Petschau als Deputierter des Waisenvereins.

⁵⁾ Vgl. Vorrede des Chajim b. Zbi Hirsch zu קהלות ישראל (Nr. 242).

⁶⁾ Ueber die Erteilung von Approbationen vgl. Jahrb. VIII, 85.

⁷⁾ Isaak Zirndorfer und seine Gattin Sorl werden vom Herausgeber des ס' עשרה אליו (Nr. 259) mit Dank erwähnt; vgl. auch Schlusseite dieses Buches, das Zirndorfers erstes Druckwerk war.

im Schindelhof, die er anfangs mit den Waisen Chajims, dann 1782 allein und von 1818 an mit seinem Sohn David betrieb. Seine Drucke sind öfter mit der Vignette **איצק מדפיס** versehen¹⁾. Er studierte 1771 bei R. Tebele Scheuer in Mainz und lernte dort gemeinsam mit dessen Sohn Herz Scheuer²⁾. Isaak Zirndorfer, der am 18. Adar II (27. März) 1826 in hohem Alter starb, war ein frommer und gelehrter Mann, dessen guter Ruf auch nach seinem Tode fortlebte³⁾. Seine Druckerei lieferte sehr viele und gut ausgestattete Werke, die ein grosses Absatzgebiet fanden. Um das Jahr 1820 übernahm David⁴⁾, sein ältester Sohn (geb. 18. März 1776, gest. 20. Juni 1855), der von seinem Vater schon 1801 bei der Drucklegung von **דרך סוללה** (Nr. 370) mit Dank erwähnt wird, die Druckerei in alleinigen Betrieb unter der Firma David Zirndorfer Isaacssohn. Auch er lieferte sehr ansehnliche Drucke, unter denen besonders die glänzend ausgestattete Talmudausgabe (Nr. 532/33) zu nennen ist, die aber nicht über zwei Talmudtraktate hinauskam, da zweifellos der Absatz die grossen Druckkosten nicht deckte. Ein dritter Traktat, dessen Druck schon angefangen war, kam nicht in die Oeffentlichkeit.

Als Drucker und Verleger wird Mose, ein jüngerer Sohn des Isaak Zirndorfer, 1820–23 in einigen Werken genannt⁵⁾; er scheint jedoch geschäftlich nicht prosperiert zu haben⁶⁾.

Bekannt sind die religiösen Wirren in der Gemeinde Fürth, die der Wahl des Dr. Löwi zum dortigen Rabbiner vorangingen. Seine Antrittsrede (Nr. 414, bei J. Volkhart in Fürth gedruckt) enthält am Schluss die Bemerkung: „Wir waren genöthigt, die hebr. Citate mit lat. Lettern zu drucken, da der hiesige jüdische Buchdrucker Zirndorfer, stets ein eifriger Gegner der Löwi'schen

¹⁾ Ueber seine Vereinbarung mit der Firma Arnstein in Sulzbach wegen der Kalender vgl. Jahrb. I, 107.

²⁾ Vgl. Schluss von **אלון כבוד** (Nr. 406).

³⁾ Vgl. seinen Nachruf im Memorbuch der Klaussynagoge (Jahrb. VIII, 171 Nr. 149).

⁴⁾ Er wird auch in **שמחת בנימין** II, 133 erwähnt.

⁵⁾ Sein Name erscheint auch schon 1803 in **דרך סוללה** (Nr. 370 im 4. Teil) und 1804 als Bearbeiter einer Pesachhaggada (Nr. 373).

⁶⁾ Vgl. Jahrb. I, 113. Ein anderer Sohn des Isaak Zirndorfer, namens Marum, wird als Vorsteher in Rexingen 1831 unter den Pränumeranten der Fürther Talmudausgabe genannt.

Wahl, seine hebräischen Lettern zum Drucke dieser wenigen Worte herzugeben sich weigerte“.

Im Jahre 1840 trat David Zirndorfer mit seinem Schwiegersohne Juda Sommer unter der Firma Zirndorffer und Sommer in Geschäftsgemeinschaft, aus der etwa 28 Druckwerke hervorgingen. Juda Sommer besorgte schon 1850 den Druck und Verlag allein und zeichnet als solcher bei 19 Druckwerken; er starb am 12. Dezember 1866 als der letzte jüdische Druckherr in Fürth. Das letzte jüdische Werk, das von seiner Firma ausging, ist der *למור עירך* (Nr. 485). Im November 1868 wurde die Druckerei vom Buchdrucker Albrecht Schröder erworben und mit seinen Geschäften vereinigt. Als Verleger zeichnet S. B. Gusdorfer vom Jahre 1852 bis 1867.

Zweite Abteilung.

Druckwerke¹⁾.

1691.

1. ספר מגלה עמוקות בשמו כן הוא היכרו הרב המובהק ראש הדרשנים המקובל האלקי בוצינא קדישא נ"י כיה מ"ז הנאון הגדול מוהר"ר נתן שפירא ז"ל אב"ד ור"מ קראקא והנה ... הרפסנו אותו פעם שנית בשנת אר"ן לפועלי צדק (2+) 102 Bll. 4°. JS. Der Drucker Josef b. Salomon Schneior bemerkt: על ידי הוקם מלאכת הדפוס מהדש בתכלית היופי בק"ק פירד.

St 6643, B p. 292 Nr. 423, Z 610. Illustriertes Titelblatt; durchweg Doppelkolumnen.

Faktor: Mose Menachem (genannt Nachum), Sohn des Juda Löw פ"ק aus Krakau, wohnhaft in Prag, z. Z. in Fürth.

Korrektor: Raphael, Sohn des Gumpel Altschul aus Prag, z. Z. in Fürth.

Setzer: Jakob Zbi b. Mose („Jokef Hirsch“) aus Wilhermsdorf, z. Z. in Fürth.

Drucker: Isachar b. Isachar פ"ב, Gersonide aus Prag.

¹⁾ Abkürzungen:

St Steinschneider, Katalog der Bodleiana in Oxford.

B Benjakob, Ozar hasepharim.

R Roest, Katalog der Rosenthalschen Bibliothek in Amsterdam.

Z Zedner, Katalog des British Museum in London.

M Michael, Or hachajim.

F Stadtbibliothek in Frankfurt a. M. als Fundort.

Erste Ausgabe Krakau 1637. Die erste Vorrede ist von Salomo, dem älteren Sohn des Verfassers, Schwiegersohn des R. Feibesch von Wien; Rifka, die Tochter dieses Salomo, war die Gattin des R. Samuel Chajim Jeschaja, Rabbiner in Frankfurt a. M. (vgl. meine Kurpfalz p. 217 n.); sie starb dort am 30. Nissan (2. Mai) 1707. R. Natan Spiro, Verfasser des *בגלגל עמוקות*, geb. 1585, starb, nach Mitteilung seines Sohnes in dieser Vorrede, am 13. Ab (20. Juli) 1633. Die zweite Vorrede ist von Mose, dem jüngeren Sohne des Verfassers, Schwiegersohn des R. Leser aus Wilna. Diese beiden Vorreden sind in den Früher Druck übernommen, ebenso wie die Schlussbemerkung des Krakauer Druckes *והשלם השלמה אשר עשה שלמה בשנת הנתיב המהביר כהר"ר נתן שפיירא זצ"ל*.

ספר גלילות ארץ ישראל ראו זה אגרת הקודש כי דבר הדש הוא 2.
חברו אינש מהימנא היה הנעלה כמר גרשון בן ה"ר אליעזר סג"ל ... ונרפס כבר
בשנ' שצ"ה ל'פ"ק ... כבן ראינו להביאו פעם שניה אל הדפוס ... בשנת וליורושלים
Jüdisch-deutsch. 18 Bll. nicht foliiert 8°. JS.
St 5136², B p. 97 Nr. 147, M 675. Titel mit verziertem Rande.
Vgl. Ersch und Gruber Bd. 27 p. 461; 28 p. 30³⁴.

Eisenmenger, Entdecktes Judentum, p. 546 ff., hat mehrere Seiten
hieraus abgedruckt.

ספר הנהגת האדם מן קומו עד שכבו איך יתנהג בתפלתו ובמשא מתנו. 3.
ובאכילתו ושתייתו אשר לקט וחיבר הרב. . . מוהר"ר יהודה ל"ב נ"ר אב"ד דק"ק
188 Bil. 160. JS. (+4) איידליץ בן הרב הגדול מוהר"ר יצחק זלתי

Approbationen: Menachem Mendel Bacharach in Bamberg, 2. Nissan 451; Abraham Broda in Lichtenstadt, 21. Adar II 451. St 5718¹, B p. 141, Nr. 430, R 683, M 1011. Vgl. Nr. 46 und 47. Nach den Approbationen und Vorreden

Drucker:

- JS Josef b. Salomon Schneior.
ZJ Zbi Hirsch b. Josef.
MA Model aus Ansbach.
AB Abraham Bing und Samuel Bonfed Schneior.
SB Samuel Bonfed Schneior (ohne Abraham Bing).
SS Salomo b. Samuel Bonfed.
CH Chajim b. Zbi Hirsch.
HC Zbi Hirsch b. Chajim.
HS Hirsch und sein Sohn Chajim.
IL Itzig b. Löb Buchbinder.
HL Henoch b. Löb Buchbinder.
JP Josef Petschau und Mendel Bär.
ID Itzig b. David Zirndorf.
MD Mosche Zirndorfer.
DZ David Zirndorfer.
ZS Zirndorfer und Sommer.
SJ Iuda Sommer.

folgt (Bl. 5) ein zweites Titelblatt ... ספר הנהגת האדם שרצה לעשות רצון קונו מעט עמידה ... נלקטו ... מספר הרב ר' ישעיה ז"ל ומספר ש"ע של הרב ר' יצחק לוריא ז"ל ומס' תוצאות חיים ומשאר ... ספרים.

4. ספר יורה הטאים עם נוטריקון נעים והיבוט הקבר וצוואת ר' יהודה הכיר ומפרש הטאים והפרת נדרים ומסיר מודעא מהגאון ר' ישעיה זצ"ל וקדיש 156 Bll. 320. JS.-F. St p. 918 Nr. 14, B p. 220 Nr. 175, M 232.

Der Fürtner ist von R. Meir b. Ascher, Rabbiner in Fürth¹⁾, zusammengestellt; das Ganze ist eine Kompilation verschiedener Werke und wahrscheinlich von seinem Schüler Löb b. Hillel aus Schwersenz (Verfasser von s. u. Nr. 21) herausgegeben (cf. B. a. a. O.). ist von Mose b. Isaak Brzesc, נדבך טובים, von Hirsch Zbi b. Sundel Mose Chanoch aus Lublin verfasst. Ueber den Fürtner und sein Verhältnis zu dem Uebersetzer von R. Eleasar Worms vgl. Landshuth העמודה p. 26. Bemerkt sei noch, dass in sämtlichen Exemplaren der Fürtner Ausgabe ein Blatt in der Mitte verklebt ist und zwar die zweite Seite von יהודה הכיר wegen der Uebersetzung von § 5.

5. ספר ישועות ונהמות דאו ספר ווערט דארום ווא גיהיישן דען עם רעט פון דען גרושי ישועות ונהמות די ישראל ווערן האבן (לעתיד לבוא) ... דארום קופט מיר עש בלד אונ' ביהענד דר מיט מיר מער (ספרים) דרוקן און שיעור אונ' ענד ... נדפס פה קיך פיורדא בשנת ישועות ונהמות תרמ"ה לנו לפרט קשן. Jüdisch-deutsch. 12 Bll. 80. JS. St 3580, B p. 232 Nr. 466.

Das Buch ist aus אבקת רוכל ושאר ספרים עם עשר אותות משה von Jakob b. Meschullam Weil, genannt בעור יעקב, von Heddernheim zusammengestellt.

6. ס' תהיית המתים מהנשר הנדול רבן של בני הנולה רבינו משה בר מיימנו (80) זצ"ל שנת ויאמר ה' אל משה דנקן שוכב עם אבותיך וקם לפיך 8 Bll. 80. ZJ.-F. St p. 1916 Nr. 136, B p. 285 Nr. 267, R 857.

Der Druck wurde am Dienstag, 19. Ab 451, vollendet. Die von B. a. a. O. gemachte Angabe über eine frühere Ausgabe beruht wohl auf einer Verwechslung von תנ"א mit תנ"א.

7. ספר טוביה ראש ספר האש גימאכט דער גושי מאן טובי ... איז אויך 16 Bll. (nicht foliiert). 80. JS. St 1349, B p. 205 Nr. 35 (wo auch eine zweifelhafte Ausgabe d. a. 1703 erwähnt wird).

8. ס' עט סופר מהלצות נמרצות אשר חברתי אני הצעיר באסי"ק ארץ שב"י ופוזרי ... היר משה בכמהוריר מיכאל הכהן ... שנת ה'תשע"ו למען

¹⁾ Vgl. Jahrb. VI, p. 164 (S. A p. 12) meine Notizen über R. Meir b. Ascher. In vorliegender Ausgabe heisst es in der Mitte vor § 69 יורה בכפר יורה עד מצאחי כתוב בכפר יורה § 69 הטאים של מ"ו ההסיר הרב מוה"ר מאיר כג"ל זצ"ל מורה צ"ק דק"ק פיורדא יע"א כתוב בצדו השוכות אלו ... מלקטם מספרי אחרים.

פיק חסדך לפי 24 Bll. 80. JS.-F. St 6528¹, B p. 434 Nr. 207, Z 588, Jüd. Typ. p. 83b.

Das Titelblatt dieses Briefstellers hat eine doppelte Einfassung; dazwischen steht in quadratischer Umrahmung למלך רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך. לשוני ע"ט סוד' מהיר יפסית מבני אדם הוצק חן בשפתוהויד על כן ברכך אלקים לעולם. Der Verfasser, der auch in der Vorrede zu ז' לבנת נ' genannt wird, erzählt, dass er 1688 aus Belgrad vertrieben wurde und in Essegg (אסי"ק) sich niedergelassen habe. Am Schlusse stehen interessante Briefe der Vertriebenen, die in Essegg wohnen und unter lebhafter Schilderung ihres Elends um Unterstützung bitten; u. a. wenden sie sich 1689 an Josef Zarfati in Amsterdam, für welchen Josef b. Jakob Danon antwortet, der gleichfalls zu den aus Belgrad Vertriebenen gehörte und bei Josef Zarfati Aufnahme fand. Jakob, der Sohn des Verfassers, liess sich in Nikolsburg nieder und wurde dort ein Jahr lang mit seiner Familie erhalten²).

1691/92.

תורת כהנים עם ... מאירת עינים ושפתי כהן שנת נ' על דמשפט 9. אשר יאמרו לו תעשו 502 Bll., am Schluss 12 Bll. Inhaltsverzeichnis. Fol. JS.-F. St p. 1490 Nr. 91, B p. 587 Nr. 733, Z 342.

Approbationen: Samuel b. Uri Feibes (בית שמואל), 26. Schebat 452, Abraham Raudnitz, 1. Adar 452, Sefardisches Rabbinat Amsterdam (Isaak Aboab, Jakob Sasportas, Mose Jehuda b. Kalonymos Kleve), 13. Tamus 451, Mose ש"ץ in Amsterdam, 28. Nissan 451, Meir Kleve, 2. Ijar 451, Rabbinat Prag (Wolf Spira, Samuel Helmann, Urischrago Feibes Helmann, Josef b. Zbi, Mordechai b. Bär Jeiteles, Samuel b. Gerson Brandeis), 25. Siwan 451.

Setzer: Zbi b. Falk Kümmebrod aus Prag (p. 502) und am Schluss. Sanfel Popitsch, Nahum b. Löb כ"ץ, Rafael b. Gumpel Altschul, Jakob Zbi b. Mosche, Isachar b. Isachar כ"ץ. Der Drucker Josef b. Salomon Schneior starb während des Druckes (s. o.). Das Werk, das in vorzüglicher Ausstattung erschien, enthält zum ersten Mal die Kommentare des ס"ע und ס"ך neben dem ס"ה³).

1692.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ספר קהלת יעקב נאר היפש 10. דרינג צו לעזן. איז קיין נארטייא (Narretei) זונדר אליין איין פרום נעטליכש וועזן. אין דען גיגון פון שמואל בוך גימאכט. אונ' היפש גייריימט ... דאז ערשט (הלך) דז מיינשט אויז דען (ספר הישר) גיגומן ... אך אין (ספר יהושע) אונ' (ספר שופטים) איינין נאנגן ... חברו ... מהריר יעקב בר יצחק זיל סגיל

¹) Der Markt in Essegg wurde von den Juden in Ofen besucht; eine hierauf bezügliche Anfrage findet sich in שער אפרים Nr. 33.

²) In Steinschneiders Geschichtsliteratur (Frankfurt a. M. 1905) fehlt ein Hinweis auf dieses Buch.

³) Vgl. hierzu auch Freimann und Brody, Zeitschrift für hebräische Bibliographie, 1901 p. 94.

Jüdisch-deutsch. (2+) 143 Bll. (wovon sechs fehlen; das erste numerierte Blatt trägt die Zahl 1). 40. JS (nach dem Tode des Sal. Schneior und seines Sohnes Josef erschienen). St 1203 (hat ein anderes Jahresstichwort), B p. 518 Nr. 60, Z 116; cf. Perles, Beiträge p. 170; Grünbaum Chrestomathie p. 223 ff.

Setzer: Jakob Zbi b. Mose. הקודש (so) במלכה (so) הקודש.

Das Buch enthält eine gereimte Paraphrase des Pentateuchs sowie der Bücher Josua und Richter und ist nach Art des Samuelbuchs von dem Vorbeter Jakob b. Jizchak aus Rödelsee¹⁾ verfasst.

11. ... ספר אגרת הקודש וועלכין הייליגין כריב האט גשיקט. Jüdisch-deutsch. 16 Bll. (nicht foliiert). 80. JS. St p. 1953 Nr. 15, B p. 14 Nr. 270.

Vgl. an beiden Stellen die Bemerkungen über diesen dem Nachmanides zugeschriebenen Brief, der von einem Anonymus ins Jüdisch-deutsche übertragen und mit Zusätzen versehen wurde; vgl. auch Frankels Zeitschrift 1845 p. 111 n. 15.

12. זה השער לה' צדיקים יבואו בו דו אזי דער טייטש ספר הגן עדן. זייא מאנין אדר פרויאן זיא זאלן טאן אין דען ספר הגן איין שוואן ... דען ספר הגן האט מהבר גיוועזן מיט נאמן רבי יצחק בר אלעזר. ה' יהיה לנו לעזר. האבן מיר אין פון לשון הקדש אויף טייטש לאזן דרוקן. דא מיט אידר מן זאל נאך אים טאן צוקן ... בהדש ומל ה' את לבבך ואת לבב זועך לשנת תניב תהא ממשה אדונינו. Am Schluss des Titelblattes steht noch הדוכס קרישטיאן אלברעכט מרק גראב ברנדיבורג הישם ירום הורו ויגדל אדנותו 18 Bll. 40. ZJ. St 534:5, B p. 98 Nr. 159.

Das Buch ist eine jüdisch-deutsche Uebersetzung des ס' הגן von Isaak b. Elieser, nebst deutschen הנהגות, Uebersetzung des Midrasch אלה אברהם, kurzweiligen und noch zwei סלים.

13. זית רענן פרי יפה תואר בשנת ואביא אתכם אל ארץ ההרים ארץ. צרי Midrasch Rabbath zur Genesis mit Kommentar von Samuel Jafe Aschkenasi. 540 Bll. Fol. ZJ. Der Druck wurde am 15. Ab 452 beendet. St 3773, B p. 302 Nr. 634 (wo auch ein nicht existierender Druck aus Fürth 1672 genannt wird), Z 540.

Approbationen: Samuel Chajim Jesaja in Frankfurt a. M., 26. תשרי 452, Samuel b. Uri Feibes (ביה שמואל), o. D., Bärmann Fränkel in Fürth, o. D., Rabbinat Prag (Wolf Spiro, Samuel Helmann b. Abraham, Samuel b. Gerson Brandeis, Josef b. Zbi), 15. Ab 451.

¹⁾ Eine Notiz über Rödelsee findet sich in meinen Blättern für jüdische Geschichte und Literatur II, 33.

Setzer: Joel b. Aron. Setzerin: Reichl b. Jizchok כ"ץ.

Korrektor (v. fol. 250 an): Elias b. Simon הלי aus Oettingen.

Schöner, korrekter Druck auf gutem Papier mit Doppeltitel. Auf dem 2. Titelblatt steht noch: תחת ממשלת אדונינו ירום ראש הודו ויהנשא ממשלתו הלא הוא המושל הגדול כסא ממשלתו במטפולין עיר המיוחס דוכס קרישטיאן אלברעכט פרק גראב ברינדיבורג המושל הגדול היושב על כסא ממשלתו במטפולין עיר אמן אנשבוך והמדינה המהולל והמפואר בכל מיני גורל פא- יתי לער עם כל שריו ועבדיו ערי עד אמן.

ס' זהב שיבה אשר חבר הרב הכולל ... כמהר"ר נסים שלמה 14. בכמהר"ר אברהם אלגאזי וצ"ל על לשונות הגמרא ורבורי התוספות השייכים לענין אנרה ... לסדר ולפרט לא תאור את העם כי כיון הוא Am Schluss eine Abhandlung über das talmudische Thema פרה ורחל. 113 Bll. 40. JS.-F. St 6894⁷, B p. 153 Nr. 58, Z 712.

Approbation: Samuel, Rabbiner in Fürth, 13. Tamus 452 (er spricht von (האזנים המפוסים לורעו דיוסף).

Setzer: Jakob Hirsch von Fürth.

Wie aus der Schlussbemerkung (לכס' מנחם לסדר ולפרט והניח לכס') hervorgeht, wurde der Druck in kaum sieben Wochen bewerkstelligt. Fol. 112a findet sich eine Bemerkung des R. Wolf Traub in Wittenhausen auf eine von R. Salomon Rothschild, Rabbiner in Friedberg, an ihn gerichtete Anfrage. — Nach Inhalt der Vorrede verlegte der Kabbalist Maier b. Mose Josef Heilpron, ein Bewohner von Tarnograd, das Werk; er war 1692 auf der Rückreise von Jerusalem nach verschiedenen Wanderungen nach Fürth gekommen. Die erste Auflage (Konstantinopel 1683), deren Druck der Bruder des Verfassers, R. Josef Algasi, besorgt hatte, war bei einem Erdbeben in Smyrna vollständig vernichtet worden (vgl. Vorrede des Fürther Druckers). Auf dieses Erdbeben, das am 12. Tamus (10. Juli) 1688 stattfand, beziehen sich auch אברהם בנני כהונה (Salonichi 1753), שו"ת לב שלמה, (daselbst 1808) und ולא עוד אלא (Smyrna 1853).

כנסת הגדולה על הים ע"י חיים בר ישראל בנבשט (Benveniste) 15. 196 Bll. Fol. (+2). לפרט ואתם הדנקים בה' אליכם חיים כלכם היום JS.-F. St p. 824 Nr. 10, B p. 244 Nr. 232, Z 180, M 387.

Approbation: Samuel in Fürth, 19. Kislew 453.

Korrektor: Samuel Popitsch.

Setzer: Nachum b. Juda Löb aus Prag, Jakob Zbi b. Mose Oestreich, Zbi Hirsch b. Falk Kümmelbrod.

שלחן ערוך ממור יורה דעה עם רמ"א ושו"י וש"ך ועם באר הגולה (?). 16. Fol. B p. 586 Nr. 714 (sonst nirgends erwähnt). שנת בתיים

הלך שני מספר נחלת שבעה הנקרא תשובת שאלות אשר חיבר הרב 17. הגדול ... שמואל בן הר"ר דוד משה הלוי ... לסדר ולפרט ושמו את שמו הגדול ... שמואל בן הר"ר דוד משה הלוי ... על בני ישראל ואני אברכם 46 Bll. 40. JS. St 7024⁵, B p. 397 Nr. 141, R 1021, Z 671.

Approbationen: Samuel b. Hirsch in Frankfurt a. M., 12. Ab 451, Samuel, Rabbiner in Fürth, 3. Siwan 452, Menachem Mendel Bacharach in Bamberg, o. D.,

David Oppenheim in Nikolsburg, 2. Kislew 452, David b. Israel Isserl in Trebitsch, o. D., Mose Heilprun, Rabbinatsbeisitzer in Bamberg, o. D.

Das Buch wurde von Abraham, dem Sohne des Verfassers, zum Druck gegeben. Als Mäzene werden im Vorwort verzeichnet: Elia b. Mordechai aus Kunitz und seine Frau, sowie Nathan b. Samuel und Ascher Anshel, beide Schwiegersöhne des R. Mose Lipschitz von Burgpreppach und ג"מ (Grabfeld).

ספר רביעי משאלות ותשובות להרב המובהק ... מוהר"ר יוסף י. 18. לב זיל היה עם הדושים ממסכת קידושין ומס' עבודה זרה. לסדר ולפרט ושמו 51 Quartbl. 4°. JS. St p. 1503 אה שמר על בני ישראל ואני אנרכם Nr. 5, B p. 557 Nr. 91, Z 232.

Approbation: Samuel in Fürth, 5. Siwan 452.

Setzer: Nahum קק aus Krakau, z. Z. in Fürth, und Jakob Hirsch von hier.

Der Druck wurde am 26. Siwan 452, also in 18 Tagen, vollendet. Das Buch wurde herausgegeben, korrigiert und mit Stellennachweisen zum ersten Mal versehen von Mordechai Model Oettingen, Rabbinatsbeisitzer in Turbin¹).

1693.

ספר שכתא דריגלא²) דרושים לשבת תשובה ושבת חזקים ושהי' ... 19. להיר צני הירש ביר ירחמיאל האשש — שנת את הדברים האלה דיבר ה' אל כל לסדר היא הכמתכם. Der Druck wurde beendet: קהלכם בדר לפיק (so) ובנתכם (4+). 70 Bll. 4°. JS.-F. St 7426⁶, B p. 567 Nr. 296, Z 186.

Approbationen: Isaak b. Seeb Wolf in Krakau, Tischri 443, Zbi Hirsch in Lublin, 5. Ab 450, Mordechai Süsskind Rothenburg in Grodno, 15. Siwan 451, Mordechai Kahana in Opatow, 17. Ab 450, Saul Katzenellenbogen in Pinczow, 24. Ab 450, Isaak b. Mose Gerson in Lissa, 447, Juda in Kalisch, 21. Adar 450, Menachem Mendel in Krotoschin, 18. Elul 443, Hillel b. Naftali in Zolkiew, 6. Tischri 445, Saul in Brisk, 19. Adar II 451, Isaak Meir b. Jona in Sluzk, 17. Ijar 451, Gabriel in Olkisch, 1. Nissan 444, Schemaja in Berlin, 3. Nissan 452, Josef Darschan in Posen, o. D., Gerson in Metz, 5. Tebeth 453, Josef Samuel in Frankfurt a. M., 28. Elul 452, Samuel in Fürth, 12. Siwan 453, Bäermann Fränkel in Fürth, 3. Ab 453, Aron Josef Kohn in Braunschweig, 17. Tamus 452.

Das Buch ist ein Auszug aus dem grösseren Werke עטרת צני desselben Verfassers auf den ganzen Pentateuch und die Festtage in natürlicher und kabbalistischer Deutung, das jedoch nie gedruckt wurde und auch als Manuscript in Verlust geriet. Der Verfasser Zbi Hirsch Chotsch war Prediger und Rabbinatsbeisitzer in Krakau. Ueber ihn und seine Familie vgl. Kaufmann, Letzte Vertreibung, p. 186 n. 4; Wettstein לחלוח גדולי ישראל p. 10 n. 4, Dembitzer נחלה צני II, 121a. — Zbi Hirsch Chotsch ist auch der Verfasser von נחלה צני

¹) Vgl. über ihn im zweiten Teil vorliegender Arbeit Jahrbuch VIII p. 134 (S. A. p. 70).

²) Vgl. Menachoth fol. 37b. Nach diesem Werke wird auch der Verfasser zitiert, womit die Frage Lewins im Jahrb. V, 111 n. 3 ihre Beantwortung findet.

einer jüdisch-deutschen Uebersetzung des Sohar (Frankfurt a. M. 1711); das Buch wurde vernichtet, als der Verfasser für Sabbatai Zbi Partei ergriff. Eine zweite Auflage erschien 1786 in Dyhernfurth. Handschriftlich vorhanden ist von dem gleichen Verfasser das kabbalistische Werk (יְהוּדֵי צִי).

חלקי אבנים להיר דוד לידא והם הדושי רשי עזית מספרו עיר דוד. 20. Bl. 4°. ZJ.-F. St 48265, B p. 192 Nr. 665, Z 197, R 294, M p. 319 n.

Approbationen: Samuel in Fürth, 4. Adar 453, Isachar Bärmann in Fürth, o. D.

Setzer: Joel b. Aron.

Das Buch wurde mit Unterstützung des Mordechai Model von Ansbach gedruckt²⁾. Bei einzelnen Exemplaren wird auf dem Titelblatt Prag als Druckort bezeichnet mit dem Vermerk ק"ק פראג und auf der Rückseite sind obige Approbationen aufgeklebt.

ספר קיצור שני לוחות הברית העתק הנהגות טובות ... עיי יחיאל. 21. Miכל בן הר"ר אברהם סג"ל עפשטיין — לסדר ולפרט ולא יתן המשהות לבא אל 86 Bl. 4°. JS. Ed. pr. St p. 1275 Nr. 7, B p. 535, Nr. 531.

Approbationen: Samuel in Frankfurt a. M., 21. Siwan 451, Samuel in Fürth, 453, Rabbiner in Würzburg, o. D., Rabbiner in Bamberg, 18/24. Tamus 451, Bärmann Fränkel, o. D.

Setzer: Jakob Hirsch.

Schlechter Druck mit vielen Fehlern.

Michel Epstein fand für den Druck dieses Buches Unterstützung bei seinem Schwiegersohn Hirsch Frankfurter³⁾.

פטירת מרים ואהרן ומשה רבינו עליהם השלום — זיכט איהר. 22/23. Jüdisch-deutsch. 16 Bl. (nicht foliiert). 80. JS. Bei Blatt 14 ist beigelegt ליד וואש וויר האבן ... und bei Blatt 15b ערן גן. St 3999.

24. תהנות. Jüdisch-deutsch. 80. St 3172 erwähnt, mir aber nicht weiter bekannt.

ס' תפוחי זהב והוא קיצור כרור טוב ערב ומועיל הרבה מאד מספר. 25. ראשית הכמה אשר חברו הנאון ... יחיאל מילי ... עם הגהות ... דוד מלידא 64 Bl. 80. ZJ.-F. St 5665², B p. 660 Nr. 717, Z 231, M p. 185 und 319.

Vermerk auf dem Titelblatt: תחת ממשלת הדוכס יורג פרידריך מרק גראב ברנדיבורג ה' ירום הורו ...

¹⁾ Vgl. Neubauer, Catalogue 1899, wo האטל statt האשש zu lesen ist.

²⁾ Vgl. איצר הספרות IV, 496.

³⁾ Vgl. meine Abhandlung im Jahrb. VIII, 97 ff. (S. A. p. 33 ff.).

Approbationen: Samuel in Fürth, 2. Nissan 453, Bärmann Fränkel, 6. Nissan 453.

Setzer: Joel b. Aron.

Gedruckt mit Unterstützung des Eisik Model (vgl. über ihn Jahrbuch VIII, 132).

חכם לב יקה מצות והוא כלל גדול בתורה כל התרי"ג מצות מפורשות עם כל מצות דרבנן אשר חבנו ר' יהודה ליב בן הרב הילל מק"ק שווערעניץ (+2). סמוך לפונא — לסדר ולפרט וראיתם אותו ונכרתם את כל מצות ה' לפי (+2) 28 Bll. 4°. JS.-F. St 5714, B p. 188 Nr. 583, Z 396; M 1009.

Approbationen: Samuel in Fürth, 20. Elul 453, Aron Josef Kohn Braunschweig¹⁾, 11. Tamus 453, Wolf Traub in Witzenhausen, 1. Ab 453.

Das Buch erschien auch (Stockholm 1731) in lateinischer Uebersetzung von Carl Schulten; vgl. Jellinek חר"ג Nr. 55; ZfHB 1900 p. 178 Nr. 357.

1694.

איין שיין וואונדערליך מעשה דז גוויש גשעהן איז פון איין גליק. 27. ראד פון איין מיך פון עכ"ס אוי פון ארויטן יידן אוי ווארום מיר אקדמות וזיין. Dann folgt אקדמות ורכין in jüdisch-deutsch. 12 Bll. 8°. ZJ. St 6306³, B p. 354 Nr. 1825.

Vgl. Steinschneider, Die Geschichtsliteratur der Juden, p. 35.

איין שיין גייא ספר חלק שני ממעשי ה' והמה מעשים גדולים ונפלאים ... בימי קדמונים לאנשי מעשים נוראים ... דרום אויף איר ליבן לייט שפארט ... גיט. (Wundergeschichten aus verschiedenen Büchern von Simon Akiba Bär b. Josef R. Henochs in Schnaittach²⁾; 2. Teil³⁾, jüdisch-deutsch mit hebr. Paraphrase). Ed. pr. 56 Bll. 8°. JS. St 7210¹⁰, B p. 355 Nr. 1852.

Approbation: Samuel in Fürth, 15. Schebat 454, Bärmann Fränkel, 454.

Das in vorliegender Ausgabe fehlende Druckjahr lässt sich aus den Approbationen ableiten. Vgl. Steinschneider das. p. 133.

עלה די יונה ח"י על ס' סנהדרין מכות ושבעות ע"ז לר' יונה בר משה. בנימין ואב זיל אב"ד ורימ דיקן טרלא.

Der Druck wurde am 3. Kislew בטיה וית begonnen und am 7. Tebeth beendigt.

(2+1+) 62 Bll. Fol. JS. St 5863, B p. 441 Nr. 379, Z 327.

¹⁾ Die ganze Unterschrift lautet: אהרן יוסף בן לא"ה כהר"ר משולם יוסל מהילי גולי. פלדא ההנה פה אושטורד במרינת ברוגשוויי. Vgl. auch Kaufmann, Letzte Vertreibung, p. 226 n. 2.

²⁾ Vgl. unten Nr. 80; Kaufmann, Die letzte Vertreibung, p. 202 ff.; Weinberg, Gesch. d. Juden in der Oberpfalz, p. 85.

³⁾ Der erste Teil erschien 1691 (in Frankfurt a. M.?).

Approbationen: Mordechai Süsskind Rothenburg in Lublin, 20. Siwan 453, Josef Samuel in Frankfurt a. M., 26. Kislew 454. Mordechai Kohn in Opatow, 22. Siwan 453, David Oppenheim in Nikolsburg, 17. Ab 453, Samuel in Fürth, 21. Tebeth 454, Benjamin Wolf Spiro in Prag, 24. Tischri 454, Gabriel in Prag, 3. Tamus 453, Josef Isachar in Kremsier, 18. Tamus 453, Menachem Mendel Bacharach in Bamberg, o. D., Jechiel Michel in Prossnitz, 3. Ab 453, Israel b. Koppel in Ung.-Brod, 22. Tamus 453, Isachar Bärmann in Fürth, 17. Tebeth 454, Uri Schrago Phöbus b. Elieser Halfan in Prag, o. D., Jakob b. Josef Reischer, o. D., Elieser Lipmann Schick in Bunzlau, o. D., David b. Israel Isserl in Trebitsch, o. D., Eleasar b. Abraham in Holleschau, o. D.

Korrektor: Sanfel Popitsch.

Setzer: Nachum Katz, Jakob Hirsch, Jirmija Arje, Simcha b. Isaak Edels (Gersonide).

Das Buch wurde schon 1680 verfasst (nach dem Chronostich am Ende des Buches *משיח בן דוד בא יבא*). Der Verfasser hatte sich brieflich die Approbation des Lubliner Rabinats verschafft, ging dann über Opatow nach Prag, machte von da Abstecher nach Kremsier, Prossnitz und Nikolsburg und kehrte von da wieder zu seinem Verwandten R. Gabriel nach Prag zurück, wo er von R. Jakob Reischer sowie von den Rabbinern in Bunzlau, Trebitsch und Holleschau Approbationen erhielt; dann ging er nach Fürth zu seinem Verwandten R. Samuel, wandte sich von da brieflich nach Bamberg und Frankfurt a. M. und liess sich dann noch von R. Bärmann und R. Samuel, bei dem er wohnte, Approbationen erteilen.

שלחן ערוך אבן העזר עם בית שמואל (מהדורא בתרא) בשנת 30. תבנה חומת ירושלים 147 Bll. Fol. MA. St p. 1489 Nr. 77, B p. 76 Nr. 394, Z 341.

Auf dem Titelblatt der regierende Markgraf.

Setzer: Nachum Katz, Jakob Hirsch, Jirmija Arje, Reichel aus Fürth.

Unkorrekter Druck mit zahllosen Korrekturen am Schluss, die teilweise als Verbesserungen des Verfassers von שמואל בית anzusehen sind. Die gleiche Ausgabe aus demselben Jahre existiert in besserer Ausführung des Titelblattes und des ganzen Drucks. Die Bemerkung, die sich auf Model Ansbach als Druckherrn bezieht und sich auf dem Titelblatt unserer Ausgabe befindet, ist hier weggelassen¹⁾. Am Schluss befindet sich nach fol. 147 ein unpaginiertes Blatt mit Druckfehlerverzeichnis, dann folgt Verzeichnis der Abbreviaturen und zuletzt Namen der Setzer. — Nach B p. 587 Nr. 725 soll im gleichen Jahre 1694 in Fürth ein העזר אבן gedruckt sein, der unter dem Titel אפי רבכי neben ב"ש auch den חלקת מהוקק enthielt, wie solcher später oft dort gedruckt wurde.

¹⁾ In unserer Ausgabe steht: לכבוד קינו חאלף הקצין ראש (בדפוס אשר הוקם) פרנסי המדינה השתדלן הגדול הר"ר מאיר גר"ו מאנשבאך בבית הקצין חאלף המנהיג חקלח והמרינה כהר"ר צבי הירש כהר"ר יוסף הלוי ו"ל. Die eingeklammerten Worte fehlen in der anderen Ausgabe.

1695.

ספר בן סירא. איר ליבי לייט. קויפט דו ספר ביי צייט 31.
 Jüdisch-deutsch von Salomo b. Jizchak הכהן nebst שׂין הנבון
 , מעשה אויז דען זוהר פרשת ויהי 28 Bll. (nicht nummeriert). 8°. JS.
 St 1378, B p. 79 Nr. 456, R 158.

Dieses wie die übrigen jüdisch-deutschen Fürther Druckwerke aus dem Ende des 17. und Anfang des 18. Jahrhunderts sind wohl fast durchweg Unica der Bodleiana in Oxford¹⁾. Bei dem vorliegenden ספר בן סירא ist es zweifelhaft, ob als Druckjahr תנ"ה oder תנ"ח zu lesen ist, also 1695 oder 1698 (R hat letztere Jahreszahl).

1696.

ספר קיצור שני לוחות הברית עם מהדורא בתרא העתק 32.
 הנהגות טובות וישרות. אשר איזן ותיקן וליקט היה האלוק. יהאל
 מיכל בן הרר אברהם סגל עפשטיין אשכנזי התן הדיין המצוין המנוה מהרר
 יום טוב אופנהיים וצלחה — ועתה העיר ה' את רוח. מהבר הנל לעשות
 מהדורא בתרא הנהגה ישרה. לסדר ולפרט אם בהקתי תלכך ואת מצותי
 תשמרו ועשיתם אותם. (2+) 108 Bll. 4°. JS. St p. 1275 Nr. 8, B
 p. 535 Nr. 531.

Approbationen: Menachem Mendel Aschkenasi in Bamberg, 5. Ijar 456,
 Bärmann Fränkel in Fürth, 15. Ijar 456, Meir b. Abraham Raudnitz in Wesel,
 4. Ijar 456.

Wiederholter Abdruck von Nr. 21 mit vermehrtem Inhalt.

אשר בשלכת מצבת בם זרע קודש מצבתה להיר משה בר מנחם 33.
 מפרא כרי לזכות כל א' וא' מישראל אות ברית קוד' ובסופו „מעשה
 48 Bll. 8°. JS.-F. St 6525², — שנת תנ"ן כבוד לה' —
 B p. 163 Nr. 294, R 872, Z 588.

Approbation: Bärmann Fränkel, 11. Tamus 456.

Mose b. Menachem Graf war Kabbalist und ist auch Verfasser von יקאל משה
 (Dessau 1699). Im Anhang von ירע קיש wird die Austreibung eines
 Dämons in Nikolsburg behandelt, an der sich auch der Rabbinatsbeisitzer
 Abraham Naftali Spitz (später Rabbiner in Worms) beteiligte. Am Schluss
 des Werkes dankt der Verfasser dem Jehuda Mose Ulmo, Schwiegersohn des
 Vorstehers Isserl in Fürth, für die Gastfreundschaft, die er in seinem Hause
 in Fürth genossen hat (vgl. meine Blätter f. jüd. Gesch. u. Lit. III, 6 Nr. 53).

¹⁾ Es sei mir gestattet, bei dieser Gelegenheit dem dortigen Oberbibliothekar Mr. Cowley für die lebenswürdige Bereitwilligkeit, mit der er zu jeder Zeit mir Auskunft erteilte, wie er auch bei meinem dortigen Aufenthalt in freundlichster Weise meinen Wünschen entgegenkam, verbindlichen Dank hier öffentlich auszusprechen.

1697.

ספר ראשון מקור החיים פשטים על מדרשים על נ"ר וניא ומגלות 34. לה"ר חיים קראכמאל — לפרט לשמור את דרך עין החיים לפי Mit Zusätzen des Herausgebers Jechiel b. Jehuda Löb Krochmal, Enkel des Verfassers und Schwiegersohn des Jecheskel Pakscher aus Posen. 98 Bll. 40. JS.-F. St 4695, B p. 367 Nr. 2142, Z 182, M 900.

Approbationen: Rabbinat Krakau (Mordechai Deiches, Samuel Darschan in Krakau, 26. Tebeth 455, Chajim b. Alexander, Jizchak b. Oscher Ansel von Prag, Benjamin Seeb Serkeles, Elia b. Aron Margoliot, Pinchas b. Simon Wolf Auerbach), 24. Tebeth 455, Jehuda Löb b. Salomo in Schneidemühl, 16. Adar 455, Rabbinat Berlin (Schemaja b. Isachar Bär), 15. Adar 455, Naftali Kohn in Posen, 1. Nissan 455, Abraham b. Jehuda in Halberstadt, 17. Adar II 456, Josef Samuel b. Zbi Hirsch in Frankfurt a. M., 24. Nissan 456, Bärman Fränkel in Fürth, o. D.

Setzer: Nahum Katz aus Krakau, Jakob Hirsch.

Der Verfasser dankt im Nachwort seinen zahlreichen Gönnern in Fürth, die ihn während des Druckes unterstützten, besonders Jospel Lus¹⁾, der ihm viele Wohltaten erwies. Das Buch war ursprünglich grösser angelegt, der Druck konnte aber wegen Unzulänglichkeit der Mittel nicht einmal so ausgeführt werden, wie auf dem Titelblatt versprochen wurde.

35. ספר משתה יין על מגלת אסתר בדרך פרדם מאת ה"ר מאיר ב"ר חיים 80. JS. B p. 388 Nr. 2606. (ממגורשי אייוונשטאדט)

Approbationen: David Oppenheim in Nikolsburg, Josef Isachar Bär in Kremsier, Israel b. Koppel in Ung.-Brod, 14. Ab 455.

36. זה השער לה' צדיקים יבואו בו²⁾ — סרר דרך ישרה שהיא תפארת לעושיה חיים וזו טועמיה אשר איין מוהר"ר הירש בהר"ר ירחמיאל האטש מקראקא בעל המחבר ספר שבתא דריגלא בנסתר ובנגלה . . . שנת וידריכם בדרך ישרה — ותשלם המלאכה יום שני בו שני פעמים כי טוב לסדר אשה 32 Bll. 80. JS. St 7426¹⁾, B p. 117 Nr. 440, Z 186.

Ueber den Verfasser s. o. Nr. 19.

37. שלחן ערוך של מוהר"ר אליעזר הקטן ולאחרונה יסע 37. אשר הוסיף . . . מוהר"ר מנחם עזריה בן . . . מוהר"ר ארי' יהודה ליב כ"ץ . . . מדרשותיו לשבת שובה פירוש על רבי ישמעאל — תפלת הדרך — לסדר ולפרט וירא ארונו כי ה' אתו כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו — 28 Bll. 80. JS.-F. St 5005, B p. 588 Nr. 739, R 348, Z 222.

Approbationen: David Oppenheim in Nikolsburg, 29. Elul 456, Menachem Mendel Aschkenas in Bamberg, 20. Kislew 457, Abraham Broda in Prag,

¹⁾ Juspa Jospel b. Jizchak aus Langenlois vgl. Jahrb. VIII, 125, wo ich näheres über ihn mitgeteilt habe.

²⁾ Name des Verfassers.

13. Cheschwan 457, Benjamin Wolf Spira in Prag, 19. Elul 456, Jakob Reischer in Prag, o. D., Josua Heschel b. Salomo הכהן in Boskowitz, 26. Tischri 457, Abraham Naftali Hirsch Spitz in Nikolsburg, 4. Tischri 457, David Tebele (aus Rakow) in Eibeschitz, 29. Tischri 457.

Setzer: Jakob Hirsch.

Das Büchlein, dessen Verfasser Elieser b. Jehuda Löb Rabbinate-beisitzer und Prediger in Redwitz (bei Bamberg) war, enthält einen Auszug aus dem Schulchan Aruch Orach Chajim und wurde nach dem Tode des Verfassers von seinem Schwiegersohn Menachem Asarja b. Jehuda Löb ב"ר mit Beigabe einer von ihm gehaltenen Derascha herausgegeben.

38. ספר מאור הקטן אשר חיבר הרב מאיר טרנפאל אב"ד ור"מ דעיר אישינגן על חמשה חומשי תורה מבראשית עד גמרא . . . לפרט ודקושיעני מכל רע ופגיעה. 105 Bll. Fol. JS. St 6333, B p. 275 Nr. 36, R 777, Z 521.

Approbationen: Samuel in Fürth, 13. Elul 453, Menachem Mendel in Bamberg, 8. Siwan 455, Bärmann Fränkel in Fürth, o. D.

Korrektor: Chajim Selig, Vorbeter in Fürth.

Setzer: Nachum b. Löb ק"ץ, Jakob Zbi b. Mose.

R. Meir Tarnopol, dessen letzter Wunsch durch Herausgabe dieses Buches von seinem Schwiegervater, dem obengenannten Chajim Selig, erfüllt wurde, starb 1696 in Oettingen (vgl. meine Notiz in „Israel. Monatsschr.“, Beilage zur „Jüd. Presse“ 1899 p. 54).

1698.

39. Erlebnisse des Chanina Albaldi, aus dem מעשה שושן Hebräischen ins Deutsche übertragen von R. Jakob Bargi aus Prag. 8°. St 3937, B p. 357 Nr. 1913. Vgl. unten Nr. 254.

40. סדר תקוני שטרות הדור אתם ראו זה דבר חדש וביחוד פרטי . . . בספר הנחמד נחלת שבעה ומשם העתקתי . . . 12 Bll. 4°. JS.-F. St 4100, B p. 669 Nr. 878.

Das Büchlein enthält 72 Formulare und ist anonym erschienen.

41. נחלת שבעה עם תוס' מהדורא בתרא מבעיה שמואל ב"ר דוד הלוי. 4°. B p. 397 Nr. 140 (sonst nirgends erwähnt).

42. איין שין ליד פון איין ריטד אויו פראוונציאן לנד. ויגמרד איז זיין . . . נאמן גינגט. אוי' פון איין קינגט טאכטער מגלינה פון פרנקרייך . . . 16 Bll. 8°. JS. St 3655.

Setzer: Jirmija Arje b. Sanfel (תפועל העוסק במלאכת [so] הקדש).

43. ברכת הנהנין ע"י דוד בר שמעיה וזיגרש. JS. Jüd. Typ. p. 79, St 2624 und 4845. Zweifelhafter Druck.

צדיק תמים איך יתנהג האדם משכנו ועד קומו ובתפלתו ע"י יהודה. 44. Beendigt 7. Tebeth 459. — ליב בר יצחק ליפשיץ —

Vermehrte Auflage des unter dem Titel האדם הנהגת האדם erschienenen Werkes von demselben Verfasser (vgl. Nr. 3 und 47). 168 Bll. 32°. JS. St 5718³, (wo 9. Dezember statt 7. Dezember zu lesen ist), Z 439, M 1011.

Approbationen: Abraham Broda in Prag, o. D., Menachem Mendel in Bamberg, 20. Nissan 451, Bärnann Fränkel, 7. Kislew 459.

Setzer: Nachum ק"ץ aus Krakau, Jirmija Arje b. Sanfel.

B p. 506 Nr. 26 hat eine falsche Ausgabe vom Jahre 1696.

45. וזאת לי יהודה שהיטות ובדיקות שחיבר הרב המופלג מוהרר. יהודה ליב בר' בעל מחבר ספר הנהגות האדם וספר צדיק תמים שהיה אב"ד בק"ק איידליץ ובק"ק יענקווא ועכשיו אב"ד בק"ק מעסטין והוא בן הרב יצחק זצ"ל מטיסמניץ נרפס ו' טבת לסדר ויגש אליו יהודה קדש הו' לפי (2+) 20 Bll. 40. JS.-F. St p. 1236 Nr. 45, B p. 571, Nr. 385, Z 439, M 1011 (unrichtig verzeichnet). Vgl. Nr. 3 und 46.

Approbationen: Abraham Broda in Prag, 28. Siwan 456, Rabbinat Prag (Elia Spiro, Ascher Ansel b. Michel Spiro, Matitja Libermann b. Ascher Lemel, Jizchak b. Salomo ש"ה aus Ofen), 15. Ijar 458, Benjamin Wolf Spiro in Prag, 27. Ijar 458, Urischrago Feibisch b. Elieser Chalfan in Bunzlau, 24. Ab 457, Bärnann Fränkel in Fürth, 7. Kislew 459, Menachem Mendel Aschkenasi in Bamberg, 16. Tebeth 459. (Diese Approbation erfolgte nachträglich während des Druckes).

Die Vorrede unterschreibt Verfasser mit folgenden Worten: הצעיר יהודה ליב בא"א הרב הנדול החסיד מוהרר יצחק זצ"לה"ה ליפשיץ ודלונטש שהיה אב"ד בק"ק טיסמניץ וסמוך לאסיפות אור נוגה היה אב"ד בק"ק ווארגו ונטמן בק"ק בעלזא. ואני הייתי חונה בק"ק איידליץ ובק"ק יענקווא ולעז עז ההנהגה מעסטין יצ"ו.

1699.

46. נפתלי אילה שלוחה והוא חיבור נחמד ונעים על חכמות המספר — מלוט מספרי ראשונים ואחרונים ... שיוכל ... אדם ללמוד ... כל הלקי השבונות שנת עשה עמנו אות לטובה השלמתו ו' ע"ש פ' ואלה שמות כ"ד טבת —

Hebräisches Rechenbuch von Naftali Hirsch b. Jesaja aus Fürth (vgl. Jahrbuch VIII, p. 134).

(2+) 14 Bll. 40. ZJ.-F. St 6611, B p. 401, Nr. 258, Z 606.

Approbationen: Josef Samuel in Frankfurt a. M., 7. Cheschan 459, Samuel Kohn Schotten, 459.

Setzer: Abraham von Werd; Setzerin: Reichel.

1701.

ס' אשל אברהם ויטע אשל בביאור שנעה ימי בראשית וסוד טעמי 47. תורה ואותיות ונקודות . . . ובראש הספר סוד עשר ספירין . . . החכם הכולל . . . כמוריר מרדכי במוריר יהודה לייב אשכנזי נריו . . . בשמושו להחכם . . . המקובל הגדול . . . כמוריר אברהם רוויגו . . . בשנת וישב עמו בנוה איתן ברשיון אדונינו . . . הדוכוס יורג סירריך מרק: Lizenzformel: לפיק — גראף מברנדנבורג 186 Bll. Fol. MA. St 4299, B p. 56, Nr. 1044, Z 707, M 229.

Approbationen: Josef Samuel in Frankfurt a. M., 22. Tebeth 461, Mendel Rothschild in Bamberg, o. D., Elieser Heilbronn in Fürth, 19. Siwan 460, Bärman Fränkel, 25. Ab 460, Samuel Schotten in Frankfurt a. M., o. D., David Oppenheim in Nikolsburg, 461, Abraham Broda in Prag, 24. Tischri 461, Wolf Spiro in Prag, o. D.

Korrektor: Mose b. Josef Mose Hausen, Jizchak b. Joscha Falk.

Setzer: Abraham b. Elieser ב"ץ, Jirmija Arje b. Samuel, Reichel bas Jizchak ב"ץ, Jakob b. Samuel.

Vgl. hierzu meine Mitteilung im Jahrbuch VIII, 200. Das Vorwort des Verfassers, das hier auf fünf Folioblättern abgedruckt ist, erschien auch in besonderer Ausgabe; vgl. Nr. 507.

ס' תפארת הקודש ראה זה וקדוש . . . דרושים גפלאים וערבים 48. מתורה נביאים וכתובים . . . אשר אינן וחקין . . . שלמה בן . . . מהר"ר ישראל . . . קיק ואלקווי . . . לסדר ולפרט השיב את חמתי מעל בני ישראל לפיק — Lizenzformel wie oben. (4+) 92 Bll. 4°. MA. St 714 und 6928, B p. 659 Nr. 708, R 189, Z 118.

Approbationen: Arje Jehuda Löb in Krakau, 19. Adar II 459, Isachar Bär b. Obadja in Kremsier, 22. Ab 459, Bärman Fränkel in Fürth, 12. Adar 461, Menachem Mendel Rothschild in Bamberg und Baidersdorf, 4. Nissan 461.

Korrektor: Mose b. Josef Mose Hausen.

Setzer: Jakob Zbi b. Mose, Jirmija Arje b. Samuel, Jakob b. Samuel, Reichel bas Jizchak.

1722.

49. ברכת המזון לסדר ולפרט שם כבוד מלכותו. 34 Bll. 4°. AB. St 7500.

ס' עיר בנימין שני והוא חיבור נחמד ונעים על אגדות תלמוד 50. ירושלמי להיר בנימין זאב וואלף ביר שמואל דרשן — שנת כלול במקרא במשנה בתלמוד לפיק — (2+) 60 Bll. Fol. AB.-F. St 4569², B p. 440 Nr. 347, M 585, Z 747.

Approbationen: David Oppenheim, z. Zt. in Hannover, 21. Ab 482, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 2. Siwan 482, Jakob Reischer in Metz, o. D., Gabriel in Nikolsburg, 17. Kislew 467, Aron Worms in Metz, 29. Ijar 482, Simon

in Heidingsfeld, 5. Ab 482, Saul von Krakau in Breslau, 469, Mose Katzenellenbogen in Ansbach, 27. Tamus 482, Rabbinat Amsterdam (Salomo de Oliveyra, Salomo Aelyon), 20. Elul 468.

Korrektor: Samuel Meir Jakob b. Natan aus Feuchtwangen.

Setzer: Jirmija Arje b. Sanfel, Jakob b. Sanfel, Tubjo b. Abraham ב"ץ aus Wilhermsdorf, Jakob aus Wilhermsdorf, Jomtof Lipmann b. Mose Back Malach aus Prag.

Der Verfasser war Darschan in Krakau und Rabbiner in Lokacz, Smigrod, Dessau und Metz; vgl. Kaufmann-Gedenkbuch, p. 572.

51 ספר מרפא לנפש אשר הוא מלוקט... מכמה ספרים קדושים... 27 Bll. 80. AB. בשנת כ"ו וישראל דרכי ה' וצדיקים ולנו כם לפי

St 6640 (auch wegen des irrtümlichen Chronostichs), B p. 373 Nr. 2307, Z 610 (beide haben unrichtige Angaben hinsichtlich des Druckjahres). Verfasser ist Natan b. Samuel aus Fürth.

1723.

52. Der gelernte und bekehrte Spieler, תלמיד צחקן מוסרי, Lob des Witzes, von Arje de Modena, mit deutscher Uebersetzung von Elia b. Elieser Chasan aus der Familie Kutna in Amsterdam. — 32 Bll. 80. AB.-F. St p. 1352 Nr. 29, B p. 419 Nr. 316.

Setzer: Jakob b. Naftali Buchbinder von Wilhermsdorf, Lipmann b. Mose Back Malach aus Prag.

Das erste jüdisch-deutsche Vorwort ist von Mose Seckel Maineck unterzeichnet, das zweite hebräische Vorwort von dem Drucker Mose Jizchak b. Baruch Redwitz (1. Tamus 1723); hierauf folgt die Vorrede der Amsterdamer Ausgabe (1698) und schliesslich jene der Ed. pr. (1595).

53. תקון ליל שבועות וליל הושענא רבא אמת ואמונה ליודעי. 70 Bll. 80. AB. St 7533. דעת ובינה

54. ס' נחלת שבעה ומדורא בתרא הכינו וגם חקרו אכ"ד. ור"מ כמוהר"ר שמואל בכמ"ד דוד הלוי בשנת תב"א עלינו הבריכה. 127 Bll. 40. AB. St 7024⁴, B p. 397 Nr. 140, Z 671.

Korrektor: Samuel b. Elkana Naumburg.

Setzer: Jakob Hirsch, Menachem Manis b. Juda aus Hanau.

Die Medurā, die hier nicht beige druckt ist, erschien Frankfurt a. M. 1681. Vorliegende Ausgabe enthält das Vorwort des Verfassers vom Jahre 1664 mit dem bekannten Gedicht, an dessen Schluss das Chronostich כ"ו ז"ל (sich befindet¹⁾), dann folgt das zweite Vorwort, dann der Text des Werkes (p. 4—118) und Inhaltsverzeichnis (p. 118—127). Auf der letzten Seite steht das Schlusswort des Verfassers mit dem Jahr 1668, in welchem das Buch

¹⁾ 1664 trat bekanntlich Sabbatai Zbi als Messias auf.

vollendet wurde, und schliesslich das Jahr des vorliegenden Drucks ושנת ו'ס"ד (d. i. November 1723).

1724.

ויכוח יוסף והשבתים הוא. דרוש מדרושים שחידש הדרשן הגדול... מוהרר חנוך בן החסיד מוהרר אברהם וצ"ל ר"מ ואב"ד בק"ק גנין הגדול. 20 Bll. 80. AB. B p. 149 Nr. 49, Z 239.

Vgl. meine Blätter für jüd. Gesch. u. Lit. I, 26.

56. רית נחמה שחיבר האלוקה... יואל שי"ן מליפא וקרא ההיבור הזה ר"ה נחמה כי ר"ה הוא נוטריקון ר' יואל חזן ועוד שחיבור זה מהחזני' מדבר ובתפלת' עושים נחת רוח ליוצרים... הובא בדפוס ע"י בנו הר"ר לי"ב שי"ן ובתפלת' עושים נחת רוח ליוצרים... 12 Bll. 80. AB. St 5834, B p. 546 Nr. 140, Z 324.

Der Verfasser Joel b. Elieser stammte aus Lublin und war Vorbeter in Leipen (Böhmen); sein Sohn Arje Löb, der Herausgeber des Rith Nchomah, war Vorbeter in Hasslach¹⁾. Das Hebräische und die jüdisch-deutsche Uebersetzung sind gereimt. Der Verfasser polemisiert gegen einen ungenannten Gelehrten, der die Vorbeter stark angegriffen hatte²⁾. Am Schluss befindet sich ein grösseres hebräisches Lied zur Einbringung einer Thorarolle in die Synagoge mit Akrostich des Verfassers. Vgl. Nr. 89.

57. שבט יהודה וואל פר טייטשט גאר קורצליך דרינגן צו לייאן פר גמייני בעלי בתים מאנין אונ' ווייבר. 58 Bll. 40. AB.-F. St p. 2395 Nr. 6.

Setzer: Jakob Hirsch und Menachem Manis aus Hanau.

Jüdisch-deutsche Uebersetzung des bekannten Werkes von Salomo ibn Verga. — Wiener in seiner Neuauflage des שבט יהודה (Hannover 1856 p. XII) konnte über unsere Fürther Ausgabe nichts erfahren.

58. תהנוה (P). St 3177.

59. ס' מאיר עיני חכמים... המאור הגדול... מוהרר מאיר וצ"ל ס' מאיר עיני חכמים... 159 Bll. AB. St 63144, B p. 278 Nr. 90.

Approbationen: Baruch Rapoport³⁾ in Fürth, Ende Nissan 484, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 17. Tebeth 484, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 13. Cheschan 484.

Korrektor: Natan b. Samuel in Fürth.

Setzer: Menachem Manis aus Hanau, fomtof Lipmann b. Mose Bak aus Prag.

¹⁾ Nicht Haslib, wie Steinschneider in Cat. Bodl. I. c. schreibt.

²⁾ Vgl. auch Freimann in Ztschr. f. hebr. Bibl. 1911 p. 155, wo Joel b. Elieser statt Jakob b. Elieser zu lesen ist.

³⁾ Er bezeichnet sich als Abkömmling des מוהר"ם לובלין.

60. ס' תקוני המועדים ובו מבואר כל תקוני בני אדם מפני שהאדם מועיד לעולם עמדתו וסדרתו לכבוד של כורא עולם ... לכן נושו והושו ועל מועד ... 105 Bll. 8°. AB.-F. Hebräisch und jüdisch-deutsch. St 7600.

Setzer: Jakob Hirsch, Menachem Manis aus Hanau.

Der Name des Verfassers ist nicht genannt¹⁾; es ist aber jedenfalls Arje Löb b. Jehuda (Seligmann) von Binswangen; vgl. unten Nr. 83. Auf S. 49 erwähnt der Verfasser seinen Schwager Elieser Heilbronn von Lemberg, der Lehrer in Binswangen war. Am Schluss des Vorwortes wird bemerkt, dass das Buch am Freitag, 1. Kislew 485 (d. i. 17. November 1724) vollendet wurde.

1725.

61. ס' אשלי רברבי על שם הנהו תרי נברי ... הטורי זהב אשר היבר. הרב הגדול ... דוד בן ... שמואל ... והשפתי כהן שהכר הגאון ... שבת. בן ... מוהרים כ"ץ וניתוסף עליו הגהה וחידושי של הגאון טורי זהב וצ"ל (2+) 352 Bll. Fol. SB. St 7577 Nr. 62b, Z 338.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 8. Siwan 485, Jakob Kohn in Frankfurt am Main, 16. Siwan 484, Mose Katzenellenbogen in Ansbach, 9. Tamus 485.

Korrektor: Samuel b. Elkana Naumburg in Fürth.

Auf der Rückseite des Titelblattes Approbationen und התנולות des Druckers vom 15. Tamus 485; erstes Blatt Vorrede des ס"ו וס"ך und התנולות des Korrektors; dann 352 Bll. Text; dann drei unpaginierte Seiten Inhaltsverzeichnis und eine Seite Schlussgedicht des ס"ך, alphabetisch geordnet nach den Kapiteln des Buches; auf dem letzten Blatt Berichtigungen und Novellen des ס"ו nach Abschrift des R. Selig von Kalisch und von dessen Sohn Meir dem Druck übergeben.

62. ס' אורחות צדיקים ... ומידות הנפש. (5+) 160 Bll. 16°. SB.-F. Z 623.

1726.

63. Jüdisch-deutsches Glossar zum Pentateuch מלמד שיה ו Megilloth von Eliakim b. Jakob aus Komorn, Vorbeter in Amsterdam. (3+) 149 Bll. 8°. SB.-F. Hier zum ersten mal דאמשטרם באותיות דאמשטרם. פה קיק פיורדא באותיות דאמשטרם. St 5021⁶, B p. 335 Nr. 1376, M 461.

Setzer: Menachem Manis aus Hanau.

Vgl. Güdemann, Quellenschriften zur Geschichte des Unterrichts usw. p. 290 und 306.

¹⁾ Am Schluss der Vorrede heisst es: על כן גם אני לא העליתי שמי בחיבור זה כדי שלא יפגום שכרי מהיי עולם הבא רק חברתי לכבוד ה' ונחמארת.

המשה חומשי תורה עם מגילות והפטרות ועם באר משה להר' 64. משה שערטילש 40. St 866.

65. Pseudoamsterdam. Titelblatt wie oben Nr. 25. תפוחי זהב. 62 Bll. 80. SB. St 3505, B p. 226 Nr. 317.

Approbation: Baruch Rapoport in Fürth, 6. Ab 486.

Setzer: Menachem Manis aus Hanau.

Wiederabdruck der früheren Ausgabe vom Jahre 1693 (s. o. Nr. 25). Steinschneider und Benjakob l. c. verwechseln vorliegendes Buch mit סוד שירים (Sohar auf Rut), das auch den Titel תפוחי זהב trägt.

עבודת המקדש להר' מנחם די לונגאנו עם סדר עבודה להר' מנחם 66. עזריה מפאנו — שנת לא תקפץ את ירך מאהיך דאביין 80. SB. St 1729 Nr. 5, B p. 428 Nr. 31, Z 528.

Herausgeber: Asriel b. Mose Wilna.

67. ס' תולדות יעקב אשר איזן וחיבר הר מנוע ישרים ... הקטן יעקב. איילינבורג מקי' קראקא אשר ישב על כסא הוראה ומשפט בקי' רעכנווע ונתקבל 55 Bll. 40. SB.-F. St 5523³, B p. 619 Nr. 136, Z 216.

Approbationen: Jehuda Löb Krakau, 1. Tebeth 484, Binj. Seeb Hurwitz in Woydislaw, 14. Ijar 484, Arje Löb in Rzeszow, 2. Siwan 484, Alexander b. Menachem Mendel in Prossnitz, Juda Abraham Parzwe in Göding, Mordechai Levi in Klimantow, Mordechai Deutsch in Polin, Benjamin Wolf b. J. in Pressburg, Juda Löb Kalmankes in Eidlitz, Isachar Berusch in זאבני, Isachar Bär in Nachod, Mose Simcha Bunem in Messtitz.

Setzer: Menachem Manis aus Hanau.

Der Verfasser, Jakob b. Chajim Eilenburg, Rabbiner in Reichenau und Soborten, dankt in der Vorrede seinem Schwiegervater Ascher Lāmel, sowie dem R. Wolf b. Salomo in Wassertrüdingen (in dessen Namen er p. 53 eine Stelle aus einer Predigt mitteilt, die jener am שבת טובה 1725 gehalten hat) für empfangene Wohltaten. Ueber vorliegendes יעקב תולדות spricht sich Verfasser auch in dem Vorwort zu ס' מנחה בלילה (Offenbach 1729) aus. Andere Werke des Verfassers sind גבול ישראל יעקב, מנחת יעקב, בשרתי צדק.

68. ס' שמחת הנפש דמקיימו משמה אלהים ואנשים לפי' 90 Bll. 80. SB. Jüdisch-deutsch. Erster Teil. St 4928⁶, M 346.

Der Verfasser, Elchanan Henle Kirchhain, war Schwiegersohn des Hirsch Kaidanower¹⁾.

69. ס' אפי רברבי ... ביאורים ... אשר חיברו ... הגאון מוהר"ר משה ... וקראו חלקת מחוקק ... והגאון מוהר"ר שמואל ... וקראו בית שמואל והדר עשה מהדורא בתרא ... שנת ויקה שמואל אבן אחת ויקרא אותה אבן

¹⁾ Vgl. Jahrbuch VI, 160.

ה'קעיר ויאמר עד קנה עורני ה' (2+) 192 Bll. Fol. SB.-F. St p. 1489 Nr. 79, B p. 587 Nr. 725, R 579, Z 341.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 10. Siwan 485, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 22. Tamus 485, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 25. Tischri 486.

Korrektor: Samuel b. Elkana Naumburg.

Setzer: Jakob Hirsch und Menachem Manis aus Hanau.

Mit einer Vorrede von Rephoel b. Mose, dem Sohne des חלקת מחוקק.

1727.

מעשה חייא משמות על הגמרא וקצת שאלות בסופו ... כמהריר 70. 109 Bll. (2+) 109 Bll. 40. SB. St 4736², B p. 354 Nr. 1834, Z 186, R 276, M 840.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 17. Tebeth 487, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 21. Cheschwan 487, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 2. Kislew 487.

Die erste Ausgabe erschien Venedig 1652 von Meïr, dem Sohne des Verfassers. Die vorliegende zweite Ausgabe erfolgte durch Natan b. Samuel in Fürth (Verfasser von נפש חיה, s. o. Nr. 51) mit den Vorreden aus der ersten Ausgabe und mit der darin enthaltenen Nachschrift des Venturin b. David.

שחימות ובדיקות עם פי' עולת יצחק מהדורא תניינא 71. ... כמהריר יצחק בן הק' מהר"ר ישעי' זצ"ל הי"ד בשנת וזכחתם מברכנים שליפט ... 29 Bll. 40. SB. St 5631 Nr. 61, B p. 432 Nr. 147, R 528, Z 312.

נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' 72. Pseudoamsterdam. ... איין וחקר הרב מוהר"ר נפתלי הירץ בהרב מוהר"ר שמעון גינצבורג וצלהיה והוכחו (so) לבית הדפוס בשנת חס"ה¹) לפי' ולזכות את הרבים נדפס פעם שנית 91 Bll. Fol. SB.

Diese zweite sehr seltene Ausgabe, die in keinem bibliographischen Handbuch erwähnt ist, hat schlechten Druck und viele Fehler. Auf der Rückseite des Titelblattes sind zuerst die zur ersten Ausgabe erteilten Approbationen verzeichnet und zwar: Saul in Krakau, 8. Nissan 465, Saul b. Naftali Ginzburg in Pinsk, 25. Tamus 464, Mordechai Süsskind Rothenburg in Lublin, 1. Adar 465, Hillel in Wilna, 8. Siwan 464, Salomo von Zolkiew in Sluzk, Ijar 461, David Oppenheim aus Prag, z. Zt. in Hannover, 10. Ab 466, Josef b. Jidel im Kreis Minsk, 29. Siwan 458, Naftali Kohn in Frankfurt a. M., 3. Elul 495, Menachem b. Benjamin ב"ץ von Brisk, 10. Elul 455, Jehuda Löb in Grossglogau, 2. Ijar 465.

¹) Muss מ"ח lauten; die erste Ausgabe erschien Hamburg (Pseudo-amsterdam) 1708. Ueber den Verfasser Naftali Herz Ginzburg vgl. Maggid, Zur Geschichte und Genealogie der Ginzburge, p. 212; meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. II, 50 Nr. 77.

Hierauf folgen die neuen Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 16. Elul 487, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 2. Nissan 487, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 1. Siwan 487.

73. ספר חלק שני מן שמהת הנפש דש אנדר חלק בששיט אין דינים. אונ' ומירות האט גמאכט ר' הענלה קירכהן (מוזנה רבים) צו זיין דר ווייל דו ערשט חלק שמהת הנפש גליבט איז (בין הכריות ומהמת הוצאות הדפוס) האט נייראט ... (קצת מן חלק שני) גדרוקט ווייניג אונ' נוס ... Jüdisch-deutsch. Zweiter Teil. 22 Bl. 4°. SB.-F. St 4929⁹, B p. 594 Nr. 864, R 637.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Naftali Herz in Halberstadt, 17. Elul 486, Josef Maier in Hannover, 11. Tamus 486.

Diese mit Musiknoten versehene Ausgabe wurde am 22. bis 28. Ab 487 vollendet; die Rückseite des Titelblattes enthält die Approbationen und ein gereimtes Vorwort¹⁾.

1728.

74. ספר שותא דינוקא בלשון אשכנז קינדר שפרוך. דיווש ספר לערינט. דעם קינדר דעם אינהאלט פון שורש שמוש נוכח ... Hebräische Grammatik von Jizchak Eisik Auerbach b. Jesaja Reis²⁾. 80. SB. St 4910³, B p. 570 Nr. 380.

75. מעשה ה' הנקרא ס' עמנואל. 80. SB. St 3942 A.

76. תקנות קק פיורדא. 9 Bll. 80. SB. St 4115 (wo Fürth statt Amsterdam zu lesen ist).

Diese Fürther Gemeindestatuten, die am ער"ה שבט (11. Januar) 1728 gedruckt wurden und deren Original nirgends aufzufinden ist, sind nur durch einen Abdruck bei Würfel (Historische Nachricht von der Judengemeinde in dem Hofmarkt Fürth, 2. Teil) bekannt geworden³⁾.

77. תקון ליל שבוועות והושענא רבא. 188 Bll. 80. SB. St 3075.

78. ספר שער אפרים ראו דבר חדש ... שחיבר הרב המופלא ... המפורסים (so) ... כמהוריר אפרים רישר אבי' דקיק ווערטהיים והמדינה בהתורני הרבני כמהוריר נפתלי צבי נר'י דיין דקיק רישא. חיבר (so) נאה על שלשה מזמורים שבתחלים מזמור ג' מזמור כ"א ומזמור כ"ה ... ותוכחת מוסר ... חלק ראשון רפואה לנפש ולנשמה וחלק שני רפואה להנפח ... לסדר ולפרט עתה ... 30 Bll. 40. SB. St 4903, B p. 598 Nr. 961, Z 653. 510

Approbationen: Mendel Aschkenas in Worms⁴⁾, 7. Siwan 487, Samuel Hellmann in Mannheim, 4. Siwan 487.

¹⁾ Vgl. meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. V, 5 ff.

²⁾ Vgl. meine Notiz im Jahrbuch VIII, 69. Von demselben Verfasser s. u. Nr. 158 (s. dort auch die Fussnote).

³⁾ Vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. VIII, 103.

⁴⁾ Bezeichnet sich als Verwandten des Verfassers.

Korrektor: Salomon b. Isaak Schreiber.

Setzer: Josef b. Natan Neta, Michel b. Chajim aus Thalmessingen, Jizchak Eisik b. Mose Grillingen.

Das schlecht gedruckte Büchlein ist kabbalistischen Inhalts. Der zweite Teil (מגלות ופואות) wurde aus dem hebräischen Original des Verfassers durch den obengenannten Korrektor ins Deutsche übertragen und der Druck des ganzen Büchleins am Vorabend des 14. Nissan 1728 vollendet (vgl. die vorletzte Seite, wo bei dem Chronostich im Worte ויא auch das י durch grösseren Druck hervorgehoben sein sollte).

אם הילד והינך קטן נעשה עי' ... התורני מוהרר שלום שכנא 79.
בן מוהרר מנחם קנידאנר מקי' ווילנא לעי' בקי' רוזן בורג במדינת פיהם
וכונתו לזכות את ילדי בני ישראל ולהרגיל אותם ולהחזיק באותיות א"ב ... יום
120. SB. (ה' טו"ב מנחם¹) לסדר ולפרט ולמדרג את בניכם לפי

Das schlecht gedruckte Büchlein ist in keinem bibliographischen Handbuch erwähnt. Im jüdisch-deutschen Vorwort (auf der Rückseite des Titelblattes) ist es als הינך לקטן bezeichnet. Der Verfasser gab auch das Büchlein heraus²).

1729.

ס' אביר יעקב ... היפשה הדושים אונ' מעשים ... להיר שמעון 80.
עקיבא בער ב"ר יוסף ר' הענוכש מווין שנת פדח את
42 Bll. 40. SS. St 72104, B p. 2 Nr. 22, R 54, Z 38.

Derselbe Verfasser wie oben Nr. 28.

ס' תקוני מועדים הלך ראשון בו תמצא משבחו של הנה לא 81.
ינום ... מן הנהגת ערב שבת ... סדר ברכת הלכנה ... המהבר אריה בר יהודא
68 Bll. 80. SB. ועליגמן וצלהיה מפיוונגן

Hebräisch und jüdisch-deutsch.

Setzer: Bendit b. Natan, Eisik b. Mose Grillingen.

Vgl. oben Nr. 62. Das dort genannte חיקי המעדים bildet den zweiten Teil und behandelt die Festtage; das vorliegende bildet den ersten Teil und wurde später gedruckt, obwohl es nur wenige Wochen nach dem anderen vollendet wurde. Am Schluss der hebräischen Vorrede des Verfassers steht das Datum לסדר ולפרט גור אריה חפ"ה, d. i. Ende Dezember 1724. Dass es trotzdem erst 1729 erschienen ist, lag daran, dass es, wie der Verfasser am Schluss der deutschen Vorrede bemerkt, an Mitteln für die Druckkosten mangelte. — Die vorliegende Ausgabe fehlt bei sämtlichen Bibliographen und ist das letzte Druckwerk aus der Offizin des Samuel Bonfed, wonach St 7898 zu berichtigen ist.

¹) Der 17. Ab 1728 war am Freitag.

²) Vgl. Cat. Bodl. 7111, wo ראב in Rosenberg (Rosenberg) aufzulösen ist.

1730.

82. Pseudoamsterdam. מלאת אבן פי' על הד גדיא שנעשה מן אבן קטן הנמצא בביקעה ... נאם אברהם ב"ר נתן ז"ל ממשפחת פיק מילירי (בערליצוס¹) במדינת מאריק גראף מאנשבאך ולעזע מלמד להועיל פה היטן באך 8 Bil. 80. סמוך לק"ק שנאטיך. כאמשטרדאם בשנת צדק צדק תרדוף לפ"ק Jüdisch-deutsches Vorwort in Versen. Auf Blatt 2a ein hebr. Gedicht mit Akrostich פיק אברהם פ"ק²).

Dieser Kommentar wird in den Mitteilungen der Gesellschaft für jüd. Volkskunde II, 84 mit unrichtigem Druckjahr erwähnt und ist in keinem bibliographischen Handbuch verzeichnet. Der Drucker ist nicht angegeben; Papier und Lettern weisen nach Fürth.

82a. מאירות עינים. קומבט הער אונ' זיכט. איין נאיאח װ וואש איז ווארדן ערטראכט אויף מייטש נשטלט. וואל ער קלערט אונ' גשנעלט. דיא ועקש הונדרט אונ' דרייא צעהן מצות ... נעשה ונגמר ע"י התורני הרבני מוהריר Jüdisch-deutsch. אייוק מים בעל המחבר ספר באר יצחק פי' על ההפטרות 44 Bl. 80. SS. St 5363², B p. 278 Nr. 95, R 361.

Eine zweifelhafte Ausgabe dieses Buches d. a. 1760 mit neuem Titelblatt bespricht Tychsen in Lützow'sche Nebenstunden V, 39 ff. — Der Verfasser, Isaak b. Jehuda Löb מיס Epstein aus Prag, war zuerst Rabinatsbeisitzer in Prag, dann Rabbiner in Mergentheim³), später im Bezirk von Speier und Brurheim und zuletzt in Offenbach. Das Buch enthält die 613 Gebote mit kurzen Erklärungen. Von dem gleichen Verfasser ist das Buch באר יצחק (Offenbach 1729). Zwei in Prag verstorbene Kinder des Verfassers verzeichnet Hock, Die Familien Prags, p. 205.

1737.

83. סדר תהינות ובקשות בדפוס החדש ההוקם ע"י הר"ר חיים בן כהר"ר הירש יצ"ו מפיוורא Jüdisch-deutsch. 16 Bl. 40. CH.-F.

Der Herausgeber (Verfasser?) dieses den Bibliographen unbekannten Büchleins ist Matitja b. Meir Sobatka, gelehrter Thoraschreiber und Beglaubter in Prag, Sohn des R. Hirsch Sobatka, dessen Gattin Tile die Tochter des hohen R. Löb war. Matitja war Rabinatsbeisitzer und starb im Monat Ab 1680 (cf. Hock I. c. p. 232).

84. ספר משתה יין והמה דרושים נאים ומתוקנים על מנלת אסתר על ארבע אופנים חברו איש אחד ... מאיר בן מהוריר חיים ז"ל אב"ד רקיק שטמפי ... גנ'ת ביתן לפיק ובא בנו מהוריר צבי הירש והוסי' נופך משלו והביא לבית ... 41 Bl. 80. CH. St 6299², B p. 388 Nr. 2606, R 226, Z 145. (3+)

¹) Berlitzheim (Berolzheim); cf. St 9139, Weinberg, Gesch. der Juden in der Oberpfalz, p. 59.

²) Vgl. Weinberg I. c. p. 128 ff.

³) Vgl. meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. III, 56.

Approbationen aus der früheren Auflage (s. o. Nr. 37).

Die letzten zwölf Blätter enthalten Novellen zum Talmud von Abraham Broda, Jonatan Eibeschutz und dem Verfasser des *מסכתא* ין, Maier Katzenellenbogen, Rabbiner in Stampfen. Als Verwandten und Mäzen nennt der Herausgeber, Zbi Hirsch Katzenellenbogen, den gelehrten Benjamin Seeb, Sohn des gelehrten R. Bezalel von Regensburg.

28 85. *שיה השרה ... להחפלה ... בני ישראל למסעיהם — שנת ככל*. Das Büchlein enthält ethisch-kabbalistische Vorschriften für die Reise. Neben der hebräischen Ausgabe erschien gleichzeitig eine jüdisch-deutsche mit dem Titel: *שיה השרה ... וויא מן אויף רען ווען זאל טאן זיין תפלה ... גבראנט אויף שייטש פון לשון הקודש הנדפס מתחילה ... עי' ... הר"ר יהודה ליב בן ... מוהר"ר יצחק ז"ל מפיורא הקהילה הקדושה ומפוארה בתפלה — שנת תפלה צדיקים* (46 Bll. 8°. CH.-F. B p. 572 Nr. 424¹⁾, Z 405.

Das Titelblatt enthält in seinen Anfangsbuchstaben die Worte *יהא ליכ* יבאל"א פור"ר יצחק זצ"ל שיה השרה שנת תצ"ו לפ"ק ראש השנה חידושים אלה (שלמים). Sehr schlechtes Papier. Gedruckt unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

Ueber den Verfasser Jehuda Löb b. Isaak siehe meine Bemerkungen im Jahrbuch VIII, p. 116.

86. *ספר להם הפנים ... חברו בעל המהבר הקי תיים — לסדר ולפרט*. קחו לחם משנה בידכם (1+). 65 (pagin. 1—63, 67 u. 68+1). Fol. CH. Lizenzformel: Cum unicentie Serenissime. B p. 261 Nr. 175, R 575.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 27. Tebeth 498, Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 4. Adar 498, Arje Löb b. Baruch Rapoport in Schnaittach, 1. Schebat 498.

Der Verfasser, Mose Jekutiel Kaufmann b. Avigdor זצ"ל, war Schwiegersohn des R. Abraham Gombiner (מגן אברהם) und ist in Krotoschin begraben (Sterbedatum unbekannt; vgl. Mtsch. 1907 p. 375).

87. *ספר דרך טוב שחיבר האלוק התורני מהר"ר יואל שי"ן מק"ק לייפן*. מוסרי דרכים טובים ולימודים הובא לבית הדפוס על ידי בנו הר"ר מיכל הדר בקיק בומסלא — בשנת צי"ן במשפט תפודק לפ"ק.

Lizenzformel: Communica Serenissime (so).

Doppelkolumnen, rechts hebräisch und links jüdisch-deutsch, beides gereimt; die Anfangsbuchstaben der Strophen bilden ein doppeltes א"ב und am Schluss die Worte *נאם יואל בן הר"ר אליעזר ז"ל חון מק"ק לייפא*. Derselbe Verfasser wie jener von Nr. 58. Das י"ד טוב ס' ist sämtlichen Bibliographen unbekannt und befindet sich als Unicum in der Bibliothek der Lämelschule in Jerusalem aus dem früheren Besitz des Dr. Chasanowitz in Bialystok, durch dessen freundliche Vermittlung mir der Einblick in dieses interessante Büchlein ermöglicht wurde.

¹⁾ Das dort genannte Druckjahr תצ"ד beruht auf Irrtum.

ספר קנה אברהם יען אשר ראיתי ושמעתי שמקצת מאחינו ב"י 88. בחשיכה יתהלכו לכן עשיתי שני כתובים ובזכות זה ינן עליו ה' צבאות למיך. 24 Bll. 4°. CH.-F. B p. 530 Nr. 406 (mit unrichtigem Druckjahr), Z 15.

Der Verfasser, Abraham b. Daniel von Apotschane, der nach Inhalt, der Vorrede in Polen und Deutschland viel gewandert war, gibt in diesem Buche eine Anleitung für die Schächter. Im Nachwort schreibt der Drucker: לסדר ולפרט קנה אברהם מאת בני חיה לפ"ק כל"ר המופים ומביא אשר עדיין לרועה בקר לא הגיע חק' חיים בהר"ר צבי הירש שליט"א בעל מדפיס מפיוודא.

1738.

89. ס' קב הישר חלק ראשון וחלק שני והוא ס' נהמד בשנת ה' שפתי קפתח ופי ויגיד תהלתך. Lizenzformel wie bei Nr. 88. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“. 88 Bll. 4°. CH.

90. Im Jahre 1738 wurde in Fürth ein Flugblatt in jüdisch-deutscher Sprache gedruckt unter dem Titel: „Relation von dem Tod des Joseph Süß ז"ל“, d. i. der bekannte Jud Süß, der am 4. Februar 1738 (unrichtiges Datum bei Steinschneider in Zeitschr. für hebr. Bibl. 1904 p. 149) einen schmachlichen Tod fand (vgl. meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. IV, 60).

1739.

91. ברך אברהם. Jüdisch-deutsch. 4°. CH. B p. 86 Nr. 617. Legenden mit daran geknüpfter Moral von Abraham b. Jechiel Michel.

92. ברכת המזון כמנהג אשכנז ופולין באותיות יפים ובקדוקים הרבה. אשר לא נדפס בזה האופן לפרט ואכלת ושבנעת וברכת את ה' אלקיך למיך. 32 Bll. 4°. CH.-F. St 7503.

Da Chajim b. Zbi Hirsch erst 1737 zu drucken anfang, so ist wahrscheinlich das ' von אלקיך auch hervorzuheben, also ist 1739 das Druckjahr.

93. ס' נחלת שבעה ומדורא בתרא — בשנת הצבחה עמידה שבנעת. 98 Bll. 4°. CH. B p. 397 Nr. 140, R 1021.

Lizenzformel wie bei Nr. 86. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

Setzer: Jakob Hirsch, Baruch Bendit b. Natan, Eisik b. Mose Grillingen, Elieser Lipmann b. Samuel aus Zolkiew.

94. תיקון ליל שבועות וליל הושענא רבא . . . תיקון ליל שביעי. 96 Bll. 8°. HC.

Das nachlässig paginierte Buch enthält auch 1/2 Seite), wie die ersten Sulzbacher Editionen (vgl. Jahrbuch I, 138 Nr. 80); die Bibelstellen für ה"ר sind hier ebenso wie dort nur durch Hinweis angedeutet.

1740.

95. הגדה של פסח עם קצור אברכנאל. Fol.

Vgl. Wiener, Bibliographie der Oster-Haggadah Nr. 91. Erste in Fürth gedruckte Pesachhaggadah, von welcher vorliegendes Verzeichnis im ganzen die statliche Anzahl von 43 Exemplaren enthält, worunter 15 bei Wiener l. c. fehlen.

96. סדר תפלה מראשית השנה ועד אחרית השנה כמנהג אשכנז סיהם. mit jüdisch-deutscher Interlinearübersetzung von Michael b. Abraham Kohen¹⁾. 129 Bll. 40. CH.-F. Lizenzformel wie bei Nr. 88. בדפוס (נדפס בפעם שלישית)²⁾ ברפוס. הר"ר חיים מדפוס כפיוורא כסיועת משותפו הר"ר זעליגמן בן כמר חיים יוסף (שלענקר³⁾) ז"ל מפיוורא.

Approbationen: Baruch Rapoport in Fürth, 16. Ijar 500, Mose Katzenellenbogen in Ansbach, 500, Arje Löb Rapoport in Schnaittach, 20. Ijar 500.

Setzer: Jizchak b. Mose Grillingen, Eleasar Lipmann b. Samuel aus Zolkiew, Salomo b. Abraham.

97. ס' לב טוב איר אלי מאנן אונ' פרויאן. אונ' אל די דא פון בישעפר⁴⁾. ויין נהויאן. די די וועלט אונ' יעני וועלט וועלן בוואן בשנת לב טהור לי 109 Bll. 40. CH. Lizenzformel: Com etc. (s. o. Nr. 86).

Jüdisch-deutsches Sittenbuch von Isaak b. Eljakim aus Posen. Die erste Ausgabe erschien in Prag 1620. Vorliegende Fürther Ausgabe ist in keinem bibliographischen Handbuch verzeichnet.

1741.

98. ס' מנחת כהן מנחה חדשה אשר עדיין לא היה בעולם היה הידושי. מנאונים המפורסמים אשר עמל בו מהר"ר שבתי במהר"ר משה הכהן מקיק סעמיטיש במדינות פארלשי הסמוך לקיק טיקטין במצות ובהוצאות ... מהר"ר אלי' במהר"ר יעקב מקיק לאדמר לפדר ולפרט השמירה ממעון קדש מן השמים וברך את עמך ישראל ונ' Cum Licentia Serenissimis — unter „Karl Wilhelm Friedrich“. 40 Bll. Fol. CH. St 6871, B p. 342 Nr. 1533, Z 694.

Approbationen: Samuel Helmann in Mannheim, 20. Tebeth 501, Isaak Selig Karo in Hannover, 27. Elul 500, Mordechai b. Abraham in Berlin, 11. Ijar 500, Samuel Weil in Rapperswih, 27. Schebat 501, Isaak Sekel Ethausen in Pfersee, 25. Tamus 501.

¹⁾ Vgl. Jahrbuch VIII, 103.

²⁾ Die früheren Ausgaben mit der gleichen Interlinearübersetzung waren in Wilhermsdorf (1718) und Sulzbach (1728) erschienen, aber, wie R. Mose Katzenellenbogen in seiner Approbation bemerkt, schon vergriffen.

³⁾ Vgl. Jahrbuch VIII, 145.

⁴⁾ Beschöpfer = Schöpfer.

Der Verfasser, ein Nachkomme des ש"ך, nennt in der Vorrede und am Schluss des Buches verschiedene Mäzene, denen er sich zu Dank verpflichtet fühlt¹⁾. Der obengenannte Elia b. Jakob aus Wladimir, der das Buch auf eigene Kosten in Fürth drucken liess, war ein Urenkel des Rabbiners Mendel Margoliot in Przemysl.

ס' עין ישראל חלק ראשון עם פירוש מספיק מלוקט מרשי ותוספות. 99. ורשביא והריטבא והר"ן והכותב וחידישין ומהרשא והר"ף ... Lizenzformel wie bei Nr. 100. 278 Bll. (unvollständig). 12°. CH.

Setzer: Isaak b. Mose Grillingen, Eleasar Lipmann b. Samuel, Seeb b. Zbi, Aron Löb b. Jakob Hirsch.

Diese Ausgabe fehlt in allen Katalogen. Der zweite Teil aus dem gleichen Jahr liegt mir ebenfalls vor; er enthält 351 Bll. und ist fehlerhaft paginiert.

100. הנדה סדר של פסח דאש מוז מן ווישן דאס איין מצוה איז ... Lizenzformel wie bei Nr. 98. Fol. CH. Fehlt bei Wiener l. c.

Interessant ist, dass in diesem Exemplar bei dem Stück גבורות das Wort לעוצה verklebt ist; auf dem übergeklebten Streifen steht statt dessen das Wort לאיך; in der jüdisch-deutschen Uebersetzung, die darunter steht, ist der ganze Satz verklebt. In mehreren anderen Fürther Ausgaben steht einfach שתי אלה רגע תביא בפפה, ist also das Wort לעוצה ganz weggelassen. Das hängt zweifellos mit der Bücheruntersuchung zusammen.

משניות עם פי' מר' עובדיה מברטנורה ועם תוספות י"ט — בשנת הוי' 101. ר"ן כצבי למשנה יותר מן נמרא לפי' 4°. HC. Lizenzformel wie bei Nr. 88. „Karl Wilhelm Friedrich“.

Sehr schön und gut ausgestattete Ausgabe mit breiten Rändern.
Korrektor: Chiskija Lohnstein.

I. ס' ורעים. (III+) 132 Bll.

Approbationen: Baruch Rapoport, 7. Kislew 493, Jakob Kohn in Frankfurt a. M., 19. Cheschwan 493, Mose Katzenellenbogen in Ansbach, 20. Tebeth 490.

Im Vorwort dankt der Druckherr zwei Mäzenen, worüber näheres im Jahrbuch VIII p. 126 unter Nr. 8 mitgeteilt wurde. Am Schluss befindet sich ein hebräisches Gedicht mit Akrostich seines Namens und am Ende heisst es למספר לקוח את ספר המשנה הקדושה הזאת.

II. צבי קמיד ורנגי לימוד המשנה לפי' 172 Bll. ס' מועד.
Setzer: Jakob b. Naftali, Isaak b. Mose Grillingen.

III. ס' נויקין. 196 Bll.

Jahresstichwort וזי ר"ן כצבי וזי wie oben.

¹⁾ Vgl. Freudenthal, Aus der Heimat Mendelssohns, p. 20 n. 3; Kaufmann, Aus Heinrich Heines Ahnensaal, p. 55 n. 3 und p. 67 n. 1 (wo מנחת יעקב statt מנחת יעקב zu lesen ist).

IV. מ' נשים. 159 Bll.

Jahresstichwort wie bei dem vorhergehenden.

Setzer wie oben, ferner Jehuda b. Zbi Hirsch, Eleasar b. Jakob, Salomo b. Abraham.

V. מ' קדשים. 163 Bll.

Jahresstichwort wie oben.

VI. מ' טהרות. 223 Bll. Lizenzformel wie oben. לסדר ולפרט
אמרות ה' אמרות טהרות לפי

1742.

ספר החיים ... והוא תורת הסדר ואמת שעושים עם המתים והחיים. 102.
80. CH. B p. 187 Nr. 566, R 383. בשנת תכתבתי בספר חיים לפי

Zwei Teile; erster Teil 90 Bll.; zweiter Teil 34 (falsch gezählte) und 36 Bll. Der erste Teil enthält auf dem Titelblatt eine hebräische, der zweite Teil eine jüdisch-deutsche gereimte Anpreisung des Buches. Der Verfasser, Simon Frankfurt b. Israel Jehuda aus Schwerin, lebte und starb in Amsterdam (1712); vgl. Cat. Bodl. 7201.

103. מהרש"א הרושי הלכות על כל הש"ס ומהרש"ל בשולי היריעה.
Fol. B p. 183 Nr. 470.104. קצור שני לוחות הברית עם מהדורא בתרא אשר איזן וליקט.
.... מיכל עפשטיין ז"ל מספר שליה הגדול ובהנהגות הרבה משאר ספרי מוסר
... והונה בהנהגה מדייקת עיי ... שלמה זלמן לונדן ... בשנת ושמתי פדת
195 Bll. 40. HC. B p. 535 Nr. 531, Z 385. בין עמי לפי

Zu Salomo London vgl. meine Mitteilung in Jahrb. VIII, 124 (wo Salomo statt Samuel zu lesen ist.)

105. קיצור חובות הלבבות אשר הכר הרב בהיי ולרוב
תועלתו נדפס מחדש ... בשנת כהמלת ה' עליו הוכא לבית הדפוס עיי מוהר"ר
39 Bll. mit jüdisch-deutschem Anhang. מניס במוהר"ר יששכר בער
(17 Bll.) und תיקון הצות (16 Bll.). 120. HS.1743¹⁾.מ' קב הישר חלק ראשון וחלק שני והוא ספר נהמד לחועלת הנפש. 106.
וגוף ונשמה ... חברו ... צבי הירש בן הרב ... ברכת הובה ... שנת קרע

¹⁾ In das Jahr 1743 fällt auch der Druck von שמו זה שמו ס' זכרון בירושלים זה שמו ... ודע אדם את אגרת ספספת יחוסתא דדיוקיא הטמונים בארץ
טעם בשמות למען היות זכרון לבני ישראל ... 16 Bll. 120. Es ist
also ein Pseudokonstantinopel und entweder in Sulzbach oder in
Fürth gedruckt. Die Typen und das Eichelmotiv lassen auf Fürth schliessen.
Weinberg l. c. p. 144 n. übersieht, dass es zu den Pseudodrucken gehört;
vgl. B p. 158 Nr. 152.

רוע גור דינו. Jüdisch-deutsch. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“. 88 Bll. 4°. HC.

Setzer: Jakob b. Naftali, Jizchak Eisik b. Mose Grilling, Jehuda b. Hirsch, Aron Löb b. Jakob Hirsch.

1744.

107. סדר תקוני שבת מאיש האלקי ... יצחק לוריא אשכנזי ויל ונוסף. על דגלו סדר מוצאי שבת וגם לרבות שנתחדש הפרקים ... והצנתי הפי' בלשון אשכנזי על המשניות (שנת) זכור ושמור את יום השבת לקדשו לפי. 120 Bll. 12°. HC.

108. קונטרס קורי עכביש והוא חבור נחמד אשר העלה המדקדק. הגדול ... שלמה ולמן הענא ... להציל את נפשו ממוקשי משינו אשר השינו 34 Bll. 8°. HS.-F. על ספר צוהר התיבה (קונטרס קורות ארזים) St 6922⁶, B p. 527 Nr. 330, R 1007, Z 722.

Wie am Schluss bemerkt wird, beendete der Verfasser seine Schrift, die hauptsächlich gegen die Angriffe des Seligmann Schwab gerichtet ist, am 16. Siwan 1744. Zu Salomo Hanau vgl. meine Mittheilungen in Jahrb. VIII, 106 ff.

109. ס' ענף עץ עבות פרח שרף מעופף רשפי אש שלהבות ... וכעבות הענלה הטאה אשר בצער התיבה. יקראה קורי עכביש לכן קראתי לזאת עבותות אהבה ע"י ראובן חמכונה ועליגמן בן אהרן הלוי גריסהאבר לסדר עבותות אהבה. 56 Bll. (pag. 1, 5—59). 8°. HS.-F. ולפרט והצדיקו את הצדיק וגו' לפי. B p. 445 Nr. 476, R 426, Z 275.

Auf dem Titelblatt steht u. a.: איש ז"ה ליכ"א מא"ן דיע. א. eine Anspielung auf den Namen des Verfassers Seligmann Kriegshaber (Seligmann Schwab); vgl. hierzu Jahrb. VIII, 107 ff.

1745.

110. סדר קינות מיש מייש כמנהג ק"ק אשכנזים וכמנהג פולין — בשנת 77 Bll. 4°. HS. בכונתה בלילה ודמעתה על לילה לפי.

Jüdisch-deutsche Uebersetzung.

Approbation: Baruch Rapoport, 27. Tamus 504.

Sehr mangelhafter Druck. Bibliographisch nirgends verzeichnet. Auf dem Titelblatt gereimte jüdisch-deutsche Vorrede: אייל איד האב גיועהן דש די קינות די מיר אן השעה באב טק זאנן, זיין גישטעלט אין איין קורץ לשון פון לויטר דעמוט אונ' קלאג וכו'.

111. מערני יום טוב ודברי המודות פי' היר יום טוב ליפמאן העללער. (1+). על חלק ראשון מספר רבינו אשר (רא"ש) שנת מאשר שמנה לחמה 320 Bll. Fol. HS.-F. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

St 4455 Nr. 17, B p. 348 Nr. 1675, Z 60.

Approbationen: Baruch Rapoport, 27. Tamus 504, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 15. Kislew 505, Jonatan Eibeschütz in Metz, 10. Tebeth 505.

Setzer: Tubjo b. Abraham ז"ץ, Jizchak Eisik Grillingen, Jehuda b. Zbi Hirsch, Salomo b. Abraham.

Die erste Auflage wurde in Prag 1628 unter dem Titel מעני מלך ולחם הסודות gedruckt; die bekannten Anklagen gegen R. Lipmann Heller veranlassten die Abänderung des Titels.

1746.

112. שבת מוסר להריר אליהו ב"ר שלמה אברהם הכהן — בשנת אמרת. 96 Bll. 4°. CH. (1+). אחת מחסי חלקי בארץ החיים לפי

113. תפלות יום כפור קטן. Hebräisch und deutsch. 28 Bll. 8°. CH.-F.

114. הגדה של פסח עם פי' אברנאל בשנת ואמרתם ובה פסח לפי. mit Bildern. 16 Bll. Fol. CH. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“. Vgl. Wiener I. c. Nr. 97.

1747.

115. ספר הנזן מאת יצחק בן אליעזר וגם בו הדרכה של יוהנן לוריא — 12 Bll. 12°. HC.-F. Z 364.

Vgl. oben Nr. 12.

Herausgegeben mit Zusätzen von Salomon b. Mose Raphael (London); vgl. oben Nr. 104.

116. עשרת צבי בית לחם יהודה והוא ביאור חדש ... על שיע מזור. י"ד ... והוסף ... חירושי דינים ... וקונטרס הפסיקות ... גם ... שאלות ותשובות שלו ... היה הרב ... צבי הירש ... בהמפורסם ... עזריאל מוילנא ... בשנת כיום דקיא יחי' צבארת לעשרת צבי לפי 120+5+3 Bll. Fol. HC. B p. 74 Nr. 354, Z 339.

Approbationen: Samuel Helmann in Mannheim, o. D., Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 4. Ijar 507, Pinchas Katzenellenbogen in Marktbreit, 11. Ijar 507, Schneior Phöbus in Witzenhausen, 18. Adar 507, Elieser Katzenellenbogen im Grabfeld, o. D.

Die erste, äusserst selten gewordene Ausgabe dieses Werkes erschien Zolkiew 1733. Zum Druck gegeben wurde das Buch von R. Efraim Salomo b. Eljakim Feibes, der noch verschiedenes hinzufügte, weshalb auch der ganze Titel בית לחם יהודה ושער אפרים lautet.

1748.

117. שער ההל'יה אשר יסד והיבר הריב הנאון ... מוהרר נפתלי הכהן ... ולהיה ... עיי נבדו ... שמשון בהריב ... פינהם יצחק כ"ץ ... שהיה אב"ד דק"ק פולדא והמדינה ובק"ק קרעמזר — בחודש תשרי שנת ישפוט תכל בצדק. (2+) 10 Bll. 8°. CH.-F.

Approbation: Samuel Helmann in Mannheim mit seinem Schwiegersohn Elieser im Grabfeld, 21. Tamus 508.

Das Büchlein fehlt in allen bibliographischen Handbüchern. Der oben genannte Simson gab schon vorher den von seinem Grossvater verfassten Siddur בית רחל heraus, der mit dem שער הלילה zum zweitenmal 1761 in Amsterdam erschien (vgl. R 894).

1749.

118. ספר פועל צדק והוא סדר התרי"ג מצות סדרם הנאון ... מוהר"ר. שבת כיין בעל השפתי כהן וציל ומצאה בבית גנוזי חתן בתו מוהר"ר דוד במהר"ר דן מקיף רישא. והביאו לדפוס עם כתב עדות נאמנה מהאלוף ... מוהר"ר יצחק נרו נכד הנאון בעל הש"ך וציל שמכסן הנאון אביו וקנו בעל הש"ך יצאו הדברים בכן תקנו בעצה טובה היה האלוף כהר"ר שלמה זלמן לונדן להביאו (2+) 20 Bll. 120. עכשיו לדפוס ... נדפס בפעם שנית בק"ק פיורא ... CH. B p. 456 Nr. 25, Z 694.

Das letzte unpaginierte Blatt enthält „איגרת הרמב"ן. Der erste Druck erschien 1720 in Jessnitz¹⁾.

1750.

119. ספר צינה דוד על הלכות ניקור אעים שקצת מוניטין מספר הזה. כבר לזמן מרובה יצא לעולם אפס קצהו ועבשיו בא בעל המלקט בפירוש מספיק על בעל העיטור בפירוש מקום דוד והכל בליא ע"י המנקר מוסהה מנוע רבה טייטשליך מניש היה התורני הר"ר דוד בן הר"ר נרשון דייטש ז"ל ודירתו קבועה בק"ק אלברשוויילר סמוך לק"ק מנהיים וכיתור סמוך דייטש ז"ל להזקק לאנדוי ... בשנת ככל אות נפשוך האכל נשך לפק (6+) 12. Bll. 40. CH. B p. 509 Nr. 114, R 462, Z 361.

Approbationen: Jonatan Eibeschutz in Metz, 29. Tamus 509, Samuel Helmann in Mannheim, 2. Cheschan 510, Mose Brandis in Mainz, 14. Schebat 510, Samuel in Hagenau, 4. Elul 509, Isaak Sinzheim in Trier, 1. Nissan 510, Hirsch Auerbach in Worms, 8. Schebat 510, Natan Kahn in Karlsruhe, o. D., Samuel Weil in Rappoltsweiler, 27. Ab 509.

Das Büchlein hat eine hebräische und eine jüdisch-deutsche Einleitung und die הלכות ניקור sind gleichfalls in hebräischer und in jüdisch-deutscher Sprache abgefasst.

120. מתזור חלק ראשון כמנהג ק"ק אשכנזים ובו נכללו תפלות של ימים נוראים והם ר"ה ויוצר של שבת תשובה וי"כ עם סליחות ועם שאר תפלות ועם הפי' בלשון אשכנז ... ובפרט להמונם (so) ... וגם דיני הדרת קודש ... דיוש מהזור איז אין לשון הקודש אונ' טייטש גישטעלט. וועלכש גלייכן איז נאך קיין מאל גיוועזן אין דער וועלט דש איין אידר זאל ווישן וויא ער זאל נאש דינק. דו מיר זאלן קענן עולם הבא גיווינק. אמן: בשנת ישמח לב מבקשי ה'. 232 Bll. 40. CH.

Approbation: Samuel Helmann in Mannheim, 17. Tamus 509.

¹⁾ Vgl. Freudenthal I. c. p. 199 und 265.

Setzer: Natan b. Josef aus Ichenhausen.

חלק שני וכו' ובו נכללו תפלות שלש רגלים והם פסח שבועות
wie oben וסוכות עם מערבית והושענות ... ועם שאר תפלות

Approbation und Jahresstichwort wie oben. 138 Bll. 4°. CH.

תפלה מכל השנה כפי מנהג אשכנזים לפרט השקופה 120a.
238 Bll. 4°. CH. ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל

Das Buch enthält ausser den täglichen Gebeten die Gebete (Machsor)
für die drei Wanderfeste.

Als Setzer zeichnet auffallenderweise Chanoch Henle b. Noson, z. Zt. in
Sulzbach, der sonst nicht in Fürth beschäftigt war; vgl. Jahrb. I p. 189 Nr. 26.

מייטש מענה לשון איז אויף מייטש גישטעלט אונ' גאר ניקש 121.
דראן גפעלט, וואש מן זאל אויף זיין עלטערן אונ' פריינטש קברים ואנן ווען
מן זיין מאנגל אונ' נוט טוט קלאגן (1+). 32 Bll. (unregelmässig paginiert). 8°. CH.

ס' שפתי דעת דרושים וחדושים שיצאו מפי הרבנים ... מרי שבת 122.
בשנתו הם ציונים וגם לחגים ולמועדים ולמילה ולפדיון הבן ולכר מצוה
ולנשואין איזן וליקש מוהרר שמעון במהריר שמואל
(4+) 44 Bll. 8°. CH. B p. 609 Nr. 1232, R 1075, Z 703.

נר מצוה ציור המנוחה וסודה ומומור כ"ה עם מ"י נגלה ונסתר ע"י 123.
הר"ר יהודה ליב ב"ר יצחק מפיורדא 4°. CH. B p. 403 Nr. 312, Z 405.
Derselbe Verfasser wie Nr. 85.

1750/51.

זכחו וזכוי צדק שהיטות וכדיקות של הגאון ... יעקב ווייל וצ"ל 124.
עם הגהות וחדושים שליקט (so) ויאסף (so) החבר רבי צבי בר יצחק ... בקיץ
קראקא — נדפס בשנת תקצ"י 5 Bll. 4°. CH.

Hierauf folgen sechs Blätter. Auf der Rückseite des sechsten Blattes
steht ein neues Titelblatt wie oben זכחו וזכוי צדק בדיקות של הגאון ומ' נדפס בשנת
ברית מילה 10 Bll. 4°. Am Ende des Büchleins stehen einige כטלות für
mit dem Schlusssatz: כל אלה ברוחי ונסיתי אני צבי בר יעקב וצ"ל

Das Ganze scheint ein Nachdruck der Erstausgabe Krakau 1577 zu sein.

1751.

ספר עץ היים דש איז דש קעסטליכי ספר קיצור שני לוחות הברית 125.
אויף מייטש גשטעלט יראה אונ' מוסר וואל במעלט לסדר ולפרט אתה
ע"תה ברור ד' לפי (1+). 75 Bll. 4°. CH.

Approbation: Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 1. Siwan 511.

ארבע שיטות לרשבי"א ורמב"ן על ברכות גטין בבא קמא חולין 126.
חדושי מסכת ברכות להרב רבינו שלמה בן אדרת וצ"ל
כפי אשר נדפסו מקדם בוונציאה ובאמשטרדם עם ציונים בראש כל דיבור ודיבור

להורות היכא קאי בנמרא בשנת הנני ערשה חדשה עתה תצמח לפיק
177. יודע ספר 177. B p. 182 Nr. 451, Z 713, R.

Approbationen: Jakob Josia aus Krakau in Frankfurt a. M., 14. Ijar 503
(auf dem Titelblatt), Mose Katzenellenbogen in Schwabach, 25. Schebat 503,
Josua Heschel in Schwabach, 18. Tamus 511, Elieser Katzenellenbogen in
Grabfeld, 1. Tamus 511, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim,
6. Tamus 511.

Das Buch wurde von Sanfel Aub aus Offenbach in Druck gegeben;
auf ihn beziehen sich die Approbationen.

1752.

127. אתה עתה כיוך ה' ganz wie oben Nr. 125, nur im Druck
etwas verändert und mit dem Jahresstichwort ה'.

128. פירוש התורה לרבינו יעקב בעל הטורים עם הנהגות עיטור בכורים
להיד כיוך בר אלקנה לפרט כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל
(2+) 87 Bll. 40. CH. St p. 1192 Nr. 46, B p. 435 Nr. 213, Z 298.

Approbationen: Josua Heschel in Gunzenhausen, 27. Adar 512, Abraham
Maler in Oettingen, 13. Ijar 512, Wolf b. Salomo Wassertrüdingen in Ansbach,
16. Adar 512, Josef Wassertrüdingen in Ansbach, 16. Adar 512.

Der Verfasser Baruch b. Elkana Naumburg aus Fürth (vgl. meine Mit-
teilungen über die Familie Naumburg im Jahrb. VIII, 134 ff.) erwähnt in der
Vorrede seinen Grossvater Wolf aus Grossglogau, sowie p. 81 b R. David, den
Sohn des R. Löb Berlin; der damals in Ansbach wohnte und 1771 als Rabbiner
der Dreigemeinden in Hamburg starb.

1753.

129. ס' שבט מוסר דו גיעהרטי אונ' גילושטיני בוך וועלכש האט מהבר
גיווען החכם השלום (so) הדיין המצויין כמהוריר אלי' הכהן מקיק אומיר אין
לשון הקודש וועלכו דאו ערשטי מאהל איזט גדרוקט ווארדן אין קונשטנרינה ...
Jüdisch-deutsch. 96 Bll. 40. CH. B p. 564 Nr. 231, Z 234.

Approbation: Baruch Rapoport in Fürth, 7. Ab 486.

Nachdruck der 1726 in Wilhermsdorf erschienenen Ausgabe mit Ueber-
nahme der dortigen Approbation¹⁾.

130. בן המלך והנזיר. Jüdisch-deutsch. 80. B p. 78 Nr. 449.
Vielleicht Verwechslung mit der späteren Ausgabe d. a. 1783 (vgl. Nr. 304).

131. הפלה מכל השנה כפי מנהג אשכנזים פיהם פולין ומערין
(unvollständig). 40. CH. לפרט השקיפה ממעון קדשך מן השמים ונברך את עמך ישראל

¹⁾ Vgl. Freimann in Festschrift zum 70. Geburtstage A. Berliners p. 110
Nr. 108.

132. טייטש מענה לשון וכו'. 32 Bll. 8°. CH.

Text genau wie Nr. 121, nur andere Titelblatteinfassung und etwas andere Typen.

1754.

133. סדר הגדה של פסח עם פי' מעשה ה' לפרט והגדרת לבנך. 23 Bll. Fol. CH. (1+). ביום ההוא לאמר וכו'.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 103.

Approbation: Jakob Josia in Frankfurt, 13. Schebat 514.

Der Rabbinatsbeisitzer R. Nesanel in Mannheim, Sohn des Rabbinatsbeisitzers R. Seligmann Dinkelspühl in Fürth, liess diese Haggadah zum Druck befördern; vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 81.

1755.

134. סדר הגדה של פסח עם פי' ישמח לב מבקשי ה'. ganz wie oben Nr. 120. 238 S. 4°. CH.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 1. Nissan 514, Isack Sekel Ethausen in Pfersee, 13. Adar 513, Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 13. Nissan 513.

135. ... סדר הגדה של פסח עם פי' אברכנאל בשנת ואמרתם זכח פסח. 16 Bll. Fol. CH. Z 442. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 105.

Setzer: Aron Arje b. Jakob Zbi, Natan Neta b. Josef Ichenhausen.

136. Jüdisch-deutsch. סדר תהינות ובקשות די אויז ער לעזין אוי. וואל ערקלערטי. וועלכי איר גלייכן נאך ניט ווערט גיוועזן זיין. וואו דו מיך פיל פרומי ווייבר אום אליר הגד החנות גבעטן אוי די זעלבן ניט דינן קאנין אוי צו 91 Bll. 8°. CH. מיין קינד תפלות בינדן וואלין — שנת תקע בשופר גדול (unpaginiert).

Voran geht מנורה, אונורה חכמים שרייבן דש די שינה מנורה האט הקב"ה געזיין משה רבינו אין דר תורה אונד אך צו דוד המלך מיט גילדנה אותיות אין דער צורה דער מיט האט ער זיין פיינט טאן יאגן. אוי ווער זיא טוט זאגן דער גיפנט לייט זעליקייט אין גאטש אויגן אמן. אך האבן מיר דער ביא גטראכט דא מוסר מודע' תהינה אוי דא ווידוי אוי דא עשרת הרבבות אונד פרשת המן wie oben 4 Bll. (an deren Schluss המנורה).

Das Buch enthält 121 Technoth.

1756.

137. מנהגים. Jüdisch-deutsch mit Kupferstich. 8°. CH.

138. סליחות ע"פ סדר קהל נירנבורג נדפס. Pseudowilhermsdorf. פעם שנית כמו ק"ק ווילהרמסדארף שנת ויאמר ה' סליחתי נדברייך.

106 Bll. Fol. F.

Setzer: Neta b. Josef Ichhausen, Elchanan b. Leser Schlenker.

Beide Setzer waren in Fürth tätig, daher zweifellos ein Fürther Druck
(vgl. auch Jahrb. I, 117***).

1757.

139. הירדשי הלכות שחיבור (so) הגאון ... שמואל אידלש ... בשנת 226 Bll. (unregelmässig paginiert).
Fol. CH. Unter „Karl Wilhelm Friedrich“.

Vgl. Wiener, Bibl. Friedl., Nr. 3890 A.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 15. Ab 514, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 22. Tebeth 513, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 2. Ab 514, Zbi Hirsch Rapoport in Wallerstein, 27. Tebeth 515.

Korrektor: Jirmija b. Chajim.

Diese Ausgabe des ספר חרדים ist die dritte der Druckerei, da die anderen vergriffen waren.

140. יוסף פון עם שארית ישראל 40. B p. 562
Nr. 194.

141. קליידר אורדינונג באשר הגאון בקהלתינו צימליך איבר הנר גנוהמן. דש הנשים ובתולת על פי רוב איבר איהרן שטאנד. הן במלבושים והן מיט יובעלין. וכל השומע: דער גשטאלטן גיהן ... יונגעס וואס עליי ברכות טוב נעשה פה פיורדא יום א' ה' כסליו תקיח לפיך 8 Bll. 80.

142. מאמר אברהם עם קונט' מהוה אברהם וספר זרע אברהם אשר חברו ... מוהרר אברהם בן אשר וואלירשטיין היושב על כס הוראה בקיץ שנאמץ ואנפי' לשנה הזאת בקשו צדק בקשו ענוה — אולי יש תקווה לפיך 142 Bll. (2+).
CH. St 4321 (mit unrichtigem Druckjahr), B p. 279 Nr. 121, Z 774.

Approbationen: Juda Emmerich in Schnaittach, 25. Schebat 517, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 27. Tamus 516.

Ueber den Verfasser Abraham Wallerstein s. Weinberg, Geschichte der Juden in der Oberpfalz, p. 147 ff.

1759.

143. (2+). ס' אשלי רברבי (ש"ע י"ד) שנת כי ממני תוצאות חיים. 354 Bll. Fol. CH. Z 811.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 27. Siwan 516, Sekel Ethausen in Pfersee, 22. Kislew 517, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 19. Schebat 517, Elieser Katzenellenbogen in Hagenau, 8. Tamus 516, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 26. Ab 516, Nathanael Weil in Karlsruhe, 14. Siwan 518.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Natan Neta b. Josef Thannhausen, Michel b. Jakob Buchbinder, Gumprich b. Chajim aus Dessau, David b. Isserle.

143a. Pseudoamsterdam. סדר קינות מיט שייטש כמנהג קיץ. ווייל איך האב גיזעקן באותיות אמשטרדם בשנת בכו תבנה בלילה דרמעתה על לחיה 76 Bll. 40.

קרבן מנחה היא תפלה מכל השנה כמנהג אשכנזים עם כמה דינים ... 144. 4°. CH. (שנת) כאשר וביאו בני ישראל את המנחה לפיק זה מעשה ידי הקטן משה מלוגא רבתי פיה¹).

Was hier verzeichnet ist, befindet sich auf einem Titelblatt, das nach meiner Meinung überhaupt nur ein Probeblatt sein sollte, ohne dass der Druck ausgeführt wurde. Mose v. Glogau lieferte vermutlich die Umrahmung, die tatsächlich künstlerischen Geschmack verrät. Das Buch selbst erschien unter obigem Titel ohne Jahresangabe (vgl. Nr. 514).

1760.

145. סדר הגדה של פסח עם ציורים בשנת עשו פסה לה' אלקים ככתוב. 14 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. CH. Jüdisch-deutsches Titelblatt, teilweise gereimt, beginnt: ראש מזמן ווישן דש איין מצוה איז אונזער דעגן מצות דיא אויז קינדר ישראל השייט נבאטן האט ...

Vgl. Wiener I. c. Nr. 110.

146. ס' דרכי משה מטור אויה הכרו הנאון משה איסרלש 87 Bll. (2+). שנת אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל לפיק. Fol. CH.-F. St 64831, B p. 120 Nr. 504, Z 575. .

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 17. Adar 520, Sekel Ethausen in Pfersee, 6. Kislew 520, Natanael Weil in Karlsruhe, 30. Ab 519.

Der Druck wurde am 1. Elul 1760 vollendet. Das Buch wird gewöhnlich ארבעה דרכי משה האריך להם"א genannt.

147. סדר תפלה מראשית השנה ועד אחרית השנה כמנהג אשכנז פיהם. פולין מעהרין ועל כל מלה פירושה בלשון אשכנז אשר לא נדפס במתכונתה לעולם כדי שכל אדם יכול להבין מה שיתפלל ... דיזי ניאי תפלה אויז איבר אויש זער נוצליך אויז גיט ... (שנת) ובעת קבצי אחכם לפיק.

1. Teil Tefila hebräisch und jüdisch-deutsche Interlinearübersetzung. 126 Bll. (unregelmässig paginiert). 4°. CH.-F.

Approbationen: Sekel Ethausen in Pfersee, 10. Tebeth 520, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 25. Cheschwan 520, Natanael Weil in Karlsruhe, 30. Ab 519.

2. Teil Tehלים (4+) 92 Bll. mit besonderem Titel תהלים ויילן אין תהלים שמינן גרושין שבהים צו הקביה ... וגם מפני שקטן (so) היריעה מהכילה ... מפ' של דיק ומעט מעט מפרוש' אחרים ... הוכא לבית הדפוס d. i. Michael b. Abraham Kohn ע"י החורני ר' מיכל קיין פירדא (vgl. oben Nr. 96). Z 460. Interlinearübersetzung.

Die Approbationen des 1. Teiles sind hier wiederholt.

¹) פ"ה scheint mir die Abbreviatur von פתחיו הוהם zu sein, womit bekanntlich früher der Graveur bezeichnet wurde.

1761.

148. Pseudosulzbach. הדיין ... אשר חבנו ... שבת מוסר ... אלי' כהן נרץ מתושבי ק"ק אומיר ותהי' ראשית מלאכתי לסדר ולפרט ושמרת לעשות כל אשר יורוך — בדפוס חדש נאה ומשובח של כהריר איצק בן כהריר ליב ב"ב מוכר ספרים בפזורה חתן ... כהריר ולמן יצ"ו בעל מדפים כולצכאך. 98 Bll. 40. IL.-F. B p. 564 Nr. 231.

Vgl. Jahrbuch I, 115***.

Approbation: Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Ab 521.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Natan Neta b. Josef, Salomo b. Abraham Am Schluss Reklamevermerk.

Erstlingswerk des Druckers Itzig b. Löb Buchbinder (wohnhafte im Hause des Vorstehers Baruch Jaffe in Fürth).

Mit Worterklärungen nach Ed. Amsterdam 1732.

149. Pseudosulzbach. לקוטי צבי שנת האיונה תפילתי לפ"ק. בדפוס חדש וכו' מוכר ספרים בפזורה כולצכאך. 102 Bll. 120. IL.-F. 1773
Vgl. Weinberg I. c. p. 115.

150. ספר אפי רברבי והם ביאורים נהמדים על שיע אבן העזר. עם בית שמואל ... הלכה מחוקק ... לפרט ויורי דבר שמואל לכל ישראל. 192 Bll. Fol. CH.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 17. Adar 520, Jizchak Sekel Ethausen in Pforsee, 5. Kislev 520, Elieser b. Mose Katzenellenbogen in Hagenau, 19. Ab 520, Naftali Hirsch b. Mose Katzenellenbogen in Mergentheim, 17. Elul 520, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Cheschwan 520.

1762.

151. Pseudoamsterdam. תפלה יום כפור קטן בתענית ערב. ראש חדש אחר מנחה גדולה מניחין טלית ותפילין אנשי הסגולה — נדפס בלשון הקודש ובלשון אשכנזי בכל תיבה על מכונו חיבור (so) הפירוש שקורין טייטש האלוק התורני הנאמן מוהר"ר נתן דק"ק פרוסטין בכל לבו נדפס בק"ק אמשטרדם. 20 Bll. 120. CH.

Ueber Nathan, Kantor in Prossnitz, s. St 6625.

151a. מ' לקוטי צבי בשנת ענני בבית תפילתנו. 96 Bll. kl. 80. CH.

Auf der Rückseite des Titelblattes steht: אמר המחוקק אשר לעזרת צבי הירש mit Akrostich ולעזרת ישראל מזדקק. צופה ומביט ... בין הירר היים.

152. סדר תהינות ובקשות די אויערלעזין אונ' וואל ער קלערט וועלכי. איר גלייכן ניש ווערט נווען ויין ... 24 Bll. 80. IL. Z 448.

Am Schluss Reklamevermerk.

הגדה סדר של פסח עם המירוש הנחמד אברבנאל בשנת תבוא 153. 16 Bll. Fol. IL. Z 442.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 112.

154. ... סדר הגדה של פסח עם ברכותיה ... ועם ציורים ...

24 Bll. Fol. IL.

Fehlt bei Wiener I. c.

155. ספר שמחת הנפש ראשית ווערט איר דריין פינן איין נוויי. 90 Bll. 40. CH. B p. 594 Nr. 864.

Vgl. oben Nr. 68.

156. שערי זמרה להיר זלמן הענא הובא לבית הדפוס על ידי (+2). כהרר הענלי בן ... כהרר שמעון אולמא ... שנת שיערי זמרה לפי 43 Bll. 80. JP. St 6922^s, B p. 602 Nr. 1090, R 1008.

Approbation: Sekel Ethausen in Pfersee, 5. Ab 522.

Ueber den Herausgeber Elchanan Henle b. Simon Mose Ulmo von Pfersee vgl. meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. III, 24.

157. ברכת המזון כמנהג אשכנז ופולין באותיות יפים ובנייר לבן ובדיו. 30 Bll. 40. JP.

158. Pseudoamsterdam. ביאר רהובות ביאר מספיק על דקדוקי רשי הברו וגם חקרו המדקדק המנה האלוק כהרר אייזק אויערבאך 66 Bll. 40. HL.

Lizenzformel. B p. 65 Nr. 174, Z 63.

Approbationen: Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Siwan 522, Juda Emmerich in Schnaittach, 11. Nissan 522.

Am Schluss Reklamevermerk.

Von demselben Verfasser ist das שווא ינוקא (s. o. Nr. 74), wobei er am Schluss bemerkt, er wolle dieses Buch nicht approbieren lassen; „ich will auf sparen, bis ich druck auf מילות ה' בחורה רשי בחורה ich arbeit schon drüber ... מעשרים שנה ומעלה וטרם הללו קראתי באר רחובות פנס.

Die erste Ausgabe erschien 1730 in Sulzbach; die zweite, von Aron, dem Sohne des Verfassers, besorgt, Amsterdam 1756; vorliegende 3. Auflage enthält noch die Erklärungen zu den Megilloth.

1763.

159. ס' מנחת יעקב וזאת תורת ההטאת והמנחה והשלמים הוא פירש ... על ספר תורת הטאת שחיבר ... משה איסרלש מקראקא ... על כל אלה עמד בקושיות ... כהרר יעקב דיין ... בן ... כמוהרר יוסף ... רישא ... (חלק שני ספר תורת השלמים ... על השיע מהלכות נדה וגם קונטרס הספיקות ... שהבר ... בעל שפתי כהן ... ועוד ... איזה שאלות ותשובות ... ספר סולת למנחה ... שמן למנחה אשר הבר בנו ... מהרר שמעון ...

שנת יורו משפטי ליעקב ותורת לישראל לפי. Der 2. Teil hat besonderes Titelblatt mit dem Jahresstichwort **יעקב** ויקם עדות **יעקב** ויקם עדות **יעקב**. CH. 1. Teil (2+) 95 Bll. (fehlerhaft paginiert), 2. Teil 21 Bll., 3. Teil 12 Bll., 4. Teil 6 Bll. B p. 342 Nr. 1523, R 848, Z 576.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 11. Tebeth 523, Isaak Sekel Ethausen in Pfersee, 25. Tebeth 523, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Tebeth 523.

160. סדר מעריב בזמנה וסדר ספירות (so) העומר ישמרך האל השומר. 45 Bll. 320. IL.

Einleitung und Vorschriften für Omerzählen sind in jüdisch-deutscher Sprache abgefasst; Omer für jeden Abend auf einer besonderen Seite.

161. ראשית הכמה להיר אלי ב'ר משה די ויראש — שנת יראת ה'. 293 Bll. 40. IL.-F.

B p. 541 Nr. 41, M 399.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz 522, Elieser Katzenellenbogen in Hagenau, 6. Cheschwan 522, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Heidelberg, 18. Elul 521, Zbi Hirsch Rapoport in Wallerstein, 22. Tebeth 522.

Setzer: Aron Arje b. Jakob Zbi, Gumprich b. Chajim, Salomo b. Mose, Josef b. Mose Bielefeld, Koppel b. Mose Sulzbach, Natan Neta b. Josef, Salomo b. Josef, Juda b. Mose Menachem.

162. שבט מוסר דא גיעהרטי אונ' גילושטיגי בוך וועלכש האט מחבר גיוועזן החכם השלום (so) הדיין המצויין כמהוריר אלי' הכהן מקק אומיר בשנת 92 Bll. 40. JP.-F.

In keinem bibliographischen Handbuch erwähnt.

Approbation: Juda Emmerich in Schnaittach und Sulzbürg, 12. Adar 523.

Setzer: Jakob Buchbinder, Jechiel Michel b. Jakob, David b. Ascher, Löb b. Chanoch.

163. מנורת המאור ... עם פ' מספיק נפש יהודה משיבת נפש לומדיה ליקטו וחברו ... משה פראנקפורט דיין דיקק אמשטרדם בעל המחבר זה ינחמנו בן להחכם ... שמעון פראנקפורט וצ'ל בעל המחבר ספר החיים וספר זה מול פני המנורה. 452 Bll. 80. JP.

B p. 388 Nr. 1445.

Approbation: Josua Heschel in Schwabach, 16. Tebeth 522.

Setzer: Jakob Buchbinder, David b. Ascher.

164. אליה מזרחי על התורה — לשנת ממורה אביא ורעך וממערב. 241 Bll. Fol. IL. B p. 312 Nr. 874, Z 2251.

¹⁾ Die von M p. 162 erwähnte Ausgabe d. a. 1754 erschien nicht in Fürth, sondern in Zolkiew.

Approbationen: Abraham b. Zbi Hirsch in Frankfurt a. M., 23. Tebeth 522, Samuel Helmann in Metz, 6. Kislew 522, Elieser Katzenellenbogen in Hagenau, 6. Cheschwan 522, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, Cheschwan 522, Zbi Hirsch Rapoport in Wallerstein, 23. Tebeth 522, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Elul 521.

165. הנדה של פסח.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 113.

166. ס' ראש יוסף אשר הבר ... מסילים הרבה על התורה ... ויוסף.
— להנכם חן וצלה ורין מעדת ישורין לפרט קטן — 36 Bll. 4°. JP.

B p. 540 Nr. 18, Z 345.

Approbationen: (o. D.) Isaak Landau, Jizchak Eisik in Olkisch, Jehuda Löb in Przedborz, Rabbinatsbeisitzer in Krakau (Jechiel Michel b. Salomo, Mose b. Josef הבהן, Mose Aron הלי von Lipschitz, Schoueil, Prediger), Maier Rotbaum in Pilsen, Jizchak Eisik Kalisch in Töplitz, Zbi Hirsch הלי in Eidlitz. Verfasser ist Josef b. Jerachmiel aus Tiktin.

1764.

167. חידושי מהרשיא על פירוש רישי ... אשר על ... התורה והשנות.
— gesammelt und herausgegeben von Zbi Hirsch b. Meïr Kohn aus Sittel¹⁾ (in Lithauen). (1+) 82 Bll. 4°. JP.

St 7025 Nr. 22, B p. 183 Nr. 468, Z 678.

Approbation: Juda Emmerich in Schnaittach 21. Nissan 524 (die Jahreszahl ist unrichtig gedruckt).

168. ס' שני לוחות הברית אמרות טהורות מפנינים יקרות הבור על שני תורות ... הנאון ... מהרר ישיעה במהרר אבהרם הלי וצל ממשפחת הורוין ... בשנת שני לוחות אבנים כראשונים paginiert). Fol. HL. St p. 1388 Nr. 10, B p. 597 Nr. 946, Z 385.

Approbationen: Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Schebat 523, Josef Hess und Juda Löb Friedberg in Fürth, 4. Ijar 524, Juda Emmerich in Schnaittach, 6. Ijar 524.

Korrektor: Elia b. Benjamin כ"ץ.

Setzer: Gomprich b. Chajim, Nikolaus Neifert aus Kulmbach.

169. ס' ירים משה ביאור למסכת אבות לזרנא ורבנא ... מוהרר משה.
אלשיך מאת ירמיהו בר משה שלענקר — לפרט והי כאשר ירים משה ידו ונבר 50 Bll. 4°. IL. St 1486, B p. 231, Nr. 433, Z 553.

Auf der letzten Seite bemerkt der Herausgeber Jirmija Schlenker (vgl. über ihn Jahrbuch VIII, 145), dass der Druck des Buches vollendet wurde לסדר ולפרט ולחיות את בני ישראל את כל החקים אשר דבר ה' ביד משה, was dem Jahre 1768 entspricht und wohl auf einem Druckfehler beruht.

Approbation: Josef Steinhart in Niederehnheim, 17. Cheschwan 524.

¹⁾ In ZfhB. 1908 p. 27 Nr. 31 steht irrtümlich st. ביטל.

170. ס' אור הישר ... וכו' נכלל ספר אור צדיקים ... אשר חיבר ... מוהר"ר מאיר פאפרש ... ועתה ניתוסף ע"ז ספר המוסר אשר העלה ... מוהר"ר צבי הירש בן מוהר"ר חיים חזן ... דיינא דק"ק פוונן ... לפרט זאת תורת — **העולה היא העולה על המזהב** — 124 Bll. (fehlerhaft paginiert). CH.-F. B p. 25 Nr. 510, R 716, Z 460. 1019

Approbationen: Josua Heschel in Schwabach, 7. Nissan 524, Natanael Weil in Karlsruhe, 30. Schewat 524.

Setzer: Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo.

Vgl. Landshuth, Amude haaboda p. 308 und Berliner Rabbinen p. 60 n. 5.

1765.

171. זרע יעקב ... דברים ... חריפים ... לפי סדר הפרשיות ועתים וזמנים — **שנת בשוב ה' עבות עמו יגל יעקב לפי** Verfasser Jakob b. Pesach שוחט ומשניה in Nikolsburg, genannt R. Jakob Kuniz. 28 S. 4°. CH.-F. St 5563, B p. 163 Nr. 279, Z 420.

Approbationen: David Berlin in Dessau, o. D., Josef Steinhart in Fürth, 8. Tischri 525, Nathan Günzburg in Altofen 1. Ijar 520, Lāmel in Glogau, 13. Tebeth 524.

172. **ספר לב טוב איר אלי מאנן אונ' פרויאן וכו' בשנת לב טהור ברא** — wie oben Nr. 97. Jüdisch-deutsch. 108 Bll. 4°. IL. Z 364. 103

173. **הגדה סדר של פסח עם הפירוש הנחמד** — Mit Holzschnitten — **אברנאל בשנת תבוא עלינו אור הנאולה** — 15 Bll. Fol. IL. Vgl. Wiener I. c. Nr. 117.

174. **ס' מראות הצובאות פירוש נפלא על נביאים אחרונים להרב** ... enthält den Kömmentar Alscheichs zu Jesaja, Jirmija und den 12 kleinen Propheten.

(1+) 110+50 Bll. Fol. HL. B p. 371 Nr. 2254, Z 122.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 12 Elul 524, Natanael Weil in Karlsruhe, 10. Siwan 525, Juda Emmerich in Fürth, 13. Tischri 525.

Den Druck besorgte Hirsch b. Löb Ottenssoos (vgl. über ihn meine Mittheilungen im Jahrb. VIII, 137).

175. **דברי שאול הוא ביאור נפלא על כל התורה מבראשית עד לעיני** — כל ישראל ועל איזה הפטרות — **לפרט ברוך שנתן תורה לעמ' ישראל** — בקדושתו. 45 Bll. 4°. JP. B p. 106 Nr. 124, Z 681.

Approbationen: Hirsch הלוי in Eidlitz, 15. Tamus 523, Alexander b. Abraham in Prossnitz, 1. Elul 523, Maier Rothbaum in Pilsen, 10. Elul 523, Gerson in Frankfurt a. O., 8. Tischri 524.

Setzer: Simcha b. Eliahu.

Verfasser ist Saul von Lautenbach, Rabbiner in Ronsperg.

המשה תומשי תורה עם חמש מגלות והפסדת (so) מכל השנה 176. 358+29 Bll. JP. כמנהג כל קהלות הקדש — בשנת שפתי חכמים יורו דעת

Approbationen: Juda Emmerich von Schnaittach, 12. Kislew 523, Zbi Hirsch Rapoport in Wallerstein, 25. Tebeth 523, David b. Löb in Marktbreit (z. Zt. Dessau) 522.

Korrektor: Abraham b. ... (das Weitere fehlt).

Diese Pentateuchausgabe, die ich nirgends verzeichnet finde, hat noch Onkelos, Raschi, בעל הטורים, שפתי חכמים, תולדות אהרן und תולדות אהרן.

177. מ' מרבה שלום ואלה מוסיף על הראשונים מה שהיבר התורני. מוהר"ר יאקב נר"ו בן מוהר"ר פפה ויצל היה מניקלשפורג הנקרא כפי כל ר' יאקב קנייץ ספר זרע יעקב על סדר התורה בהרפאות ועתה עשה התורני הנ"ל שלום בין התלמידים לחבר בדברי אנדה על מאמר סוף ברכות אמר ר"א א"ר חנינא וכו' בשנת ונתתי שלום בארץ לפ"ק — 16 Bll. 8^u. CH.-F.

Fehlt in allen Katalogen (vgl. Brüll, Jahrb. V, 220). Verfasser derselbe wie bei Nr. 171.

178. חובות הלכבות ... להר יצחק בר משה ישר' ממשפחה טוביוש. מקיק פוזנן חתן האלוף התורני פ"ו כהר"ר יחזקאל נר"ו מקיק שוועריין היה מנוע הנאון ר"ש לוריא ... ובסופו העתקה שניה לשער היהוד להר משה ב"ר יוסף שטיינהארט עם הערות טבעיות ואלהיות לנמות אהר שטת התוכן קופרניקוס — (2+) 172 (fehlerhaft paginiert). (4+) 172. Bll. CH.-F. St p. 781 Nr. 9 und 5397, B p. 170 Nr. 144, R 132, Z 73 und -796, M p. 271.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 5. Kislew 525, Josua Heschel in Schwabach, 7. Nissan 524, Natanael Weil in Karlsruhe, 18. Adar II 524.

Die Vorrede zur „Metaphysik“ von Mose Steinhart (vgl. über ihn meine Mitteilungen im Jahrb. VI, 198), die auch in Sonderabdruck erschienen ist, trägt das Datum Fürth 20. Tebeth 525 (13. Januar 1765). Die von B p. 170 Nr. 143 erwähnte zweifelhafte ed. Fürth d. a. 1775 scheint auf Verwechslung mit vorliegender Ausgabe zu beruhen.

179. קינות לחשעה באב כמנהג קיק אשכנזים וכמנהג פולין. 40. Z 470.

180. מ' משנה תורה הוא היר החזקה להמאור הגדול ... משה בר ... מיימון ... עם שבעה עינים על אבן אהה ...

Erster Teil כל לעיני משה אשר עשה החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל. 276 Bll. Fol. CH. (6+)

B p. 384 Nr. 2521 (mit unrichtigem Druckjahr), Z 583.

Approbationen: Josef Steinhart in Niederehnheim, 1. Adar 523, Arie Löb Rapoport in Heidingsfeld, 1. Tebeth 523, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Tebeth 523.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose Falk b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo, Joel b. David Schlenker, Naftali Hirsch b. Chajim, Meir b. Jakob, Simon b. Hirsch,

(1+). **שנת ויכתוב משה את התורה הזאת לפי.** Zweiter Teil. 262 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. IL.

Approbationen: Samuel Helmann in Metz, 19. Schebat 523, Josua Heschel in Schwabach, 25. Schebat 523, Elieser in Hagenau, 1. Nissan 523.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Jehuda b. Zbi Hirsch, Salomo b. Mose, Matitjahu Gutmann, Natan Neta b. Josef, Salomo b. Josef, Jehuda Löb b. Mose Menachem, Gedalja Dob b. Lipmann.

הגדה סדר של פסח בשנת עשו פסח לה' אלקיכם בכתוב על ספר. 181. **לפני ה' שבת עמו יגיל יעקב** — Mit jüdisch-deutscher Uebersetzung und vielen Holzschnitten. 14 Bll. Fol. CH.

Fehlt bei Wiener I. c.

1766.

קהלת שלמה על ספר עין יעקב עם כחנות אור אשר היו. 182. **לפנינו ספר מאסף לכל אנדות לפרט בשוכי ה' שבות עמו יגיל יעקב** Erster Teil 214 Bll., zweiter Teil 209 Bll., dritter Teil 51 Bll. CH. Z 747.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 10. Tebeth 525, Josua Heschel in Schwabach, 7. Nissan 524, Natanael Weil in Karlsruhe, 12. Schebat 524.

Korrektor: Jakob b. זמ"י.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose Falk b. Simcha, Juda Löb b. Salomo, Joel b. David Schlenker, Naftali Hirsch b. Chajim, Meir b. Jakob, Simon b. Hirsch.

Mäzene, die die Druckkosten bestritten: Mose b. Jehuda Löb Wesel und Chajim b. Löb Niederwerrn (vgl. Jahrbuch VIII, 125).

ס' להם הפנים מהדורא בתרא ... על שלחן ערוך ... הברו בעל. 183. **המהבר חקי חיים וחקי דעת וחקי משפט לפרט ונתת על השולחן לחם** 69 Bll. Fol. CH. B p. 261 Nr. 175. **הפנים לפני תמיד לפי** (1+).

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 30. Kislew 525, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Tamus 524.

Setzer: Wie bei Nr. 182.

Vgl. oben Nr. 86.

חמשה חומשי חורה בלשון אשכנז צאנה וראינה ע"י ה"ר יעקב. 184. **ב"ר יצחק לוי עם תרגום שיר השירים** Jüdisch-deutsch. 40.

B p. 505 Nr. 3, Z 301.

Die Existenz dieser Ausgabe bezeugt ein Bann des R. Josef Steinhart vom 22. Kislew 528 wegen des Nachdruckes, der 1766 in Offenbach erschien. Der Bann wurde aber widerrufen und der Widerruf ist einzelnen Teilen der Offenbacher Ausgabe begedruckt. Hierbei wurde auch jener Bann widerrufen, der sich auf die Fürther Gemeindemitglieder bezog, da der Bann nicht fremden Druckern galt. Diese Erklärung wurde am 17. Tebeth 528 von Josef Steinhart und den Rabbinsbeisitzern Wolf Frankfurter, Löb Farrnbach und Chajim Hirsch Berlin unterzeichnet. Besonders wird darin getadelt, dass die

Fürther Drucker (als solche werden Hirsch Ottensoos¹⁾ und sein Sohn Jona genannt) von sich aus noch Bemerkungen hinzufügten (als ob der Bann sich auf alle Drucke bezöge) und zuletzt den Namen des R. Josef Steinhart beigesetzt haben, als ob das alles seine eigene Ansicht wäre (Aus Fürther Protokollbuch 1768 p. 9).

185. אניה בלב ים על שלש עשרה מדות ושלש עשרה עקרים עיי. הדין רפואל כועז ראמשילר מאימינן — בשנת באוניו ישמע ולבנו יבין ושכר. 78 Bll. 40. CH. B p. 44 Nr. 859, Z 661.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 28. Schebat 525, Wolf Levi in Pfersee, 5. Ab 525, Isaak Rapoport in Wallerstein, Mitte Siwan 526.

Der Verfasser, Rafael Boas Rothschild von Oettingen, früher Rabbinatsbeisitzer in Fellheim, war ein Sohn des Salomo Rothschild und ein Enkel des Mendel Rothschild, der die Rabbinatsstellen in Bamberg, Baierdorf und Worms bekleidete. Frumet, die Gattin des Rafael Boas, war die Tochter des Jehuda Löb, eines Nachkommen des gleichnamigen Rabbiners in Pfersee, Verfasser von ש"ת היקר בית יהודה (vgl. meine Blätter für jüdische Gesch. und Lit. IV, 58, wo 1768 Druckfehler für 1766; der gleiche Fehler findet sich bei Horowitz, Frankfurter Rabbinen II, 29 n. 3).

186. דרכי משה (רמ"א) על שיע י"ד עם הגהות בשם ארה מישור מאת. מהר"ר יוהנן קרעמינצר. Fol. B p. 120 Nr. 504.

187. קיצור מעבר יבן עם נוסח החסיד מוהר"ר וואלף לוי²⁾ וצוקיל. מפפדים שנת ארך ימים אשביעדון. 68 Bll. 80. JP.-F.

B p. 533 Nr. 487.

Setzer: Samson b. Leser aus Sulzbach.

Die Uebertragung ins Deutsche wurde durch R. Abraham Farrnbach³⁾ besorgt und der Druck des Werkes durch Wolf Krakau und Abraham Lichtenstadt⁴⁾ gefördert.

188. סי' ים של שלמה ממסכת חולין . . . מוהר"ר שלמה לוריא . . . בשנת ויהבם שלמה מכל אדם לפ"ק. 98 Bll. (fehlerhaft paginiert). Fol. JP. B p. 223 Nr. 246, Z 717.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 2. Adar 526, Natanael Weil in Karlsruhe, 526.

Setzer: David b. Isserle, Naftali Hirsch b. Chajim, Nikolaus Neifert, Simon b. Hirsch, Mose b. David Muhr.

189. סי' ים של שלמה ממסכת יום טוב. 38 Bll. Fol. JP. Literaturnachweis und Approbationen wie oben.

¹⁾ Vgl. Jahrb. VIII, 137.

²⁾ Zu Wolf Levi vgl. Horovitz, Frankfurter Rabbinen II, 65 und 73; נהג כצאן יוכי (Hanau 1718) p. 12b.

³⁾ Vgl. Jahrbuch VIII, 88.

⁴⁾ Vgl. ibid. p. 125 Nr. 2.

ס' מגני ארץ עם חק יעקב על הלכות פסח ... שנת כי לאלהים. 190.
מגני ארץ מאד געלה. 332 Bl. Fol. IL.-F. (2+).

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 1. Nissan 523, Samuel Helmann in Metz, 19. Schebat 523, Josua Heschel in Schwabach, 10. Tamus 523, Juda Emitterich in Fürth, 26. Kislew 523, Elieser in Hagenau, 1. Nissan 523, Zbi Hirsch in Wallerstein, 22. Tebeth 523.

Setzer: Salomo b. Mose, Koppel b. Salomo, Matitjahu Gutmann, Jehuda b. Mose Menachem, Salomo b. Josef, Gedalja Dob b. Lipmann.

ס' אור הגנוז היה קצת חדושי הלכות על מס' כתובת וחידושים. 191.
וביאורים על השור והב"י ביד בהלכות יין נסך ... שהניח אחריו ברכה הרב ...
מהור"ר מאיר ... אייזנשטאט ... והובא לבית הדפוס ... ע"י בנו ... מהור"ר יהודה
נר"ו מביאלי התן הגאון ... הורץ מואלקיווי בספר אור יקרות בשנת
ה'תת"ק יהודא לקדשו. 32 Bl. 4°. IL. (4+).

St 63001, B p. 23 Nr. 474, Z 521.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 2. Ab 526, Jecheskel Landau in Prag, 5. Tamus 526, Gerson Pulitz in Nikolsburg, 13. Siwan 526, Meir Barby in Pressburg, 23. Ijar 526.

In der Vorrede, in der auch mehrere Mäzene genannt sind, wird eine Judenverfolgung in Polen vom 1. Juli 1764 erwähnt, die von den Historikern meines Wissens nicht beachtet ist und auch in Steinschneiders Geschichtsliteratur fehlt.

ס' פני יהושע אפי זוטרי פנים מסבירות להלכה על מסכתות. 192.
כתובות גישין קידושין שהיבר ... יעקב יושע אב"ד ורי"מ דקין מיין חלק
ב'. עם קונטרס אחרון — בשנת ושאלתם מים כששון כמעני יהושע לפי
(1+3+) 296+23 Bl. Fol. IL. B p. 486 Nr. 922, Z 308.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 24. Nissan 526, Abraham Lissa, 24. Ab 524, Saul in Amsterdam, 21. Elul 524, Isaak Hurwitz in Hamburg, 14. Tebeth 526.

Als Mäzene sind Chajim Hirsch Berlin in Fürth, sowie Gumpel Emrich von Frankfurt a. M. und sein Bruder Aron von Fürth genannt.

הא לכם ורע לצדקה פסקים ושאלות תשובות ... יסרום ... 193.
מהר"ר יהודה מינץ ... והגאון מהר"ר מאיר מפדוואה ... ותשלם מלאכתו
4°. 91 Bl. (falsch paginiert). IL. St 5744², B p. 557 Nr. 84, Z 395, M 1020.
(1+3+)

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 24. Tebeth 526, Natanael Weil in Karlsruhe, o. D.

Auf Seite 4b steht ein Gedicht von Mose b. Secharja Kohn aus Korfu aus der Erstausgabe (Venedig 1553); vgl. über ihn St p. 3007 Nr. 8933 (cf. ibid. p. 41 Nr. 239 und p. 1845 Nr. 6500).

Das Buch existiert auch in einer Ausgabe mit obigem Jahresstichwort unter Weglassung des Druckortes und mit der Angabe באותיות שולניות (cf. B p. 557 Nr. 84, wo ת"ו auf Irrtum beruht).

194. מענה לשון. Jüdisch-deutsch. 31 Bll. 12°. IL.

195. ס' מאורי א"ש והוא חיבור נחמד על התורה ומגילות מאיר
..... איין שטאט — לסדר ולפרט ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא
51 הבאים למלחמה זאת חקת דתוררה (4+) 90 Bll. Fol. IL.

St 4920¹, B p. 276 Nr. 54, R 775, Z 521, M 491.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth. 7. Cheschwan 526, Arje Löb in Minsk (später in Metz) d. d. Frankfurt a. O., 21. Cheschwan 526, Gerson Pulitz in Nikolsburg, 22. Elul 525, Rabbinat Berlin (Aron b. Mose, Joel von Glogau, Sanfel Neugass, Gerson Unger), 14. Kislew 526, Benjamin b. Meïr in Lakenbach, 22. Cheschwan 526, Arje Löb Epstein in Königsberg, 10. Ijar 526, Schalom b. Eleasar in Tiktin, 9. Siwan 525, Salomo in Chelm, 526, Pinchas b. Eleasar in Sochaczew, 25. Siwan 525, Mose Josia ה"י in Grodno, Anfangs Schebat 525, Rafael Kohn in Pinsk, 27. Adar 525, Samuel in Wilna, 21. Ijar 524, Avigdor in Wolkowisk d. d. Wilna, 21. Ijar 525, Sabbatai in Szcerczow, Siwan 525, Mose in קלעצק, 24. Schebat 525.

Korrektor: Salomo b. Meïr aus Wlodawa.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Salomo b. Mose Frankfurt, Matitjahu Gutmann.

In dem אר p. 50 ist ein Vortrag des R. Meïr Eisenstadt enthalten, den er a. 1723 hielt, als er wegen Angebereien nach Polen flüchten musste; hier gedenkt er auch des R. Jesaja b. Abraham ה"י (Verfasser von באר היטב), der auf der Reise ins heilige Land mit Frau und Tochter verbrannte¹⁾.

196. Pseudoamsterdam. שוית צמה צדק בצדק ישמוט אמיחת. הדינים חברו מהריר מנהם מענדל בקיק ניקלשפורג נרפס
21 בשנת בצדק תשפט עמיתך (בא"ד²⁾) 198 Bll. 4°.

St 6354⁴, B p. 511 Nr. 147, Z 532.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 17. Ab 525.

Dieser Nachdruck der Amsterdamer Ausgabe d. a. 1675 (Josef Witzenhausen ist auch hier als Drucker bezeichnet) wurde von Elchanan Ottensoos³⁾ in Fürth besorgt.

1767.

197. ... משנה תורה הוא הירד ההזקה ... vgl. oben Nr. 180.

50 Dritter Teil. Jahresstichwort wie oben beim zweiten Teil.
221+166 Bll. Fol. IL.

Approbationen: Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mergentheim, 8. Elul 523, Hirsch Rapoport in Wallerstein, 1. Kislew 523, Isaak Rapoport in Wallerstein, 524.

Vierter Teil. שנת וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל.
302 Bll. Fol. CH.

¹⁾ Der Hinweis hierauf fehlt in Steinschneiders Geschichtsliteratur.

²⁾ Das heisst באהיות אנשטרים.

³⁾ Vgl. über ihn meine Mitteilung in Jahrb. VIII, 138.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo, Joel b. David Schlenker, Meïr b. Jakob, Josef b. Jakob, Simon b. Hirsch, Mose b. David Schlenker.

In sämtlichen vier Teilen werden Jakob Falkenau und Chajim Hirsch Berliner als Mäzene genannt (vgl. Jahrb. VIII, 126 Nr. 7). Von dieser Ausgabe des החוקה soll auch eine solche auf Regalpapier mit breitem Rande existieren.

198. כתר כהונה והוא ספר יוסיפון בלשון אשכנז לפרט יוסף ה'.
שנית ידו לראש. 163 Bil. 40. CH.-F.

B p. 218 Nr. 138, Z 344, R 584.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 30. Kislew 525, Natanael Weil in Karlsruhe, 1. Tamus 525.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Henoch, Joel b. David Schlenker.

199. כתר מלכות והוא חלק שני מספר יוסיפון בלשון אשכנז חבדו.
... כהרר מנהם מן בן שלמה הלוי נרצו ונקרא ... שארית ישראל שנת
101 Bil. (unvollständig paginiert). 40. CH. R 63, Z 344.

Zu Menachem Man b. Salomo vgl. St 6305.

200. חלק ראשון מספר החיים טעמיה חיים וכו אשר נדפס מחדש.
באותיות ... והוספנו על הראשונים ... בשנת החותך חיים לכל הי לפי
86 Bil. 80. IL.

חלק שני מספר החיים אלי דינים פון פריידן. אויף טייטש נאר
וואל בישיידן. מאנן אונז ווייבר יונגן אונז מיידן ...

Jahresstichwort wie oben. 128 Bil. 80. IL.

Andere Titelumrahmung wie der erste Teil.

201. ספר מנהגים דקהילתינו יצו מנהגי כל השנה דקיק פיורדא בבית
הכנסת עם התפילות והוצרות ... וגם סדר ברית מלה סדרם האהים הריר ישראל
והריר קאפיל בני המנהג הריר נומפיל זיל — לפרט שומר הברית והחסד
35 Bil. 40. CH.

B p. 336 Nr. 1401, R 496, Z 261.

Approbation: Rabbinat Fürth (Josef Steinhart mit den Rabbinatsbeisitzern), 4. Ab 527.

Ueber die Verfasser s. meine Mitteilung in Jahrb. VIII, 105.

202. ס' שאלות והשובות הנקרא חכם צבי והידושים וביאורים חלק.
ראשון מחבוריו של מורנו צבי אשכנזי בשנת תן להחכם ויהכם
62 Bil. Fol. CH. B p. 557 Nr. 81, Z 763.

¹⁾ Aus der unrichtigen Zählung dieses Jahresstichwortes scheint die ed. 1751 bei B p. 562 Nr. 194 hervorgegangen zu sein.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 12. Ab 527, Josua Heschel in Schwabach, 26. Siwan 527.

Simon Hirsch Weil in Fürth, Sohn des R. Natanael Weil in Karlsruhe (vgl. Jahrb. VIII, 152), liess das Buch drucken.

203. ... תורת כהנים שלהן ערך מטור השן משפט עם הביאורים ... מאירת עינים ושפתי כהן ... בשנת ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם לפי' (4+) 502 Bll. Fol. IL. B p. 587 Nr. 733.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 29. Siwan 527, Natanael Weil in Karlsruhe, 17. Ab 523, Rabbinat Berlin (Aron b. Mose, Joel von Glogau, Gerson Unger), 11. Nissan 526.

204. ... טורי זהב על השן משפט ... שהגר ... כמוהר"ר דוד ... בכמהר"ר שמואל סגל ... בשנת תורי זהב נעשה עם נקודות הכסף. 63 Bll. (unrichtig paginiert). Fol. IL. B p. 206 Nr. 54.

Korrektor: Jehuda b. Abraham Oppenheim aus Frankfurt a. M.

Setzer: Matitjahu Gutmann.

205. ... מאיר עיני חכמים להחכם ... מוהר"ר מאיר וציל מקיק לובלין ... שנת רש ראיש תכנים נפושן באר עיני שניהם ה' לפי' (1+) 128 Bll. Fol. JP. B p. 278 Nr. 90 (irrtümlich als Sulzbacher Druck verzeichnet), Z 519.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 20. Tebeth 525, Natanael Weil in Karlsruhe, 23. Kislew 526, Juda Emmerich in Schnaittach, 12. Kislew 523.

206. ... באר יעקב מן הבאר ההוא ... חיכרם הרב ... יאקב ברלין ... המציא חידושים וביאורים על חלק רב מד' ש"ע א"ה וארבע טורים ... ושאלות ותשובות. (3+) 144 Bll. (unvollständig paginiert). Fol. JP. St 5511, B p. 64 Nr. 146, R 161, Z 92.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 14. Ijar 527, Rabbinat Berlin (Aron b. Mose, Joel b. Jekutiel, Gerson Unger), 3. Nissan 527, Gerson in Frankfurt a. O., 8. Adar II 527, David b. Löb in Dessau, d. d. Leipziger Messe, 28. Ijar 527.

Ueber den Verfasser vgl. Jahrbuch VIII, 74.

Das Buch wurde auf Kosten des Eisik und Abraham Berlin (vgl. Jahrbuch VIII, 75) gedruckt und der Druck am 1. Tamus 527 vollendet. Isaak b. Meïr aus Pfalzburg, Schwiegersohn des R. Josef Steinhart (vgl. Jahrbuch VI, 198) besorgte die Abschrift und gab das Buch heraus; seine Vorrede datiert vom 21. Siwan 527.

207. ... קינות לתשעה באב כמנהג קיק אשכנזים וכמנהג פולין — בשנת ... נאם ה' אלקים מקבץ נדחי ישראל. Hebräisch und jüdisch-deutsch. 72 Bll. 4°. JP.-F. R 704.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 29. Tischri 527.

Am Schluss Reklamevermerk.

Titelblatt mit schöner Verzierung.

208. מנורת המאור ... עם העתקה ללשון אשכנז ע"י ר' משה פרנקפורט. Hebräisch und jüdisch-deutsch. (5+) 287 Bll. Fol. IL-F.

B p. 338 Nr. 1447, Z 381.

Am Schluss Reklamevermerk.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 1. Tebeth 524, Josua Heschel in Schwabach, 29. Tischri 525, Isaak Rapoport in Wallerstein, 29. Tebeth 524.

209. ס' מעשה נסים (ל' יופא שמש ע"י בנו אליעזר ליברמן) דאש. ספר היסט דארום (מעשה נסים) דען עו ווערין דארין פר צילט גרוסי נסים ונפלאות הוכא לדפוס בפעם שנית ע"י הח' הר"ר אברהם וואלירשטיין 52 Bll. מווידמש — ותהי התחלתו ביום הקנסת כלה טוב אלול לפיק 80. B p. 356 Nr. 1877, St Geschichtsliteratur p. 115.

210. ס' עצמות יוסף והוא ביאור כללים במסכת קידושין חברתו ... יוסף בן לא"א יצחק ו' עזרא בשנת ואת עצמות יוסף 120 Bll. 40. IL.

B p. 448 Nr. 555, Z 346.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 23. Tamus 526.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Zbi, Koppel b. Salomo, Matitjahu Gutmann, Gedalja Dob b. Lipmann.

Zum Druck befördert durch Simon b. Natan Höchheim (Jahrb. VIII, 115).

211. Pseudoamsterdam. מהר"ר יוסף ... אשר און והקר ... מהר"ר יוסף ... ונקרא שארית יוסף נדפס בא"ד (5+) 57 Bll. (unregelmässig paginiert). 40. B p. 562 Nr. 180, Z 348.

Druck von Elchanan Ottenssoos, der von R. Josef Steinhart am 30. Kislew 527 die Druckerlaubnis erhielt (s. q. Nr. 196).

1768.

212. אבינו מלכנו כמנהג מדינת ווירצבורג — נשלם המלאכה. בשנת רבוא משיחי לעיר מושבי לפיק Einblattdruck. Fol. JP.

Das Jahresstichwort gibt 1758; da aber Josef Petschau als Drucker nicht vor 1762 erscheint, so vermute ich, dass noch ein י mitzuzählen ist, und habe deshalb 1768 als Druckjahr angenommen.

213. ס' תם וישר ... איבר ועצט ... פון לשון הקודש הנקרא ספר הישר אויף טייטש ... פון ... מוהר"ר יעקב בן ... מוהר"ר מתת' הלוי וצ"ל (1+) 100 Bll. 40. CH.

B p. 233 Nr. 489, R 189.

214. ספר עץ היים דש איז וכו' wie oben Nr. 125. 70 Bll. 40. CH.

Auf der Rückseite des Titelblattes הקבר היבט הקבר.

215. מצה אהרן על מגילות (so) אסתר תרגום ראשון ותרגום שני ... נוט ... מייטש נעשטעלט. 54 Bll. 40. CH.-F.

B p. 363 Nr. 2058, R 220, Z 802.

Approbation: Simon Sofer und Meier Schiff in Frankfurt am Main, 16. Schebat 478.

Die Approbationen stammen aus der ed. Frankfurt 1718; die Approbanten unterzeichnen im Auftrage des Frankfurter Rabbiners, der für ein Buch, das nicht in hebräischer Sprache abgefasst ist, keine Unterschrift erteilt. — Die jüdisch-deutsche Vorrede des Verfassers vom 15. Schebat 1718¹⁾ trägt die Unterschrift: מהור"ר מרדכי מקרעטור בן הרב הגדול מהור"ר משה פינענץ בעל המחבר ספר דוש משה אהרן בן לא"א החבר ר' מרדכי מטייבטש בן החסיד מהור"ר אהרן בן הרב.

216. שהיטות ובדיקות עם תוספת פירוש אהל ישראל ע"י הרב ישראל אבדיק קאפנהאגן על שריב מהרי"ו והובא לבית הרפוס ע"י חתנו אברהם בן מהר"ר משה גאשליר ז"ל שי"ץ ונאמן בק"ק הנובר — לפרט וזבחת כאשר צויתך לפי. 42 Bll. 12°. CH. B p. 19 Nr. 378.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 12. Adar II 527.

217. סדר תחנונות ובקשות דיא איז ער לעזין וכו'. wie oben Nr. 136. Jüdisch-deutsch. 90 Bll. 8°. CH.

218. Pseudoamsterdam. Erstes Titelblatt: סדר תפלה של מוהר"ר מיכל עפשטיין וצ"ל מכל השנה ... כמו שנדפס באמשטרדם בשנת תתקכ"ה לפי.

Zweites Titelblatt: סדר תפלה דרך ישרה אשר און וחקר ... יהיאל מיכל בהר"ר אברהם ז"ל סג"ל עפשטיין בעל המחבר קיצור שליה חתן הדיין המנוח מהר"ר יוסף טוב אופני איין תפלה דיא דא גישטעלט איז מיט דינים אונ' הנהגות נדפס באותיות אמשטרדם בשנת שומע תפלה עדיך (4+). 193+96+102+12 Bll. 4°. CH.-F.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 4. Nissan 525, Abraham b. Zbi Hirsch in Frankfurt a. M., 27. Ab 526, Natanael Weil in Karlsruhe, 18. Ijar 526. Diese Ausgabe wird in keinem bibliographischen Handbuch erwähnt.

219. ס' שאלות ותשובות רש"ל הברם ... מהר"ר שלמה בן מהר"ר (1+). 44 Bll. Fol. CH. B p. 561 Nr. 156, R 999, Z 717.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 13. Tischri 527.

220. ס' לוח הפעלים הזה אשר לקטתי מספרי המדויקים אשר לפנינו. בשנת והנה עיניכם ראות כי פי המדבר אליכם בלה"ק לפי. 16 Bll. 4°. IL.-F. B p. 258 Nr. 101, Z 538.

Setzer: Gedalja Dob b. Lipmann.

¹⁾ Das Jahresstichwort ist dort unrichtig angegeben, da 1714 der 15. Schebat nicht auf Montag fiel, was jedoch bei dem Jahr 1718 zutrifft; der 15. sollte deshalb lauten: ב'ואת יבא אהרן. Hiernach ist auch St 4367 zu berichtigen.

Verfasser dieses grammatischen Werkchens ist Michael b. Zbi Jonatan aus Altenkunstadt.

221. Pseudoamsterdam. יוצרת חלק ראשון נאר וואל פריטיטש אונד נאך דען היבור אויך נאר וואול נימאכט חלק שני פון ארבע פרשיות ... 12+60 Bll. 4°. B p. 219 Nr. 163, R 712, Z 813.

222. ספר ראשון שוית מהר"י מטראני אשר אסף מוהר"ר יוסף. 110+65 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. JP. B p. 557 Nr. 95, Z 349.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 2. Cheschwan 527, Josua Heschel in Schwabach, 15. Siwan 527, Natanael Weil in Karlsruhe, 5. Kislew 527.

Setzer: David b. Isserle aus Zeckendorf.

ספר שני שוית מהר"י מטראני מן החכם הכולל ... שנת והיא תצלה (1+) 145+2 Bll.

Setzer: Salomo b. Mose, Zbi Hirsch b. Mose Worms aus Karlsruhe.

Die Anregung zum Druck des Werkes gaben David b. Joel ב"ץ aus Fürth, Abraham b. Wolf Aub von da, Itzig Pfalzburg und Jakob Dernburg, מ"ץ in Floss (vgl. meine Mitteilung in Jahrb. VIII, 127).

223. תקנות מהחברה קדושה מגדלי יתומים נתיסד בסיד בקי פיורדא. לפרט אשר כך ירחם יתום עוד נהחדשו תקנות חדשות בשנת והיא תצלה לפיק 16 Bll. 8°. IL.-F. B p. 671 Nr. 930.

Statuten des israelitischen Waisenerziehungs-Vereins in Fürth, dessen Gründung a. 1763 geschah. Am Schluss dieser Satzungen stehen 9 Namen der בעלי התקנות.

224. ס' ששי (so) שיטות מהדושי הלכות אליה רבה שנת ויבא אליו. מכתב מאליהו הנביא לאמר לפיק 106 Bll. Fol. IL.-F. St 4972³, B p. 36 Nr. 706, Z 731, M 369.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 1. Ijar 528, Rabbinatsbeisitzer in Fürth, 26. Ijar 528, Jecheskel Landau in Prag, 25. Adar 528, Natanael Weil in Karlsruhe, 12. Ijar 528, Isaak Rapoport in Wallerstein, Mitte Ijar 528.

Setzer: Koppel b. Salomo, Matitjahu Gutmann, Gedalja Dob b. Lipmann. Druckerlaubnis des Zensors Leopold Tirsch in Prag.

Das Buch, von Elia Spiro in Prag verfasst, wurde auf Kosten seines Enkels, Elia b. Wolf in Fürth, gedruckt (vgl. meine Mitteilung im Jahrb. VI, 176 n. 6).

1769.

225. תיקון ליל שבועות וליל חור. 162 Bll. 8°. CH.

226. מענה לשון אויף טייטש וואו מן זאל זאגן אויף דא עלטרין. 31 Bll. 8°. IL.

Am Schluss Reklamevermerk.

ס' הישר והוא ספר כולל כמה ספורים ומדרשי רז"ל על חמשה.
227. חומשי תורה וקצת ספר יהושע ושופטים — בשנת ה'ת"ק ור"י שר ל"פ"ק —
107 Bll. 80. CH. B p. 233 Nr. 487, R 188, Z 116.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 1. Schebat 528.

Das Vorwort von Josef b. Samuel Katan ist der Erstausgabe (Venedig 1625) entnommen.

228. Psendoamsterdam. סדר קינות מיט טייטש כמנהג. אשכנזים וכמנהג פולין בא"י בשנת ב'תכ"ה בלילה ורמעתה על ל"ה
74 Bll. 40.

Hebr. und jüdisch-deutsch. Ohne Druckort, gehört sehr wahrscheinlich hierher.

229. ס' מערכת אברהם אשר ערך לפני מלמדי תנוקות דברי חכמים
כדרכונות ... חברו התורני אשר ה' מלמד בק"ק האג ... כהר"ר אברהם בן
כהר"ר מאדיל סג"ל מאינגן נין מהנאון מוהר"ר אפרים ונכד מה"ה מוהר"ר שמעון
כהר"ר מאדיל סג"ל מאינגן — לפרט ויערוך אברהם ל"פ"ק
24 Bll. 320. CH. B p. 352 Nr. 1786, Z 24.

Vgl. Güdemann, Quellenschriften p. 303. Ueber den Verfasser vgl. meine Stammtafel der Familie Model-Oettingen in Jahrb. VIII, 202.

230. סדר הגדה של פסח עם ברכותיה לפניהם ולאחריהם ועם ציורים
(נאים 1) וערכים ... בשנת ואמרתם ובך פסח ל"פ"ק

24 Bll. (falsch paginiert). 120. CH.

Fehlt bei Wiener I. c.

Die erste mir bekannte Fürther Haggada in kleinem Format.

231. ס' חמ"ד משה ביאור ... על ש"ע א"ח ... הכינו נס הקרו ...
כמהר"ר נד"ל משה במוהר"ר צבי הירש הלוי ... בק"ק יאנווא ... ולאח"ז ...
בק"ק לאשיץ ... נין ונכד להרב ... יונה נחום אחיו של ... ש"ך וחתן ...
קצת ביאורים בהלכות: Anhang (besonders paginiert): שמואל קאדיינבר
הה"מ תענית ר"ה יה"כ סוכה לולב הנוכה פורים מגילה ... לפרט אורה חיים
118+18 Bll. Fol. CH. (+1). כימינה ובשמאלה עושר וכבוד

St p. 1486 Nr. 48, B p. 192 Nr. 672, R 407, Z 266.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 1. Ab 528, Gerson Pulitz in
Nikolsburg, 22. Ab 527, Matitjahu in Prossnitz, 25. Ab 527, Mose in Bosko-
witz, 7. Ijar 528.

Vgl. meine Kurpfalz p. 224 n.

232. ס' ליקוטי נפתלי ראה זה הוא פשטים ... שיצאו מפי הרבנים
... מדי שבת בשבתו ... וגם להגים ולמועדים בזמנים. ולמילה ולפדיון הבן

¹⁾ Die Bilder fehlen, also Nachdruck früherer Auflagen.

ולבר מצוה ולנישואין ... אשר איזן ... המנוח ... כהר"ר צבי בן כהר"ר הייז
ווי"ד¹) ... בשנת תפ"ח שבע רצון וּמלא ברכת ה' לפיק

(2+) 52 Bll. 8°. CH. B p. 265 Nr. 280, R 1148, Z 778.

Setzer: Mose b. Simcha.

Im Vorwort gibt Verfasser, Vater des Druckers Chajim, den Grund an, warum er dieses Büchlein ליקושי נפולי nannte (vgl. auch Gherondi-Nepi p. 279).

233. ס' זכרון יעקב פשטים ודרשות נחמדים על סדר התורה נאמרים ... היברם הרב ... יאקב ברלין — לסדר ולפרט ויעקב איש תם ויושב אהלים
(1+) 13, 18—55 Bll. (Bl. 14—17 fehlen). 4°. CH.

St 5511, B p. 158 Nr. 149, R 161, Z 93.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 22. Cheschwan 530.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo, Jehuda Löb b. Henoch, Joel b. David Schlenker, Josef b. Jakob.

Auf der Rückseite des Titelblattes steht ein 1741 verfasstes Gedichtchen des Verfassers, dessen Werk von seinem Bruder und seinem Sohne zum Druck befördert wurde (vgl. oben Nr. 206).

234. ס' אלדד הדני והוא סיפור מעשה מהבם אהר ושמו אלדד משבט ... דן אשר ... בא למדינות בבל שנת אלדד ומידד מתנבאים לפיק
18 Bll. 12°. R 328, Z 217.

Approbationen: Natanael Weil in Karlsruhe, 3. Adar II 529, Josef Steinhart in Fürth, 17. Adar II 529.

Das ohne Angabe des Druckorts gedruckte Werkchen wurde von Simon Hirsch Weil in Fürth (Jahrb. VIII, 152) herausgegeben.

235. ס' פעמוני זהב שחיבר מהור"ר דוד כ"ץ דיין ומגיד דקיק ... קראשין
(2+) 82 Bll. 4°. IL. B p. 492 Nr. 1044, R 296, Z 198.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 12. Tebeth 529, Rabbinat Prag (Jecheskel Landau, Jehuda Löb Kassewitz, Mose Günzburg, Josef Liberles), 3. Elul 528, Isaak in Holleschau, 16. Tamus 528, Matitjahu in Prossnitz, 528, Jakob Alliva in Kollin, 18. Ab 528, Zbi Hirsch b. Abraham in Zülz, 1. Tamus 528, Benjamin Katzenellenbogen in Krotoschin, 12. Ijar 528, Zbi Hirsch in Tischwitz, d. d. Breslau, 23. Siwan 528.

Setzer: Josef b. Jakob, Matitjahu Gutmann, Gedalja Dob b. Lipmann, Meir b. Josef.

Ueber den Verfasser vgl. MGWJ 1907, p. 376.

236. ס' פרי חדש על יורה דעה והוא חבור נפלא ... חבור ... כמפורד ...
(1+) 129 Bll. הזקיה די סילוה זצ"ל — בשנת ו'ש"ן מפני חדש תוציאן
(unregelmässig paginiert). Fol. IL. B p. 494 Nr. 1110, Z 811.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 22. Tebeth 526.

Setzer: Matitjahu Gutmann.

¹) Wilhermsdorf.

¹ Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 3. Elul 528.

238. Pseudosulzbach. ס' המגיד מנביאים אחרונים עם פירוש רש"י עם פירוש מגישי מנחה בשלשה כרכים — לפרט והיה לה' מגישי מנחה בצדקה 240 Bll. (unregelmässig paginiert).

wie oben. (1+) 391 Bl. המגיד כתובים וכו'

Am Schluss Reklamevermerk des Henoch b. Löb.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 28. Tischri 527.

סדר סליחות מכל השנה כמנהג פיהם פולין מעהרין עם פירוש 240.
בלשון אשכנז וסליחות של יום הכפורים ... בשנת ויאמר ה' סלחתי כדכריך
50 Bll. Fol. CH. לפיק

Das von Salomo London zusammengestellte und oft gedruckte Buch beginnt mit יריג נשיל יריג und schliesst mit סדר כפרה und einem Blatt ספר רפואות. Angehängt ist חינוך קטן vgl. Nr. 512.

חומשי תורה וחמש מגלות לסדר ולפרט אל תירא עבדו יעקב וישורון
במחתי בו. 32 Bll. 40. (H.-F.)

St 5470, B p. 517 Nr. 54, R 1059, Z 689.

Approbationen: Rabbinat Berlin (Aron b. Mose, Joel b. Jekutiel, Sanfel
Neugass), 14. Cheschwan 530, Simcha b. Zbi Hirsch in Dessau, 25. Ijar 530,
Rabbiner in Bernburg, o. D.

An der Spitze steht die Druckerlaubnis des R. Josef Steinhart mit dem
Rabbinatskollegium, unterzeichnet von dem Drucker Chajim am 17. Ab 530.

Setzer: Jakob b. Naftali, Mose b. Simcha, Jehuda Löb b. Salomo, Jehuda
Löb b. Henoch, Joel b. David Schlenker, Josef b. Jakob.

Das Buch hat der Verfasser laut Vorrede in Berlin als Gast im Hause
von R. Wolf Spandau bearbeitet.

243. הגדה סדר של פסח עם הפירוש הנחמד אברנאל mit Holz-
schnitten und in grossem Druck.

בשנת תבוא עלינו אור הנאולה לפי. 12 Bll. Fol. IL.

Vgl. Wiener l. c. Nr. 124.

244. ס' בהינות עולם הכרו ההכס ידע"י הפניני . . . עם בקשת . . .
. . . . 44 Bll. 120. IL.-F. B p. 68 Nr. 232, R 536, Z 314.

Das Buch verzeichnet kein Druckjahr; allgemein wird von den Biblio-
graphen das Jahr 1770 als solches angenommen.

Herausgeber ist Joseph b. Salomo aus Lissa¹⁾, der auch den Kommentar
eines Ungenannten mit seinen eigenen Erklärungen hinzufügte. Der Verfasser
des Kommentars zu בקשת המפץ, der auch in der ed. Dyrhenfurth 1768 abge-
druckt ist, ist Natan b. Alexander הנחמ aus Samosc, dessen Name sich auch
im אפיקי יהודה p. 125b vorfindet.

245. Pseudosulzbach. לאדם מערכי לב ומה מענה לשון
לפיק בשנת ומי מענה לשון (ohne Uebersetzung). 80. IL.

Itzig b. Löb, Schwiegersohn des R. Salomo בולצבאך²⁾.

1771.

246. יהי רצון. על אהינו בני ישראל העומדים במצור ובמצוק ובצרה
אנשי פולין המקו' ירחם עליהם: ועל יקרות גדול אשר עתה בעולם קם אדונינו
מורינו ורבנו מוהר"ר יוסף שטיין הרט נרו יאיר סלה: ובהר לנו אלו ארבע מומרי
תהלים וכו'.

Hierauf folgt die Bezeichnung der zu rezitierenden Psalmen und dann
der לפי וצייתי אה ברכתי לם לפ"ק. יהי רצון.

Einblattdruck in Folio ohne Druckort, aber zweifellos in Fürth gedruckt.

¹⁾ Vgl. Lewin, Geschichte der Juden in Lissa, p. 329.

²⁾ Vgl. Weinberg im Jahrbuch I, 116.

247. כתר כהונה והוא ספר יוסיפון בלשון אשכנזי חבדו איש אלפים. דאש גבור חיל משה מלחמה כהן לאל עליון הנקרא יוסף בן נוריון הכהן זצ"ל: דאש ספר יוסיפון האב א"ך אין דרוק גבראכט אויף האב עש גשטעלט אין לשון אלש 162 Bll. 40. CH. Zahlreiche Holzschnitte.

Zweiter Teil, in demselben Jahre gedruckt, ist überschrieben: כתר מלכות והוא חלק שני מספר יוסיפון וכו' לפרט שארית ישראל לא עשו עולה 100 Bll. 40. CH. (ohne Holzschnitte). Z 344.

Es existiert also tatsächlich eine Ausgabe Fürth 1771, was Steinschneider (Geschichtsliteratur p. 31) in Frage stellt.

248. ... בית ישראל ... דאז יודשי שטאם היוו אויף טייטש גינאנט. Erster Teil; der zweite Teil ist betitelt בית הבחירה. Jüdisch-deutsch. 64 Bll. 40. CH.-F.

ע"י הקטן אלכסנדר בן ההבר ר' משה זצ"ל עטהויון מנולא (so) פולדא מנוע חכמי אשכנז נ"ע. בשנת חמשת אלפים וחמש מאות ושלשים ואחד לבריאת עולם. R 365.

Vgl. Steinschneider, Geschichtsliteratur p. 140.

249. ... הלכה למשה וסירה הרשה ... כללי דקדוק בארה שיר. 24 Bll. 80. IL.-F. B p. 579 Nr. 587, R 10, Z 6.

Zum Druck befördert durch David b. Zbi Hirsch, den Bruder des Verfassers Aron Mose b. Zbi Hirsch, Rabbinatsbeisitzer in Lemberg (vgl. Buber אנשי שם p. 26 Nr. 55).

250. Pseudosulzbach¹⁾. משה היבור נחמד כלול מהרבה. ספרים אשר בחכמת הדקדוק מחוברים. שנת נדחי ישראל יכנס לפרק 42 Bll. 40. IL.-F.

St 4384, B p. 20 Nr. 391 (mit unrichtigem Druckjahr), R 9, Z 6. Itzig b. Löb etc. wie bei Nr. 245.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 14. Cheschwan 531, Chajim Kohn Rapoport in Lemberg, 2. Tebeth 530, Abraham Mordechai in Zolkiew, 14. Tamus 530.

Von demselben Verfasser wie Nr. 249. Vorliegende Ausgabe ist ein Nachdruck der Erstausgabe Zolkiew 1765 mit einigen Aenderungen im Datum der Approbationen.

1773.

251. Pseudosulzbach. סדר תהינות ובקשות für Frauen. Jüdisch-deutsch. 86 Bll. 80. IL.-F.

Itzig b. Löb etc. wie bei Nr. 245.

¹⁾ Vgl. auch Jahrbuch I, 115*.

שׁוֹת זכרון יוסף עיני כל אליו משתוקק וכוסף מהדור. 252.
 יוסף נריו בן כהרר מנחם משטיינערט לפרט ויוסף הוא השליט בכל
 יוסף נריו בן כהרר מנחם משטיינערט לפרט ויוסף הוא השליט בכל
 יוסף נריו בן כהרר מנחם משטיינערט לפרט ויוסף הוא השליט בכל

St 6011, B p. 158 Nr. 148, R 1090, Z 734.

Korrektor: Simon Hirsch Weil.

Setzer: Hirsch b Mose Oestreich, Natan Neta b. Josef, Matitjahu-Gutmann, Henoch Wolf, Mair b. Josef.

Zu diesem Werk vgl. meine Darstellung in Jahrbuch VI, 192 ff.

252a. הגדה של פסח עם פי' אברבנאל. Fol.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 126.

1774.

253. תפלה יום כפור קטן. Hebräisch und deutsch von Vorbeter Natan in Prossnitz vgl. oben Nr. 151. 16 Bll. 8°. CH.-F.

Setzer: Hirsch b. Mose Oestreich.

254. מעשה שושן איר ליבן לייט טוט לייאנן דש גרוש חידוש וואש
 דא איז נשעהן פר קורצי צייט עו איז אויף לשון הקודש גדרוקט נווארן צו
 קק קונשטאנטינא מיט פיל חתימת פון גרושי רבנא אוו האטש האלוקה ר'
 יעקב בארנר מפראג הט עו מעתיק גוועזן אויף שייטש אוו האב איך עש
 היר דרוקן לאון צו קק פיורדא אני דוד בן הרר שמעיה זיל וויגרש מפראג

8 Bll. (unpaginiert). 8°. CHWitwe.

Diese sehr schlecht gedruckte Ausgabe ist den Bibliographen unbekannt. Zu David Saugers vgl. St 4845. Frühere Ausgabe siehe oben Nr. 39.

255. הגדה סדר של פסח עם הפי' הנחמד אברבנאל וגם פירוש על
 הגדה סדר של פסח עם הפי' הנחמד אברבנאל וגם פירוש על
 הגדה סדר של פסח עם הפי' הנחמד אברבנאל וגם פירוש על

Fehlt bei Wiener I. c.

256. mit jüdisch-deutscher Uebersetzung. 12 Bll. Fol. CHWitwe.

Jahresstichwort wie bei Nr. 255.

Fehlt bei Wiener I. c.

Setzer: Hirsch b. Mose Oestreich, Jakob Hirsch.

257. Pseudosulzbach. (so) אשר ליקוטי צבי אשר לקטתי בין העומרים
 אשר ליקוטי צבי אשר לקטתי בין העומרים
 אשר ליקוטי צבי אשר לקטתי בין העומרים

84 Bll. 12°. IL.

האלוקה התורני כהרר זלמן יציו בעל מרפס בזולצבאך

1775¹⁾.

258. ספר מהרש"ל הועתק מהגהת שיתא סידרי של האשל הגדול . . .

¹⁾ Im Jahre 1775 erschien als Pseudoamsterdam 'das הידושי סדר' ספראג mit den Festbetrachtungen des Meïr b. Elieser aus Neuern unter dem besonderen Titel אפי' מעי. Als Druckort wird von den Bibliographen teilweise

במהור"ר שלמה לוריא ... בשנת חכמת שלמה לפ"ק
IL. Z 717.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 12. Elul 534.

ס' עטרת אלי' שעשיר והיבר ... מהור"ר אלי' ז"ק שידלוב וצ"ל 259.
... על שלשה מסכת זכאים ומנחות ותמורה ... על תוספתא של מסכת זכאי
... לפרט ויקח את אדרת אליהו אשר נפלה מעליו 48 Bll. 40. ID mit
CHWaisen. St 4971, B p. 435 Nr. 221, Z 684.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 15. Ab 535, Zbi Hirsch Auerbach in Worms, 3 Tamus 534, Naftali Hirsch Katzenellenbogen in Mannheim, 7. Tamus 534, Jakob Ailowa in Kollin, 1. Ijar 535, Ruben Simon Flegenheimer in Darmstadt, 25. Tamus 534, Mose Heilprin in Fulda, 3. Tebeth 535, Isaak Kalisch in Töplitz, 25. Siwan 535, Naftali Hirsch in Kassel, 12. Kislew 535, Salomo Worms in Stadtlengsfeld, 25. Cheschwan 535, Mose Markscheinfeld in Marktbreit, 7. Tischri 535.

Setzer: Salomo b. Mose Frankfurt, Michel b. Jakob, Mose b. David Schlenker.

Herausgeber ist Zbi Hirsch, der Sohn des Verfassers, der in dem interessanten Vorwort auch verschiedene Mäzene bezeichnet, die sein Unternehmen gefördert haben.

Nach der Schlussbemerkung des Druckers Itzig Zirndorf wurde dieses Erstlingswerk, das aus seiner Offizin hervorging, am 19. Kislew 536 (12. Dezember 1775) vollendet.

1776.

ספר אספקלריה המאירה פירש על הזוהר הקדוש בנגלה ובנסתר 260.
... אשר היבר ... מהור"ר צבי הירש הלוי ממשפחת ... הורוויץ ... ועכשיו
בא ספר הגיל ליד במהור"ר מרדכי מאדל הלוי משוואבך¹⁾ שנת
ספר אספקלריה המאירה לפ"ק 124 Bll. Fol. ID mit CHWaisen.

St 7420¹, B p. 46 Nr. 903, Z 292.

Approbationen: Jonatan Eibeschutz d. d. Mannheim (auf der Durchreise nach Altona), 1. Ab 510, Josef Steinhart in Fürth, 27. Schebat 527, Aron b.

Sulzbach, teilweise Fürth angegeben (B p. 179 Nr. 369 hat Fürth, Z 404 hat Sulzbach, Wiener 3854 hat Fürth). Weinberg (Jahrbuch I, 163**) verwahrt sich mit Entschiedenheit dagegen, dass Sulzbach „derartige Irreführungen durch Hinweis auf andere renommierte Druckereien mitmachte“. Und dennoch gehört dieser Druck nach Sulzbach. Als Beweis hiefür dient mir die Approbation von R. Josef Steinhart zum כל בו (Fürth 1782), worin u. a. von dem obengenannten Meir aus Neuern gesagt wird וולצבאך אשר הרפוס מקיבו בק"ק וולצבאך. Nebenbei bemerke ich, dass von obigem Werk die Frankfurter Stadtbibliothek einen Doppeldruck (in schöner und schlechter Ausführung) besitzt.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 133.

Mose in Schwabach, 26. Adar II 532, Samuel Helmann in Metz, 5. Kislew 511,
Mose Lewuw in Trier, 2. Cheschwan 528.

Setzer: Salomo b. Mose, Mose b. David Schlenker.

סדר מצות הנשים איין ועדו היפש פרויאן ספר אלי דינים 261.
32 Bll. אויו דעם יורה דעה לפרט אשה יראת ה' היא תתהלל לפיכ
(unpaginiert). 8°. ID.

St 788^a, B p. 363 Nr. 2051, Z 86.

Vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. 19, 83.

1777.

הגדה סדר של פסח עם אברבנאל — בשנת ואמירתם זבח פסח 262.
13 Bll. Fol. 1D mit CHWaisen.

In grossen Buchstaben mit jüdisch-deutscher Uebertragung.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 134.

263. לקושי צבי בשנת הקשיבה רנתי האזינה תפילתי. 84 Bll. 12°. ID.-F.

Setzer: Gabriel b. Neta Utiz.

ספר מגני ארץ עם חק יעקב על הלכות פסח בשנת כי לאלהים 264.
332 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. 1L.

Approbation: Josef Steinhart in Fürth, 12. Elul 534.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Hirsch b. Mose Oestreich, Jehuda Löb b.

Salomo, Meir b. Josef.

Nachdruck der früheren Edition von 1766; s. o. Nr. 190.

הגדה סדר של פסח עם הפי הנחמד אברבנאל וגם הפירוש בלשון 265.
אשכנז לאנשים ולקטנים בשנת תבוא עלינו אור הנאולה לפיכ
14 Bll. Fol. 1L.

In grossen Lettern.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 135.

1778.

ספר תרומת הדשן עם פסקים וכתבים חבר ויסד הגאון מהר"ר ישראל 266.
וציל ... ונקרא ... מהר"ר איסרלן ... בשנת ודקרים את הדשן על המובח לפיכ
(1+J)+122(+1)+45 Bll 4°. 1L. B p. 673 Nr. 980, Z 391.

Approbationen: Jecheskel Landau in Prag, 23. Schebat 536, Berusch in
Glogau, 8. Siwan 535, Meir Barby in Pressburg, 4. Nissan 536, Tia Weil in
Karlsruhe, 15. Tamus 537.

Korrektor: Isachar Dob b. Abraham Oppenheim.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Hirsch b. Mose, Jehuda Löb b. Salomo,
Simson b. Isaak.

ס' חידושי הלכות שחיבר ... מהר"ר שמואל אידלש ... לא 267.
ימוש ספר תורה או תצליח לפיכ
226 Bll. Fol. ID mit
CHWaisen. B p. 183 Nr. 470, Z 678.

Approbationen: Hirsch Janow in Fürth, 19. Tamus 538, Aron b. Mose in Schwabach, 4. Tischri 539.

268. אקדמות עם תרגום אשכנז בין השורות קידוש לבנה ערובי הצרות. 11 Bll. 16°. IL.

269. Pseudosulzbach. תפלת יום כפור קטן בתענית ערב. wie oben Nr. 151 und 253. 16 Bll. 8°. IL.

חתן של כהרר זלמן מרפס כוולצבאך.

270. Pseudosulzbach. סדר תחינות ובקשות wie oben Nr. 251. 86 Bll. 8°. IL.

1779.

271. פני יהושע חלק ג' על מס' בבא קמא ובבא מציעא — בשנת 271. (2+) 153 Bll. Fol. IL.-F.

B¹) p. 486 Nr. 922.

Approbation: Arje Löb in Hannover, 21. Elul 535.

Setzer: Hirsch b. Mose, Matitjahu Gutmann, Jehuda Löb b. Salomo, Simson b. Isaak, Abraham b. Sanfel Merzbach.

272. ס' נתיב חיים כל קימוש וזוה וטעות באורה חיים ... זיקק וליבן. ... מהורר נתנאל ווייל וציל ... ע"י בנו ... מהורר שמעון הירש ... לפרט. 23 Bll. 4°. IL.

St 66491, B p. 405 Nr. 345, R 1138, Z 775.

Vgl. meine Beiträge zur Gesch. der Juden in Deutschland II, 19.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 8. Schebat 539, Aron b. Mose in Schwabach, 10. Schebat 539.

Setzer wie bei Nr. 271.

273. הגדה סדר של פסח עם פי' אברנאל mit jüdisch-deutscher Uebersetzung. Fol.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 139.

274. חמשה חומשי תורה עם פירשי ויל ועם רשיי ישן שנת לא. ... או תצליח לפיך mit Onkelos, Megilloth und Haftarothe. — 4°. ID mit CHWaisen.

I. Teil (Chomesch, Raschi und Targum) (1+) 339 Bll.

Setzer: Koppel b. Chajim, Isaak b. Löb Weil, Simon Hirsch b. Bonfed.

II. Teil (Megilloth mit Raschi und Haftarothe von בראשית und zwei Zeilen von נח — 27 Bll.

¹) In einer Ankündigung des Druckers, der zugleich Buchhändler war, am Schluss von בינת המון (Nr. 282) wird bekannt gegeben, dass vorliegende Ausgabe des פני יהושע, die bei ihrem Erscheinen 6 Gulden kostete, jetzt (also ein Jahr später) für 3 Gulden bei ihm bezogen werden kann.

III. Teil (Haftaroth ohne בראשית und Anfang von נה) 31 Bll.; dann folgt Bl. 60 (ס' קריאת הפרשיות מהמועדים).

II. und III. Teil 58 Bll.; p. 59 ist vergessen.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 22. Tebeth 539, Aron b. Mose in Schwabach, 13. Tebeth 538.

Zum Druck gebracht durch die Buchhändler Jona b. Hirsch Ottensoos und Mose b. Koppel Schnaittach aus Fürth.

Korrektor: Abraham b. Akiba in Fürth.

Setzer des II. und III. Theils: Hirsch b. Mose, Henle b. Seckel, Simon Hirsch b. Bonfed.

275. איין שאן ניא ספר נקרא מעשה ה' דא אינן ווערט דר צילט ווי הש"י הוט גרושי נסים גיטאן דורך ד' תלמידי חכמים ... ברפום חדש של כהר"ר איצק יצ"ו בן כהר"ר ליב בוך בינדר ז"ל בפיוורא בשנת וכל מעשה תקפן ה' Hebräisch und jüdisch-deutsch. 82 Bll. 80. II.

Am Schluss מאשטייך גוריה.

Erstausgabe s. o. Nr. 28.

St p. CXXVII ad p. 2614, Geschichtsliteratur p. 133.

276. ס' חדושי הלכות רשב"ץ על מסכת כתובות וגיטין ... שמחה המכונה בונים ... בן מהר"ר צבי המכונה הירש בן ... מוה"ר ברוך כהנא רפאפורט 202 Bll. (3+). ותשלם מלאכתו בחדש שניתנה בו התורה בשנת לעשרת צבי לפ"ק (Bl. 1 fehlt). Fol. II.

B p. 183 Nr. 482 (mit unrichtigem Druckjahr), Z 648.

Approbationen: Rabbinat Fürth (Josef Hess, Jehuda Löb von Friedberg, Josef b. Secharja), 6. Tischri 538, Arje Löb Rapoport in Heidingsfeld, 538, Jakob Katzenellenbogen in Oettingen, 1. Siwan 537.

Korrektor: Isachar Dob b. Abraham Oppenheim.

Setzer: Hirsch b. Mose, Jehuda Löb b. Salomo, Matitjahu Gutmann, Abraham Merzbach, Simson b. Isaak.

277. ס' מנהגים וי"א מן ז"ך נוהג איוט אין אשכנז דו גנצי יאר Jüdisch-deutsch. 80. II.

Defektes Exemplar in meinem Besitz. — In keinem bibliogr. Handbuch erwähnt.

. 1780.

278. ספר חנוך לנער בזה השער מצוין לכל מבקש למצא ... למשיב ולשואל לנושא ספר והסוחר ... שמרי קבלה ושמרי מסירה וחלופים התחלת סדר לימוד החשבון וכמה מאות תיבות לועזים וראשי תיבות שנת חנוך לנער על פי דרכן.

Jüdisch-deutsch. 24 Bll. 80. II. R 759.

Verfasser dieses in Kurrentlettern gedruckten Büchleins ist Josef b. Jakob Maarssen (vgl. St 5954).

ס' פני יהושע פנים חרות חלק רביעי על מסכתות חולין. 279.
מכות שבוע' ועל חושן משפט שחיבר מהור"ר יעקב יושע וכהיום קם
בנו תחתיו מהור"ר ליבש נריו אב"ד ור"מ דק"ק הנובר בשנה ושאבתם
81 Bll. Fol. IL. (+2). **מים בששון כמעני יהושע** לפיק

B p. 486 Nr. 922, R 525, Z 308, M 532.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 18. Schebat 540,
Jecheskel Landau in Prag, 7. Tischri 537, Saul in Amsterdam, 21. Adar I 537,
Arje Löb in Hannover, 21. Elul 535.

Korrektor: Jehuda Löb Friedburg¹⁾.

Setzer: Hirsch b. Mose, Simson b. Isaak, Abraham Merzbach.

Das Exemplar dieses Werkes kostete, wie auf dem Titelblatt bemerkt
ist, 3 Gulden. Ueber einen Doppeldruck berichtet Freimann in der Zeitsch.
für hebr. Bibl. 1906 p. 175. Am Schluss Reklamevermerk.

הגדה סדר של פסח עם ... אברבנאל וגם הפירוש בלשון אשכנז.
לאנשים ולקטנים ... בשנת תבוא עלינו אור הגאולה לפיק

12 Bll. Fol. 1L. Jüdisch-deutsche Uebersetzung.

Titelbild sehr roh. Vgl. Wiener I. c. Nr. 142.

בשנת ס' ליקומי צבי אשר לקמתי וכו'. 257 Nr. wie bei
הקשיבה רנתי האויני תפלתי לפיק. 84 Bll. 12°. ID mit CHWaisen.

Setzer: Jonatan b. Löb Prag, Meïr Dan b. Aron Löb.

ברכת המזון כמנהג אשכנז ופולין דאש בענשן האבן מיר לאון. 282.
דיוקן נייא. מט פיל מער ברכות אונ' דינים דרביא ... בשנת יברכך ה' אלקיך²⁾
בכל מעשך לפיק. 40 Bll. 4°. IL-F.

Setzer: Simson b. Itzig.

Ausser dem Tischgebet (hebr. und jüdisch-deutsche Uebersetzung) ent-
hält das Büchlein die Sabbathgesänge, dann die Segenssprüche für הניחה und
ברית מילה; Friedhofgebete, die ganze Pessachhaggada und zuletzt sämtliche
ברכות הנהגון. Am Schluss Reklamevermerk.

ברכת המזון כמנהג אשכנז ופולין. דאז. Pseudoamsterdam. 283.
בענשען האבי איך נייא גיטרוקט ... באותיות אמשטרדם שנת וברך אה כל
מעשה ודיך לפיק. 41 Bll. 4°. ID mit CHWaisen.

Setzer: Salomo b. Mose Frankfurt.

¹⁾ Vgl. über ihn und seine Mitwirkung an vorliegendem Werk meine
Mitteilungen im Jahrbuch VIII, 99.

²⁾ Der Zweifel, ob das י in diesem Wort bei Bestimmung des Druck-
jahres mitzuzählen ist, wird durch die Bekanntmachung des Druckers am
Ende des Buches gehoben.

284. Pseudosulzbach. ספר פרקי אבות איר ליכא לייט ועכט. 24 Bll. 8°. ID mit CHWaisen.

Setzer: Jonatan b. Löb Prag, Meir Dan b. Aron Löb, Samuel Zbi b. Kalonymos Kalman.

1781.

285. ... אל'י הכהן ... הדיין ... אשר חכרו ... הדיון ... 98 Bll. (unregelmässig paginiert). 4°. IL. B p. 564 Nr. 231, Z 234.

Nachdruck von Nr. 148 mit dem gleichen Jahresstichwort, wobei nur statt כל gebraucht wird; sogar das וחה' ראשית מלאכי ist beibehalten.

Approbation: Tia Weil in Karlsruhe, 1. Ab 541.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Hirsch b. Mose, Jonatan b. Löb Prag, Löb b. Salomo, Abraham Merzbach, Henle b. Sekel Schnaittach.

286. ס' ליקושי צבי בשנת הקשיב' רנתי האונה תפלתי לפי. 48 Bll. kl. 8°. ID.

287. סדר תחינות ובקשות דא אויז ער לעזין. 80 Bll. 8°. IL.

288. ס' להם תרומה עם כל הלכיו חלק מרות חכמים והשני לב אחר. והשלישי להם מן השמים בעל המהבר כמוהרר אהרן במוהרר ישיע' וזל' מי' ומי' דיק וואראנאוי בשנת ומעשיהו באמונה — 56 Bll. (unregelmässig paginiert). 4°. ID mit CHWaisen. B p. 261 Nr. 188, Z 418.

Approbationen: Chajim von Jerusalem, 24. Adar II 529, Jakob א"ש in Slatowo, 20. Tamus 540.

Im Vorwort werden verschiedene Mäzene genannt; auf dem letzten Blatt steht ein Sabbathlied.

289. שיה יצהק עם זכרון יצהק הירשי הלכה ותוספת על כמה מסכת ... זכרון יצהק דברי מוסר מעט לר' יצחק ביר יוסף מקראקא — שנה 50 Bll. 4°. ID mit CHWaisen. F.

St 5368, B p. 572 Nr. 412 (wo auch eine 2. Auflage d. a. 1818 angezeichnet ist), R 471, Z 368.

Approbationen: Samuel Horwitz in Nikolsburg, 5. Ijar 537, Isaak חיי in Krakau, 15. Siwan 538, Isaak in Holleschau, 14. Siwan 537, Juda Löb in Miklos, 17. Ab 538, Zbi Josua Horwitz in Jamnitz, 9. Nissan 541.

Verfasser war in Rzeszow geboren und erwähnt im Vorwort noch verschiedene Verwandte in Oljanowka und Pietrkow.

290. ... שו"ת הרדב"ז חלק שלישי. (1+) 64 (unrichtig paginiert) + 2 Bll. Fol. ID-F. St 4850^a, B p. 556 Nr. 67, R 302, Z. 204.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 3. Nissan 541, Abraham b. Mose הלוי in Hildesheim, 2. Ijar 541.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Salomo b. Mose, Meïr Dan b. Aron Löb, Meïr b. Josef.

Enthält die RGA Nr. 400—649; vgl. Neubauer, Catalogue 829.

291. ס' משנת דר' עקיבא ... (בהדושי גפיה ופוסקים וכסופי איזה שוית) לפרט אשרין ר' עקיבא שיצאה נמשחת (so) באחד —

(3+)(102(+1) Bl. (unrichtig paginiert). Fol. ID.-F.

B p. 386 Nr. 2550, R 322, Z 215.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 17. Cheschwan 541, Isaak Josef b. Chajim Jona Teomim in Breslau, 3. Elul 540.

Setzer: Salomo b. Mose, Meïr Dan b. Aron Löb, Meïr b. Josef.

Verfasser ist Akiba Eger, Rabbiner in Zülz und Pressburg; herausgegeben wurde das Werk von seinen Söhnen Jehuda Löb Eger in Halberstadt und Wolf Eger in Schlesien. Im Vorwort werden verschiedene Verwandte des Verfassers erwähnt und biographische Notizen mitgeteilt, u. a. auch Geburts- und Sterbedatum, womit die Notiz im Magazin I, 43 übereinstimmt.

292. סדר הגדה של פסח עם ברכותיה בשנת ואמרתם זבח. 24 Bl. 12°. IL.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 144.

293. איין שין מעשה פון ארטיש הוף וויא ער זיך אין ויינ קיניגרייך. האט טון פירן ... אונ' פון דעם ברימטן רישר ווידוילט דעם ששרייטבארן העלד. 54 Bl. 8°. IL.-F. B p. 357 Nr. 1894.

Auf der Rückseite des Titelblattes heisst es: „Ich hab bei all mein Tagen, viel von König Artis Hof hören sagen etc. Der Schreiber Josef Witzenhausen“. — Vorliegende Ausgabe ist 1781 gedruckt; vergl. hiergegen ZthB 1904 p. 119, wo eine ed. Fürth 1786, und p. 179, wo Fürth 1776 verzeichnet ist.

1782.

294. — ס' אשלי רברבי ... שיע יוד עם שיך וטז ובאר הגולה. לפרט את מי וירה דיעה לפק. 352 Bl. Fol. IL.

Approbationen: Zbi Hirsch b. Abraham in Fürth, 26. Tamus 538, Tia Weil in Karlsruhe, 30. Ab 537.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Hirsch b. Mose, Löb b. Salomo, Abraham Merzbach, Meïr b. Josef.

Wie aus dem Reklamevermerk am Schluss von הטון ברכה (s. o. Nr. 282) hervorgeht, befand sich vorliegendes Werk schon a. 1780 unter dem Druck und sollte zu ר"ה הקמ"א erscheinen.

295. ס' כל בו דדא ביה כולא ביה שם ספר זה כל בו מבואר על כי ... שמו בקרבו (5+)99+17 Bl. Fol. ID. B p. 240 Nr. 118, Z 191.

Approbationen: Josef Steinhart in Fürth, 2. Adar II 535, Hirsch Janow in Fürth, 8. Tamus 539, Aron b. Mose in Schwabach, 3. Adar II 539.

Setzer: Aron Löb b. Jakob Hirsch, Salomo b. Mose, Henle b. Sekel Schnaittach.

Am Schluss Reklamevermerk. Herausgeber des Werkes ist Meir b. Elieser aus Neuern, Vrf. des אמרי מיעד (vgl. oben die Note zu 1775).

296. Pseudowilhermsdorf. פליחות כמנהג מדינות שוואבן. ושווייץ... נדפס פעם שנית כמו בוילחרמש דארף בשנת ויאמר ה' סלחתי כונכך. — 61 Bll. Fol. ID. Z 492.

Approbation: Wolf Levi in Pfersee, z. Zt. in Fürth, Siwan 542.

Setzer: Salomo b. Mose.

Wie auf dem Titelblatt bemerkt wird, liess Elieser Lase Halberstadt (z. Zt. Lehrer in Kriegshaber) diese פליחות, die ganz vergriffen waren, vor 50 Jahren auf seine Kosten drucken; da diese nun auch vollständig vergriffen sind, so werden sie jetzt zum zweiten Mal mit verschiedenen Zusätzen herausgegeben.

297. ... מגיני ארץ עם חק יעקב על הלכות פסח.

Diese von Z 337 erwähnte Ausgabe habe ich sonst nirgends gefunden; die Angabe beruht vielleicht auf Verwechslung mit Nr. 264.

298. תיקון של קריאת שמע בכתב גדול בנייר לבן בשעמים ובנקודות. ... אשר לא נדפס כזה. 8 Bll. 40. IL.

299. ס' אפי רברבי אה"ע עם ב"ש וה"מ ובאר הגולה (מהדורא בתרא). לפרט יודי דבר שמואל לכל בני ישראל לפי' 192 Bll: IL. (+2).

Approbationen: Hirsch Janow in Fürth, 11. Tebeth 542, Tia Weil in Karlsruhe, 25. Nissan 541.

1783.

300. אגרת בעלי היים ... ע"י ההכם ר' קלונימוס ... ונעתק אה"ב. ללשון אשכנז בשנת תע"ה לפי' ע"י הכיה כהר"ר הנוך סג"ל מיק פראנקפורט בן הנאון מהר"ר צבי הירש ונכר הנאון המפורסם מהר"ר הנוך וצ"ל שהי' אב"ד בק"ק הענא — בשנת ואת כל הדין הרומש על הארץ לפי' — Jüdisch-deutsch. 28 Bll. 40. IL.-F.

Die Erstausgabe erschien 1718 in Hanau; vorliegende Fürther Ausgabe ist bibliographisch nirgends verzeichnet. Ueber den obengenannten Uebersetzer Chanoch vgl. meine Mitteilung im Jahrbuch VIII, 93 und die Stammtafel das. p. 201.

301. מגילת אסתר ראה זה דבר חדש מגילת אסתר עם ברכותיה ואשר. הניא ושושנת יעקב. בכרך קטן כדי לשאת כל איש בחיקו כלי טרהה ... בשנת מגילת אסתר לפי' 11 Bll. 120. IL.

Unpunktierter Text in Quadratbuchstaben mit den dazu gehörigen Anfangs- und Schlussbenediktionen.

302. הגדה של פסח עם אברבנאל וגם הפירוש בלשון אשכנז.

12 Bll. Fol. IL. Z 442. In grossen Buchstaben.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 149.

303. ס' פוקה עברים והוא ס' גורלות מהחכם אבן עזרא ויל וואש שוינד לענגש אין לשון הקודש גדרוקט איזט איך האבי עש מעתק גוועזן אויף שייטש דש עש גמייני לייט אויך בדיינין קענין וויא שעהן זיין דיא באטיין ברענגר אויף דיא בערגי. דיא איינין אלליש נאטש פאר ויכריין. בשנת כישראל חודעתיהו לפיק B p. 456 Nr. 28.

Anhang: מעשה גדולה מן קק אומן במדינת אקריינא ... הנעשה בשנת תקיל לפיק ... ראש ביכליין פון אומן אונד ננצין אקריינא זאל איטליכר מענש לייאנען אונד זאל זיך צו הערצן נעהמן דיא גרויז צרה Vgl. B p. 423 Nr. 4614; Steinschneider, Geschichtsliteratur p. 151 (wo בישראל st. כישראל zu lesen ist). 16 Bll. kl. 8°. IL. Beide jüdisch-deutsch.

304. בן המלך והנזיר מונה כראוי ועל דרכיו איר נונה. שנת. Hebräisch und jüdisch-deutsch.

(3+) 101 Bll. 8°. IL.-F. Z 26, M 252.

Setzer: Hirsch b. Mose, Matitjahu Gutmann, Henoch b. Itzig.

Nachdruck der Ausgabe Frankfurt a. M. 1769. Die Uebersetzung ist von Reuben b. Abraham ה"י aus Heidingsfeld (Reuben Heizfeld), der 1782 in Offenbach starb¹⁾.

1784.

305. וחשב לו הכהן אשר און הוא אברהם העומד בצדקתו ... מוה' אברהם כ"ץ נ"י מלאסק אשר בו חושב ומונה וסופר ודורש כתרי אותיות ... לפרט גדול וקטן שם הא' זרע אברהם אהבי —

(2+) 12+32 Bll. 4°. ID. St 42552, B p. 147 Nr. 10, Z 17; vgl. Orient Lit. Bl. 1846 p. 234 und 252; Rahmer Lit. Bl. 1888 p. 20 und 54.

Approbationen: Rabbinat Jerusalem (Jomtov Algasi, Nisan Samuel Bechar Mejuchas, Mordechai Josef Bechar Mejuchas, Israel Jakob מ"ק, Elijah Zbi), Hirsch Janow in Fürth, 2. Schebat 544, Josef b. Meir Teomim in Frankfurt a. O., 12. Adar I 543.

Setzer: Hirsch b. Mose, Henle b. Sekel.

Der Verfasser, Abraham Kohn von Lask, hielt sich zuerst 14 Jahre in Fürth auf, ging dann nach Jerusalem und kam von da als Sendbote u. a. O. wieder nach Fürth.

Das Buch wurde am 30. Schebat (ח"ה Adar) 1784 in Fürth beendet.

¹⁾ Vgl. meine Blätter für jüdische Geschichte und Literatur V, 93 n. 35; vgl. auch Steinschneider in Hebr. Bibl. VII, 43; VIII, 15; XV, 64.

תקון ליל שבועות וליל הושענא רבא. אמת ואמונה ליורעי דעת. 306.
ובינה להנצל מכרת לכל העומדים בהצרות ה' למשמרת בליל הושענא רבא וגם
עצרת. בזכות זה נזכה לאדרת לפליטה הנשארת: על פי הסדר שסדר בשני לוחות
... 164 Bll. (Bl. 72 doppelt paginiert). 8°. ID.

307. ... הגדה של פסח עם ברכותיה. 23 Bll. 8°. IL.

Fehlt bei Wiener I. c.

308. מעשה יהודית שנרפס יותר משני מאות שנים ואינו ננמצא כלל.
אמרתי לא אמנע טוב מבעליו ובהיות מהמהדרות מהנשים מונעין את עצמן
מהמלאכה והבטלה מביא לידי שעמום נתתי העתקו גם ללשון אשכנזי¹: עפר מן
האדמה אדם להכל דמה כצפור נודדת מקנה כן: אש דג מים² עשיר של
8 Bll. 8°. ID.-F. B p. 355 Nr. 1846, R 225, Z 149.

Setzer: Hirsch b. Mose.

Der rätselhafte Verfasser mit der rätselhaften Unterschrift ist Simeon
von Geldern, der a. 1784 sich in Fürth aufhielt; vgl. meine Mitteilung in
MGWJ 1907 p. 208.

נחלת שבעה עם הגהות ממדורא בתרא בשנת תן ברכה.
115 Bll. 4°. IL. B p. 397 Nr. 140.

Approbation: Tia Weil in Karlsruhe, 25. Nissan 541.

Am Schluss Reklamevermerk.

1785.

310. ס' הירד שמשון הן המה דברי מוסר להבא. על תלחא עמוד.
דעלמא. ואחריו יאיר נתיב היים ... על דרך מוסר אנני הקמן אשר
המכונה אנשיל בלאא' מהורר משה בער ... אאמ' ... מדורר אברם סטראקניץ
(1+) בק'ק מושקא לפרט רוב אורב הוא לי ביער לפ'ק
16 Bll. 4°. IL. St 4460, B p. 186 Nr. 538, Z 61.

סימתי בטוב מרחשן לסדר והדלת סג'ר אחריו: Am Schluss der letzten Seite steht:
"ל'ט לפ'ק. Demnach wurde das Buch am 17. Cheschwan 543 (25. Oktober 1782)
beendigt.

311. בן אמונים הן המה דברים נהמדים. ליורעי דעת מבינים. על תניך.
מסודרים. ותהי ראשית מלאכתי זאת שנת תתן אמת לקוף עיש כי אנני כקוף
36 Bll. 4°. IL. (לבני אדם³) לפרט אשר הוא בן אמונים
St 4460, B p. 77 Nr. 425, Z 61.

¹) Die Uebersetzung fehlt.

²) אפר שבעין די גיליון כירושלים = אפר שבעין די גיליון כירושלים, cf. Kaufmann, Aus Heine's
Ahnensaal, p. 306.

³) Anspielung auf Talm. Baba bathra p. 58.

Die beiden obengenannten Bücher Nr. 310 und 311 sind gewöhnlich zusammengebunden. Ihr Verfasser, Ascher Anschel b. Mose Bär, hielt sich zur Zeit der Abfassung als Lehrer im Hause des Vorstehers Manil Weil in Bischheim (Elsass) auf.

312. Pseudofrankfurt a. O. עין היים דיווש איזט וכו' לפרט
wie oben Nr. 125. — עין היים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר לפיך
גדפס באותיות יפות כמו פראנקפורט דאדר. Jüdisch-deutsch.

52 Bll. 40. ID.

Am Schluss über die ganze Breite eine Holzschnittvignette; in der Mitte im Oval ein Bild, auf dem u. a. eine Frau steht mit einem Kreuz im Arme.

313. דרבוני והב והן הגה דברי הכותב המדבר לכבוד הרב המחבר משה
בן פייט הי"פ¹) ווייקרשהיים — לפרט וזאת החורף אשר שם משה לפני בני
ישראל. 49 Bll. 40. IL.

St 2050²), B p. 112 Nr. 284, R 1115, Z 750.

Approbationen: Aron b. Mose in Schwabach, 6/11. Tamus 540, Mose Markscheinfeld in Marktbreit, 11. Siwan 543.

Setzer: Matitjahu Gutmann.

Das Buch enthält Text und Kommentar zum Jeruschalmi Schekalim. Die letzten vier Blätter bringen einige תשובות ושאלות. In der Vorrede wird Götz Wilmersdorf in Fürth als Mäzen genannt (Jahrbuch VIII, 128). Zur Familie des Verfassers vgl. Jahrbuch VIII, 89 n. 4.

314. לקוטי צבי בשנת הקשיבה רנתי האזינה תפילתי. 84 Bll. 160.

Die Frankfurter Stadtbibliothek besitzt hiervon einen Doppeldruck; in einem Exemplar ist noch Meïr Dan b. Aron Löb als Setzer verzeichnet.

315. צמה דוד נתהלך לשלשה הלכים. Chronik von David Gans, in zwei Teilen. 40. IL.

Erster Teil (1+) 39 Bll.

Zweiter Teil (2+) 77 Bll.

St 862⁵, B p. 510 Nr. 136, Z 204, M 782.

Approbation: Tia Weil in Karlsruhe, 4. Schebat 544.

Setzer: Meïr Dan b. Aron Löb.

Vgl. Steinschneider, Geschichtsliteratur p. 109.

1786.

316. סדר סליחות מכל השנה מסודר ומחודר ... בפי סדר ומנוגד דקין.
פראנקפורט ושאר קהלות ומדינות האשכנזים לפרט לה' אליקנו הרחמים
והסליחות לפיך. 96 Bll. 40. ID.

¹) Die Abbreviatur von מה, הוונה פה, wonach St 6581 (פיסדוף) zu berichtigen ist.

²) Dort ist Buchbinder statt Bamberger zu lesen.

317. Pseudoberlin. ... סדר הגדה על פסח עם תרגום אשכנזי oder Vortrag auf die beiden ersten Abende פסח aufs neue ins Deutsche übersetzt von beider ersten Abende פסח mit Anmerkungen versehen von Joel Bril כמו שנדפס כבר לין בשנת ואמרתם זבח פסח הוא לה' לפיכ

20 Bll. 40. IL.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 154.

Weinberg, Jahrbuch I, p. 117***.

Setzer: Simson b. Mose, Isaak b. Löb Weil.

Jüdisch-deutsches Vorwort von Joel b. Juda Löb (Joel Bril). Die Ausgabe fehlt bei Wiener.

Die Buchhandlung J. Kauffmann in Frankfurt a. M., bei der ich vorliegendes Buch eingesehen habe, besitzt noch einen Doppeldruck, obigem ganz gleich, mit dem einzigen Unterschied, dass auf dem Titelblatt סדר הגדה steht und dass zwei andere Setzer verzeichnet sind, nämlich Meïr Dan b. Aron Löb und Abraham Merzbach.

1787.

318. הגדה סדר של פסח עם הפי' אברבנאל וגם הפי' בלשון אשכנזי 12 Bll. 12. Fol. II).

Reich verziertes Blatt. Die jüdisch-deutsche Uebersetzung steht nur bei den drei letzten Gesängen. Vorliegende Ausgabe ist in keinem bibliographischen Handbuch erwähnt.

319. ס' ליקוטי צבי שנת הקשיבה רנתי האוינה תפלתו לפיכ 84 Bll. 120. ID.

320. סדר סליחות מכל השנה לפרט ליי אלקינו הרהמים ורחמי' 97 Bll. 40. ID. wie Nr. 316.

321. ס' מנחת עני אשר היבר איש נכבד ועני יוסף שלמה זלמן בר מאיר מפרעשבורג וכבר נדפס בפראג הקים נפש אמי מורתי אלמנת מאיר מפרעשבורג ויל בווינא ... 45 Bll. 40. IL.

St 5979, B p. 342 Nr. 1542, Z 356.

Korrektor: Mose Hirsch b. Simon Farnbach.

Setzer: Henoch Wolf b. Sekel, Meïr Dan b. Aron Löb, Abraham Merzbach.

In der Vorrede und am Schluss nennt Verfasser verschiedene Mäzene aus Fürth¹⁾, Frankfurt a. M., Prag und Wien.

Brüll (Jahrbuch IX, 163 n.) beruft sich auf eine nicht existierende Ausgabe Fürth 1740/41.

¹⁾ Vgl. Jahrbuch VIII, 126, Nr. 6.

צוואות הנאון ... מוהרר נפתלי הכהן והוא לישר האדם 322.
לעבודת בוראו הועתק מכתובת ידו ע"י נכדו מהרר שמשון בהרב מוהרר יצחק
וצ"ל ועתה העיר ה' שנית והובא לבית הדפוס ע"י הר"ר בנימין בהר"ר יהודה ליב
סג"ל מק"ק מעליץ באשר שהראשונים שנדפסו מקדם בשנת תקי"ו המה מלא טעות
... על זה החכם אמר להביא משל ומעליצי ויראה כי המעליצי יפה מן המשל
... 28 Bll. (unpaginiert). (1+)
80. IL. B p. 507 Nr. 46 (mit unrichtigem Druckort), R 894.

חלק ראשון מספר החיים טועמיה ... וכו' 200 Nr. wie bei 323.
90 Bll. 80. ID.-F.

Setzer: Itzig b. Löb Weil.

Beigebunden ist: חלק שני מספר החיים ganz wie oben.

42 Bll. 60. ID.-F.

Setzer: Simon Hirsch b. Bonfet.

1788.

סדר הגדה של פסח עם ... אברבנאל ... עם ציורים נאים ... 324.
20 Bll. 40. IL.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 157.

1789.

סדר תפלה מכל השנה כמנהג אשכנז. Pseudosulzbach. 325.
Unpaginiert. 80. IL. כמו בזולצבאך

Angehängt ist: תפלה יום כפור קטן vom Jahr 1788. Unpag. 80.

איין שאנע היוטאריע פון דרייט לייט פון דש גרוש וואונדר דש 326.
80. Jüdisch-deutsch. Z 288. דא איז גישעהן ...

1790.

ס' עצי ארויס אהר הילדים אשר הן ... נח חיים צבי ... והוא 327.
חלק ראשון מהיכודי על טור ושיע אבן העזר בשנת ט"ו אבן העזר
(1+)+238 10 Bll. Fol. ID.-F.

St 6679², B p. 448 Nr. 544, Z 341.

Setzer: Hirsch b. Mose, Koppel b. Chajim, Löb b. Wolf, Simon Hirsch
b. Bonfet.

הגדה סדר של פסח עם פי' אברבנאל וגם הפי' בלשון אשכנז 328.
10 Bll. Fol. ID. In grossen Buchstaben.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 163.

הגדה סדר של פסח עם הפי' הנחמד אברבנאל וגם ... ואמרתם 329.
wie oben. 10 Bll. Fol. ID. זכה פסח לפי'

Vgl. Wiener I. c. Nr. 164.

ס' שפה ברורה הכולל הכמת דקדוק לשון הקודש בכלליו ופרטיו. 37 Bll. (+3) שחברתי אני הקטן משה ביה חיים הכהן העכים

40. ID. St 6448, B p. 607 Nr. 1185, Z 289, R 448.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 7. Adar 550.

Nach der Vorrede grosses Subskribenten-Verzeichnis, wobei bemerkt wird, dass keiner weniger als einen Gulden zahlte.

Ueber den Verfasser vgl. Jahrbuch VIII, 113.

1791.

331. ספר ליקוטי צבי אשר לקטתי בין העומרים ... תפלות ובקשות. מן ר"ה אלול עד חג השבועות ותקוני קרי שאומרים מריה אלול עד אחר ר"ה והפרת נדרים ... בשנת הקשיבה רנתי האוינה תפילתי לפיך.

84 Bll. 120. ID.

Setzer: Hirsch b. Bonfet.

332. קהלת שלמה על ס' עין יעקב עם כתנות אור ... wie Nr. 182. בשנת בשושב ה' שבית עמו יניח יעקב ישמה ישראל לפיך.

(1+214+210+51 Bll. Fol. ID.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 19. Siwan 551, David Dispeck in Baidersdorf, 23. Kislew 549.

Diese Ausgabe fehlt in den bibliographischen Handbüchern.

333. דרשת סיום ממסכת גטין יום ג' ט"ז מנחם תקנ"א לפיך סימנו. מסכת גטין בישיבה הרמה דפה קק פיורדא ומלכד שאנו כל בני הישיבה עשו. היום הזה ליום משתה ושמהה להביא לבית הדפוס דרשת הסיום 5 Bll. 40. ID.-F.

Vgl. meine Notizen im Jahrbuch VI, 206; meine Blätter für jüdische Geschichte und Lit. III, 46. — Die in diesem Schriftchen genannten Schüler heissen: Abraham b. Isachar ס"ל von Leutershausen, Abraham b. Schalom von Kronach, David b. Marum aus Breisach, Binusch b. Itzig aus Kempen, Josua Mose b. Sekel Bār Falkenau, Sanfel b. Koppel ג"ץ von Fürth.

334. ס' מרגניתא עניני מוסר ר' בנימין סג"ל מקיץ מעליץ. אשר התאמץ להדפיס מחדש בלהיק ובלשון אשכנזי ועתה נוסף בו צוואות ר' יודא הסיד ז"ל בלשון אשכנזי ... בשנת השומר אמת לעולם לפיך 28 Bll. 80. ID.-F. B p. 372 Nr. 2274, R 1178.

Das Testament von R. Juda Chosid ist dazwischen hinein gebunden mit 5 Bll. (unvollständig).

335. איין שין היסטאריא פון ריטער זיגמונד אוגד מאגדלינא 12 Bll. 80. ID. R 71.

Vgl. oben Nr. 42.

336. ספר חיים טועמיה חיים זכו ... בשנת תכתבם בספר החיים. ganz wie oben Nr. 200. Zweiter Teil. Jüdisch-deutsch. 42 Bll. 40. ID.

Setzer: Serach b. Eleasar Dob.

337. Pseudoamsterdam. באותיות עם כוונות הפייטן **מהזור** mit dem Jahresstichwort **עליכם** in 5 Bänden. Kl. 8°. IL.

I. **ני ביום הזה יכפר עליכם** mit dem Jahresstichwort **עליכם** 1+126+85 Bll.

II. תקעו בחרש יצופך בכסא **ראש השנה** mit dem Jahresstichwort **ראש השנה** ליום חגיגה.

III. שבועות (1+)+26+(8)+102 Bll.

IV. סוכות (1+)+27+(8)+143 Bll.

V. פסח (1+)+27+(8)+164 Bll. (d. a. 1792) mit Pränumeranten-Verzeichnis.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 18. Tebeth 551, David Dispeck in Baiersdorf, 20. Cheschwan 551.

Wegen des Streites hinsichtlich dieser Machsorausgabe vgl. oben das Vorwort.

338. ס' יורה הטאים וחיבוש הקבר וצוואת ר' יודא הסיד בלשון הקודש וגם בלשון אשכנז גם כל תפלת הדרך וקידוש הלבנה שנת השומר אמת לעולם לפי 42 Bll. 12°. IL.

B p. 220 Nr. 175, R 326.

Mit einem Vorwort von Josef b. Salomo Schneior; vgl. oben Nr. 4.

339. חלק ראשון אורחות חיים חבירו רבינו אשר ... וחלק שני רפואות הגוף מהני תלמי אשלי רברבי היה בית דוד¹⁾ שהיבר הרב ורופא מומח' מהורר טעבל אשכנזי וציל ושני לו רבי אליהו בעל שם שהיבר ספר תולדת אדם²⁾ ... ושלישי בעל שער אפרים³⁾ ... 24 Bll. 8°. IL. Z 59.

Approbation: Abraham Wallerstein in Schnaittach, 4. Adar I 551.

1792.

340. ס' סליחות מכל השנה ... בשנת לה' אלקינו דרחמים וחסדליחות 97 Bll. 4°. ID.

341. ס' מטה יששכר אשר איון ... מהורר יששכר בערמן סגל אשר הי' אב"ד ורימ' בגלילות שוואבך ואנשבך ושנייטך לפרט ומבני יששכר יודעי בינה לעתים 60 Bll. Fol. IL.

St 5277, B p. 322 Nr. 1042, Z 254.

Approbationen: Rabbinat Prag (Jecheskel Landau, Michael Bacharach, Jakob Günzburg, Eleasar Fleckeles), 27. Schebat 547, Salman Kohn in Fürth, 2. Elul 549.

¹⁾ St 4813, B p. 72 Nr. 296, Z 57, R 117.

²⁾ St 4081 und LXXXVI, B p. 618 Nr. 106, Z 284.

³⁾ Vgl. oben Nr. 78.

Herausgegeben von Elia Fränkel in Prag, Enkel des Verfassers.
Vgl. meine Blätter V, 87 ff., Jahrbuch VI, 176.

1793.

342. ס' מכלול הרד"ק עם נימוקים שהוסף ... ר' אליה אשכנזי
... ואני ... משה ב"ה היים הכהן העקים הבאתיהו שנית תחת מכבש הדפוס
(5+)218(+1) Bil. 80. ID.-F.

B p. 326 Nr. 1158, R 297, Z 199, M p. 331.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 13. Tischri 552.

Setzer: Hirsch b. Mose, Henle b. Sekel.

Mit Pränumeranten-Verzeichnis.

343. ומר לפורים בנינון א"ז לעין הקורא תיבת מנולח נוסריקון פנים
ואחור, ימצא דבר חדש, שנרמזו בו כל המעשים והניסים אשר נעשו לנו בימים
ההם ובזמן הזה. מדבר בעדי

משריפה גדולה ורדתי לבירא העמיקתא:

הלכתי לחוץ ורחק גידל מכאובי:

משוב גידל יעלה להב ראש:

הציל לא יכולתי גלימא מכתפאי:

מרוחק גדול ידי להרים קוצרהתי:

המרבה לספר וכרך גם ממני:

אינ היים וואלף הלוקט והמהבר בן כ"ה ליב חזן והחיבא (so) לדפוס ...
בשנת פתוחה תפתח את ירך לאחיד לאכיון לפיך.

4 Bil. 120. ID., vgl. auch B p. 186 Nr. 536.

Das Büchlein fängt an: מה גיל יש ליהודים היום

היום ליהודים יום גאולה מציה

und schliesst mit: מעודים גדולים יתבטלו לימות המשיח

הפורים לא יבטל גם משיח

ולגנבא (=) ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן)

Purim-Geschichte in Zeilen von je fünf Wörtern, deren Anfangsbuchstaben abwechselnd vor- und rückwärts das Wort bilden. Vorliegende, von keinem Bibliographen gekannte Ausgabe ist ein Plagiat mit scheinbar verändertem Text; vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. 20, 27; MGWJ 1903 p. 171. Ueber den Verfasser bezw. Plagiator siehe meine Notiz im Jahrb. VIII, 151 Nr. 14.

344. נחלת יעקב זאת נחלת עבדי ה' אשר הנחיל ה' ליעקב עבדו
בפירושו על מסכתת קטנות ... סופרים ... שמחות ... כלה ... דרך ארץ
.... גרים ע"י כהריר יאקב נוימבורג בשנת תתן אמת ליעקב
(2+) 48 Bil. Fol. ID. St 1980, B p. 396 Nr. 125, R 1113, Z 749.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 12. Tischri 554, Salomo Posen in Friedberg, 30. Kislew 552, Anschel Metz in Offenbach, 2. Schebat 553.

Setzer: Hirsch b. Mose, Matitjahu Gutmann, Koppel b. Chajim, Simon Hirsch b. Bonfet, Henle b. Sekel Schnaittach.

Ueber den Verfasser Jakob b. Baruch Naumburg, der dieses Buch im Elul 1790 vollendete, siehe meine Mitteilungen in Jahrb. VIII, 136.

1794.

345. ספר חיים (חלק ראשון) טועמיה וכו' בשנת ה'תתק"ח חיים לכל
 חי wie oben Nr. 200. 90 Bll. 8°. ID.

Setzer: Itzig b. Löb Weil.

346. דרשות הואב שולקטני אני הצעיר בנימן וואלף. ברעצפעלט מקי. (4+). פ"ד¹⁾ ע"ע מתנור בקי ברייט²⁾ יע"א — לפרט אהבת עולם לפי
 15 Bll. 8°. ID.-F. B p. 122 Nr. 545 und p. 341 Nr. 1504.

Approbationen: David Dispeck in Baiersdorf, 29. Elul 553, Eleasar Kalir in Kollin, 15. Adar 554, Eleasar Fleckeles in Prag, 19. Adar 554.

Ueber den Verfasser vgl. Weinberg, Geschichte der Juden in der Oberpfalz, p. 174.

347. Pseudosulzbach. סדר תפלות שפתי רננות כמנהג פולין
 בכמה מיני הדורים ... תפלות ובקשות הן בלשון הקודש ובלשון אשכנז ותקוני
 שום עם הפרקים ויום כפור קטן ... ובפרט ספר תהלים בלשון הקודש ובלשון
 אשכנז ... וגם מעמדות ... והנה בעיון על ידי בעל מדקדק ובאותיות חדשות
 ... בשנת ותן כלבי אהבתך ויראתך לפיך — באותיות כמו בולצבאך
 193+96+101 Bll. 4°. ID.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 13. Elul 553.

Das Buch hat zwei Titelblätter, das erste „Sulzbach 558“ aus Sulzbach; das zweite 554 כמו בולצבאך (cf. Weinberg im Jahrbuch I, 116).

1795.

348. יוצרות חלק ראשון נאר וואול פר טייטש אונ' נאך דען חיבור אויך
 נאר וואול גימאכט איין טייל גיריימט נאך דען ניגון נאר רעכט

52 Bll. 4°. ID.-F.

Vgl. Serapeum IX, 348.

Jüdisch-deutsch ohne hebräischen Text, beginnt mit לשבת בראשית und schliesst mit יצא לבית מילה; sehr schlechtes Titelornament.

349. Pseudosulzbach. מחזור חלק ראשון כמנהג פולין ובו נכללו
 תפלות של ימים נוראים והם ר"ה וי"כ עם סליחות ... באותיות כמו בולצבאך
 232 Bll. 4°. ID.

Approbation: David Dispeck in Baiersdorf, 24. Adar 549.

¹⁾ פ"ד = פירודאף Baiersdorf.

²⁾ Bayreuth.

מחזור חלק שני כמנהג אשכנזים באותיות כמו בזולצבאך בשנת
238 Bll. 40. ID.

Approbation: Wie oben.

Im gleichen Jahre und mit dem gleichen Chronostich und derselben
Approbation erschien als Pseudosulzbach der dritte Teil mit 90 Bll.

350. אשר ויקק תורת נתנאל חלק ראשון שאלות ותשובות מהוריר נתנאל ווייל וציל ... הובא על מוצה הדפוס ע"י בנו ... מהוריר שמעון
(2+) 23 Bll. 40. ID.

St 6649⁸, B p. 648 Nr. 526, R 1139, Z 776.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 22. Schebat 551, Saul in Amsterdam, 7. Elul 543.

ס' תורת נתנאל חלק שני דרשות על התורה ... אשר הוציא לאורה ...
מהוריר נתנאל ווייל ... והובא לדפוס ע"י בנו ... מהוריר שמעון הירש ... לפרט
wie oben. (1+) 28 Bll. 40. ID.

Approbationen: Jecheskel Landau in Prag, 27. Nissan 544, Rabbinat Prag
(Michael Bacharach, Samuel Landau, Eleasar Fleckeles), 12. Ab 554.

Zwei Teile in einem Band. Vgl. mein „Nathanael Weil“ p. 19.

351. wie oben תפלת יום כפור קטן בתענית ערב ראש חדש וכו' Nr. 151. 8 Bll. 80. ID.

1796.

352. סליחות לשובבים ת"ת. המנהג מקדמונים להענות בשנת עיבור
תענית שובבים ת"ת ומאספים בבב"ט כל שבוע ביום המשי (80) ואומרים סליחות ...
(1+) 32 Bll. 40. ID.

353. סדר סליחות מכל השנה ראה זה דבר חדש אשר כבר לא היה
לעולמים ... לפרט ליי אלקינו הרחמים והסליחות לסיק
(1+) 94 Bll. 40. ID.

354. ס' בן פורת יוסף ... ביאור הפסרת מכל השנה ע"י ר' יוסף העם
עם ביאור והוספות בשם שיה יצחק לבנו ר' יצחק העם — בשנת תורת חכם
מקור חיים (2+) 142 Bll. 40. ID.

B p. 79 Nr. 465, R 444, Z 286.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 28. Ab 555.

Setzer: Hirsch b. Mose, Koppel b. Chajim, Matitjahu Gutmann, Löb
b. Wolf.

Vgl. meine Mittheilung in Jahrbuch VIII, 113.

1797.

355. הגדה של פסח ... ווייל אבער בעונות. Pseudosulzbach.
הרבים אין דען דור ראש מיינשטי לייט מאנש פערשונו ווייניג לשון הקודש סר

שמינן מכל שכן ווייבר אונ' קינדער פאר שמינן פשיטא ניקש ... דרום האבן מיר ... דיא הגדה פון לשון הקודש אויף מייטש גבראכט כמו בוללצבאך

20 Bil. 40. ID.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 191.

Der Druckort ist zwar nicht genannt, ist aber zweifellos Fürth.

1798.

356. מענה לשון ס' תחינות תענית על בית עלמין.

48 Bil. 40. ID.

357. Pseudosulzbach. חמשה חומשי תורה בלי נקודות וטעמים. וקרי וכתב וחסרים ויתירים וסיומי הפרשיות הן מחוברים הן נפרדים ופתוחים וסתומים. כדי להשכיל הקורא בו ואותיות חדשות כמו בוללצבאך וסתומים. בשנת ונשמה בדבריו הנהיך לפיך 175 Bil. kl. 80. ID.

סדר קריאה (so) הפרשיות מהמועדים ומכל mit der Blattüberschrift in fünf unfoliierten Blättern. השנה

Am Schluss Reklamevermerk.

358. חמד צבי פירוש נחמד על מסכת אבות והמשך כל משנה ומשנה ולמה נתחברה דווקא ששה פרקים וכמה דקדוקים ... שלא להגם נקבעה בימות הקיץ לאומרים רק לעיין באורך הימים כמה גדולים דברי חז"ל — עיי דוד הירש בן כ"ה יהוקאל ז"ל חד מיושבי מינסכרויט (Mönchsroth) — לפרט בצלו חמדתו וישנתי לפיך 23 Bil. 40. ID. (+2).

B p. 192 Nr. 673, Z 205.

Approbationen: Salman Kohn in Fürth, 20. Ijar 558, Josef b. Secharja Josef in Fürth, 20. Ijar 558.

359. וואונדער ועלזאמי קורצווייליג לושמיני אונד רעכט לאכירליכי גישיכטי. אונד דאשין דער וועלט ביקאנטן שילד בורגר.

Durch den halbedlen, Geld- und Ehrenbedürftigen Herrn Pomponius Filzhut, Stadtschreiber und Nachtwächter und Oberschiornsteinfeger zu Schildburgershausen gezeichnet und an die Nachkömmling hinterlassen. 36 Bil. 80. ID.-F.

B p. 574 Nr. 448 (mit dem unrichtigen Druckjahr 1795), Z 250.

360. דרך אניה בלב ים התלמוד ... כמה פלפולים וכיאורים ... בחמשה שיטות המה מס' ברכות שבת ביצה ע"פ ובמס' מנחות המחבר מאיר בלא"א כהר"ר ולמן שיק כ"ץ ... שנת ולבכרי רחש דבר טוב 92 Bil. (+3). Fol. ID.-F. St 6326, B p. 116 Nr. 403, Z 684.

Setzer: Hirsch b. Mose, Löb b. Wolf.

Auf dem vorletzten Blatt ein Gedichtchen des Druckers לפרט רבי מאיר (1798). הכהן רוזן יאמץ

Ueber vorstehendes Werk vgl. Horovitz, Frankfurter Rabbinen IV, 37 ff. Der Verfasser, Rabbinatsbeisitzer in Frankfurt a. M., war der Sohn des Salomo Schiff von da und Bruder des Londoner Rabbiners Teble Schiff; er starb in Frankfurt a. M. am 9. Ab (13. August) 1807¹⁾.

361. הנדה של פסח. 24 Bll. 12°. ID.

Mit unregelmässiger Paginierung von Bl. 2 bis Bl. 7.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 194.

362. מ' הירדשי הלכות מהרשיא שנת לא ימוש ספר התורה הזה מפיד. 226 Bll. Fol. ID.

Nachdruck der Ausgabe 1778 (s. o. Nr. 267) mit den gleichen Approbationen.

363. הנדה של פסח עם פי' צלי אש ותרנום אשכנזי. 4°. ID.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 195.

1799.

364. תפלת אמהות דיוה תחינה ואל מן זאנן בהודש אלול פר דעם. שופר בלאזן, דער מחבר איז גוועזן הרבנית סעריל בת הרב המפורסם מהור"ר יעקב סג"ל מדובנא. Hebräisch und jüdisch-deutsch. 8 Bll. 8°. ID.-F.

Beigefügt sind noch einige תחינה für ר"ה und י"ז nebst תשליך. Das Büchlein fehlt in allen bibliographischen Handbüchern.

365. סדר סליחות מכל השנה וכו' לפרט ליי' אלקינו הרחמים. סדר סליחות מכל השנה וכו' לפרט ליי' אלקינו הרחמים. 97 Bll. 4°. ID.

1800.

366. מירוש התורה לרבינו יעקב בעל הטורים עם הנהגות עטור בכורים. 87 Bll. 4°. ID. B p. 435 Nr. 213. Zweite Auflage; vgl. oben Nr. 128.

1801.

367. ישעיה עם פירש"י ומכלל יופי ועם תיאובאור להיר דוד אשטענואסער. 8°. ID. B p. 641 Nr. 358.

Zu David Ottensosser vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VIII, 138 ff.

368. מ' מנחת יהודה שלוחה מאת ... בנימן וואלף ב"ם בלא"א מהור"ר יהודה לימא עלרן וצלהיה. והוא חלק א' מספרי שאר ישוב בנך אשר חלקתי לפרט מדרש טוב. 75 Bll. 8°. (9+)

B p. 341 Nr. 1504.

¹⁾ In MGWJ 1906 p. 607 habe ich den 9. Ab 568 als Sterbetag des Meir Schiff bezeichnet, wie er von seinem Bruder Teble in der Vorrede zu *הוה* angegeben ist; später hat sich mir ein Zweifel an der Richtigkeit dieser Mitteilung ergeben und durch Nachfrage in Frankfurt a. M. ist nunmehr der 9. Ab 567 als der Sterbetag festgestellt.

Approbationen: Salman Köhn in Fürth, 9. Nissan 561, David Dispeck in Baidersdorf, 29. Elul 554, Eleasar Kalir in Köllin, 15. Adar II 554, Eleasar Fleckeles in Prag, 19. Adar II 554.

Ein Druckort ist nicht genannt, allein schon aus der ersten Approbation ist Fürth als solcher ersichtlich. Nach den Approbationen folgt das Subskribenten-Verzeichnis und dann das Vorwort des Verfassers, worin er auch mehrerer Mäzene gedenkt, darunter besonders der Kaul Rafael aus Hechingen, der Begründerin des bekannten Hauses Kaula. Zum Verfasser vgl. oben Nr. 346. Er wohnte in Bayreuth, wo er als Prediger angestellt war¹⁾.

369. Pseudosulzbach. כְּמוֹ בּוֹלֵצְבַּאךְ סדר תפלה מכל השנה ... (unpaginiert). 80. ID.

370. דרך סלולה הוא חיבור כולל המשה חומשי תורה עם פי' רשי' וחרטום אונקלוס וחרטום אשכנזי וביאור ותקון סופרים ... והונה על פי חומש ... 4°. ID. של ר' איצק פירעמסלא הנרפס באיד²⁾ ...

Schön verziertes Titelblatt mit den Initialen des Druckers (IDZ).

Das zweite Titelblatt lautet:

I. בראשית הלך ראשון של המשה חומשי תורה והוא תקון סופרים: 236 Bll. + 16 unpag. ... לפרט תורה ה' תמימה משיבת נפש לסיק. Abonnenten-Verzeichnis und Vorrede von Mendelssohn und Wessely. Am Schluss folgt die Tora mit besonderem Titelblatt הרינה שנת לשמוע אל הרינה יאל החפלה 20 Bll.

Korrektor: Mose Merzbach.

Setzer: Löb b. Wolf.

Dann folgen die העשרות mit besonderem Titelblatt את ישראל העלה ה' לפיט. בנביא העלה ה' את ישראל.

II. לפרט תורה ה' תמימה (1802) mit dem Jahr תקס"ב auf dem ersten Titelblatt. Das zweite Titelblatt wie oben משיבת נפש.

Druckfehler-Verzeichnis, Nachtrag zum Abonnenten-Verzeichnis und: Vorwort von Sal. Dubno, תקון סיפיים, dann העשרות mit אחר מגלה וסני (4+) 200 Bll.

Zuletzt die Gebete mit יאל הרינה אל הרינה שנת לשמוע אל הרינה.

III. (1802) סי' ריקרא.

Nachtrag zum Abonnenten-Verzeichnis, die verschiedenen Lesarten von: B. Ascher und B. Naftali, Vorwort von Wessely: (3+) 142 Bll.

Dann folgen die Haphtarot (unregelmässig paginiert), das Hohelied und die Gebete wie oben. 28 Bll.

Setzer: Matitjahu Gutmann, Löb b. Wolf, Hirsch b. Mose, Koppel b. Chajim.

¹⁾ Sein Name fehlt bei Eckstein, Geschichte der Juden im Markgrafen-tum Bayreuth.

²⁾ Ueber diese Amsterdamer Pentateuch-Ausgabe vgl. R 181 und פירעמסלא יודע ספר 2383.

IV. תורת ה' תמימה משיבת נפש ... (1803) ס' במדבר.

Nachtrag zum Abonnenten-Verzeichnis; die verschiedenen Lesarten (wie oben), Druckfehler. (4+) 140 Bll.

לפרט בנביא העלה ה' את ישראל — Haphtarot

Ruth, Schlussworte von Mose b. Itzig Zirndorf; Gebete wie oben. 18 Bll.

V. ס' דברים (1803) mit Jahresstichwort wie oben.

Nachtrag zum Abonnenten-Verzeichnis, Druckfehler etc., Vorwort des Druckers Itzig b. David, Haftarat, Klagelieder, Kohelet. (4+) 176 Bll.

Gebete 20 Bll. — B p. 637 Nr. 299, Z 112.

Setzer: Koppel b. Chajim, Matitjahu Gutmann, Löb b. Wolf.

1802.

371. ספר מאור הקטן אשר חיבר מהורר מאיר טרנפאל

IB p. 275 Nr. 36.

Zweite Auflage; vgl. oben Nr. 38.

1804.

372. הגדה של פסח אדער פארטראג אויף דיא בידען ערשטען אבענדע. פסח ... פי' צלי אש ... והוספנו ... מספר עקרה ... לפרט כי אם צלי פסח תאכלו אותו. (2+) 25 Bll. 4°. ID.

Sehr schlechter Druck mit jüdisch-deutscher Uebersetzung.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 207.

373. הגדה של פסח. (2+) 25 Bll. 4°. ID.

Fehlt bei Wiener I. c.

Ganz so wie Nr. 372, aber viel schönerer Druck.

Vorblatt mit Formular zum Chomezverkaufsbrief; am Schluss steht: „מאת הצעיר משה בן המרים כהרץ איצק צירענדארף יצ״ו“. Die Vorschriften für den Sederabend stehen hier auch in jüdisch-deutscher Uebersetzung, weshalb auf dem Titelblatt vermerkt ist: „Auch diese (nämlich die) sind ins reine Deutsche übersetzt und mit guten Anmerkungen versehen“.

374. ס' הגדה של פסח אדער wie oben Nr. 372 אויפס נייע אינס. לפרט: 34 Bll. 4°. ID.

Oben hebräisch, unten rein deutsche Uebersetzung in jüdischer Druckschrift. Diese Ausgabe, die ich besitze, fehlt bei Wiener I. c.

375. תהלים בשם ומירות ישראל עם תיאור למבמין, ביאור, ספורי רשי. חיים. Fünf Teile mit Bildern.

8°. ID. B p. 643 Nr. 401.

1805.

376. (Allgemeiner Titel). ס' קריה נאמנה כולל נביאים וכתובים.

1. ס' קריה נאמנה-כולל נביאים ראשונים עם תרגום אשכנזי ובאור כאשר נדפס בוויין שנת תקמ"ב לפ"ק והוספתי בו פי' רשי' פי' מכלל יומי. Zweites Titelblatt 64 Bll.

II. Erstes Titelblatt שניה מהכרת שניה נביאים ראשונים כולל קריה נאמנה כולל (mit Kupferstich von Josef Herz¹⁾) (fec. 1804).

Zweites Titelblatt ניר ספר שופטים übersetzt von Meir Obornik²⁾. 74 Bll.

Zweiter Korrektor: Mose Merzbach.

III. Erstes Titelblatt wie oben mit der Bezeichnung מהכרה שלישי mit Kupferstich wie oben (inv. et sculp. 1805).

Zweites Titelblatt ספר שמואל א' 106 Bll.

IV. Ohne Titelblatt ספר שמואל ב' 80 Bll.

V. Erstes Titelblatt wie oben מהכרת רביעית mit Kupferstich (gezeichnet und gestochen 1806).

Zweites Titelblatt ספר מלכים א' 84 Bll.

VI. Ohne Titelblatt ספר מלכים ב' 88 Bll. ID.

B p. 640 Nr. 342, R 191.

Am Schluss chronologische Zusammenstellung der Könige von Juda und Israel mit kurzem Vorwort des Druckherrn d. d. Nissan 1806.

Hierzu kommen noch weiter:

משלי עם תא באור רש"י ומכלל יומי ותוכחת חיים בשנת בין תבין את (mit Kupferstich von J. Herz inv. et sculp. 1805 und Vorwort von Itzig Euchel. 108 Bll. 8°. 10+).

איוב עם ביאור להר דוד בר צבי אשפענואסער פירש"י ותוכחת חיים (בשם מנחם יהודה) בשנת גם את המרג נקבל לפי (mit Kommentar von d. i. Israel b. Abraham (Isserl Lissa)³⁾, dessen Hiobkommentar zum erstenmal in der ed. Prag 1791 erscheint.

8°. B p. 644 Nr. 435, Z 136.

Weiter sind erschienen mit den gleichen Kommentaren wie oben:

ישעיה (d. a. 1807) mit Uebersetzung und Erklärung von David Ottensosser und dessen Einleitung unter dem Titel מסלה לגיא חזיון. 240 Bll. 8°. 14+).

ירמיה (d. a. 1810) mit Uebersetzung und Erklärung von David Ottensosser bis Kap. 11 und von da ab von Schalom הכהן (Josef Wizenhausen gewidmet).

201 Bll. 8°. B p. 640 Nr. 342. 9+).

¹⁾ Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 111.

²⁾ Vgl. St 6690.

³⁾ Vgl. Lewin, Geschichte der Juden in Lissa p. 260.

לחוקא (d. a. 1812); am Schluss Verzeichnis und Erklärung der französischen Wörter. (1+)¹169(+2) Bll.

עזרא (d. a. 1818) mit Uebersetzung und Erklärung von David Ottensosser und Heimann Schwabacher¹), Raschi, Biur und Michlal Jofi. (2+) 42 Bll. 80.

עזרא ebenso wie נחמיה. (1+) 57 Bll. 80.

דברי הימים (d. a. 1821—1822) Uebersetzung und Erklärung von David Ottensosser.

I. (5+) 131 Bll.

II. (5+) 138 Bll. 80.

דניאל (d. a. 1823) mit Ibn Esras Kommentar; Uebersetzung und Erklärung wie oben. (2+) 78 Bll. 80.

B p. 640 Nr. 342, R 191.

Die vier letztgenannten Bücher erschienen bei J. D. Zürndorfer und Sohn.

1806.

377. מהזור מכל השנה מיט פילע פר בעסערונגען הויפטזעכליך איז דער סדר התפלה אונד דיא שמונה עשרה ... אין בעסער אורדנעג כמו עד הנה גדרוקט ווארדן 40. ID. 3697

1807.

378. ס' שאלות ותשובות מהר"ך והוא חלק ראשון מספר בגדי כהונה אשר חברתי אנא ... משלם זלמן בהרבני מהור"ר שלמה כהן ... לפרט שפתי כהן ישמרי דעת ותורה יבקשון מפיהו (2+) 112 Bll. Fol. ID.

חדושי הלכות מהר"ך על בבא מציעא וגמין והוא חלק שני מספר בגדי כהונה שהביתי אני הצעיר משלם זלמן וכו' לפרט גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. 50 Bll. Fol.

St 6381 Nr. 1 und 2, B p. 66 Nr. 199, R 803, Z 535.

Ueber den Verfasser vgl. meine Mittheilungen in Jahrbuch VI, 203.

379. ס' בהינות עולם עם תרגום אשכנזי ובאור וגלוה אליו באור המלות (4+) 85 Bll. 80. ID.

St p. 1286 Nr. 17, B p. 68 Nr. 232, R 538, Z 315.

Die jüdisch-deutsche Uebersetzung ist von Samson b. Salomo aus Hamburg (Samson Hamburger) und Chajim Hirsch (Heimann) Schwabacher; die Uebersetzung von Kapitel 10 und 11 ist von Mendelssohn (vgl. מאסף von תפס); der Kommentar und die Worterklärungen sind von David Ottensosser.

¹) Vgl. über ihn meine Mittheilung in Jahrbuch VIII, 145.

512
ס' פרסרת רשביץ פירוש נאה ויאה על פסוקי תנ"א אפי וביאור. 380.
רחב על מסכת אבות (מבעה"מ שמחה בונים בן צבי הירש בן ברוך כהנא
רפאפורט) ותשלם המלאכה בחדש שניתנה בו תורה נפלאות לס'ק

(3+) 94 Bll. 40. ID. B p. 496 Nr. 1159 (mit unrichtigem Druckjahr), Z 648.

381. Pseudofrankfurt. Erstes Titelblatt: תפלה מסודרת. מהודרת ומעוטרת כוללת התפלות מראשית עד אחרית השנה ...

Zweites Titelblatt: סדר תפלות מכל השנה עם יציק פרשיות שיר היהודי מערבות יוצרות סליחות תהלים ומעמדות נדפס בפיוורדא (klein gedruckt) בבית ובדפוס התורני כהר"ר איצק ... דינע תפלות ויין צו בקאממען אין זיינעם 80. לאשיע אונד אויך אצל מוכרי ספרים אין פראנקפורט אם מיין

I. Vollständiges Gebet (3+) 116 Bll.

II. סדר קריאת הפרשיות. 20 Bll.

III. יוצרות סליחות שיר היהודי. 90 Bll.

IV. Mit besonderem Titelblatt: סדר תפלות יום כפור קטן מירי ערב ראש חדש בחדשו יבא כל בשר וכו' נדפס בפיוורדא בבית התורני ... ויין 8 Bll. צו בקומן זא וואהל אין זיינעם הויזע וויא אויך אצל המ"ס אין פראנקפורט

V. Mit besonderem Titelblatt: סדר תהלים ומעמדות מסודר כפי ימי השבוע וכו' נדפס בפיוורדא ... wie oben ... אין פראנקפורט אן 86 Bll. כמין בשנת אש"ר כל הוסי בן לפיק

VI. Mit besonderem Titelblatt: סדר תהנות ובקשות דיא היפש אויז ערלעזן אונד וואהל ערקלעהרט ויין ... דינע תפלות ויין צו בקאממען וכו' wie oben bei dem allgemeinem Titelblatt. 54 Bll. Jüdisch-deutsch.

1808.

63
382. ס' עוללות הבוחן כולל בקשת הממין ובקשת הלמדין ... עם. 28 Bll. 80. ID. תרומם ובאור אשכנזי

B p. 431 Nr. 112, R 539, Z 316, M 138 und p. 435.

Die Uebersetzung ist von Ch. H. Schwabacher, der Kommentar von D. Ottensosser.

1809.

383. Erstes Titelblatt: סליחה ערוכה משניאה נחשכה כוללת הסליחות. מכל השנה כמנהג מדינות שוואבען ושווייץ ...

Zweites Titelblatt: סליחות מכל השנה כמנהג מדינות שוואבין ושווייץ ... 132 Bll. 80. ID. (4+) 132 Bll. 80. ID.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 12. Elul 569.

Das auf dem Titelblatt nicht angegebene Druckjahr ist aus der Approbation ersichtlich.

1811.

384. ס' משען המים חדושי אגדתא מהר"ך חברי אנא זעירא משלם. ולמן בהרבני מהר"ר שלמה הכהן ... לפרט אשיריכם זורעי על כל מים לפיך. (1+) 72 Bll. 40. ID.

B p. 386 Nr. 2555, Z 535, cf. St 6381.

385. ס' נחלת אבות תוכחת מוסר מהר"ך ... הנה נא זקנתי ... לפרט. שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לרעת בינה לפיך. (1+) 53 Bll. 40. ID.

B p. 395 Nr. 112, Z 535.

386. פערטראג אונד שטאטוטען דעם ווייבליכען קראנקענאינומיטוטס. בקי"ק פיורד. ערריכטעט בחדש אדר תקס"ט לפיך. 32 SS. 120.

Schluss: פה פירד ביהש שבט תקע"א לפ"ק. Hierauf folgen die Namen der Mitglieder und derjenigen, die „freiwillige Beisteuer“ leisteten, worunter zuerst Debora, die Gattin des Rabbiners Salman Kohn genannt ist (vgl. meine Mittheilung in Jahrbuch VI, 207 n. 2).

387. סדר קינות לתשעה באב עם תפלת שהרית וערבית וקרבן וכל. הדינים השייכים לתשעה באב. מתורגם אשכנזית ומבואר מאה דור אטטענזאסער. (4+) 168 Bll. 80. ID.

St 2994, B p. 528 Nr. 358, R 704, Z 470.

Die jüdisch-deutsche Vorrede ist von David Ottensosser im Monat Nissan 571 geschrieben. Hierin berichtet er u. a., dass die zweite Zionide von Mendelssohn übersetzt ist mit Ausnahme der beiden Verse, die mit עדי החסד beginnen und die dieser aus unbekannten Gründen unübersetzt liess. Hierauf folgt die Vorerinnerung des Verlegers, worin er auf verschiedene Fehler in den grossen Machsoraausgaben von Wilhermsdorf¹⁾ hinweist. Am Schluss folgt noch ein ergänzendes Fehler-Verzeichnis mit der Ueberschrift פיר ים א' פירד ים א'. Mein Exemplar enthält noch am Anfang und Schluss eine besondere „Ankündigung“ des Verlegers auf blauem Papier d. d. 27. Tamus 571, worin er darauf hinweist, dass der billige Preis von einem Gulden für dieses 20 Bogen umfassende und auf gutem Schreibpapier gedruckte Buch nur bis zum 9. Ab des laufenden Jahres offenbleibt und von da an auf 1 Gulden 15 Kreuzer erhöht wird.

1812.

388. מקרא מפורש דאז איזט אויפלעזיג דער ריהמליכט בעקאנטען איבערזעצונגען דער תורה אונד חמש מנילות ...

Zweites Titelblatt: חמשה הומשי תורה הפטרות וחמש מנילות. Dann kommt Vorerinnerung des Verlegers d. d. 26. Elul 572.

319 Bll. (unrichtig paginiert). 40. ID.

1 st mit jüdischer Uebersetzung.

¹⁾ Gemeint ist wohl die ed. 1738; vgl. Freimann in Berliner-Festschrift p. 112 Nr. 135.

389. חמשה חומשי תורה (1812/13).

I. חמשה חומשי תורה והוא ספר בראשית עם תרגום אונקלוס ופירוש רש"י ז"ל — דיא פילען מאַרצינע, וועלכע דיע איוואבען (so) גענען אנדערע איוואבען בעזיטצט אונד דאס אללע חיבות בלען אינס ריינע דייטשע איבערזעצט זינד ... בשנת ה' תקע"ג לביע.

Angehängt die Haphtaroth Bl. 1—8.

II. חמשה ... ספר שמות עם הפטרות וחמש מגילות ... דיא פילען ... wie oben — תקע"ג. 113 Bll. (unregelmässig paginiert).

Dann folgen אסתר (Bl. 1—8) und הפטרות (Bl. 9—16) (unregelmässig paginiert).

III. חמשה ספר ויקרא עם תרגום אונקלוס ופירוש רש"י ז"ל ... תקע"ב. 78 Bll. (unregelmässig paginiert).

Dann folgen שיר השירים (Bl. 1—9) und הפטרות (Bl. 17—22) (unregelmässig paginiert).

IV. חמשה ספר במדבר וכו' ganz wie bei III תקע"ב. 100 Bll.

Dann folgen רות (Bl. 10—13) und הפטרות (Bl. 23—29).

V. חמשה ספר דברים וכו' wie oben תקע"ב. 89 Bll.

Dann folgen איכה und קהלת (Bl. 14—32) und הפטרות (Bl. 30—36).

Die Titelblätter zu Gen. und Exod. wurden ein Jahr später als jene zu den übrigen Büchern gedruckt, daher der Unterschied in der Angabe des Druckjahres. Die fünf Megilloth und die Haftaroth bildeten ursprünglich je einen besonderen Band, was aus den fortlaufenden Blattzahlen zu schliessen ist.

1813.

390. חמשה חומשי תורה והוא תקון סופרים עם הפטרות וחמש מגילות ... 224+50 Bll. 8°. ID.

„Ladenpreis auf Druckmedian 1 Gulden, auf Schreibmedian 1 Gulden 30 Kreuzer“.

1814.

391. Pseudoamsterdam. משניות עם פירושי הגאונים רבינו עובדיה מברטנורא ותו"ט עם תוספת חרשים כמו שנרפסו בשנת תקל"ה באמשטרדם ועתה נחדש בו דבר שלא היה לעולמים והוא כל חיבות בלעזי נעתיקים ללשון אשכנזי ... משנה ערוכה ... בשנת עקרת יצחק 4°. ID. B p. 381 Nr. 2477, Z 548.

Setzer: Mark Moses Neugass.

I. זרעים (2+) 132 Bll.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, 1. Tamus 572.

II. מועד (1+)172+5 Bll.

Approbation: Hirsch Horwitz in Frankfurt a. M., 25. Ijar 574.

III. נשים (1+)159+3 Bll.

IV. נזיקין (1+)196+9 Bll.

V. קרשים (1+) 166 Bll.

VI. טהרות (1+) 132 Bll.

ist von Jehuda Löb Kassel¹⁾ (יהודה הלוי) aus Frankfurt a. M. משנה ערוכה

392. סדר תפלה מכל השנה כמנהג אשכנז ופולין אשר לא נרפס בזה. דמיונם בנייר לבן בדיו שחור בכתב גדול אשר לא היה מקדמונים כדי לזכות הרבים. 8°. ID.

1817.

393. סליחות מכל השנה כמנהג קהילות קדושות פוזנ והראדני והגליל. יצ"ו כאשר נרפס מקדם ... 76 Bll. 4°. ID.

Approbation: Salman Kohn in Fürth, (Datum verklebt).

Teilweise jüdisch-deutsche Uebersetzung. Am Schluss steht עליה על סליחה לשבבים ת"ה und zuletzt על סליחה של כל' סין הקדושים.

394. קרן תושיה איינע צייטשריפט פיר דיא רייפערע יונגענר צור בער. פערדערונג דער זיטליכקייט אונד מאראליטאט. פאן היימאן שוואבאכער.

Mit einem Kupferstich von Josef Herz.

VIII, 40(+2) SS. 8°. ID. B p. 538 Nr. 633, R 1058, Z 688 (cf. Steinschneider, Hebr. Bibl. XV, 64).

Im Vorwort sagt der Herausgeber u. a., er wolle alle drei Monate ein ähnliches Schriftchen, 6 Bogen stark, mit einem oder zwei dazu passenden Kupfern „zu dem billigen Preise von 36 Kreuzern folgen lassen“. Es ist aber ausser obigem Bändchen nichts weiter erschienen.

1818.

395. תקנות מההברא קדישא דמגדלי יתומים נתיסדה בס"ד פה ק"ק. פיורדא שנת תקכ"ג לפ"ק. 19 Bll. 8°. ID.-F.

Durch 18 Männer erneuert, deren Namen am Schluss verzeichnet sind שנת המגדל ויתומים ל"ק.

396. תקנות מההברא קדישא דביקור חולים חדשה פק"ק פיורדא בשנת. 39 SS. 12°. ID. והסירותי מחלה מקרבך לפ"ק.

Schluss: פיורדא בחש"ס נוסף תקע"ה ל"ק mit den Namen der Mitglieder.

1819.

397. הגדה לליל התקדש הג.

Vgl. Wiener l. c. Nr. 267.

¹⁾ B a. a. O. hat קאטעל statt קאטעל.

1820.

4589 398. Erstes Titelblatt: קול בוכים הספר מר על פטירת אדונינו מוריני ורבינו משלם, זלמן כהן ועל פי בקשת יחיד סגולה נתוסף להדפיס גם צוואות החסיד הרב הגיל ... בשנת נהרי בכו תמורורים לפי.

Zweites Titelblatt: הספר גדול וכבד מאוד בשעה שדרש רבי וואלף האמבורג בבית הכנסת הישנה פה עירנו יום ד' לחדש טבת שנת ויהי כדבר את הדברים האלה אל בני ישראל וישאו העם את קולם ויבכו ויקראו שם המקום ההוא בוכים לפי. 72 Bll. 8°. ID.-F.

B p. 519 Nr. 98 Z 279 (cf. St 6381).

Zum Druck befördert durch Maier Arnstein, den Schwiegersohn des R. Wolf Hamburg¹⁾.

399. Pseudofrankfurt. Erstes Titelblatt: תפלה מסודרת. מהדורה ומעוטרת כוללת התפלות מראשית עד אחרית השנה ... DZ.

Zweites Titelblatt: סדר תפלות עם מזמורים של כל יום ויום ... אצל מוכרי ספרים אין פראנקפורט אם מיין. (3+) 116 Bll. 8°. DZ.

Dann folgen die פרשיות (25 Bll.), הושענות ומערכות (S. 185 bis 294 unregelmässig paginiert), שיר היהודי und ייִב קטן (25 Bll.). Dann mit eigenem Titelblatt: סדר תהלים וגם מעמדות. בפירודא בשנת ה' תקפ"ב געדרוקט דורך אונד אים פערלאג בייא משה צירנדארפער מיט אייגענהענדיג געפערטיגטען שריפטען. 127 Bll. 8°. MD.

1821.

2111 400. ... ס' בהינות עולם עם תרנום אשכנזי ובאור ונלוה אליו באור המלות ... (4+)85(+1) Bll. 8°. ID. B p. 68 Nr. 232, Z 315.

Zweite verbesserte Auflage von Nr. 379 mit den gleichen Vorreden und den gleichen Daten. — Im Schlusswort teilt Heimann Schwabacher d. d. 24. Kislew 581 mit, dass die erste Auflage zwei Jahre nach ihrem Erscheinen vergriffen war.

3/33 401. תורת חינוך לנערים ושלמות לאדם עם דברי שלום ואמת. Unterweisung zum Unterricht der Jugend ... בהקדש ... וועניי הקדילה בקי פירודא VIII+72 SS. 12°. ID. und DZ.-F.

B p. 647 Nr. 498, R 449.

Ueber Dr. Simon Höchheimer, den Verfasser dieser dem Prof. Wolfsohn gewidmeten Schrift, vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VIII, 68.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VI, 212 und 213.

1821/25.

דיע געשיכטע דער יהודים פאן איהער ריקקעהר אויו דער פאבי: 402.
לאנישען געפאנגענשאפט אן ביו אויף אונזרע צייטען פאן דוד-אטטענואסער ...
80. ID und DZ.

Drei Teile in einem Bande.

Erster Teil (1821) (4+) 80 Bll. mit Kupferbild von Josef Herz.

Zweiter Teil (1821) desgleichen und mit grossem Abonnenten-Verzeichnis (81 Bll.).

Dritter Teil (1825) 135 Bll.

B p. 99 Nr. 191, Z 623.

Das Werk erschien im Verlag von Salmon Schlesinger, Buchhändler in Frankfurt a. M., Vater des Dr. Wolf Schlesinger, des Uebersetzers von Albos-Ikkarim (Frankfurt a. M. 1844), der nach einem vielbewegten Leben 1854 in Frankfurt a. M. starb.

1822.

403. סידור תפלות ישראל עם השענות מערבות יוצרות סליחות שיר.
היהוד יום כפור קטן ותהלים איבערעטצט פאן מענדעלזאהן (דוד פרידלענדר)
80. MD.-F.

I. Pränumeranten-Verzeichnis, dann ברכת כהנים und יגדל פ' יגדל
und עקירה 12 Bll., dann Gebete 183 Bll. und פרשיות 25 Bll.;
von David Ottensosser seiner „verehrungswürdigen Tante Mirl
Ottensosser gewidmet“.

II. יוצרות וולחות Bl. 228—346 mit neuem Titelblatt.

III. סליחות Bl. 347—389.

IV. שיר היהוד וייכ קטן 30 Bll.

V. תהלים d. a. 1820 (s. o. Nr. 399) 95 Bll. מעמדות Bl. 96—127.
Schluss: Pränumeranten-Verzeichnis.

R 718.

404. הליכות אהבה או אדני פו לשיר השירים חבור בשפת עברית.
ואשכנזית ע"י בער אברהם בינן — חלק ראשון 32 SS. 80. ID und DZ.
Prospekt und Probe dieses Werkes. — Verlag von Anselm Goldstein
in Würzburg.

405. תקון שלמה סדר תקוני שבת מאיש האלקי יצחק לוריא.
וציל ... ועמה הוספת בו כמה מעלות טובות אשר לא היו בראשונים ...

Hierauf folgt die Aufzählung von sechs verschiedenen Vor-
zügen. בשנת עולת שבת על עולת התמיד לפי 118+25+40 Bll. 80. ID.

Ähnliches Buch wie תקוני שבת (s. o. Nr. 107) mit abgeändertem Titel
nach dem Namen des Ordners Salomo London.

1823.

406. Erster Teil: אלון ככות בני תמרורים בשערי הדמעה הספר מר על פטירת הרב הגה"צ ... אברהם נפתלי הירץ שייראר) ... מכתבי ... מהר"ר - 1541) 13+72 Bll. וואלף האמבורג ... בשנת שער נפתלי אחד

Zweiter Teil: מספר המשנה בשער המשנה ... שער ... התונה ... מאת ... וואלף היב ... ביום זיין אדר נרפס בפיוורדא בשנת 8°. ID und DZ. (4+57+24 Bll. ויכנו בני ישראל את משה

B p. 36 Nr. 697 und p. 347 Nr. 1640, R 433, Z 279.

407. סדר סליחות לכל השנה כפי סדר ומנהג דקהל הקודש ק"ק ווינעצא. שבאיטאליא ושאר קהלות וישובים באשכנז ... לפרט הירחמים והסליחות לפ"ק (3+90+68 SS. 8°. ID.

Nach dem Pränumeranten-Verzeichnis folgt כספנה ווינעצא und dann die סליחות für Fasttage, für י"ב and י"ג ערב.

407a. Neues A.-B.-C. und Buchstabirbuch. 8°. ID.

1824/26.

408. דרך סלולה והוא חבור כולל וכו' 370 Nr. wie oben

DZ und ID.

In zweiter Auflage mit reich verziertem Titelblatt; oben zwei Rauchpfannen, in deren Mitte וסכנתי בחובב in strahlenförmiger Einfassung; rechts und links die zwölf Stämme mit Namen und Emblemen; unten die hl. Lade mit den Bundestafeln und Keruwim, darüber ונעדי לך שם in strahlenförmiger Einfassung. Die Vignetten sind von Josef Herz entworfen. (Carl Heideloff del., Luise Vogel sc., Josef Herz inv., A. Reindel dir.).

I. (1824) ... בראשית הדפסה שניה ... ותרנום אשכנזי מהחכם ... משה דעסמיוא ותיקון סופרים מהחכם שלמה דובנא ועתה הוספנו מורה דרך לפרט תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב תפלה ויוצרות בשנת לשמוע אל הרנה ואל התפלה (2+1+11)+242+32 Bll.

II. (1824) ... שמו"ת wie oben; Vorrede und Pränumeranten-Verzeichnis (8+214+32 Bll.

III. (1824) ... ויקרא wie oben; Pränumeranten-Verzeichnis und Vorrede (2+188+26 Bll.

IV. (1824/25) ... במדבר (1+146+16 Bll. מורה דרך בשנת הורני. יי דרך חקיק ואצונה עקב לפיק

V. (1825/26) ... דברים (3+180+17 Bll. Pränumeranten-Verzeichnis und Schlusswort der Drucker. Der Druck wurde בשנת תכנה ותוכן ירושלים vollendet.

¹⁾ Zu R. Herz Scheuer vgl. meine Mitteilungen in Jahrb. III, 235 und 237 ff.

Es folgt Haftara Jona mit Vorwort von Joel Bril (Elul 548); Bl. 126
קיקין דינה mit Abbildung.

1825.

409. מספר על מות אדוננו המלך החסיד מאקסימיליאן יאזעק אשר דרש. הנהני הרב מוהרר וואלף האמבורג נרץ Trauerrede wegen des Hinscheidens Seiner Majestät des höchstseligen Königs Maximilian Joseph des Ersten von Bayern. Vorgetragen in der Synagoge zu Fürth am 23. Oktober 1825 von Wolf L. Hamburger, Fürth. 40 SS. 8°. ID und Sohn.-F.

B p. 346 Nr. 1632, Z 279.

Obere Seitenhälfte hebräisch, untere deutsch.

1827.

410. ספר צחות ... מבואר באר הישב מאת גבריאל הירש ליפמאן שנת. 410. mit Zusätzen von David Ottensosser. (6+)-74(+4) Bl. 8°. DZ-F. B p. 509 Nr. 99, R 32, Z 23, M p. 76.

Auf der ersten Seite eine Einleitungswidmung von G. H. Lipmann¹⁾ an seine Eltern Süssel und Peierle in Memmelsdorf; dann ein Dankschreiben an den Mäzen Mose Hofmann von dort. Hierauf folgt ein Empfehlungsschreiben von David Ottensosser, bei dem Lipmann Unterricht in hebräischer Grammatik erhielt; schliesslich ein Eulogium für David Ottensosser von Mordechai Blümlein, Lehrer in Reckendorf.

411. Die Stimme der Wahrheit. In Beziehung auf den Kultus der Israeliten ... in drey Abteilungen von Elkan Henle. Fürth im August 1827. 8°. 138

Vor mir liegt: Dritte Abteilung (Fürth, Okt. 1827) VII u. 40 u. XXVI SS. F.

1828.

412. אסתר אדער דיע בעלאהנטע טונענד, איינע פאזע, אין פיער אב. שניטטען, אין יידיש דייטשער מונדארט, פאן יוסף הערץ.

(4+) 92 SS. 8°. MD. B p. 46 Nr. 905, R 443.

In Kommission bei M. Zirndorfer, Typograph in Fürth bei Nürnberg (cf. MGWJ 1904 p. 504).

413. חקון שלמה סדר הקוני שבת וכו' 405 Nr. 405 ונוסף על. דגלו סידור בדרך ישרה בנימשיא תפלה לשבתות וימים טובים ... בשנת זכר. 118+24 Bl. 8°. DZ. (1+).

¹⁾ Lipmann war ein Schüler des R. Wolf Hamburg in Fürth und starb als Distriktsrabbiner in Kissingen am 21. Mai 1864 im Alter von etwa 57 Jahren.

1831.

414. Antrittsrede des Herrn Dr. Isaak Löwi bei seiner Installation als Rabbiner zu Fürth, gehalten am 21. März 1831. Nebst der Rede des Wahlkommissärs Herrn Bürgermeister von Bäumen

Fürth. Jul. Volkhart'scher Druck. (2+)38 SS. 8°. F.

Isaak Löwi, geboren am 31. Januar 1803 in Adelsdorf, starb am 25/26. Dezember 1873 als Rabbiner in Fürth; vgl. Kayserling, Bibl. jüd. Kanzelredner, p. 271 ff.; Jewish Encycl. VIII, 196.

1834.

415. ס' השם ... עם לוי'ת ביאור ... אור נה ... מאת נבריא'ל הירש. ליפמאן. Deutscher Titel: Sepher Häschem über den vierbuchstabigen Namen Gtts mit einem Commentar nebst Einleitung von G. H. Lipmann. Hebräisch und deutsch.

(4+) 36 SS. deutsch, (4+) 20 Bll. hebräisch, nebst einer lithographischen Figurentafel. 8°. DZ.-F.

St 4221 Nr. 65, B p. 591 Nr. 795, R 32, Z 23.

Approbationen: Mose Höchheim in Ansbach, 14. Cheschwan 594, Simon Wolf Rosenfeld in Bamberg, 7. Kislew 594, Hirsch Aub in München, 7. Cheschwan 594. Eulogium von David Ottensosser d. d. Fürth, 18. Cheschwan 594.

415a. מבחר זמירות ושירים. 37 Bll. 12°. MD.-F.

Enthält hebräische Gesänge für Sabbat und Sabbat Chanuka mit jüdisch-deutscher Uebersetzung von David Ottensosser.

416. Erstes Titelblatt: סדר תפלות ישרים וחנוך נערים נרפס מחדש ... באותיות חדשות.

Zweites Titelblatt: תפלה מכל השנה מסודרת ומהודרת בהגהה מדויקת. 16 SS. + 100 Bll. 8°. DZ.

Verleger: M. Zirndorfer, Typograph, Königsstrasse in Fürth bei Nürnberg.

1836/38.

417. Erstes Titelblatt: מחזור מכל השנה כמנהג אשכנז ...

Zweites Titelblatt: I. מחזור ליום ראשון ושני של פסח.

120 Bll. 8. DZ.

Vorbericht von David Zerndorf (תקציו) בחדוש אדר. Jüdisch-deutsche Uebersetzung von David Ottensosser.

104 Bll. (unrichtig paginiert) ליום שביעי ושמיני ש"פ ולשבת חורמ

II. שבועות (defektes Exemplar).

III. מחזור ליום ראשון של ר"ה תקצ"ה מעריב 15 Bll., שחרית 23 Bll., 9 שיר היחוד 67 Bll., ליום שני 77 Bll. - 1 המלך וכו', 23 Bll.

IV. enthält 34 Bll. כל נדרי יום כפור, dann folgt ein hebräisches Gedicht mit der Ueberschrift דבר בעתו von David Zirndorf vom ר"ה אלול (תקצ"ה) und שיר היחוד (9 Bll.), יודי 66 Bll., 8 Bll., dann 66+111 Bll.

V. שיע ושית, 79 Bll., שחרית und מעריב 8 SS., מנחה—סכות 38 Bll., 9 שיר היחוד Bll.

1839.

418. Rabbinische Chrestomathie. Aus dem Talmud übersetzt und mit erläuternden Anmerkungen versehen von David Ottensosser. 1. und 2. Lieferung.

Druck von Jul. Volkhart und Verlag vom Verfasser.

1. Lieferung IV und 68 SS.

2. Lieferung (2+) 66 SS.

8°. F.

St 6701², R 1111, Z 748.

419. שפה ברורה להכנם המפואר רבי אברהם בן רבי מאיר הספרדי המכונה אבן עזרא נ"ע הועתק מכתב יד והובא לרפוס עם מחברת ביאור מספיק בשם מבין שפה . . . גם חוברה לה חידה מההכנס 'ן עזרא בביאור מבין חידה. מאת נבריאלי הירש ליפמאן דאקטאר דער פילאזאפא. בשנת מ'כ"ן. שפה הוא מ'כ"ן חידה לפי' וזה ה' תקצ"ט לביע.

Dazwischen noch die thora על עזריאל בן עזריאל von Wolf Hamburg. Zuschrift von Mendel Kargau¹⁾ und Eulogium von D. Ottensosser.

Deutscher Titel: Sapha berura oder die geläuterte Sprache von R. Abraham Ebn Esra, kritisch bearbeitet und mit einem Kommentar nebst Einleitung versehen von G. Lippmann.

Deutsches Vorwort und deutsche Einleitung.

24 SS. und 52 Bll. 8°. F.

B p. 607 Nr. 1179, R 33, Z 23, M p. 82.

Vgl. Steinschneider, Bibliogr. Handbuch Nr. 970.

Verlag der Müller'schen Buchhandlung in Fulda.

Approbation: B. W. Hamburg in Fürth, 17. Siwan 599.

420. Rede, gehalten in Ansbach bei der Eröffnung der Synodal-Versammlung des Rezatkreises von Dr. Isaak Löwi. Fürth 1839.

Vgl. Kayserling I. c. II, 271.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 118 ff.

1840/41.

ס' שמלת בנימין אפי זוטרי חלק ראשון וחלק שני וחלק שלישי. 421. החלק הראשון נקרא בשם שמלת בנימין כולל שו"ת בדיני אי"ה וי"ד. והחלק השני נקרא בשם נחלת בנימין כולל שו"ת בדיני אה"ע והה"מ ואגדות. והחלק השלישי נקרא בשם שער בנימין כולל חדושי הלכות מהלכה ותוספות. גם נלוו אליהם דרשות מיוחדות. אנתי וחברתי אנכי עבר אברהם בנימין הקטן המכונה (Verfasser zeichnet gewöhnlich mit den Buchstaben **אור"כ**). 40. ZS.

Erster Band (4+) 176 Bl. (Bl. 1—77 sind bei Heimann Frank in Sulzbach gedruckt, was Jahrbuch I, 114 übersehen ist).

Zweiter Band שמלת בנימין חלק שני והחלק הזה נקרא נחלת בנימין עם קונטרס המילה. אשר דרש וחבר. מהר"ר וואלף האמבורג נר"ו 134+3 Bl. (Register und Druckfehler-Verzeichnis). — תרא

Der auf dem Titelblatt angezeigte dritte Band ist nicht erschienen.

St 51871, B p. 595 Nr. 885, Z 279.

1841.

422. חמשה חומשי תורה בשם דרך מסילה עם תרגום אשכנזי ותרגום אונקלוס ופירש"י גם המסביר לדברי רש"י. פי' הבנת המקרא לרווח. 390 SS. 80. ZS.

ist besonders und unvollständig paginiert.

423. Pseudorödelheim. סדור שפה ברורה מסודר בשלימות. הסידור ומדויק בתכלית הדיוק כמו שהדפוס וסידר אותו המדקדק הגדול הרבני מהר"ר וואלף ב"ר שמשון ז"ל איש היידענהיים **ברעלדהיים**.

(1+)4+147 Bl. 80. ZS.

424. ס' נטע רבעי כולל ארבע שערים שער המקור, שער המטבעות, 30 SS. 80. ZS. שער הגדה ושער הלכה ע"י ה"ר נטע ב"ר זאנוויל רייכנבערגר B p. 398 Nr. 165, Z 652 (cf. Orient 1844 Lit. Bl. Col. 539 n. 26).

1842.

425. תהנות בנות ישרון איין געכעטבוך פיר פרויען אונד מאַדכען ... Jüdisch-deutsch. (2+) 75 SS. 80. ZS.

426. תפלה מכל השנה מנחה קטנה לחולכי דרך ולעובדי ימים להנוסעים למדינת אמעריקא השיי. איינע מיניאטור אויוואבע אויף פיינער פערל שריפט 400 SS. 320. ZS.

1842/47.

427. Propheten und Hagiographen. Fortsetzung von Nr. 422. 80. ZS.

I. נביאים ראשונים נקראים גם המה דרך מסילה כשמות אשר נקראו
החומשים אשר הרפסנו בתחלה תרגום אשכנזי רש"י מכלל יופי ופי' מנהה
קטנה (מאת הרב מוה' משה הדיין זצ"ל) — פיורדא תרי"ג.

יחושע 130 S. (+3)

שופטים 158 S. (+1)

שמואל 148 S. (+1)

מלכים 161 S. (+1)

Zuerst Vorrede der Drucker, worin u. a. steht, dass der obengenannte
Dajan Mose (Verf. von פתילות שבוע פתילות, זה ינחננו, נפש יהודה, Sohn des Simon Frankfurt¹⁾
(Verf. von ספר תנאי und ספר ההיים) ist. Abraham Hirsch Maier in Würzburg gab
den Druckern die Erlaubnis, den מנהה קטנה מ' aus seinen סקראות גדולות abzu-
schreiben. Am Schluss der Vorrede steht als Datum: בעת זכרון אריה שאג מ'י
Monat Elul 602. לא י"א

II. תרי"ה (1844) d. a. נביאים אחרונים.

ישעיה 344 S.

ירמיה 335 S.

362+2 S. (Druckfehler-Verzeichnis). יהוקאל

Vorwort von David b. Jechiel Hillel Altschuler aus Jaworow; sein
Vater ist Verfasser von מצוות הד ומצוות ציון, das Worterklärungen zum Text ent-
hält und hier beige druckt ist (vgl. St 5651, B p. 361 Nr. 2008).

III. מ' זמירות ישראל נקראים גם המה דרך מסילה ... נגד כל שורות
המקרא תרגום אשכנזי ... גם המלות נושנות בפירושו בלעז' בלשון צרפת ובל"א
מתורגמים ונלוה אליו פירוש ר' דוד קמחי גם הוספנו פ' ... תוכחת
חיים מלוקט מס' עקרים שחבר ר' יוסף אלבו (תפלה על הגשמים)
פיורדא תרי"ג. Fürth 1843. R 205, Z 119.

(6+)+122+94+78+58+129 SS. und ein Blatt Subskribenten-
Verzeichnis.

IV. מ' משלי מספרי תנ"ך הנקראים בשם דרך מסילה ... תרגום אשכנזי
.... פי' רש"י ונלוה אליו פירוש הרב ר' מנחם המאירי אשר
8+VIII+312 SS. העתקנו מתוך כתיבת יד משנת ר"ז

B p. 643 Nr. 413, R 209, Z 135.

V. מ' איוב מספרי תנ"ך וכו' wie oben ונלוה אליו פירוש ... ר' משה
VIII und 240 SS. R 211, Z 119. ב"ר נחמן ... וגם פירוש תוכחת חיים

VI. כתובים d. a. 1846/47.

תרי עשר 328 S.

דניאל 129 S.

עזרא ונחמיה 159 S.

דברי הימים 159+184 S.

¹⁾ Zu Simon und Mose Frankfurt s. o. Nr. 102, 163, 208. St 6465 und 7201.

1844.

428. סדר ההגדה לליל שמורים ... מתורגם אשכנזית.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 392.

429. סבוב הרב ר' פתחיה ... מתורגם אשכנזית ונלוו אליו הערות רבות בלשון אשכנז ... מאת דוד אשטענואסער.

Deutscher Titel: Reise des ... Rabi Petachjah aus Regensburg. Aus dem Hebräischen übersetzt, mit einer Einleitung versehen und durch Anmerkungen erläutert von D. Ottensosser.

בשנת סבב הלך ובא למסעיו מורחה (זהו הוא תרד לפי).
X und 69 SS. 80. ZS.-F. B p. 407 Nr. 6, R 928.

Vgl. auch Steinschneider, Geschichtsliteratur p. 50.

430. Erster Teil. אמתחת בנימין כולל שבלי לקט ועמרי שכחה המפרשים ותקוני באורים והעתיקות על התורה תהלים ...

(2+)(156(+1) SS. 80. ZS.

B p. 44 Nr. 856, Z 436; vgl. auch Orient 1845 Lit. Bl. col. 431.

Verfasser, Wolf Lichtenstetter in Baiersdorf, bringt am Schluss ein Danklied zu seinem 51. Geburtstage (a. 1845).

Zweiter Teil. ס' אמתחת בנימין חלק שני כולל פירושים מספיקים דברי תרי עשר, דברי הימים נחמיה מגילות נח הוספות ותקונים לחלק ראשון ... (1846). 48 SS. 80. ZS.

Vgl. Brüll Jahrbuch IX, 168 n. 1.

1845.

431. ס' מחנה ישראל ענטהאלטענר דיני מליחה הלה נדה הדלקה. 72 SS. 80. ZS. נעבזש איינעם אנהאנגע דער נעטהיגזשען זיטענעלעהרען ...

Deutsch mit jüdisch-deutschen Lettern von Bär Fränk aus Pressburg.

432. ס' גידולי טהרה על הלכות מקואות עם כמה שאלות ותשובות שחיבר ... אהריר מנחם המכונה מענדל קארגווא ... הובא לבית הרפוס מאתנו ... יונה ... ראוענבוים ... ואשר ... שטערן

(2+IV+) 56 Bl. (links hebräische und rechts deutsche Paginierung; letztes Blatt 57 statt 56). 40. ZS.

B p. 93 Nr. 58, Z 340.

Approbationen: Wolf Hamburg in Fürth, Adar II 605, Abraham Wechsler in Schwabach, 23. Adar II 605, Abraham Benjamin Schreiber in Pressburg, 9. Adar I 605, Eleasar Horwitz in Wien, 19. Siwan 605.

Ueber den Verfasser vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VIII, 118 ff.

1846.

433. אנרות המורה מתורגמות אשכנזית מאת דוד אשטענואסער

Deutscher Titel: **אגרות המורה** Briefe über den Moreh des Maimonides. Aus dem Hebräischen übersetzt, mit einer Einleitung und Anmerkungen von D. Ottensosser. Hebräisch und deutsch. 36 SS. hebr., VIII und 76 SS. deutsch. 8°. ZS.

B p. 8 Nr. 169, R 858, Z 579.

Der hebräische Teil zeigt als Jahresstichwort **ויהי לכם המורה לצדקה** ויהי; der deutsche Teil hat ein deutsches Vorwort d. d. Fürth im Juni 1846.

ספורי מוסר מאוראלישע ערצאהלונגען אויז דער פארציט. ניא 434
מאת דוד אטטענואסער שנת ורד"ה רמב"ם המאור הגדול (זה הוא תריה לפ"ק)
בעארבייטשט פאן דוד אטטענואסער 71(+1) SS. 8°. ZS.

Enthält 24 Erzählungen in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern.

1848.

435. אמרי דעת רמב"ם מתורגמים אשכנזית ונלוו אליהם הערות
מאת דוד אטטענואסער שנת ורד"ה רמב"ם המאור הגדול (זה הוא תריה לפ"ק)

Deutscher Titel: Analekten aus den Schriften des Maimonides. Aus dem Hebräischen übersetzt und mit einer Einleitung und ... Anmerkungen ... von D. Ottensosser.

VIII und 80 SS. 8°. ZS.-F.

St 6513 Nr. 143a, B p. 42 Nr. 809, R 859, Z 579.

1849.

436. פ' זכרו תורת משה על הלכות שבת בקצרה וספר מצות משה
והוא קיצור מספר חרדים לבעל חיי אדם. הובא מחדש לדפוס ממני נפתלי
המכונה הירץ יאזט בליא כ"ה נפתלי אין ווירצבורג. פיורדא המשת אלפים ושש
מאות ותשע לביע 42 Bl. 8°. ZS. R 292.

Mit grosser Vorrede.

437. תחנות בנות ישרון איין געבעטבוך פיר פרויען אונד מאדענען ...
דריטשע פערבעסערטשע אויפלאגע. Fürth 5609. Jüdisch-deutsch.

72 SS. 8°. ZS.

1850.

438. לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון איין געבעטבוך פיר געבילדעטע
פרייענציימער מאנאישער רעליגיאן אויף דעם פריעדעאפע
24 Bl. 8°. ZS.

439. למורי הקריאה ראשית למורי קריאת להיק לגערים וקצת ברכות ...
8°. ZS. B p. 262 Nr. 214.

440. Einige Worte des Aufschlusses im Betreffe der
Emancipation der Juden von S. B. Bamberger. 16 SS. 8°. SJ.

441. הנדה לליל שמורים Erzählung von dem Auszuge Israels aus Egypten an den beiden ersten Pessach-Abenden. Uebersetzt von W. Heidenheim.

72 SS. 12°. ZS.

Fehlt bei Wiener I. c.

442. תיקון קריאת שמע של לילה בכתב גדול והוספנו כמה מומרים ... גם איזה וידויים ... תרי

443. Emancipation und Religion der Juden oder das Judentum und seine Gegner. Ein Sendschreiben an Prof. Dr. Allioli von L. Adler. (3+) 50 SS. 8°. SJ.

Der Verfasser Lewi Adler war am 10. November 1810 in Unsleben geboren und starb am 5. Januar 1886 in Wiesbaden als pensionierter Landrabbiner von Kassel; vgl. Kayserling I. c. II, 222: Jew. Encycl. I, 196.

1851.

444. חכמת בני אדם עברית ואשכנזית עם הערות בלשון אשכנז באר היטב ... מאת דוד אטשענוואסער. פיורדא שנת ראשית חכמה וראת ה' לפי

Deutscher Titel: Proben morgenländischer Weisheit gesammelt, theils ins Hebräische, theils in Deutsche übersetzt und mit ... Anmerkungen ... von David Ottensosser.

VI und 64 SS. 8°. SJ. B p. 189 Nr. 604, R 916.

1851/52.

445. Thalmudische Welt- und Lebensweisheit oder Pirke Aboth in punktirtem Urtexte, mit einer neuen Uebersetzung und zum ersten Male mit einer ausführlichen Erklärung. Bearbeitet und herausgegeben von Dr. L. Adler.

Erster Band. 8°. Fürth 1851. ZS.-F.

B p. 497 Nr. 1189, Z 554.

Nur der erste Perek (bis S. 170) scheint in Fürth gedruckt zu sein; der Druck des zweiten und dritten Perek (S. 170—544) weist auf Kassel hin, da das Titelblatt zum ganzen (ersten) Band in Kassel 1856 gedruckt ist.

446. חמשה הומשי תורה עם ההפטרות וחמש מגילות נקראים בשם דרך מסילה כי הלכנו בנתיבות החומשים דרך סלולה עם תרגום תרי"א צווייטע פעל פערבועזערשע אויגנאבע. ... וונקלום ... 8°. ZS.

I. Zweites Titelblatt לחורת האלהים. ספר בראשית ראשון סדר התפלות והיוצרות. (1+) 396 SS. Dann folgt besonderes Titelblatt. לספר בראשית etc. wie oben ... (1+) 76 SS.

II. Zweites Titelblatt ספר שמות שני wie oben. 384 SS.

III. יקרא wie oben 258+113 SS.

IV. במדבר wie oben 308+72 SS.

V. דברים (תרי"ב 5612) 312+80 SS.

ohne besonderes
Titelblatt

wovon die letzten fünf Seiten Subskribenten-Verzeichnis.

1852.

447. סדר תחנונות ובקשות. Gebete für Frauen in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern. 144 SS. 12°. ZS.

Verlag von S. B. GUSDORFER in FÜRTH.

ס' אמרי שפר כולל דרשות וביאורים על המשנה הומשי תורה. 447a.
מאת ראובן המכונה זעליגמאן בן כהריר משה גוטמאן חונה פה נייאשאדט אן
דער וואלע. לפרט הנותן אמרי שפר לפ'ק. 8°. ZS. (+1) Bl. 88 (+4).

In keinem bibliographischen Handbuch verzeichnet.

1853.

מ' ההגדה לליל שמורים אדער פארטראג ... מדויק ... ומתורגם. 448.
76 Bll. 12°. ZS. אשכנזי

Vgl. Wiener l. c. Nr. 433.

1854.

449. תפלות ישרון מתורגמות אשכנזית מלה במלה. Interlinear-
Uebersetzung in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern.
Fürth 1854. 470 SS. 8°. ZS.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

450. תפלת בנות ישורון. Andachtsbuch für fromme Israeli-
tinnen mit deutscher Uebersetzung. 286+224+36 SS. 8°. ZS.

451. Trauerrede auf das Ableben der Königin Therese, gehalten in der Hauptsynagoge zu Fürth am 8. November 1854 von Dr. Löwi, Rabbiner. 16 SS. 8°. F.

Fürth. J. L. Schmid's Buchhandlung.

אסתר אדער דיע בעלאהנשטע שונענד. איינע פאָהע אין פיער אב. 452.
שניטשטען נעבט אייניגן נאך ניכט געדרוקטען געריכטען אין יידיש-דייטשער
Zweite vermehrte Auflage. Fürth 1854. מונראט פאן יוסף הערץ
128 SS. 16°. JS. (4+)

B p. 46 Nr. 905, R 443, Z 286; cf. MGWJ 1904 p. 242 u. 504.

Vorwort des Verfassers wie bei der ersten Auflage (s. o, Nr. 412).

Verlag von S. B. Gusdorfer.

21
צרי היגון להחכם המפואר רבי שם טוב בן רבי יוסף פאלקירא 453. ויל. מתורגם אשכנזית וחובר לו בלשון אשכנז מבוא גם נלוו אליו בלשון אשכנז הערות מאת דוד אשכנזיאסער. פיורדא שנת צרי ירמא כאב (וזה הוא תרייד לפיק).

Rückseite des Titelblattes ein vierzeiliges hebräisches Gedichtchen des Herausgebers, desgleichen am Ende des Büchleins.

Deutscher Titel: . . . Balsam gegen den Kummer. Aus dem Hebräischen des Rabbi Schem tob Palkira ins Deutsche übersetzt, mit einer Einleitung versehen und durch Anmerkungen erläutert von David Ottensosser.

Vorwort des Herausgebers d. d. Fürth im Februar 1854.

VIII und 80 SS. 8°. ZS. B p. 514 Nr. 221, R 1045.

1856.

454. המשה חומשי תורה מיט איינער ווארטליכען איבערועטצונג אונד קורצען ערקלאַרונגען 4°. ZS.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

133 SS. (1+) ויקרא 173 SS. (1+) שמות 206 SS. (1+) בראשית 159 SS. (1+) דברים 176 SS. (1+) במדבר

Interlinear-Uebersetzung in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern in einem Bande.

1857.

455. Der Segen des Gotteshauses. Predigt zur Einweihung der israel. Synagoge zu Thalmessingen, 7. August 1857. Von M. Löwenmayer.

Kayserling I. c. II, 285.

Löwenmayer, geb. 18. Mai 1813 in Sulzbürg, starb als dortiger Rabbiner am 25. Februar 1895.

456. סדר ההגדה לליל שמורים צום פארשראג אן דען ביידען ערוועען 84 SS. 12°. ZS. Z 445. פסחאבענדען

Hebräisch und jüdisch-deutsch.

Sechste verbesserte Auflage.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 465 (wo dieselbe Ausgabe mit englischer Uebersetzung verzeichnet ist).

457. סדר ההגדה לליל שמורים. מונה בהגדה מעולה ומסודר בשלימות 88 SS. 16°. ZS. הפידור. פיורדא תרייז לפיק

Ohne Uebersetzung. Verlag von S. B. Gusdorfer.

Fehlt bei Wiener I. c.

1858.

458. אמירה לבית יעקב. אנשפראכע אן דאס הויז יעקב'ס, אָדער דיא דרייא בעזאנדערן פפליכטען יידישער עהעפרויען נדה, חלה, הדלקה. נאך דעם רישואלע בעארבייטעט אונד אינס דייטשע איבערזאגען פאן זעליגמאן בער (6+) X und 42 SS. 8°. ZS.

Approbationen: Jakob Ettlinger in Altona, Ab 617, Salomo Ullmann in Paris, 28. Elul 617, S. R. Hirsch in Frankfurt a. M., 11. Tischri 618, Sal. Wolf Klein in Kolmar, 14. Tischri 618.

B p. 41 Nr. 776, R 136, Z 75.

1859.

459. עלים לתרומה אגרת של הרמב"ן ז"ל וגם אגרת הגאון אליהו ז"ל מווילנא עם העתקה לשון אשכנז על ידי ליפמאן בלאז כ"ה זלמן מאזענבאכער. ...

Deutscher Titel: Alim litrupho d. i. ein Brief des Ramban und einer des berühmten Gaon aus Wilna. Zum Erstenmale mit Uebersetzung herausgegeben durch L. Massenbacher in, Hassfurt. בשנת אל יתן למוט רנלך. (4+) 20 SS. 8°. ZS. B p. 442 Nr. 391, R 875.

Im Verlage des Herausgebers.

460. ואממלונג פאן נאווועללען, לענענדען אונד פאראבעלן, גראַסענעמיהילן. ענטאממען אויז הורוויטצען זאגען דער עבראָער. — צור אונטערזאטונג פיר ערוואכענע אונד דיא רייפערע יונגער זאָוואַהל, אלו אויך הויפטזאכליך צור איבונג אים העבראָיש-דייטש-לעזען. דריטען העפּט. 94 (+1) SS. 12°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

1860.

461. Elementarbuch der hebräischen Sprache, oder praktische Anleitung, das Hebräische in kurzer Zeit lesen, schreiben ... sowohl zum Selbstunterricht als auch für israelitische Volksschulen. Von L. Einstein. 46+22 SS. 8°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

Vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. III, 107.

462. תחנוני בנות ישרון איין געבעטבוך פיר איוראעלו פרויען אונד ... מאַדען. (4+) 72 SS. 8°. SJ.

Sechste vermehrte und verbesserte Auflage.

In deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern.

463. סדר ההפטרות עם חמש מגילות. פירטה שנת תרי"ב לפ"ק. 160 SS. 4°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer. -

464. ... הגנה מנה קטנה ganz wie oben Nr. 426.
400 SS. 32°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

1861.

465. צאינה וראינה. קאממעט אונד שוועט! איין ערבוואונד אונד
אונטערהאלטונג פיר איוראעלישען. VIII und 356 SS. 8°. SJ. R 1059.
Deutsch mit jüdisch-deutschen Lettern.

Auf Veranlassung des Herrn Baruch Rosenthal in Burghaslach verfasst
und herausgegeben von David Schweizer.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

466. שלהן טהור מפתו יאכלו טהורי לב להם הדינים למלא נפשם
מעדנים ... נרפס להפקת רצון ... דוד פארדו יצו בשנת תרמ"ז ונרפס מחדש
ע"י ישראל בכיר היים מעיר ביליגראד תושב בקיץ ווין הכירה אצל געארג
האלצינגער בוין בשנת תקע"ד לפ"ק¹⁾ ועתה הובא מהדש חתת מכבש הרפוס
על ידי ... משה יהודה נאלדשטיין יצו שויב ומנקר מקיץ פעזתה. Fürth 5621.
(9+) 214 SS. 32°. SJ.

Die Approbationen der ed. Amsterdam 1686 sind auch hier beigelegt
und zwar vom sefardischen Rabbinat in Amsterdam (Isaak Aboab, Jakob
Sasportas, Salomo de Oliveyra) 446.

Mose Jehuda b. Kalonymos in Amsterdam, 17. Ab 446.

Im Vorwort vom Vorbeter David Pardo in London heisst es, dass dieses
Büchlein von dem Rabbiner Josef Pardo und von seinem Sohn und Nachfolger
David Pardo verfasst wurde; der Herausgeber fand dann das Manuskript in
der Hand seines Vaters Josef Pardo.

1861/62.

467. ס' שערי שמהה חלק ראשון כולל הלכות קדוש הבדלה ט"ז ר"ה
חשובה יוהכ"פ סוכה ולולב לאחר מגדולי ואיתני רבותינו הוא רבינו יצחק בן רבי
יהודה אבן זיל ונקרא בשם מאה שערים ונלוה אליו פירוש ... יצחק ירנן
מאה ... מהור"ר יצחק דוב הלוי באמבערגער נר"ו ... הוצאתו ... אנכי ...
בנו ... שמהה הלוי ... פירטה תרכ"א.

(4+)(8+118)(+4) SS. Mit Zusätzen des Herausgebers Simcha
Bamberger und des Rabbiners Salomo Ullmann von Paris. 4°. SJ.

ס' שערי שמהה חלק שני וכו' פירטה תרכ"ב.

(2+)(111)(+6) SS. R 473, Z 369; vgl. B p. 138 Nr. 336.

Approbationen: Sal. Wolf Klein in Kolmar, 14. Adar 621, Jakob Ettlinger
in Altona, 29. Adar 621, Salomo Ullmann in Paris, 10. Nissan 621, Nathan Adler
in London, 25. Nissan 621.

¹⁾ Vgl. St 5974, B p. 584 Nr. 693, R 299, Z 201. Die Fürther Ausgabe
ist nirgends erwähnt.

1862.

468. ספר החיים והוא תורת הסד ואמת שעושין עם החיים ועם המתים. פאָללשטאַנדיגע אנדאכטונגן ... III und 283+24 SS. 8°. SJ.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

Oben hebräisch und unten deutsch mit jüdisch-deutschen Lettern.

Die letzten 24 Seiten sind besonders paginiert und enthalten die Gebete, die von der ח"ק דג"ה in Fürth bei Kranken und Sterbenden verrichtet werden.

469. Israelitische Erzählungen von Simon Krämer. 210 SS. 8°.

Verlag wie oben.

Vgl. Steinschneider, Hebr. Bibl. VI, 31.

Die Sammlung enthält drei Erzählungen.

1863.

470. Fest-Predigt zur fünfzigjährigen Gedenkfeier des deutschen Freiheitssegers. Gehalten in der Hauptsynagoge der israelitischen Cultusgemeinde in Fürth von J. Löwi.

Vgl. Kayserling l. c. II, 272.

471. סדר ההגדה לליל שמורים. Erzählung von dem Auszuge Israels aus Egypten. Zum Vortrage an den beiden ersten Pessach-Abenden.

Oben Text und unten deutsche Uebersetzung mit deutschen Lettern.

Verlag wie oben.

Fehlt bei Wiener l. c.

472. סדר ההגדה לליל שמורים אדער פאַרטראג ... מדויק היטב ... Fürth 5613. 76 SS. 8°. ZS.

Fehlt bei Wiener l. c.

473. ס' טורה לזוכים כולל הלכות שחיטה ובדיקה. נחלק לשני חלקים שם האחד הלכה סדורה ושם השני תוספת הלכה. מאתי הקטן יצחק דוב הלוי באמבערגער החבקק ווירצבורג ... פירטה שנת תרכ"ג לפ"ק.

14+190(+3) SS. 8°. SJ. R 136, Z 75.

Approbationen: Salomo Wolf Klein in Kolmar, 3. Ijar 623, Jakob Ettlinger in Altona, 17. Ijar 623, Salomo Ullmann in Paris, 8. Siwan 623.

1864.

474. נשק בר מכתב יקר מאד נגד המחברת נצח ישראל מידירי הרבני. מהו' ניסן שידלאף בק"ק קאללין והוצאתו לאור. אני הצעיר הקטן. עזריאל פאללאק שיץ דק"ק אייוענשטאדט.

38 SS. 8°. SJ-F. R 1047.

475. Trauerpredigt auf das Ableben Seiner Majestät des Königs Maximilian II. Gehalten ... am 21. März 1864 von J. Löwi.

Diese Predigt erlebte zwei Auflagen.

Vgl. Kayserling l. c.

476. אמירה לכית יעקב וכו' wie oben Nr. 458
אנהאנגע דיע פארשריפטען איבער דאז פליישואלצען ענטהאלטענע ... נאך דעם
... רישואלע בעארבייטעט von demselben Verfasser.

(6+)XII+42+13 SS. 8°. SJ. R 136. Steinschneider Hebr. Bibl. VII, 49.

Approbationen wie bei Nr. 468.

Die erste Auflage, die in 5000 Exemplaren erschien, war vergriffen. Der oben bezeichnete Anhang über הלכות מילה wurde auch besonders ausgegeben.

477. Jeschurun. Zeitschrift für die Wissenschaft des Judenthums.

Verantwortlicher Redacteur: Dr. Joseph Kobak, Distrikts-Rabbiner in Bamberg.

Vierter Jahrgang. 1864. Deutsche Abteilung XLVIII und 136 SS., hebr. Abteilung VIII und 224 SS.

Fünfter Jahrgang. 1865. Deutsche Abteilung 76+202 SS. und wieder 65 bis 112 SS., hebr. Abteilung 170 SS.

8°. JS.

Verlag wie oben.

1865.

478. זה השער לה' צדיקים יבואו בו מזמורי תהלים עם יהי רצון
שאמר השי"ע עם תינוקות של בית רבן מלה במלה בבחי' ככל יצ"ל של
המתנבים לקופה דתית לאחר קריש דרבנן לסגולה נשמתם; הובא לרפום בשנת
תקפ"א בראשונה ועתה פעם שלישית בשנת תרמ"ה לפ"ק.

Zum Gebrauch der Gemeinde Sulzbürg an den Jahrzeiten-
tagen der Stifter zum Talmud-Thora-Verein.

10+26 SS. 8°. SJ.

479. תפלות ישרון מתורגמות אשכנזית מלה במלה. Interlinear-
Uebersetzung in deutscher Sprache mit jüdisch-deutschen Lettern.

464 SS. 12°. SJ.

Verlag wie oben.

¹⁾ Jahrzeit.

480. Predigten gehalten bei der Einweihung der Haupt-Synagoge in Fürth am 15. und 16. September 1865 von J. Löwi.
Vgl. Kayserling I. c.

1866.

481. משניות ממסכת שבת עם פירוש רבינו עובדיה מברשטורא זצ"ל.
Fürth 1866.

79(+1) SS. 8°. SJ.

Verlag wie oben.

482. Die „Schleusen des Himmels“ von Jakob ארבות השמים
Markus Netter. אני לרודי ורודי לי המשיח מהרה יבא תרכיז לפיק.

Erster Teil. Fürth 1866. XV und 4—120 SS.

Selbstverlag des Verfassers.

Auf der letzten Seite steht: Druck von Albrecht Schröder in Fürth.

S. 94. J. Stern ע"י הפועל העוסק במלאכת הקדש יחננון ב"ר משה אריה „בר כנבא“ ז"ל.

S. 95. Empfehlungen von Rabbiner Adler in Burgpreppach, 7. August 626,

Dr. Auerbach in Fürth, 9. Tebeth 627, Dr. Königshöfer in Fürth, 19. Tebeth 627,

Dr. Heinrich Bloch in Fürth, 5. Schebat 627. S. 97. Anhang zu den Schleusen

des Himmels מהר"ר שלמה נעטער הי"ד. הנקרא הכל החלוקן S. 116. Schluss

S. 117. Fortsetzung des ersten Vortrags auf S. XV.

Vom dem gleichen Verfasser erschien מן היום שלום (Wien 1860). Sein
Vater Salomo gab die שבת על מט' שבת heraus (Wien 1862):

1867.

483. סי' ההנדה לליל שמורים צום פארטראן Siebente ver-
besserte Auflage. 84 SS. 8°. SJ-F.

Verlag wie oben.

Oben hebräisch, unten deutsch mit jüdisch-deutschen Lettern.

Vgl. Wiener I. c. Nr. 575.

484. Ein Aufruf von der „Administration des israelitischen
Waisenhauses dahier“ d. d. Fürth עליכם היום ולתת עליכם
בשנת מלאו יריכם היום ולתת עליכם ברכה לפיק. 2 Bll. Kleinfolio. SJ.

Der Aufruf will zu Spenden für das Waisenhaus anregen.

1868.

485. למוד ערוך על מט' שבת שנת ברכות. Verfasser Salomo
Bamberger. (4+)140 Bll. 8°. SJ-F.

Approbationen: M. Dreifuss in Sulzburg, 12. Cheschwan 627, S. R. Hirsch
in Frankfurt a. M., 5. Schebat 627, J. S. Nathansohn in Lemberg, 8. Tamus 627,
Abr. Adler in Aschaffenburg, 19. Elul 627, Jakob Ettlinger in Altona, 14. Tischri 628,
Seligmann Bär Bamberger in Würzburg, 19. Siwan 628.

1871.

486. Grabrede, gehalten am 24. September 1871 der sel. entschlafenen Frau Babette Löwenmayer von ihrem trauernden Gatten M. Löwenmayer.

Fürth, Alb. Schröder 1871. 8 SS. 8°.

Kaysersling l. c. II, 235.

1876.

487. חמשה חומשי תורה עם ההפטרות. 5 Bände. 8°.

1887.

487a. Kurländer, A., Geschichte der Juden in Franken mit besonderer Rücksicht auf die beiden Städte Nürnberg und Fürth. 114 S. 8°.

Fürth. Verlag von A. Kurländer.

Undatierte Drucke.

1691/98.

488 s. a. ספר אורחת צדיקים החבור הקטן הזה מעט הכמות ורב האכזות והוספנו נוסף עליהם סדר התפלה על כל השנה וברכת הנהנין ... נדפס פעם שלישית והוגה בעיון נמרץ וגם לרבות הוספנו רפואה לנשמה בדפוס 358 Bll. 12°. JS. St 3417.

Vielleicht ist es diese Ausgabe, die bei B p. 51 Nr. 989 mit תנ"א verzeichnet ist.

489 s. a. איין שיין געטליך ליד טייטש אורח חיים טוט מען עש ... אך איין שיין מעשה אויז דען זוהר ...

Der Anfang lautet: „Wer mir zuhören will und ein Weil schweigen still, ein schön Lied will ich machen, der Eine mag es spotten, der Andre lachen“. Akrostich: Wolf von Krakau נדפס פה בק"ק פיורדא בדפוס המנוח הריר יוסף ז"ל בן ...

8 Bll. (nicht foliiert). 8°. JS. St 3670, B p. 49 Nr. 970.

490 s. a. סדר תקון שבת עם התפלה הקבצו ושמעו בני יעקב כולכם ושימו הכרך הקטן הזה אל לבבכם ואל בנדיכם ומתוך הפי מנחת יעקב יהי דיני שבת שגורים בפי כל ... נדפס בק"ק פיורדא בדפוס של הקצין המנוח הריר יוסף שניאור ז"ל 41 Bogen mit 8 Bll. + 1 Bogen mit 4 Bll. 16°.

St 2393.

Teils in Quadratbuchstaben und teils in Raschischrift. Verfasser des Kommentars מנחם יעקב ist Jakob b. Rafael Levi aus Posen (St 5605, wo irr-tümlich מנחם שבת steht).

Da Nr. 488, 489 u. 490 aus der Druckerei des verstorbenen Josef b. Salomo Schneior hervorgegangen sind und dieser am 11. Juli 1691 aus dem Leben schied¹⁾, während die Druckerei noch bis 1698 bestand, so fallen diese Drucke in die Zeit 1691/98.

1691.

491 s. l. e. a. Ein schön heilig Lied, Mel. „מקדש כל
לוי שביעי oder Schmuebuch, welches einem gefällt wohl“.

8°. St 3688.

1691/1730?

492 s. l. e. a. איין ניא געטליך ליד נאכט לייאן ווערט עש גינענט.
נאטש דינשט ווערט דער דארך דער קענט. איר ליבן ווייבר אונ' מיידליך

Am Schluss steht: דער עש האט גימאכט אונ' אויש גיטראכט. בנימין
יעקב בן א"א הרר יקותיאל קויפמן סג"ל זצ"ל טוט ער זיך נענין. איר ווערט אין
ענין קענין Mel. במוצאי יום מנוחה. Anfang: Ich befehl mein Seel in
Gottes Hand. 2 Bll. in kl. 8°. St 3095.

Ein anderes (s. l. e. a.) hat den Titel: נכט לייאנן איר ליבן
ווייבר אונ' מיידן אונ' קנעכט פר נעמט מיך עבן רעכט וואש רוחות אום
אום זיין גידכט אונ' השם יתברך ביא איהם וואכט. דרום טושש קויפן. דש איר
זיא מאכט פון אייך לויפן.

1691/1701.

493 s. l. e. a. תפלה לעני mit dem Sündenbekenntnis (nach
שליה) und besonderem Gebet für Frauen. 8 Bll. 8°.

St 3346, B p. 661 Nr. 739.

1697?

494 s. l. e. a. Pseudoamsterdam. ספר בן סירא מהחכם
המפורסם בן סירא בן ירמיהו הנביא: אחי ורעי הביטו וראו ... נדפס כמו מקדם
באמסטרדם ... בשנת תנ"ז.

Am Schluss steht: שנת תכנה חומות ירושלים ליצירה.

43 Bll. 16°. F.

Titelblatt und Inhalt nebst Beigaben und מעשה חורה und מוסר על פי הזהיה
sind vollständiger Nachdruck der ed. Amsterdam 1697 (cf. St 1365,
Z 90). Nach den Typen und Verzierungen ist es ein Fürther Druck.

¹⁾ Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 117.

1701.

285 495 s. l. e. a. ס' אור נערב מהרב המקובל האלקי כמחוריר משה קורדואירו ויל מהדעות הנרות המתוארות למתרחקים מהכמת האמתי ...

40(+1) Bll. 8°. MA.-F.

St 6452³, B p. 27 Nr. 530, R 852, Z 571.

Korrektor: Mose b. Josef Mose Hausen. .

Setzer waren Christen, deren Namen nicht genannt sind.

Schöner, aber fehlerhafter Druck. Das Buch, das eine Verherrlichung der Kabbala und Charakteristik ihrer Gegner enthält, wurde vom Sohne des Verfassers, Gedalja Cordovero, nach dem in seinem Besitz befindlichen Manuskript seines Vaters, zum erstenmal in Venedig (1587) herausgegeben unter Mitwirkung von Mose Basula, den jener schon in Palästina kennen gelernt hatte und der auch zum Lobe dieses Buches ein Vorwort und ein Gedicht verfasste, die hier abgedruckt sind (cf. St p. CVI ad p. 1353). Die zweite Auflage erfolgte durch Mordechai b. Jehuda Löb Aschkenasi aus Damaskus, Verfasser von אשל אברהם (s. o. Nr. 47 wo auf vorliegende Nr. 495 (statt 507 zu verweisen ist), und einem R. Israel, der die Druckarbeit förderte. Vgl. noch Jahrbuch VIII, 200.

496 s. a. Vorwort zu Nr. 47 הקדמת ספר אשל אברהם. 22 Bll. mit durchlaufender Bogenzählung. 8°. MA.-F.

St 4299³, B p. 144 Nr. 482, R 119, Z 58.

Verfasst von dem obengenannten Mordechai, einem Schüler des Abr. Rovigo und mit Unterstützung des Abraham Bing aus Fürth herausgegeben (cf. das. p. 22b und Jahrb. VIII, 75). Auf dem Titelblatt steht פירור ק"ק פירור. נדפס פה ק"ק פירור.

1701/1722.

497 s. a. ענוי נפש ורפואתו von Mordechai b. Mose; jüdisch-deutsches Gedicht über den Tod; Mel.: „Was in der Thora steht geschrieben“. Anfang: „Ihr liebe Leut thut mich vernehmen“ und „Arme und Reiche ich thu euch bitten“. 8 Bll. 8°. St 6249

Setzer: Jakob b. Samuel.

1737/1772.

498 s. a. סדר הגדה של פסח עם ברכותיה לפניהם ולאחריהם עם ציורים נאים ועיבים לקוראיהם. . . . בפירורא בדפוס . . . הר"ר היים בן הר"ר הירש יצ"ו 20 Bll. 12°. CH.

Mit Holzschnitten. — Fehlt bei Wiener I. c.

1739/53.

499 s. a. היגוך קטן — אונזרי ספר מוסר שרייבן דש אידר פאטר אונ' מוסר ויין מהויב דיא קליינה קיגנר צו גווינן לשון קודש צו רידן אונ' דער ווייל ויין פיל דיא זעלבזש נישט וואול אין פורמירט ויין אין דו לשון קודש. האב איך גיפונדן איין ביכל דש שון לגט איז גיוועזן גידרוקט פיל ווערטער לשון הקודש אונ

דען טייטש דארויף אונ' אליין עש איז נישט מסודר ניווען אונ' איז אויך נמר
בנמצא אלזו הב איך עש רעכט מסדר ניווען אונ' פיל מער ווערט דרצו נידרוקט
היר מיט קען איר פאטר אונ' מוטר מקיי' זיין דען פסוק ולמדתם את בניכם.
ווערט איר זוכה זיין למען ירבו ימיכם וימי בניכם — בדפוס המשובה הריר הירש
17 Bll. (unpaginiert). 129. HC.-F.
Z 209; cf. Serapeum IX, 336; Brüll, Jahrb. VIII, 166 n. 2
(alle mit unrichtigem Druckjahr).

Hirsch b. Chajim druckte in den Jahren 1739/53, weshalb in diese Zeit
der Druck des vorliegenden Glossars zu setzen ist, dessen Erstausgabe in
Krakau 1640 erschien.

1742/45.

500 s. a. תשועת ישראל הוא בטול עלילות דם בליא הועתק מכתב
ולשון של אימליע ולטיין שנדפס מקדמת דנא ברמא ... לבטל הבלבולים.

Drei Teile. — Jüdisch-deutsch. Cum unicientie Serenissime.
2+3 (unpaginiert) hebr. und deutsches Vorwort.

Erster Teil 12 Bll.

Zweiter Teil 21 Bll.

Dritter Teil 20 Bll.

80. HS.-F.

B p. 676 Nr. 1053, Z 45; vgl. Steinschneider Hebr. Bibl. 20, 433;
Geschichtsliteratur p. 136 Nr. 210; REJ 18, 197; MGWJ 43, 519.

Da Hirsch und sein Sohn Chajim, die hier als Drucker verzeichnet
sind, in den Jahren 1742/45 genannt werden, so fällt der Druck dieses inter-
essanten und seltenen Buches in diese Zeit (wonach St l. c. zu berichtigen ist).

1750;67.

501 s. a. הגיון קטן אונורי ספרי מוטר שרייבן וכו' ganz wie oben
Nr. 499. (1+) 17 Bll. (unpaginiert). 120. CH.

Da in dieser Ausgabe Hirsch, der Vater des Chajim, als lebend ge-
nannt wird, so fällt der Druck in die Zeit vor 1767; sonst sind Nr. 499 und
501 ganz gleich; nur sind bei ersterer Ausgabe Titelblatt und Rückseite in
Quadratschrift und bei der andern in Raschischrift gedruckt.

Ein drittes Exemplar des הגיון קטן ist ebenfalls in meinem Besitze; es
bildet einen Anhang zu קהלת שלמה ed. 1770 (s. o. Nr. 241) und ist von Chajim b.
Zbi Hirsch gedruckt, also auch c. 1770 (vgl. hierzu Perles, Beiträge p. 139).

502 s. a. ס' קהלת שלמה עם תפלות ודינים wie oben Nr. 241.
60 Bll. (grösstenteils unpaginiert). 120. CH.

Da auch hier Hirsch, der Vater des Chajim, als lebend genannt ist,
so fällt dieser Druck ebenfalls in die Zeit vor 1767. Am Schluss steht ein
Blatt פסוק רמאות, das aber, wie aus dem Druck ersichtlich ist, nicht zu diesem
Buch gehört. In der vorliegenden Ausgabe ist noch ganz כפית ומעריב בומנה

enthalten, was bei Nr. 241 fehlt. In verschiedenen anderen Gebeten ist dort auch eine andere Rangordnung eingehalten; in unserer Ausgabe fehlen חנוכה und כפרות, die dort den Schluss bilden.

1759?

קרנן מנחה היא תפלה מכל השנה כמנהג אשכנז פולין פיהם. 503 s. a.
... מעהרן. 294 Bll. 4°.

Vgl. oben Nr. 144.

1767.

חשון תקכ"ח. Jüdisch-deutsch קליידר אורדינונג. 504 s. l. e. a.
8 Bll. 8°.

Vgl. oben Nr. 141.

1768?

אבינו מלכנו כמנהג מדינת ווירצבורג נשלם המלאכה בשנת. 505 s. a.
יבא משיח'י לעיר מושבי לפי'ך נדפס בפירדא בבית וברפוס המשותפים הריד
יוסף פעטשוויא יציו וכו' הריד מענדל בער יציו. Einblattdruck. Fol. JP.

Das Jahresstichwort ergibt 1758. Da aber Josef Petschau erst 1762 als Drucker erscheint, so nehme ich an, dass noch ein י im Druck hervorzuheben ist und setze deshalb den Druck ins Jahr 1768. — Ein anderes מלכנו ק"ק פירדא mit אל מלך יושב und ואתה קדוש s. l. e. a.

1770?

506 s. a. א"ב Tabelle (umrahmtes Doppelfolioblatt) gedruckt bei Chajim b. Zbi; das grosse א"ב mit den verschiedenen Vokalen steht oben in grossen und unten in kleineren Buchstaben; rechts stehen die Morgenbenediktionen für Kinder und links steht Ps. 23.

1775/81.

507 s. a. wie oben Nr. 241 עם תפלות ודינים. 48 SS. (unregelmässig paginiert). 12°. ID mit CHWaisen.

Angehängt ist חנוך קטן (s. o. Nr. 501). Itzig b. David Zirndorf druckte 1775/81 gemeinschaftlich mit den Waisen des Chajim b. Zbi Hirsch.

508 s. a. Pseudofrankfurt. חסד תחנון ובקשות דיא הימש אויז ערלעזן אוי וואהל ערקלעהרט זיין נדפס בפירדא בבית וברפוס איצק בן דוד צירנדארף. ריוע זיין צו בקאממען אין זיינעם לאשיע אונד אויך אצל מוכרי ספרים אין פראנקפורט אם מיין.

48 Bll. (unvollständig). 8°. ID.

509 s. a. Pseudofrankfurt. חסד תפלות יום כפור קטן מידי ערב ראש חדש יבא כל בשך ... נדפס בפירדא וכו' wie Nr. 508 אין זיינעם הווען אונד אויך אצל מוכרי ספרים אין פראנקפורט אם מיין.
Schöner Druck.

תחינה. דינה שיינה תחינה זאללען דיא ווייבר זאגן אן ריה 510 s. a.
וויב אין עלינו לשבח פאר כורעים ומשתחווים אין דיא עבודה.

Einblattdruck. Kl. 4°. ID.

Am Schluss Reklamevermerk.

Vgl. ZthB. V, 90.

ס' תחינת (so) איר ליבה ווייבר מחבר ר' מהר" בן 511 s. a.
..... הרב האלוף הרר מאיר סאנאטקי
vgl. oben Nr. 83. Jüdisch-deutsch. 14 Bll. 4°. ID mit CHWaisen.

1809.

השלום. שיר תודה כתה ה' שלום 512 s. a. Erstes Titelblatt:
בארץ הושר מערת ישרון מה פירד ליל שבת קודש בית כסלו ה' תקע לביע.

Zweites Titelblatt: Der Friede, gesungen bei Gelegenheit
der Friedens-Feier von der jüdischen Gemeinde in Fürth. Den
10ten November 1809¹⁾.

Am Schluss des Liedes stehen die Namen der Verfasser H. H. Schwabacher und D. Ottensosser.

6 Bll. Fol. B p. 583 Nr. 678, Z 688.

Vgl. Jahrbuch VIII, 145.

1812/24.

513 s. a. הילר הדרכת הילר oder Unterricht im Lesen für die
israelitische Jugend von 3 bis 6 Jahren, von Heimann Schwabacher,
mit Kupfern von Joseph Herz. 1812. 42 SS. 12°. 1. Auflage.

Die vierte Auflage erschien 1824 in Fürth bei Isaak und seinem Sohne
David Zirndorf.

48 SS. + 4 SS. Bilder. 12°. ID und DZ.

1815?

דוד דער בעזיענער דעו גלית. איין שוישפיל מיט געזאנגען 514 s. a.
אין צוויי אויפציגען צור בעלוסטיגונג אס פוריס-פעסטע 16 SS. 8°. ID.-F.

B p. 108 Nr. 176, Z 197.

Fürth gedruckt mit orthographisches (so) Verbesserungen (so) versehen
bey Isaac David Zürendorffer.

Vollständig mit hebräischen Quadratbuchstaben gedruckt. Der Anfang
lautet: Erster Auftritt. Chor der Soldaten. Höchster Beherrscher der himm-
lischen Kreise, Gewaltiger Gott der siegreichen Schaaren, Urkwel Alles
Guten! Bezähme — denn du allein kannst es — der Feinde Frechheit, und
gieb uns den Sieg!

Verfasser ist Aron Wolfssohn (vgl. Jahrbuch VIII, 154).

Vgl. MGWJ 1893 p. 420 n. und 1903 p. 87 Nr. 3.

¹⁾ Vgl. Beilage 1.

1826/40.

515 s. a. דבר טוב על שמי שם קודש דוב מתחלף באותיות דטלנת. דיא תחינה רעד גון פון ראש השנה ויום כפור ביו נאך הושענא רבה ווער דא ווערט סלייסיג דאריין בעטן דער ווערט פיל האבן צו נעניסן. לפרט דרשו ה' בהמצאו קראדו בקריותו קריב.

Hebräisch und jüdisch-deutsch. 14 Bll. (unregelmässig paginiert. 8°. DZ.

B p. 102 Nr. 19.

Das Jahresstichwort gibt 1757, wozu jedoch die Druckerei, die 1820 bis 1840 tätig war, nicht passt¹⁾. Der Vater Itzig, der hier schon als verstorben bezeichnet wird, ist 1826 aus dem Leben geschieden und es ist daher der Druck nicht vor diesem Jahre anzusetzen.

Das Büchlein enthält 20 תהנות. Nach demselben folgt Bl. 9 (unfoliiert) mit der Ueberschrift בחדש אלול (2) תפלות אחדות²⁾ ein Gebet vor dem Schofarblasen mit je einem hebr. Verse und ausführlicherem, daran angereihtem deutschen Gebete. Blatt 12b bis 14 enthält dann noch ein grösseres Gebet mit der Aufschrift דיא תחינה זאגט מאן ווען דער חזן כל גדרי זינגט.

1840 ff.

516 s. a. ברכת הלבנה. 2 Bll. 4°. ZS.

Ohne Titelblatt; Text beginnt sofort nach der Ueberschrift.

1850/51.

517 s. l. e. a. רשימה מהספרים של הרב הגאון המפורסם מהור"ר וואלף האמבורג וצלחיה ראש ישיבה בק"ק פיורדא. Katalog der Bibliothek des R. Wolf Hamburg. 20 Bll. 4°.

Mit Preisangabe; vgl. St 5187.

Am Schluss steht folgende Bemerkung: מערדערע עקסעספּלי שער זקנים ב"כ ושמלת בנימין ב"כ אשר חבר הרב הגאון מהור"ר וואלף האמבורג זללה"ה זינר א איינען גולדען פיר יע ב' כרכים. M. S. Arnstein in Fürth bei Nürnberg im Königreich Bayern.

Talmudausgaben.

- Eine vollständige Talmudausgabe wurde nicht in Fürth gedruckt; dagegen erschienen verschiedene einzelne Traktate, von denen mir folgende bekannt sind:

1725.

518. נדה. Fol. SB.

¹⁾ Ein zweites Exemplar existiert mit dem gleichen Chronostich, aber ohne Druckort und Druckernamen und mit veränderter Titelumrahmung.

²⁾ Vgl. oben Nr. 364.

1726.

519. גמ' Fol. SB.

St 1666 (wo 1720 wohl Druckfehler ist).

520. Pseudoamsterdam. כפי רש"י ותוספות כפי אשר נדפס בבסיליא ובפרנקפורט דאדן באותיות אמשטרדם לסדר ולפרט ויקח שמואל אבן ארת ויקרא אותה אבן העזר ויאמר עד הנה 112 Bil. Fol. SB.

1737.

שבועות עם פירשי ותוספות מהרשיא ומהרש"ל נדפס חת. 521.
ממשלת ... קארל ווילהעלם פרידריך בשנת שבעת שתיים שאין הרבה
לפ"ק בדפוס החדש ההוקם ע"י חיים בן כהר"ר צבי הירש

-49 Bll. Fol. CH.

בִּיצָה עִם פִּירוּשׁ רִשְׁי' וְחוֹסְמוֹת וּפְסָקֵי תוֹסְמוֹת כְּמִי אֲשֶׁר נִדְּמָם בְּקֶק. 522.
פִּרְנָקְפוּרֵס דֹּאדֵר לִפְרֵט מְנַשִּׁים בְּאֵדֶל חֲבוּרֵךְ.

Cum uncentie Serenissime. Karl Wilhelm Friedrich.

40 Bll. Fol. CH.

1739.

523. מנהדרין עם פירוש רש"י ותוספות ורבינו אשר עם חילופי גרסאות. ... עם יופי אותיות חדשות. ... שנת על פי הקצורה אשר יורוך ועל המשפח אשר יאמרו.

Cum licentia Serenissimis. Karl Wilhelm Friedrich.

264+18 Bll. Fol. HC.

Z 744 (mit Druckjahr 1730, was auf Irrtum beruht, da der Drucker Zbi Hirsch bis 1739 Druckereibesitzer in Wilhermsdorf war).

2 Bl. = 1 Bl. der Wilnaer etc. Drucke. Vorliegende Ausgabe enthält nur ר"י und תוספות, weder חילופי גרס' noch irgendwelche Erläuterungen oder Nachweise am Rande; die letzten 18 Bil. enthalten Ascheris Kommentar.

1740.

מכות עם פי' רש"י ותוספות ומסקי תוספות כפי אשר נדפס במ"פ 524.
דאדר לא לגרוע ולא להוסיף — שנת תביא עלינו את הנאולה.

24 Bll. Fol. CH.

Setzer: Jehuda b. Zbi Hirsch, Aron Löb b. Jakob Hirsch, Nathan b. Josef.

Trotz der Ankündigung auf dem Titelblatt, das aus anderen Editionen einfach abgedruckt ist, enthält diese Ausgabe ebenfalls nur Raschi und תוספות. Es steht zwar durchlaufend am Rand תורה אור und מסעות הש"ס, aber diese drei Beigaben werden oft auf vielen Blättern hintereinander weggelassen; ebenso fehlen רמ"ש und פסקי הוספות.

525. גטיין עם פירוש רש"י ותוספות ...

Fol. Z 744.

1753.

כתובות עם פירוש רש"י ותוספות ונס תוספות ישנים.

Fol. Z 743.

1766.

בבא קמא עם פירוש רש"י ותוספות בשנת ובעל השור.
119 Bll. Fol. JP.

Auf der Rückseite des Titelblattes sagt der Drucker, dass aus Mangel an Talmudausgaben zu wenig gelernt werde; deshalb habe R. Israel b. Samuel Brandes¹⁾ die Druckkosten für vorliegenden Traktat, sowie auch für ב"ס und קידוש bezahlt.

1771.

בבא קמא עם פירוש רש"י ותוספות שנת תבוא עלינו.
119 Bll. Fol. CH.

1778.

בבא קמא עם פירוש רש"י ותוספות ומסקי תוספות ופירוש המשניות.

Fol. Z 744.

1780.

קדושין בשנת קודש ישראל לה.

82 Bll. Fol. IL.

1786.

ביצה עם פירוש רש"י ותוספות ומסקי תוספות כפי אשר נדפס.
40 Bll. Fol. IL.

Mit schön verziertem Titelblatt.

1791.

מסכת ביצה לשרט יהיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו.
40 Bll. Fol. ID.

1829.

ששה סדרי תלמוד בבלי מסכת ברכות עם פירוש רש"י ותוספות
ומסקי תוספות ורבינו אשר ומסקי דיניו ופירוש המשניות מהרמב"ם ... ההוספות
וההגהות ... יואל סירקיש ... אליהו ווילנא ... ישעיה בערלין ... נח חיים
צבי בערלין ... אריה ליב בערלין ... נדפס בקיץ פורדא ... תחת ממשלת
אדונינו המלך ... לודוויג הראשון ... לפרט כי על פי הדברים האלה
כרתו אתך ברית ואת ישראל: והפרט עולה למספר תקפיט לפיך וזו תורה
שבעל פה (גמין דף ס' ע"ב).

¹⁾ Vgl. meine Mitteilungen in Jahrbuch VIII, 80 und 128.

Soweit das Titelblatt, teilweise in rotem Druck wie „Sulzbach = rot“¹⁾. Die erste Seite enthält das Vorwort des Druckers unter Hervorhebung der zehn Vorzüge dieser Talmudausgabe. Auf der zweiten Seite befindet sich die Approbation des Fürther Rabbinats vom 26. Nissan 589 (Josua Mose Falkenau, Abraham Lipmann Genau, Juda Löb Halberstadt) und am Schluss eine kurze Approbation des R. Wolf Hamburg.

(2+) 104 Bil.

Dann folgt מסנה סדר דקלים mit gleichem Titelblatt wie oben (1+) 78 Bil. — Auf der letzten Seite ist noch ein hebräisches Gedichtchen des Druckers David Zirndorf.

Fol. DZ. R 1101, Z 741; cf. Rabinovicz מאמר על הדפסת התלמוד p. 115.

1832.

533. wie oben ששה סדרי תלמוד בבלי מסכת שבת עם פירוש רש"י וכו' לפרט כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, wie oben, והפרט עולה למספר תקציב לפ"ק וזו תורה וכו'.

190 Bil. Fol. DZ.

R 1102, Z 741; cf. Rabinovicz wie oben.

Die Rückseite des Titelblattes enthält eine Entschuldigung des Druckers wegen verspäteten Erscheinens dieses Traktats, das durch Krieg, Cholera und religiöse Streitigkeiten in Fürth verschuldet wurde. Dann werden wieder die zehn Vorzüge wie oben aufgezählt. Schluss: בימי סליחות תקצ"ב. Dann folgt ein Blatt mit Subskribenten-Verzeichnis und zum Schluss die Bemerkung, dass der Druck von עייזק מ' schon begonnen hat; er ist jedoch nicht erschienen. Das letzte Blatt enthält zwei Seiten Novellen von Rabbiner Abraham Bing in Würzburg und einige Nachträge zum Subskribenten-Verzeichnis.

Kalender.

Bei den ansehnlichen Leistungen der Fürther Druckereien auf den verschiedensten Gebieten des Buchhandels durften natürlich auch die Kalender nicht fehlen, deren alljährliches Erscheinen als Notwendigkeit erkannt wurde. Zum Teil traten sie selbständig auf, zum Teil unter fremder Flagge. Als Pseudosulzbacher verzeichnet Weinberg (Jahrb. I, 53) die Jahrgänge 1767, 1773—81²⁾, 1786, 1790 (bei Itzig b. Löb Buchbinder), 1793, 1796—98, 1801

¹⁾ Vgl. Jahrbuch I, 64.

²⁾ Im Kalender von 1780 stehen auf dem letzten Blatt Notizen über die Fruchtbarkeit des Jahres und einige Heilmittel.

(Isaak Zirndorf), 1768 (Josef Petschau und Mendel Bär), 1774 (Chajim b. Zbi Hirsch).

Hierzu kommen noch folgende von mir eingesehene Jahrgänge: 1745 (Zbi Hirsch b. Chajim), 1748, 1752, 1753, 1759, 1762 (Chajim b. Zbi Hirsch), 1776 Wandkalender (Chajim b. Zbi Hirsch Erben), 1781—1831 meistens Wandkalender¹⁾, 1816 in 16° (enthält am Schluss eine Bekanntgebung des Druckers Isaak David Zirndorfer wegen der a. 1813 angekündigten Mischnaausgabe; vgl. oben Nr. 391), 1844—1851 (Zirndorfer und Sommer), 1852 (enthält eine Ankündigung der Pentateuch-Ausgabe *מסילה דרך* in neuer verbesserter Auflage zum Preise von 5 Gulden), 1858 (herausgegeben von J. Sommer, Druck und Verlag von Zürndorfer und Sommer), 1867 (verfasst und gedruckt von J. Sommer, Verlag von S. B. Gusdorfer), 1872 (verfasst von J. Stern, Verlag von S. B. Gusdorfer).

Nürnberger Drucke.

1599.

1a. חומש עם תרגום וליא ולאשיין ריוני באוהיית הלולות.

Titel: Biblia Sacra Ebraice, Chaldaice, Graece, Latine, Germanice, Slavonice, Studio et labore Eliae Hutteri Germani. Noribergae. 851 SS. Fol. F.

St 332, B p. 631 Nr. 243, Z 98.

2a. Die gleiche Ausgabe (mit französischer Uebersetzung statt der slavonischen) nebst den Büchern Josua, Richter und Ruth. 851+295 SS. Fol. Z 98.

1600.

3a. Maleachi mit zwölf Uebersetzungen und Targum Jonatan. 4°. St 338.

1601.

4a. Genesis viersprachig mit Targum Onkelos. 8°. St 339.

5a. Jesaias viersprachig. 4°. St 339 b.

¹⁾ Der Kalender von 1811 in 16° enthält am Schluss eine Anzeige betreffs des von Dr. Simon Höchheimer verfassten *מזמור מ' ליקום בירקות שנת* mit Inhalts- und Preisangabe; ob das Buch im Druck erschienen ist, konnte ich nicht feststellen.

6a. Maléachi fünfsprachig mit Targum Jonatan.

4°. St 339 c.

1602.

7a. Psalmen viersprachig. 8°. St 348.

Nr. 1a bis 7a gehören zur bekannten Hutterschen Ausgabe.

1644.

8a. ס' נצחון ... לנצח צדוקים ונוצרים מהרהרים ומחנלגלים לנצח ...
(התשובות והקשרי' שעשה ר"ק לנוצרים על קצת המזמורי').

Lateinischer Titel: Liber Nizachon ... curante T. Hackspan
... Accessit Tractatus de usu librorum Rabbinicorum ...

Hebräisch und lateinisch.

Verfasser Jomtob Lipmann Mühlhausen.

16+512+24 SS. 4°.

Nürnberg, Wolfgang Endter.

Fehlerhafter Druck.

St p. 1411¹, B p. 401 Nr. 267, R 682, Z 438.

1713.

9a. לוח תעני לס'ק נדפס פה נירן בערנ.

Am Schluss Verzeichnis der Märkte und Tage, da man fasten soll; Schluss הימים הנ"ל ראוי להתענות ולא להשלים.

Dieser Kalender wurde in Nürnberg gedruckt, da wegen der Bücheruntersuchung um jene Zeit das Drucken in Fürth verboten war.

1762.

10a. הקדמת ס' יורי העמודים מזהב ומפז נחמדים הוציא
לאורה כמהריר שעפסל נרצו סניל נדפס בעיר נירן בורג המהוללה
המעטרה ע"י התורני כהריר הענק ביה ליב זיל מפיורדא בשנת ה'תק"י העמודים
וחשקיהם כסף לס'ק.

36 Bll. (unregelmässig paginiert). Fol. HL.

Cum Licentia Serenissime.

Das Buch bildet einen Anhang zu dem von R. Jesaja Horwitz verfassten *לוחות הברית* (s. o. Nr. 168). Scheffel, der Sohn des Jesaja, bezeichnet aus Bescheidenheit sein Buch *העמודים* nur als Vorrede zum *לוח*.

1763.

11a. לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון סדר תחינות תענית על בית
עלמין ... סדרם איש ישר ונאמן ... לא תשאל לשמו והוא פלאי ... נירן
בורג. 44 Bll. 8°. HL-F.

12a. ... מעשה בוך ... מיט דרייא הונדערט אונ' פיר אונ' פופציג
מעשים אויף דען תלמוד אונ' רבינו בחי וויא אויך דיא מעשים פון
... רבי יודא חסיד ... (1+) 80 Bll. 40. HL.

B p. 353 Nr. 1793, R 82.

13a. wie oben Nr. 413. תקון שלמה סדר תקוני שבת וכו' נירן בורג.
118+24 Bll. 80. HL.

Vgl. meine Mitteilung in Jahrbuch VIII, 111 über Henoch b. Löb und
oben in der Geschichte der Druckereien S. 53.

1765.

14a. האנר לעקסיקאן אודר זאמלונג איינער מענני לאשיינישר
פראנצויזיש אונ' איטאליענישר ווערטער וועלכע צום גברויך דער קארעשפאנדעניץ
אונ' לעזונג דער ביכרן אונ' צייטונגן הויבט זעכליך צום נוצן דער לעהרלאזן יונג.
פון איינס שרייב ערפאהרנען וואל עקסאמינירנד הערווי גענעבן ווארדן. נירנבערג
36 Bll. 80. F.

Dieses alphabetisch geordnete Büchlein ist in keinem bibliographischen
Handbuch verzeichnet¹⁾.

Dritte Abteilung.

Das Personal.

I. Druckherren.

1. Bing, Abraham b. Isaak (1722—25) St 7896, J²⁾ 75 und 126.
2. Buchbinder, Henoch b. Löb (1762—69) J 111.
3. Buchbinder, Itzig b. Löb (1761—92) J 117, Jahrb. I, 115.
4. Chajim b. Zbi Hirsch aus Wilhermsdorf (1737—74) St
8130 (5511²⁾), J 155.

¹⁾ Im Jahre 1768 erschien das ס' ישר יעקב mit dem Druckort נירן בורג, das aber wahrscheinlich als Pseudodruck anzusehen und nach Altona zu verweisen ist. Pseudonym (Babani) und Pseudodruckort lassen darauf schliessen, dass dem Verfasser daran lag, die Autorschaft zu verheimlichen. Die beiden dem Buch beigegebenen Approbationen stammen aus Hamburg und Altona. Ueber das Werkchen und seinen Verfasser vgl. B p. 234 Nr. 503, R 129 (1766), Z 71; vgl. auch Gherundi גדולי ישראל תולדות נירלי Buchst. א Nr. 40.

²⁾ J = Jahrbuch VIII mit Seitenzahl zur Vergleichung der dort von mir gebrachten Mitteilungen.

5. Frankfurter, Zbi Hirsch b. Josef (1691—1701) St 9314, J 97.

6. Model, Mordechai Marx aus Ansbach (1692—1701) St 8711 (714 und 9314), J 131.

7. Petschau, Josef und sein Sohn Mendel Beer (1762—69).

8. Schneior, Abraham b. Salomo (1692) gemeinschaftlich mit Isaak Bing, Vater des obengenannten Abraham Bing J 142.

9. Schneior, Josef b. Salomo (1691 und nach seinem Tode die Erben bis 1698) St 8617 (3580), J 117.

10. Schneior, Salomo b. Bonfed (1729—30) St 9087.

11. Schneior, Samuel Bonfed b. Josef, zum Teil gemeinschaftlich mit Abraham Bing (1722—29) St 7898, J 79.

12. Sommer, Juda (1850—68).

13. Zbi Hirsch b. Chajim (1739—53) St 8130, J 154.

14. Zirndorf, David b. Isaak (1821—38), dann (1842—63) mit seinem obengenannten Schwiegersohn Juda Sommer.

15. Zirndorf, Isaak b. David (1775—1823), teilweise mit dem obengenannten David, seinem ältesten Sohn.

16. Zirndorf, Mose (1803—34), Drucker und Verleger, zeitweise Mitarbeiter bei seinem obengenannten Vater Isaak.

II. Korrektoren.

17. Altschul, Rafael b. Mordechai Gumpel aus Krakau (1691) St 9043.

18. Elia b. Benjamin ב"ר, Schwiegersohn des R. Scheftel Horwitz (1764); ein Gedicht von ihm befindet sich im Vorwort zum פ"ל (Fürth 1764) s. o. Nr. 168.

19. Farnbach, Mose Hirsch b. Simon aus Fürth (1787) J 207 (vgl. Jahrbuch I, 188 No. 18); er wohnte 1807 im Schützenhöflein Nr. 372 und ist im Adressbuch jenes Jahres als „Buchdrucker-geselle“ verzeichnet; vgl. J 197).

20. Hausen, Mose b. Josef Mose (1701) St 8879 (714) (vgl. Jahrb. I, 34 und 188 Nr. 17).

21. Jakob b. ח"י (1766).

22. Jirmija b. Chajim (1755).

23. Isaak b. Josua Falk aus Zaslav in Wolhynien (1701); er war Schüler des Abraham Cordovero.

24. Lonstein, Chiskia (1741).

25. Merzbach, Mose (1801) (vielleicht der Sohn des Jakob Merzbach II; J 129).

26. Natan b. Samuel aus Fürth (1724–28) St 9003; wohl identisch mit dem Verfasser von *כרפא לנפש* (s. o. Nr. 51) und Herausgeber von *מעשה חיים* (Nr. 70); wahrscheinlich ist er in Frankfurt a. M. am 2. Tamus 1729 gestorben (cf. Horovitz, Grabsteininschriften 1969, wo der Schluss *בן שמואל* gelesen werden muss).

27. Naumburg, Samuel b. Elkana (1724–26) St 9175 (p. 1489 Nr. 79), J 135.

28. Oettingen, Elia b. Simon הלוי (1692) St 8048.

29. Oppenheim, Jehuda b. Abraham aus Frankfurt a. M. (1767).

30. Salomo b. Meir aus Wlodawa (1766).

31. Popitsch, Samuel b. Jakob aus Krakau (1691–94) St 9183, J 139.

32. Samuel, Meir Jakob b. Natan aus Feuchtwangen (1722).

33. Schreiber, Salomo b. Isaak (1728) St 6926 (4903).

34. Selig, Chajim b. Nesanel (1697), Vorbeter in Fürth, St 7933, J 146.

35. Weil, Simon Naftali Hirsch, Sohn des Rabbiners Natanael Weil in Karlsruhe (1773) J 152.

III. Setzer (Drucker, Pressenzieher).

36. Abraham b. Elieser נייך aus dem Odenwald (1701) St 7672 (Jahrb. I p. 188 Nr. 20; Freimann in Berliner-Festschrift p. 102).

37. Abraham b. Löb (1767).

38. Aron Löb b. Jakob Hirsch aus Fürth (1740–82).

39. Asriel b. Mose (1726) St 7823.

40. Bak (Malach) David b. Lipmann aus Prag (1767) St 7844 (Stammtafel p. 2846); vgl. Zunz, zur Gesch. u. Lit. p. 265.

41. Bak (Malach) Jomtof Lipmann b. Mose b. Jakob (1722–24) St 7844.

42. Baruch, Bendit b. Natan (1727–39) St 7853, Freimann l. c. p. 107, Jahrb. I p. 188 Nr. 24.

43. Bielefeld, Josef b. Salomo aus Homburg (1763–65).

44. Buchbinder, Henoch b. Itzig (1783) J 118.

45. Buchbinder, Jakob b. Naftali aus Wilhermsdorf (1722–70) St 8362, Freimann l. c. p. 107, Jahrb. I p. 189 Nr. 33.

46. Buchbinder, Josef b. Jakob, Sohn des Vorigen (1767—70).
47. Buchbinder, Meir b. Jakob ebenso (1765—67).
48. Buchbinder, Simson b. Itzig (1779—82), Bruder von Nr. 44.
49. David, b. Ascher aus Hüttenbach (1763—65) Jahrb. I p. 189 Nr. 28.
50. David b. Isaak aus Ottensoos (1727) St 7983.
51. David b. Isserl aus Zirndorf (1759—68).
52. Edels, Simcha b. Isaak aus Prag (1693/94) St 9256.
53. Eleasar b. Jakob aus Wiesentheid (1741).
54. Elieser, Lipmann b. Samuel aus Zolkiew (1738—41).
55. Frankfurter, Salomo b. Mose (1763—82) (war 1777 als Setzer in Strassburg beschäftigt; cf. *שיטה מקובצת* ed. Strassburg).
56. Garkücher, Wolf b. Hirsch (Seeb b. Zbi) (1741).
57. Gedalja, Dob b. Lipmann aus Zirndorf (1765—69).
58. Grillingen, Isaak b. Mose (1728—51) St 8229, Freimann l. c. p. 107.
59. Gumprich b. Chajim aus Dessau (1759—64), wahrscheinlich der Sohn des Chajim b. Efraim Gumprecht in Jahrb. I p. 188 Nr. 25 und bei Freudenthal, Aus der Heimat Mendelssohns p. 273 Nr. 19 und 21.
60. Gutmann, Matitjahu b. Jehuda Löb aus Fürth (1765—1803) Jahrb. I p. 190 Nr. 46; er war 1787 in Hamburg (cf. Grunwald, Hamburgs deutsche Juden p. 333 zu S. 159 und 337 s. v. Mathatias).
61. Henoch, Wolf b. Isaak Sekel aus Aub (Nachkomme des Rabbiners Henoch aus Gelnhausen, Verf. von *חינוך בית יהודה* cf. meine Blätter I, 27) (1773—87); cf. Brüll Centralanzeiger p. 90; *אוצר הספרות* p. 465 u. *אויב סא* mit *אויבן* und Henoch I mit Henoch II verwechselt ist; der erste war Rabbiner in Pfersee, der andere nicht; vgl. auch Weinberg, Oberpfalz p. 100 f.
62. Jakob b. Baruch Bendit aus Muhr (1751).
63. Jakob Hirsch b. Aron Löb (1774), wohl der Sohn von Nr. 38.
64. Jakob Hirsch b. Mose (1691—1739), genannt Jokef Hirsch, Vater von Nr. 38; St 8353, Freimann l. c. p. 106, Jahrb. I p. 189 Nr. 32. Er war aus Oesterreich 1670 vertrieben worden (cf. Kaufmann, Letzte Vertreibung p. 205) und ist vielleicht identisch mit Sofer Jakob b. Moses bei Würfel, Juden in Nürnberg, p. 117.

65. Jehuda b. Jechiel aus Hüttenbach (1746) Jahrb. I p. 189 Nr. 36.

66. Jehuda Löb b. Henoch aus Wiesenthau (1763—70) Jahrb. I p. 189 Nr. 38; Weinberg, Oberpfalz p. 86.

67. Jehuda Löb b. Mose Menachem aus Rödelheim (1763—66).

68. Jehuda Löb b. Salomo aus Zirndorf (1763—82).

69. Jehuda b. Zbi Hirsch aus Fürth (Nr. 13) St 2897.

70. Jesle b. Meïr aus Ermreuth (1778) Jahrb. I p. 189 Nr. 39.

71. Joel b. Aron (1692—93) St 8511.

72. Jonatan b. Löb Prag aus Temesvar (1780—81).

73. Josef b. Natan (1728) St 8603.

74. Issachar Bär b. Natan י"צ aus Dyhernfurth (1812).

75. Kaz, Reichel bas Isaak b. Jehuda Jüdels (1692—1701) St 9054.

76. Kaz, Issachar Bär b. Issachar (1691) St. 8143.

77. Kaz, Mose Menachem, genannt Nachum, b. Jehuda Löb (1691—97) St 8894.

78. Koppel b. Chajim aus Wallerstein (1779—1807) Jahrb. I p. 189 Nr. 42.

79. Kümmelbrod, Zbi Hirsch b. Falk Kohn aus Prag (1691/92) St 9307.

80. Löb b. Wolf aus Schopfloch (1778—1803) Jahrb. I p. 190 Nr. 45.

81. Meier, Johann Leonhart (Christ) (1767/68).

82. Meïr Dan b. Aron Löb aus Fürth (Bruder von Nr. 63?) (1780—87).

83. Meïr b. Josef aus Oettingen (1769—82).

84. Meïr b. Naftali aus Dyhernfurth (1812).

85. Menachem, Manus b. Jehuda י"ש aus Hanau (1723—26) St 8794, Jahrb. I p. 190 Nr. 49.

86. Merzbach, Abraham b. Sanfel (1779—87) Jahrb. I p. 188 Nr. 22.

87. Michel b. Jakob (Buchbinder) Sohn von Nr. 45 (1759—65).

88. Michel b. Jakob (Kohn) aus Hüttenbach (1737) Jahrb. I p. 189 Nr. 35; Freudenthal l. c. p. 275 Nr. 40.

89. Mose Falk b. Simcha aus Schidlow (1764—70).

90. Muhr, Joel b. David aus Fürth (1763).

91. Muhr, Menachem Mendel b. David (Bruder d. Vorigen) (1768).

92. Muhr, Mose b. David (Bruder des Vorigen) (1766—68).
93. Naftali Hirsch b. Chajim (1763—68).
94. Neifert, Joh. Nikolaus von Kulmbach (Christ) (1764—68).
95. Neugass, Marx Mose aus Mannheim (1814); cf. meine Kurpfalz p. 264 n. 2.
96. Oestreich, Hirsch b. Mose (1773—1807).
97. Oppenheim, Issachar Dob b. Abraham aus Frankfurt a. M. (Bruder von Nr. 29) (1778/79) (ist wohl identisch mit dem im Adressbuch 1807 genannten Beer Oppenheimer, Schriftsetzer, der in der Markgrafengasse Nr. 332 wohnte; J 196).
98. Ottensoos, Henoeh (Elchanan) b. Hirsch (1765—67) J 138 (Verleger).
99. Popitsch, Jakob b. Samuel (Sohn von Nr. 31) (1701—22) St 8375 (p. 1671 oben), J 140.
100. Popitsch, Jirmija Arje b. Samuel (Bruder des Vorigen) (1694—1722) St 8504, J 140. Nach einer Bemerkung zu עלה דיונה (s. o. Druckwerke Nr. 29) beschloss er 1694 die Lehrzeit als Setzer.
101. Redwitz, Mose Jizchak b. Baruch (1723).
102. Salomo b. Abraham aus Fürth (1737—68).
103. Salomo b. Josef aus Haslach (1763—66).
104. Samuel Zbi b. Kalonymos Kalman aus Hüttenbach (1780).
105. Schlenker, Elchanan b. Leser aus Fürth (1756/57) J 145.
106. Schlenker, Joel b. David (1765—70) St 9299, J 145.
107. Schlenker, Mose b. David (Bruder des Vorigen) (1767—76) J 145.
108. Schnaittach, Henle b. Sekel (1779—93).
109. Serach b. Eleasar Dob סרל aus Fürth (1791).
110. Simcha b. Elijahu aus Schnazenbach (1765).
111. Simon b. Hirsch פיש (1765—68).
112. Simon Hirsch b. Bonfed aus Adelsdorf (1787—93) Jahrb. I p. 190 Nr. 62.
113. Simson b. Leser aus Sulzbach (1766).
114. Stern, Jonatan 1866—72).
115. Sulzbach, Koppel b. Salomo (1763—67).
116. Thalmessingen, Michael b. Chajim (1727/28) St 8823.
117. Thannhausen, Natan Neta b. Josef in Zirndorf (Sohn von Nr. 73?) (1740—73).

118. Tobia b. Abraham Kohn aus Wilhermsdorf (1722—45) St 9291, Jahrb. I p. 190 Nr. 64, Freimann l. c. p. 106.

119. Utiz, Gabriel b. Neta aus Prag (1777).

120. Werd, Abraham (von W.) (1699—1701) St 7758. Am Schluss von **אשל אברהם** (s. o. Druckwerke Nr. 47) heisst es: Gedruckt bei Abraham von Werd, hochfürstlicher Brandenburgisch-Onolzbachischer privilegirter Buchdrucker in Fürth.

121. Weil, Itzig b. Löb aus Harburg (1787—94) Jahrb. I p. 189 Nr. 31.

122. Worms, Zbi Hirsch b. Mose aus Karlsruhe (1768); cf. Freimann, ZfhB 1896 p. 149 und 1897 p. 30 und 101.

Ornamentik.

Die aus der Offizin des Josef b. Salomo Schneior hervorgegangenen Druckwerke zeigen als Titelausstattung ein Portal in Spätrenaissance mit zwei reich verzierten gewundenen Säulen. Oben in der Mitte befindet sich eine Kartouche mit Landschaft, im Vordergrund ein von einer Schlange umwundener Baum mit einem Tier, rechts und links Blumenvasen; unten in der Mitte eine Kartouche mit Engelskopf, darunter eine Landschaft mit Baum, Krebs und zwei Fischen¹⁾.

Bei Zbi Hirsch b. Josef zeigt sich das gleiche Portal auf dem Titelblatt, wie bei dem Vorgänger, in Spätrenaissance unter Verwendung alter Matrizen; oben eine kleinere Kartouche (Landschaft mit David und Jonatan), unten grössere Kartouche (Landschaft mit David und Goliath); innen stylisiertes Nelkenornament und ornamentale Schlussvignette.

Die Titelausstattung bei Samuel Bonfed wird durch schöne Blüten- und Blättermotive gehoben. Der Druck ist sehr klar. Die reichverzierte Kartouche hat im Oval eine Landschaft mit Tanne und zwei aufrechtstehenden Löwen.

Die Titelblätter bei Chajim b. Zbi Hirsch haben die gleichen Randleisten wie bei Samuel Bonfed²⁾. Die Kartouche trägt den

¹⁾ Ueber Fische als Druckerzeichen s. Landau und Wachstein, Jüd. Privatbriefe p. 67 n.

²⁾ Sein Vater Hirsch b. Chajim hatte in Wilhermsdorf das gleiche Blütenmotiv.

Druckerstempel חיים מרפס. Monogramm: ein doppelt verschlungenes H. Oben am Titelblatt zwei Engel, die eine Krone halten; am Ende eine Schlussleiste mit einem Medaillon, das von zwei Engeln gehalten wird und in dessen Mitte ein Hirsch abgebildet ist. Schlussvignette ein Blumenkorb.

Die einfache Randleiste mit teilweiser Anwendung des Eichelmotivs tritt bei Josef Petschau und Mendel Bär auf; inwendig Eichelmotiv und Arkanthusvignette; auf dem Titelblatt zwei Engel, die eine Krone halten; am Schluss dekorativ-allegorische Vignette, worin zwei Engelsfiguren mit Palmen sich befinden. Ein anderes Schlussblatt zeigt eine Kartouche, die von einem Schiff und Waffen flankiert ist.

Bei Itzig b. David Zirndorf wiederholt sich das Eichelmotiv in allen Randleisten und Verzierungen. Renaissanceportal mit Mose und Aron auf den Sockeln; oben und unten zwei Kartouchen mit entsprechenden Inschriften; verzierte Monogramme.

Alphabetisches Verzeichnis der Druckwerke.

440 אייניגע ווארטע דען אויפסלוסען	א"ב טאבעלע 506
אלדד הדני 234	אבינו מלכנו 212. 505
אלון בכות 406	אביר יעקב 80
אליה מורחי 164	אגרות המורה 433
אם הילד וווינקט קען 79	אגדה בעלי חיים 300
458. 476 אמירה לבית יעקב	אגדה הקודש 11
435 אמרי דעת	אהל ישראל 216
447 a אמרי שפר	אהל משה 250
430 אמתחת בנימין	אור הגנוז 191
414 אנטישטורעק	אור הישר 170
185 אניה בלב ים	אורה חיים (טייטש) 489
260 אספקלריה המאירה	אורהות חיים 339
412. 452 אכתר	אורהות צדיקים 62. 488
69. 150. 299 אפי רברבי	אור נערב 495
268 אקדמוה	אידראעליטישע ערצאלונגען 469
482 ארכות השמים	איין אויפן 484
126 ארבע שיטות	איין שין הייליג ליד 491
47 אשל אברהם	איין שין היסטאריא 335
61. 143. 294 אשלי רברבי	איין שין ליד 42
	איין שאַנע היסטאריע 326

397. 428. 441. 448. 456. 457. 471.

472. 483. 498.

הדרכה הילול 513

הליכות אהבה 404

הלכה למשה 249

הנהגה האדם 3

הפטרות 463

הקדמה כ' אשל אברהם 496

חזק ליהודא 45

והשב לו הכהן 305

ויבוא יוסף והשכנים 55

חאסמלונג 460

זהב שיבה 14

שוית זכרון יוסף 252

זכרון יעקב 233

זכרון תורה משה 436

זמר לפורים 343

זרע יעקב 171

זרע קדש 33

חובות הלבבות 178

הומש 64. 176. 274. 357. 389. 390. 446.

454. 487.

חידה שמשון 310

חינוך קטן 499. 501

הכס לב 26

שוית הכס צבי 202

הכסת בני קדם 444

הלקי אבנים 20

המר משה 231

המר צבי 358

הנוך לנער 278

חאלמודיסע וועלט- אונד לעבענווייזהייט 445

טוביה 7

טורי זהב 204

טרויערערדיגט 475

טרויערערע 451

יד החזקה 180. 197

שוית יהודה מינץ ומחריים, מפדוואה 193

יהי רצון 246

באר יעקב 206

באר החובות 158

מכ' בבא קמא 527. 528. 529

שוית בגדי כהונה 378

בחניות עולם 244. 379. 400

מכ' ביצה 522. 531. 531a

בית ישראל 248

בית לחם יהודה 116

בן אמונים 311

בן המלך החניני 130. 304

בן כירא 31. 494

בן פורה יוסף 354

ברך אברהם 91

מכ' ברכות 532

ברכת הלבנה 516

ברכת המזון 49. 92. 157. 282. 283

ברכת הנהנין 43

מכ' גטין 519. 525

גידולי כהונה 432

גלילות ארץ ישראל 2

הגן 12. 115

געשיכטע דער יודען 402

געשיכטע דער יודען, אין פראנקען 487a

גראברערע 486

דבר טוב 515

דברי שאול 175

דוד דער בעזיענער 514

דער זענען דען נאטעוועווען 455

דרבוני זהב 313

דרך אנהי בלב ים 360

דרך טוב 87

דרך ישראל 36. 218

דרך מסילה 422. 427

דרך כלולה 370. 408

דרכי משה 146. 186

דרשות הואב 346

דרשת סיום 333

דגה של מסח 95. 100. 114. 133. 135. 145.

153. 154. 165. 173. 181. 230. 243.

252a. 255. 256. 262. 265. 273. 280.

292. 302. 307. 317. 318. 324. 328.

329. 355. 361. 363. 372. 373. 374.

- 524 מִסֵּי מִכּוֹת
 342 מְבַלֵּל
 82 מְלֵאָה אֲבָן
 63 מְלֵאָה שִׁיחַ
 137, 201, 277 מְנַהֲגִים
 163, 208 מְנֻחָה הַמֵּאוֹר
 426, 464 מְנֻחָה קְטָנָה
 368 מְנֻחָה יְהוּדָה
 159 מְנֻחָה יַעֲקֹב
 98 מְנֻחָה כֶּהֱן
 321 מְנֻחָה עֵינִי
 409 מִסְפֵּד
 111 מַעֲדֵנֵי יוֹם טוֹב
 121, 132, 194, 226, 245, 356, 438 מַעֲנֵה לִשׁוֹן
 160 מַעֲרִיב בְּזִמְנָה
 229 מַעֲרֵכָה אֲבֵרָהם
 75, 275 מַעֲשֵׂה ה' ^{ה'}
 70 מַעֲשֵׂה הַיָּיָא
 308 מַעֲשֵׂה יְהוּדִיָּה
 209 מַעֲשֵׂה נִסִּים
 27 מַעֲשֵׂה פֶּן אֵינִי גִלְיָה רָאָה
 293 מַעֲשֵׂה פֶּן אֲרִישׁ הוֹף
 39, 254 מַעֲשֵׂה שׁוֹשׁן
 28 מַעֲשֵׂה ה' ^{ה'}
 261 מִצּוֹת הַנִּשְׁמִים
 215 מִצָּה אַהֲרֹן
 34 מִקְוֵה הַהֵימִם
 338 מִקְרָא מִפּוֹרֵשׁ
 174 מִרְאֵה הַצּוֹבְאוֹת
 177 מִרְכָּה שְׁלוֹם
 334 מִרְגִּיזָא
 51 מִרְפָּא לִנְפֶּשׁ
 101, 391, 481 מִשְׁנִיּוֹת
 291 מִשְׁנַת דִּרְ עֵקִיבָא
 384 מִשְׁעַן הַמִּים
 35, 84 מִשְׁתָּה יֵין
 492 מִאֲכָס לֵיִיאָן
 518 מִסֵּי נִדָּה
 385 נִחְלָה אֲבֹתָה
 344 נִחְלָה יַעֲקֹב
 17, 41, 54, 93, 309 נִחְלָה שְׁבָעָה
 424 נִטֵּעַ רִבְעֵי
 407 a נִייעֵי ABC-בֹּךְ
 46 נִפְתְּלִי אֵילָה שְׁלוּחָה
 72 נִפְתְּלִי שְׁבַע רִצּוֹן
 113, 151, 253, 269, 351, 509 יוֹם כִּפּוּר קָטָן
 140, 198, 199, 247 יוֹסִיפּוֹן
 221, 348 יוֹצֵרוֹת
 4, 338 יוֹרֵה הַטָּאִים
 188, 189 יוֹם שֶׁל שְׁלֹמֹה
 13 יוֹפֵה הוֹאֵר
 169 יוֹרֵם מִשָּׁה
 5 יוֹשֻׁעוֹת וְנִהְמוֹת
 477 יוֹשׁוּן
 367 יוֹשֻׁעִיָּה
 227 כִּי הִישִׁיר
 295 כִּל בּו
 15 כִּנְכָה וְגִדּוּלָה
 520, 526 מִסֵּי כְּהוֹבוֹת
 97, 172 לֵב טוֹב
 220 לֹוֶה הַפְּעִלִים
 86, 183 לֹוֶם הַפְּנִים
 288 לֹוֶם הַרְּוֹמָה
 232 לִיקוּשֵׁי נִפְתְּלִי
 439 לִמּוּדֵי הַקְּרִיאָה
 485 לִמּוּד עֵרֶךְ
 149, 151 a, 257, 263, 281, 286, 314, 319, 331 לִקוּשֵׁי צִבִּי
 38, 371 מִאֹוֶר הַקֶּטָן
 195 מִאֹוֶר אִישׁ
 82 a מִאִירֹות עֵינַיִם
 59, 205 מִאִיר עֵינֵי הַכְּמִים
 142 מִאִמֶר אֲבֵרָהם
 415 a מִבְּהָר זְמִירוֹת וְשִׁירִים
 238 הַמְּגִיד
 301 מְגִילָה אַחְתֵּר
 1 מְגִלָּה עֶמְקוֹת
 190, 264, 297 מְגִנֵּי אֶרֶץ
 18 שְׁרִיף מִהִרְבִּי"ל
 222 שְׁרִיף מִהִרְבִּי מִטְרָאנִי
 103, 139, 167, 267, 362 מִהִרְשֵׁי־א
 258 מִהִרְשֵׁי־ל
 219 שׁוּיָה מִהִרְשֵׁי־ל
 473 מִיֹּרֵה לִזְבוּהִים
 478 מִזְמוֹרֵי הַהִלִּים
 120, 134, 337, 349, 377, 417 מִחְתוֹר
 431 מִחְנֵה יִשְׂרָאֵל
 341 מִטָּה יִשְׁשֹׁכֶר

- צחות 410
 צינה דור 119
 צמה דור 315
 שוית צמה צדק 196
 צרי היגון 453
 קב הישר 89, 106
 מס' קדושין 530
 קהלות ישורון 242
 קהלת יעקב 10
 קהלת שלמה 182, 241, 332, 502, 507
 קול בוכים 398
 קול יהודה 239
 קורי עכביש 108
 קינות 110, 143 a, 179, 207, 228, 387
 קיצור חובות הלבבות 105
 קיצור מעבר יבק 187
 קיצור שליה 21, 32, 104
 קלייר ארדנונג 141, 504
 קנה אברהם 88
 קרבן מנחה 144, 503
 קריה נאמנה 376
 קרן תושיה 394
 ראבינישע קרעזאמאטהיע 418
 ראש יוסף 166
 ראשית חכמה 161
 שו"ת רדב"ז 290
 ריח ניהוח 56
 רעדע אין אנובאך 420
 ח"ה רשב"ץ 276
 רשימה 157
 ראיות יוסף 211
 מס' שבועות 521
 שבט יהודה 57
 שבט מוסר 112, 129, 148, 162, 285
 מס' שבת 533
 שבתא דריגלא 19
 שוחא דינוקא 74
 שחיטות ובדיקות 124
 דיע שטיממע דער וואהרהייט 411
 שיה השדה 85
 שיה יצחק 289
 שילד בוגר 359
 נר מצה 123
 ישק בר 474
 נתיב חיים 272
 סבוב 429
 סליחות 138, 240, 296, 316, 320, 340, 352, 353, 365, 383, 393, 407
 מס' סנהדרין 523
 סטורי מוסר 434
 ספר החיים 102, 200, 323, 336, 345, 468
 עבודת המקדש 66
 עוללות הבית 382
 עולם יצחק 71
 עט סופר 8
 עטור כבורים 128, 366
 עטרת אליה 259
 עין ישראל 99
 עיר בנימין שני 50
 עלה דיונה 29
 עלים לתרופה 459
 עלעמענטארבוק 461
 עמאנציפאציען 443
 עניו נפש ורפואתו 497
 ענף עץ עבות 109
 עץ חיים 125, 127, 214, 312
 עצי ארזים 327
 עצמות יוסף 210
 עולע צדק 118
 פוקח עברים 303
 פטירה מרים ואהרן 22, 23
 פלוגבלאטט יוד יום 90
 פני יהושע 192, 271, 279
 פעזשערדיגט 470
 פעסמוני זרב 235
 פערטראג אונד שטאטטען 386
 פרי הדש 236
 פרעדיגטען 480
 פרפרה רשב"ץ 380
 מרקי אבות 284
 צאנה וראינה 184, 465
 צדיק המים 44
 צוואות 322

24. 58 ההנות
 425. 437 ההנות בנות ישרון
 83. 136. 152. 217. 251. 270. ההנות ובקשות
 287. 447. 508. 511
 81 תיקוני מועדים
 52 הלמיד צחקן מוסרי
 213 הם וישר
 48 הפארת הקודש
 25. 65 הפוהי זהב
 96. 120 a. 131. 147. 325. 369. 381. תפלה
 392. 399. 403. 416. 449. 479.
 493 תפלה לעני
 449. 479 תפלות ישרון
 364 תפלת אמהות
 450 תפלת בנות ישרון
 53. 77. 94. 225. 306 תקון ליל שבועות
 442 תקון קריאת שמע
 490 תקון שבת
 405. 413 תקון שלמה
 298 תקון של קריאת שמע
 60 תקוני המועדים
 107 תקוני שבת
 40 תקוני שטרות
 76. 223. 395. 396 תקנות
 266 תרומת הדשן
 500 השועת ישראל
 512 השלום
 466 שלחן טהור
 16 שלחן ערוך
 30 שלחן ערוך אה"ע
 שלחן ערוך של ר' אליעזר הקטן 37
 ס' השם 415
 68. 73. 155 שמחת הנפש
 421 שמלת בנימין
 168 שני לוחות הברית
 78 שער אפרים
 117 שער הלליה
 156 שערי זמרה
 467 שערי שמחה
 330. 419. 423 שפה ברורה
 122 שפתי דעת
 347 שפתי רננות
 224 ששי שיטות
 375 תהלים
 237 תולדות אברהם
 67 תולדות יעקב
 401 תורת היגד לנערים
 9. 203 תורת כהנים
 350 תורת נתנאל
 6 תחיית המתים
 510 תחינה
 462 תחנוני בנות ישרון

Beilage 1 (zu Nr. 512).

השלוֹם.

Auf der Rückseite des ersten Titelblattes steht:

חסד ואמת נפגשו

צדק ושלוֹם נשקו

ההלים ס"ה י"א

Lieb' und Treue werden sich begegnen,

Heil und Friede küssen sich.

Ps. 85, 11.

Zweites Titelblatt s. o. Nr. 512.

Dann folgt die Friedenshymne hebräisch und deutsch.

יוֹצֵר כֹּל מֵאֵפֶס, מֶה מֵאֵד נִעְלִית!

שָׁחַק וַיֵּבֹאוּ מֵאֵין הוֹצֵאתָ,

שָׂרְפֵי קֹדֶשׁ מִיּוֹ הוֹדָה וִרְיוֹ;

„תָּהִי חֵבֶל וּמִלֶּאחַ“ אָמַר גְּזֵרְתָּ,

וּבְרוּחַ פִּיד בְּרֵאתָ, יִצְרָתָּ.

גִּדְלָתָּ, אֵל, עֵינֵי בָשָׂר כֹּל יַחְוִיו!

In Deiner Erhabenheit, Herr! liessest Du Welten dem Nichts sich entwinden,

Schufst aus Nichts das himmlische Heer,

Selbst der Saraph, der in Deinem Abglanz sich sonnet.

Ein Wort von Dir — und der Erdball ward,

Ein Hauch — — und er war vollendet!

Deine Grösse, o Gott, wie unbegreiflich!

הוּן טוֹבֵךְ בְּגִדְלֶךָ מַעֲשֵׂיךְ יִבְיָעוּ,
 קִצְוֵי הַבְּרִיָּאָה פֶּה אֶחָד יִרְיָעוּ:
 "טוֹב ה', שִׁפֵּעַ חֲסָדוֹ עַל כָּל יוֹפִיעַ!"
 מִשְׁרָשׁ לַעֲנָה צוּף מֶתֶק סִצְמִיחַ,
 בִּינּוֹת לְאַטֵּר שׁוֹשְׁנָה תַּפְרִית,
 רִצּוֹן בְּכַעַס, רַחֵם בְּרָגָו תוֹדִיעַ.

Gleich gut als gross zeigen Deine Werke Dich,

Laut ertönt in der Schöpfung All:

„Gut ist Gott, und spendet seine Güte uns!“

In des Wermuths herbe Staude liegt auch der süsse Keim,

Herrlich prangt die göttliche Rose auf des Dornes Stachelheer;

Selbst in Deines Zornes Geisselschwung, offenbart die Liebe sich.

עֲתוֹת חֶלֶד, יִלְדֵי יוֹם זֹאת הִרְאוּנוּ,
 גְּלִי הַלְאֹת בְּנַחַל שׁוֹמֵם אֶפְפוּנוּ.
 לִהְיוֹת תֵּרֵב בְּקִצְוֵי אֶרֶץ אֲכֻלָּה.
 אֶהְיֶה, נְאוֹת דִּשָּׂא בְּרִמֵּי אֶדֶם תִּנְפוּ!
 תְּבוֹאוֹת שְׂרֵי נִזְרָעוּ, כָּל נֶאֱסָפוּ.
 יָד אֲבָר הָרוּץ אֶדְ לִשְׂוֹא עֲמָלָה.

Hin den Blick auf das, was jüngst geschah! und wer zweifelt noch? —

Mit Stromesschnelle umgab das Elend uns,

Tod und Verderben verbreitete des Krieges Schwerd;

Der Fluren grüner Teppich ward mit Blut bedeckt,

Der Saaten goldne Aere zerstampfte des Rosses Huf;

Des armen Landmanns Fleiss — dahin ist er!

ממרום שבהו השקיף רכב שמים,
 "דם" לפער אמר, "שבה!" למים;
 כוכב מנגב דרך, עב המרים.
 נאפאלעאן, גבור בארץ, חרב עוז שלפה,
 וכמץ הרים המון צריך גרפה;
 מי כמוך שאון ים סועף ישבית?

Aber schon sprach der Ewige, in jenen Sphären, das Rettungswort

„Es sey genug!“ —

Und der Stern aus Süden kam, kam, und zerstäubt war die Wetterwolke!
 Napoleon, Held der Erde! Deine Hand an das Siegeschwert,
 Und wie Spreu im Wirbel, flog der Feind dahin!
 Ha! wer kann auf Erden, so wie Du der Wellen Brausen dämmen? —

חיל באווארען, חסון באלוגי גער,
 נפשו למות חרף, גם שכ גם גער;
 רוח גבורתך כמו נפתח.
 אדירי צבא לוחמים גבורי כח,
 סתתמו אויב עז ידכה, ישוח;
 ברע, נפל, — ארץ בשקט הצלחה.

Stark wie die Eiche, dem heulenden Sturm trotzend,
 Stand Baierns Heldenheer, drang mit Löwenmuth,
 In des Feindes geschlossene Reihen, und von der Feldherrn Tapfersten geleitet,
 Von Deinem erhabenen Geist beseelt — wer widersteht da? —
 So ward des Feindes Macht zernichtet, so der goldne Fried' erkämpft.
 Dies Deiner Grossthat Frucht! —

סֵר הַמּוֹתָה, צָרְחָנוּ נֶאֱסָפָה,
 נֶפֶשׁ נֶאֱנָחָה, מִנוּחַ שְׁאָפָה,
 בְּשָׁלוֹם תִּנְפֹשׁ, בְּצֵל כְּנָפֵי תְּרַנֵּעַ.
 שְׁקֵמָה אֶרֶץ, פָּצְחוּ רִנָּה יוֹשְׁבֶיהָ,
 אִישׁ אֶדְמָה לְכַמֹּחַ וְשֹׁדֵר תְּלִמְיָה;
 קוֹל תּוֹרָה לֹאֵל כָּל בָּשָׂר וְשָׁמַיעַ.

Tod und Leiden scheuchtest in ihre Gränzen Du,
 Breitest den himmlischen Frieden über Länder aus,
 Und in diesem Heiligthum erholt die geängstete Seele sich.
 Es jauchzet der Ackersmann, es jubelt der Winzer,
 Und aus jeder Kehle tönt:
 „Herr Gott, Dich loben wir!“

יִשְׂרָאֵל, בַּת גֵּר מֵאֲנִיעוֹן, הָרִימִי קוֹל גִּיל בְּנִבְוִלֶיךָ!
 לִיל תָּרַב בְּל יִרְעַע עוֹד בְּמַעֲוִנוֹךָ.
 חַי, חַי, נְגִיד חֶסֶד, עֲזֹז בַּפַּעַר כָּה!
 חֲכָמְתֶּךָ וְטִיבֶךָ קֶשֶׁר אֶל קֶשְׁרוֹ.
 אֲשֶׁרִי רוֹזֵן אֶרֶץ, לְצַדִּיק יִשְׂרָאֵל!
 אֲשֶׁרִיךָ, אוֹם מֵאֲשֶׁר, אֶרְצֶךָ מִבְּרַכָּה!

Germanien! lass laut Deine Freud' ertönen,
 Erloschen ist des Krieges Fackel, sie zündet nie Deine Gefilde wieder;
 Dank, Dank Ihm! gerecht ist auf dem Throne Er, unüberwindlich an des
 Heeresspitze;
 Der Bund, den Seine Weisheit geknüpft, ist Schutzwehr Dir.
 Heil Euch! Fürsten dieses edlen Bundes! Gerechtigkeit ist Eures Thrones
 Stütze;
 Heil bringt Ihr der Nation und Glück, Seegen geusst dem Land Ihr aus.

וְאַתָּה בְּאוֹרֵינוּ בְּנֵעִימִים נָפְלוּ חֲבֵלֶיךָ.
 מִמַּעֲלוֹת כִּסֵּי אֲשֶׁר יוֹרֵק עֲלֶיךָ;
 מֶלֶךְ בְּמִשְׁפַּט־רַעְמִידֶךָ, לְשֵׁם לְהַפְאֵרָתִי.
 מֵאִקְסִימִילִיאָן וְאַסְעָה, נִזְוֵר אֱלֹקִים! בְּשִׁבְתְּ מִיִּשׁוּר תִּנְהַלְנֵנוּ.
 פִּלְגֵי מַדְע חִישׁ יִסְצוּ בְּאַרְצֵנוּ
 בְּמֶלֶכְךָ, מֶלֶךְ אֲדִיר, צְבִי תַעֲמֹרָתִי!

Und Du, Bavarien, wie fiel das Loos so glücklich Dir!
 Nam und Ruhm giebt unter Nationen Dir deines Königs Gerechtigkeit,
 Glückseeligkeit strömt von seines Thrones Stufen!
 Maximilian Joseph, von Gott gekrönter!
 Unter Deines Zepters Milde, erhebt der Geist zum Wirken sich.
 Mächtig bist und gütig Du, Du aller Kronen Schmuck!

שֶׁה פְּוֹרְדָה, עַל אֲדַמַת נֶכֶד מִשְׁפָּלָה,
 קָדַם בְּעֵמִים רְדוּפוֹ בָּאֵשׁ, בְּמִצְכָּלָה,
 יִשְׂרָאֵל — עָלָיו, תּוֹשֵׁם יִשְׂרָאֵל! בְּנִפְךָ פִּרְשָׁתִי.
 נִפְשֶׁךָ שִׁנְיָה, בְּאֶדָם אֶדָם אֲהַבָה,
 בְּהִדָּךְ נִכְלִי רִשְׁעִי, צֶדֶק מִקְרָכָה,
 חַיָּה בְּנִדְלָךְ! קִיר מִבְּדִיל לְאוֹמִים הִרְסָה.

Die zerstreute Heerde, auf fremden Boden verpflanzt,
 Vormal's Feuer und Schwert preis gegeben,
 Israel nahmst unter Deinen Schattenreichen Fittig Du.
 Deine erhabene Seele liebt im Menschen den Menschen nur,
 In ihrer Grösse verbannt des Lasters Tücke sie, verherrlichtet der Tugend Lohn.
 Lebe, o König, jene Scheidewand, die Nationen trennte, vernichtet hast Du sie.

כְּחוֹם צֶחַ עָלֵי אוֹר, כְּפֶל מְרוֹחַ צוֹמֵחַ
 לִמְיֻנְךָ שְׁגֹל חוֹ הַצֹּר לְעַם שְׂמִיחַ.
 וַיִּלְהַעַלְמִינָע קֶאֱרָא לִינָע, תַּחֲיוּ בְּהֶרֶב טוֹבָה, תִּפְרַח בְּחִכְלָתָ!
 וַאֲתָה רֹאשׁ חֵיל, מְלֻכְנוּ כְּקֶרֶץ.
 לוֹדוּ וַיִּג, הַדָּר נִצְרֵי חֶמֶד, גִּזַּע מִשְׁלֵי אֶרֶץ!
 לְךָ "חַיָּה וְהַצֶּלַח" לְשׁוֹן אִישׁ וּמַחֲסִים צוֹהֲלֵת.

Heilbringend wie der Sonne Strahl, mild wie Morgenthau,
 Thronst zur Rechten, o Königin, Du und spendest Wohlwollen dem be-
 glückten Volk,
 Wilhelmine Karoline, lebe in Deiner Herrlichkeit, wohlthuend, wie der
 Lilie Duft.
 Ludwig, Held in den Reihen Deiner Siegesschaar,
 Des Königsstammes Sprösslinge Herrlichster!
 Dir schallt, wie aus einer Kehle, zu „Leb auf Deiner Heldenbahn!“

אֲנִי, שְׂדֵי, מִמְעוֹן קֹדֶשֶׁךָ הַשְׁקִיפָה,
 מִקְרוֹן יֵשַׁע שְׁפַע טוֹב הִרְעִיפָה
 עָלֵי רֹאשׁ מִנִּין, עָלֵי רוֹזְנִים בְּהוֹבְרָת!
 הַחַיָּה מְלֻכְנוּ, כָּל דְּרָכֶיךָ וַיִּצְלָחוּ!
 גֵּר לְבִיתוֹ, עֲרוֹף, נִצְרֵיוֹ בִּנְיָת וַיִּפְרָחוּ!
 הַאֲצִל לְשִׁרְיוֹ וַיָּקֶר, לְנִסְיָכֶיךָ אֲדָרָת!

Blick, o Allvater! von jenen Höhen herab, geuss des Füllhorns Ueberfluss,
 Ueber der verbrüdernten Fürstenhaupt, über Ihren erhabenen Beschützer aus!
 Erhalt' uns unsern guten König, gieb Gedeihen seinen Unternehmungen,
 Dass der Königsstamm glänzend wurzle, majestätisch Seine Sprösslinge
 Prangen! Schütz auch die, den Thron umgeben, die in rastloser
 Thätigkeit des Landes Wohl ihr Daseyn weihen.

חֹזֶק־קִי מְשַׁפֵּט צֶדֶק בְּיִשְׁעָהּ יִגְדֹּל,
 חֲכָמִי לִב, חוֹשְׁבִים לַעֲדֵי עַד יִחִילוּ!
 חֲרִיצוֹת בְּרָכָה תְּהִי מְרַבֶּלֶת מַעֲשֵׂהָ.
 בְּצִינָה רָצוֹן עֲמַר פִּירֵד, עִיר מוֹלְדָנָהּ
 בְּרָא שֵׁים קָדָם אֲשֶׁר בְּעֶרְחָנָהּ
 הִפְרַח נָא שְׁלוֹם, לְרוֹר אַחֲרוֹן לְמִשְׁמֶרֶת.

Stärke Die, die voll Kraft, voll Fleiss des Landesrechte pflegen,
 Dass leicht ihnen die schwere Bürde werde. Lass Kunst und Wissen, dies
 holde Paar,
 Immer blühen, immer grünen des Gewerbs Zweig.
 Umgieb, o Gott, mit einem ehernen Schild Fürth, unsere Mutterstadt;
 Lass so Oberrn, so Volk, in Glück, Zufriedenheit und Ruhe leben. —
 O dass ewig sie und das ganze Land des goldnen Friedens Früchte sammle!

Ein Eintrag im Protokollbuch d. d. Sonntag, 4. Kislew 570
 (12. November 1809) hat folgenden Wortlaut: „Vermög eine hoch-
 verehrliche Aufgabe des königl. Polizei-Kommissariats פה, dass
 wegen den abgeschlossenen של'ו ein feierliches Dankgebet
 ליל שיק העבר נ"י eine kleine Be-
 leuchtung בניהבני ישינה gemacht worden, ונהאביד נ"י hat eine lange
 Rede zur Lob- und Danksagung ה' המון עם ה' ab-
 gelegt und verschiedene מזמורי תהלים gesagt worden. והיום
 ferner beschlossen worden, הנאביד נ"י seine Predig in der Druck
 auf לשון הקודש und deutsch zu geben, auch לאדון Polizeidirektor
 75 fl. als eine wohlthätige Beisteuer für die verunglückten
 Krieger zu geben, dann den ganzen Vorgang in der Zeitung ein-
 rücken zu lassen.“

Nachbemerkungen, Berichtigungen und Ergänzungen zu Jahrbuch VI, 153 ff. und Jahrbuch VIII, 65 ff.

Jahrbuch VI.

p. 154 n. 3. Vgl. die Besprechung in ZfHB 1909 p. 176, wo Freimann ערונג = Oehringen vermutet.

p. 155. Zur Lebensbeschreibung des R. Scheftel Horwitz vgl. Pesis עשרה חלום p. 57 ff. (Freimann I. c.); Wachstein, Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien, p. 389.

p. 157 Z. 13 statt 1675 l. 1657.

p. 160 n. 5. Vgl. Friedberg כהר כהונה p. 23 (Freimann I. c.).

p. 161. Von Kaydanowers Approbationen sind noch zu nennen: נחלה צבי (1658), מגדל דוד (1670) und אור חדש (1667), ספרא דעניעותא (1658), vgl. auch Wachstein I. c. p. 464 n. 1.

p. 165. Meir b. Ascher wird als Kopist in Neubauers Catalogue Nr. 1748 genannt. — In n. 3 l. 110 statt 10.

p. 167 Z. 2. Elchanan als Kopist bei Neubauer I. c. Nr. 1662.

p. 167. Nach einer Mitteilung von Wachstein-Wien starb in Wien ein Enkel des R. Wolf Butschatscher (Sohn des הרב הגדול מו"ח יעקב כג"ל מ"ק ווירמיישא (פמ"ש) am 26. Dezember 1723. Zur Familie Mansbach vgl. meine Blätter I, 45.

p. 169 Z. 3. Vgl. Freimann I. c.

p. 170 Z. 2. v. u. ergänze 1694 zu מרת יח.

p. 176 sind die Zahlen der Noten in die richtige Reihenfolge umzusetzen.

p. 182 Z. 11. Vgl. Weinberg, Gesch. der Juden in der Oberpfalz p. 131.

p. 189 Z. 17. l. 1773 statt 1733; Z. 26 l. 1820 statt 1720.

p. 190. In der Ueberschrift bei Josef Steinhart fehlt der Zusatz (1764—1776).

p. 192 n. 4 ist noch auf שו"ת נודע ביהודה II, 133 zu verweisen, wo Steinhart als טובי"א דהנ"א bezeichnet wird.

p. 196 n. 1. Vgl. auch Neubauer Catalogue Nr. 1020. — Zu n. 3 sind noch Approbationen zu erwähnen zu רב אלפס (1766), משניות ב' ורעים (1765), אסיפה וקנים (1770) und שבעה משקין (1774).

p. 197 n. 8. Vgl. Freimann I. c.

p. 198 Z. 16. Vgl. MGWJ 1909, p. 363.

p. 202 n. 6. Wie mir Freudenthal-Nürnberg mitteilt, sind der Dessauer und der Hamburger Michael Speier nicht identisch; der erstere ist in Dessau gestorben; vgl. auch Duckesz I. c. p. 106.

p. 209 n. 7. Vgl. jetzt auch Jahrbuch IX, 307 n. 2, wo der Hinweis auf die Notizen in meinen Blättern und in der ZfHB. übersehen wurde.

p. 215. Zur Stammtafel vgl. Freimann I. c.

Am Schluss fehlt das alphabetische Register der Fürther Rabbiner, das hier nachgeholt wird.

Butschatscher, Wolf 167.	Meir b. Ascher 164.
Fränkel, Bärmann 174.	Menachem Man b. Mose 157.
Hamburg, Wolf 209.	Mose Wolf 170.
Heilbronn, Elieser 172.	Rapoport, Baruch 177.
Horwitz, Sabbatai Scheftel 154.	Samuel aus Woydysław 168.
Janow Hirsch 199.	Simson b. Josef 154.
Kaydanower, Aron Samuel 158.	Steinhart, Josef 190.
Kohn, Salman 203.	Strauss, David 187.

Der Anhang enthält:

- I. Stammtafeln.
 1. Familie Horwitz 215.
 2. Bärmann Fränkel 216.
- II. Auszüge aus den Memorbüchern 217.
- III. Grabschriften 220.
- IV. Brief Wagenseils an R. Meir b. Ascher 226.
- V. Aus den Zeiten des westfälischen Konsistoriums 237.
- VI. Bekanntmachung in der Gemeinde Fürth gegen obigen Konsistorial-Beschluss 229.
- VII. Huldigungsgedicht für Montefiore 230.
- VIII. Montefiores Antwort 232.

Jahrbuch VIII.

- p. 68 n. 5. Fehlt der Verfasser Aretin.
- p. 86 sind die zu den Noten verweisenden Zahlen falsch gedruckt; n. 2 gehört zu 1737 in Z. 4; die folgenden Zahlen sind entsprechend zu korrigieren.
- p. 89 n. 1 Schluss l. Schmalkalden.
- p. 100 n. 3 Schluss l. IIa.
- p. 104 Z. 16. L. Schalom statt Schalem.

p. 106. Wie mir Neubürger-Fürth bemerkt, war Juda Löb Halberstadt 1819—1830 Rabbinateverweser.

p. 107 Z. 1. l. als st. sla.

p. 111 Z. 14. l. drei st. fünf und Z. 15 vier statt zwei.

p. 118. Bei Mendel Kargau ist mir leider entgangen, was Prof. Berliner in seinem Targum Onkelos II, 192 über ihn mitteilt und wonach meine Notizen zu ergänzen sind. Berliner, der mich hierauf hinwies, bemerkt noch, dass Edler v. Hoffmannsthal in Wien ein Bruder Kargaus und dass dessen Sohn Synagogendiener und ausgesprochener Sozialdemokrat in Fürth war, wo er vor etwa 30 Jahren gestorben ist.

p. 127 Z. 14. l. Joel st. Joe; Z. 29 l. ושמ׳ statt ושמ׳.

p. 131 Z. 22. l. 1711 st. 1736.

p. 139. Zu den von David Ottensosser verfassten Schriften gehört noch: Moralische Erzählungen (Sulzbach 1829) und מבחר זמירות ושירים (Fürth 1834; vgl. oben Nr. 415 a der Druckwerke).

p. 143 Z. 6 ist der Satz „Gitel . . . Löb“ zu streichen.

p. 144 Z. 6 v. u. Wie mir Lewin mitteilt, ist die Zurückführung des Namens Schlenker auf Schönlanke nicht angängig, da dort 1662 noch keine Juden wohnten.

p. 149 n. 10. l. 1696 st. 1896.

p. 150 Z. 2 v. u. l. אומ׳ st. אומ׳.

p. 152 Z. 7. Freudenthal-Nürnberg bemerkt, dass ו״ב Wambach bedeute, eine kleine und früher sehr bekannte Gemeinde, die zum Fürther Rabbinate gehörte und von der viele Angehörige nach Fürth und später nach Nürnberg eingewandert sind.

p. 153 Z. 9. l. Proops st. Props.

p. 178 Z. 14. l. 197 st. 187. — Zu n. 1 ist auch auf Gherundi חולדות גדולי ישראל p. 207 Nr. 219 hinzuweisen.

p. 203 Z. 9 v. u. ist der letzte Name nicht Nameln, sondern Nannele.

p. 206. Ein Sender b. Aron aus Farrnbach starb 1650 in Wien; vgl. Wachstein l. c. Nr. 379.

Der Anhang enthält:

- I. Memorbuch der Klaussynagoge in Fürth 157—178.
- IIa. ווידא 178.
- IIb. אויסוס 180.
- III. Aus den Protokollbüchern der israelitischen Gemeinde Fürth 182—188.
- IV. Satzungen (Takonaus) 188—193.
- V. Statistik 193—199.
- VI. Aus cod. Oxford (1794) 199.
- VII. Stammtafeln.
 1. Familie Fränkel-Model 201.
 2. Familie Model-Oettingen 202.
- VIII. שיר ומזמור (Huldigungshymne für Napoleon III. zur Krönung in Paris) 204.
- IX. Farrnbach 206.
- Xa. Brief des R. Chaggai Chanoch Fränkel an Wagenseil (v. J. 1673) 207.
- Xb. Desgleichen (v. J. 1683) 210.
- XI. Brief des R. Mordechai Model Oettingen in Wien an Wagenseil 213

2979/17

K

